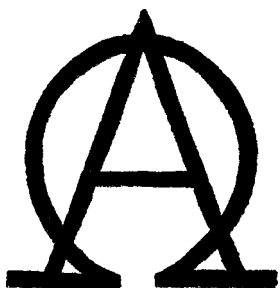

Hugo Odeberg

Rann- sakan

BIBLISKA STUDIER

Datorversion inscannad år 2003 från originalet:

VERBUM
Kyrkliga Centralförlaget

@ 1968 Hugo Odeberg
Printed in Sweden
Axel Abrahamsons Boktryckeri AB
Karlskrona 1968
221/7357-8

*I rannsaken Skrifterna, eftersom I
menen eder i dem hava evigt liv; och
dessa äro de som vittna om mig.*

Joh. 5:39.

Förord

Att denna uppsatssamling fått titeln "Rannsakan" har flera anledningar.

Professor emeritus Hugo Odeberg fyllde i maj månad 1968 70 år. Och då utgivningen av dessa uppsatser bl.a. vill vara en tacksam erinran om att vår generations bibelvänner under flera decennier fått ha en sådan man ibland sig, skulle kanske just ordet "rannsakan" koncentrerat kunna infånga en skymt av Hugo Odebergs livsverk. Att det har kännetecknats av rannsakan förnekar väl ingen. Och denna rannsakan har varit av osedvanlig karaktär, originell liksom Hugo Odeberg själv. Det har inte varit en rannsakan inriktad på kritik av företeelser i samtiden eller på polemik emot oliktänkande. Den har överhuvudtaget inte främst varit av negativ karaktär. I stället skulle man enklast kunna bestämma den som *en rannsakan av hela den skapade verkligheten, av all Guds uppenbarelse*. Och vid denna rannsakan har Hugo Odeberg strävat efter att helt lämna åsido mänskliga läror och system, förutfattade meningar, hänsynstaganden till gruppmeningar och konfessioner, och inriktat sig på att tränga in i saken själv, in i verkligheten själv. Och utrustad med ett snilles begåvning har han varit i stånd att skaffa sig en kunskap om skapelsens under, som torde äga få motsvarigheter i vårt land. Matematik, fysik, kemi, zoologi och botanik är några av de ämnen, där hans insikter skulle överglänsa mången fackmans. Men hans inträngande i tillvarons hemligheter har gjort honom liten i egna ögon, allt under det att hans bävan och förundran inför skapelsens outgrundliga storhet blivit allt djupare.

Till Hugo Odebergs rannsakan av Skaparens uppenbarelse hör även en livslång rannsakan av Skaparens Ord, den heliga Skriften. Också här har Hugo Odebergs rannsakan varit av ovanligt slag. Den har inte varit ett studium främst av olika tankar *om* Bibeln, utan ett forskande i Bibeln själv. Den har inte varit ett studium utifrån en viss lära om Skriften eller en speciell syn på Skriften, utan ett så långt möjligt totalt förutsättningslöst undersökande av vad Skriften till sitt eget väsen är och vittnar om sig själv, om Skaparen och om hans

skapade verk. Detta studium har fått ske med den grundlärdede vetenskapsmannens skarpblick, med tillhjälp av en i samtiden kanske enastående förtrogenhet med Bibelns grundtexter och med judendomens svår genomträngliga och hart när oöverskådliga litteratur och med assistans av en säregen tidshistorisk insikt och inlevelse. Men det avgörande är, att detta rannsakande skett i en anda av utblottelse och sällsynt ödmjukhet inför ämnets höghet och vår kunskaps begränsning.

Om än Hugo Odebergs förutsättningslösa och anspråklösa studium av Skriften skaffat honom en mängd av vänner ur de mest skiftande grupper, har det också ådragit honom många fiender bland sådana i vilkas schemata han inte låtit sig inpassas. Hans ödmjuka trohet emot Skriften, hans "enfaldiga" hävdande av Skriftens egen auktoritet och hans motstånd emot varje anpassning av den bibliska förkunnelsen till den moderna tidsandan och mänskliga tankar, har förskaffat honom ett lidande och en smälek, som en utomstående svårligen ens kan tänka sig. Men Hugo Odeberg har stått fast. Han har fortsatt att leva inför sin Bibel, leva i sin Bibel och av sin Bibel. Han har fortsatt att tala för de små grupperna, i de obetydliga sammanhangen, utan ersättning och utan ärebetygelser. Där står han ännu idag. Och från de få och små kommer en innerlig förhoppning, att honom skall förunnas uthållighet att där stå kvar till slutet, en förhoppning att han skall leva och förkunna *Herrens* gärningar (Ps. 118:17).

Med namnet Hugo Odeberg förknippas man gärna Erevna i Lund, föreningen för studium av Nya Testamentet. Att det just 1968 är tjugofem år sedan Erevna grundades har också bidragit till att denna uppsatssamling nu utges. Ingen tycks veta exakt hur det gick till, när Erevna bildades. Men klart är, att under de gångna tjugofem åren Hugo Odeberg varit den som här lagt ner ett självupppoffrande arbete av den art att det endast skulle förringas av ett försök till beskrivning.

"Erevna" är det grekiska ordet för "rannsakan". Och Studieföreningen Erevna har från första början haft "som enda uppgift immanent, förutsättningslöst, vetenskapligt studium av Nya Testamentet" (§ 1 i föreningens stadgar). Att studiet skall vara immanent har genom åren betydligt, att det som bör studeras inte främst är vad

Nya Testamentet svarar på våra medvetna frågor och samtidens aktuella problemställningar, utan de frågor och de problem, som Bibeln själv sysslar med och uppenbarar såsom människans verkliga problem. Detta studium har inte fått ske utifrån kyrkohistoria, teologisk-systematiska eller konfessionella förutsättningar, inte ens utifrån en doktrinär bibelsyn, utan endast inifrån Nya Testamentet självt. Men att man så koncentrerar sig på Nya Testamentet enbart har med nödvändighet fått den följd att man har måst syssla med ett intensivt studium av t.ex. Gamla Testamentet. Och för att den metod, som kommer till användning, skall kunna göra skäl för namnet vetenskaplig fordras bl.a., att det är en metod anpassad efter ämnet självt. Man studerar inte cellernas uppbyggnad med stjärnkikare och inte vintergatorna med mikroskop. Inte heller nalkas man Nya Testamentet med samma metod som användes för ett vanligt litterärt alster. Nya Testamentet måste studeras utifrån vad det självt förutsätter: att det är helig Skrift, given av den Evige.

I Erevna har efterhand utformats en tioämnesserie för studiet. De tio ämnena har inte planerats fram, utan ofta fått växa fram ur studiet självt, ur rannsakan av Nya Testamentet. Dessa ämnen blir därför aldrig något som binder studiet. Och att man vid ett sammanträde samlas kring ett visst ämne, t.ex. ämne nr VI, Korset, får inte innebära att man den gången bara sysslar med texter, som uttryckligen talar om korset, utan det bör betyda endast att korset den gången skall vara likt en lins genom vilken man låter strålarna från ljuskällan, från Ordet, bryta sig. Man kan nämligen låta strålarna från vilken text som helst löpa samman i korset, ty korset är med från Bibelns första bok till dess sista, enligt Nya Testamentets eget vittnesbörd. Och på ett liknande sätt kan man samlas till studium i flertalet av de andra ämnena. Det är Erevnas tio ämnen, som i stort fått ligga till grund för dispositionen av denna bok. Därav får den karaktären av variationer kring tio temata.

Temata med variationer utmärker hela den skapade verkligheten. Skaparen varierar ständigt, upprepar ständigt i varierad form. Detta upprepande i variation kännetecknar också den heliga Skrift. Det är därför inte underligt, om Hugo Odebergs livslånga rannsakan av Skriften hos honom framtvingat en liknande undervisningsmetod. Hugo Odeberg upprepar sig ständigt, varierat. Utifrån vanligt betraktelse-

sätt är upprepningar av denna art överflödiga och nära nog besvärande. Men den som öppnar sig för skapelsens och Skriftens väsen finner inte dessa varierande upprepningar tröttande, utan underbara och omistliga.

De människor, som i Hugo Odebergs undervisning funnit något enastående ursprungligt och äkta, bokstavligen något av en hälsning från sanningens värld, de har känt sig mildt tvingade att bevara denna undervisning för sin egen skull och för andras. Så utgöres det stora flertalet uppsatser i denna samling av åhörares anteckningar och referat, under det att artiklarna endast undantagsvis härrör från Hugo Odebergs egen hand, allt lätt bearbetat. Kanske samlingen härigenom erhållit ett något heterogent drag. Men skulle än det formella på någon punkt vara bristfälligt eller referaten kunnat utformas klarare och riktigare, präglas dock varje artikel tydligt av Hugo Odebergs egna tankesammanhang.

Det måste emellertid starkt understrykas, att Hugo Odeberg inte önskar framlägga några *egna* tankar, komma med ett *eget* budskap. Tvärtom är han ivrig att själv få träda tillbaka, så att saken själv, Ordet självt, får stå fram och växa till inför åhöraren och läsaren. Han avskyr djupt att själv kallas eller vara auktoritet. All sin undervisning utlämnar han till fri prövning genom studium av Skriften direkt, för att läsarens övertygelse inte skall vara byggd på ett mänskligt vittnesbörd enbart, utan ha sin grund i Ordet självt (Apg. 17:11).

Tryggve Kronholm

Första ämnet

ALLMÄNT INLEDANDE

Fundamentalism och biblicism

Det är bekant, att det finns vissa gängse termer som slutar på -ism och -ist, vilka användes på det sättet, särskilt i polemiska och nedvärderande uttalanden, att de inte närmare definieras. Den som använder dem låter dem ofta vara ett mycket vagt uttryck för vad man egentligen menar. Och detta är nu olyckligtvis så att det är ett tämligen medvetet tillvägagångssätt. Man vill inte närmare ange vad det är som avses med termen man använder. Om det får förbli oklart, kan den tillämpas inom ett ganska vitt område.

En sådan term är ”fundamentalism” (”fundamentalist”). Den torde väl utav dessa ismer vara den som användes som den mest nedvärderande. Den är ett okvädinsord, och det tycks den vara trots att det är svårt att hitta någon som kallar sig själv för fundamentalist här i landet.

I detta sammanhang skulle jag vilja passa på att betona mycket starkt att t.ex. denna förening, Erevna, icke tjänar någon som helst fundamentalism. Och när jag här får tala om nytestamentliga texter och nytestamentliga frågor, sker det icke utifrån en fundamentalistisk utgångspunkt. Det är överhuvudtaget inte någon specifik inställning till Nya Testamentet som här är det egentliga ämnet, utan det enda som avses är vad Nya Testamentet självt vill ha sagt, vad som där förekommer och vad som där förutsättes, vad som står där och vad som Nya Testamentet och dess olika skrifter, de som där talar och skriver, förutsätter, liksom naturligtvis de kunskaper som bildar bakgrund för en bättre förståelse av det. Vår förståelse kan ju naturligtvis vara begränsad, men det är utomordentligt viktigt att inte begagna någon

utifrån tagen princip, strävan eller tolkningsmetod utan att alltsammans får utgå *inifrån Nya Testamentet självt*.

Det är en annan term som däremot numera så ytterligt sällan användes, att jag kan ha anledning förmoda att det är många som överhuvud taget inte har mött den. Den termen anger exakt vad det här är frågan om. Det är termen ”*immanent*”. Ett immanent studium utav Nya Testamentet bedrivs, där man uteslutande låter *detta* komma till tals. Och det kan på intet sätt kallas fundamentalism.

Vad kan då ordet ”fundamentalism” betyda, om man skulle försöka att definiera det? Ja, eftersom det nu ofta användes så där vagt, är det naturligtvis svårt även för den som icke är fundamentalist och icke vill använda den benämningen, varken på sig själv eller på andra som okvädas med den. Men själva utgångspunkten för ordet fundamentalism är mycket enkel. Det gäller fundamentala satsar eller fundamentala sanningar eller fundamentala trosutsagor. Den fundamentalistiska inställningen har naturligtvis på något sätt sammanhang med konfessionella uttalanden eller är i alla fall förutsättning för samarbete mellan konfessioner eller olika kristna. Det är fråga om tanken på att man måste grunda sig på vissa enkla fundamentala satsar. Ur den synpunkten är den apostoliska trosbekännelsen, som ju fortfarande läses i gudstjänsten, fundamentalistisk. Den innehåller just vissa fundamentala satsar. Och så kunde man naturligtvis säga om Nya Testamentet; det är fundamentalistiskt på det sättet att det är vissa fundamentala, grundläggande sanningar eller övertygelser som där möter. T.ex. att det är *en Skapare*, Gud, som har skapat allting, och att allt har skapats genom Kristus. Och det är den fundamentala satsen om *syndafallet* och den fundamentala satsen om *frälsningen*, hälsan, och den fundamentala satsen om *fulländningen*. Men

det är klart att ingen som använder ordet fundamentalist såsom okvädinsord, och som sagt, det användes i hög grad såsom sådant, menar väl då att avvisa hela Nya Testamentet, Jesus och apostlarna såsom fundamentalister av det skäl att de omfattade dessa fundamentala grundsanningar.

Men efter hand kom fundamentalism att beteckna någonting annat, genom att det på reformert håll, och det var speciellt i Förenta Staterna, framväxte konkreta riktningar, som dels kallade sig själva för fundamentalister och dels själva definierade vad detta betydde. Dessa utgick givetvis ifrån ursprungsbetydelsen av "fundamentalism". Bland de fundamentala satsen som då uppställdes var då detta om Bibelns, dvs. Ordets ofelbarhet. Och det är nog det som oftast avses då man talar om fundamentalism. En fundamentalist är, säger man, en sådan, som tror på hela Bibelns alla ord, och anser att vartenda ord där är fullkomligt sant och riktigt, och inte har något sinne t.ex. för modern exegetisk forskning, eller för modern historisk syn, eller för en naturvetenskaplig uppfattning. Dock är att märka att man då med naturvetenskaplig uppfattning icke menar, fastän man oftast inte är medveten om det, den nutida, *nuets* naturvetenskapliga forskning, låt oss säga inom kemi, fysik, fysikalisk kemi, utan man menar den åskådning som byggts upp på en omkring sekelskiftet rådande naturvetenskaplig världsbild.

Sedan kom i Förenta Staterna fundamentalismen i ljust genom en speciell tilldragelse. I en skola fanns en lärare som undervisade barnen om människans uppkomst enligt Darwins evolutionslära. Detta väckte stor förbittring hos sådana kristna samfund utav olika konfessioner som höll fast vid Bibelns uppfattning om skapelsen. (Således finns det ett samband mellan fundamentalism och någon form av ekumenik, ett slags samarbete mellan olika konfessioner

eller kyrkor på grundval utav att dessa samtliga erkänner, trots alla olikheter i övrigt i lära eller i praxis, vissa fundamentala grundsanningar.) Det var alltså sådana som höll på Bibelns skapelselära, som det hette, och som också själva kallade sig fundamentalister. Och när man då undervisar t.ex. i kristendom, så skulle denna meddelas och inte Darwins evolutionslära. Men här kommer nu det moment i denna fundamentalism som gav ett slags berättigande åt att använda ordet fundamentalist i kränkande eller negativ mening. Dessa "fundamentalister" krävde nämligen att denne lärare skulle avsättas på den grund att han lärde så. Och därigenom kom alltså en fundamentalist att framstå såsom *den som vill förfölja*, rensa ut människor från deras befattningar på grund utav deras undervisning eller lära.

Och nu får vi betänka att sådant är mycket vanligt. Det har i alla möjliga sammanhang funnits skolor som förföljer eller motarbetar den som inte tillhör dessa; personliga klickar motarbetar dem som de inte accepterar, tar upp i sin klick, eller som inte vill vara med i den. Men här blev det i alla fall så att fundamentalister för allmänheten framstod såsom människor som ville angripa, motarbeta, utestänga och förfölja andra på grund utav att dessa har en främmande åskådning eller i sin verksamhet propagerar för något som inte tilltalar dem.

Och så kom fundamentalism att förbindas med ett annat sådant skällsord: "*biblicism*", dvs. biblicismen förbands med fundamentalismen därför att fundamentalisterna hade bl.a. detta om Ordets ofelbarhet såsom grundsats. Och eftersom fundamentalisten var biblicist, kallades också biblicisten för fundamentalist. Och således är en biblicist också en sådan som man vill chikanera.

Är Nya Testamentet fundamentalistiskt? Otivelaktigt

är det fundamentalistiskt om man därmed skulle mena att man håller fast vid bestämda grundsanningar, vissa enkla fundamentala satsar, sådant som också är fundamentalt för förståelsen utav allt vad i övrigt finns i Nya Testamentet. Det är t.ex. tron på en skapelse, på Kristus såsom den som var Ordet, vilket var ifrån begynnelsen, på att det var ett mänsklighetens syndafall, på att genom den förste Adam synden och döden kom in i världen, på att Kristus, den som var från begynnelsen, blev sänd och kom till världen, och är ifrån världens begynnelse till dess slut denna världens Fräl-sare, och på att det kommer en fulländning. Om detta skulle vara fundamentalism, då är ju Nya Testamentet fundamen-talistiskt. Men ingen använder ju uttrycket såsom okvädins-ord i den meningen.

Men är då Nya Testamentet fundamentalistiskt på det sättet att det avser att förfölja och hålla efter dem som icke omfattar denna tro? Nej, vi måste säga oss, att vad som här kommer att med nödvändighet betonas utav den som bedri-ver ett immanent studium utav Nya Testamentet (som det från början alltigenom varit meningen i Erevna) är att det *i Nya Testamentet är fråga om raka motsatsen till sådan fun-damentalism*. Den som tror, tar emot Kristus, han får inte det uppdraget att fara omkring och förfölja och hålla efter andra som inte omfattar detsamma, utan han ställes i en helt annan situation, som omtalas ifrån början och till slutet i vårt Nya Testamentet, ifrån början och till slutet av Jesu verksamhet, ifrån början och till slutet utav apostlarnas för-kunnelse. Det är nämligen den att *vara förföljd* och att hålla ut i förföljelsen och att se på förföljelsen såsom Jesus angiv-it i evangeliets början: Saliga är de som är förföljda för rättfärdighets skull ... Och en gång till upprepat: Saliga är ni (det är lyckligt för er), när (människor) smädar och för-

följer er och, ljugande, säger allt ont emot er för min skull. Var glada och jubla... så förföljde de ju profeterna, som var före er. — Att hålla sig till Gud är något som ifrån början, före Jesu framträdande här på jorden (profeterna), och till slutet hör tillsammans med att vara förföljd. Det är således inte det att förfölja, utan det att vara förföljd och att uthärda förföljelsen. Kristus själv är ju den centrala gestalten i detta. Han som var Guds Son, var hos Gud och var Gud i begynnelsen, vart lydig, lydig intill döden, ja mer än detta, döden på korset, den skamligaste död som finns. Och denne är uppfyllelsen eller fullheten av det profetiska ordet i Jesajas 53:e kapitel, om honom som var liksom ett lamm, som fördes till slaktaren och icke upplät sin mun. Han som kunde ha haft hela härar till sitt förfogande, hade icke något att försvara sig med, och försvarade sig icke, ännu mindre förföljde han någon eller styrde om att någon skulle bli förföljd.

Det var för Kristi lärjungar inte fråga om att tvinga någon annan att omfatta fundamentala satsar. Och det var inte frågan om att förfölja dem som stod en emot. Utan det var uteslutande frågan om att bevara Kristi Ord såsom en oförgänglig och ovärderlig skatt och vara trogen mot detta Ord utan att blygas för det, och med det taga konsekvenserna av en sådan trohet. Det innebar alltså, att för dess skull offra självhävdelse, beröm, ära, framgång, att gå ut till honom utanför lägret, bärande hans smälek (Hebr. 13:13). Och så är det också i den sista skriften, Uppenbarelseboken. ”Den som vinner seger” är den som är uthållig i detta att bevara Ordet (Upp. 3:8 ff.); eller såsom det heter om apostlarna: De gick ut glada över, lyckliga, att de aktats värdiga att bli vanärade för det Namnets skull (Apg 5:41).

Hur skall Skriften brukas?

Till vad skulle Skriften brukas, hur skulle människorna, de som fruktar Gud, använda den?

Skriften skall användas i medvetandet om att den är en gudomlig gåva. Det kan inte nog upprepas, att den är en gåva från Gud, från honom, som är Skaparen och som har givit människorna livet och hela deras natur och utrustning. Därför riktar Skriften sig till och skall användas av *hela* människan. I synnerhet i akademiska kretsar — men även annorstädes — förefaller detta vara bortglömt eller mindre beaktat, detta, som var väsentligt i nytestamentlig tid. Skriften riktar sig till mycket mer än förståndet.

Det behöver här starkt betonas, att det inte är fråga om någon antiintellektualism, ty Skriften riktar sig till hela människan. Men den är *inte uteslutande* till för förståndet. Den får ej användas med rationalistisk och intellektualistisk begränsning. Hela människan är en enhet, och förståndet är med och får sin inspiration av djupare ting. Skriften skall verka på hela människan, även på hennes undermedvetna och omedvetna. Det är nödvändigt för ett intellektuellt begripande, att Ordet får komma in i människans inre, det undermedvetna. Det blir då ett omskapande och ett ordnande av det undermedvetna, ett välsignelsebringande verk, som Ordet får utföra. I Nya Testamentet ser vi, att det lades stor vikt vid att man lärde sig texter utantill. Endast genom utantilläsning och ständig upprepning kan Ordet tränga ned i människans inre.

Vi ser, hur Ordet upprepades i de dagliga gudstjänsterna och bönera. Det innebar, att Ordet kunde tränga in och bli hela människans egendom. Denna "vidskepliga" syn på

Skriften är i Nya Testamentet inte vidskeplig utan en central sanning och visshet. Man hade erfarenhet av Skriften på detta sätt. Förutom läsning av den heliga Skrift i följd hade man stycken, som återkom gång på gång. I morgonbönen var det samma psalmer, som lästes dag för dag. Vissa psalmer och andra texter var knutna till de olika veckodagarna. Så lästes exempelvis Ps. 92 på lördagen, Ps. 24 på söndagen och Ps. 48 på måndagen. Detta innebar inte, att dessa stycken ansågs förmer än andra, men genom att de på ett särskilt sätt fick tränga in i det undermedvetna, gömdes hela Skriften i dem. Genom förtrogenhet med texterna följde vissa associationer. Detta stämmer med erfarenheter och rön i den moderna psykologin. Från en sak bildas det spår i en mängd olika riktningar. Vid läsningen av en psalm kan det bli så, att man får med allt vad Skriften i övrigt har givit.

Såsom en gudomlig gåva hör Ordets läsande samman med *bön och tacksägelse*. All skriftläsning är bön. Läsningen skall ske i bönen and. Paulus säger i 1 Tess. 5:17: ”Bedjen oavlåtligen”, och omedelbart dessförinnan står det: ”Varen alltid glada.” Skriftens bruk sker i den paradisiska, den av Gud givna, *glädjen*. Skriftläsningen är något, över vilket man är lycklig. Den omger människan med glädje, och med glädjen kommer *friden*. I allt, som hör till Guds gåvor, finns glädjen och friden med. Frid innebär harmoni i själen, harmoni i livet. Det splittrade, oharmoniska stämmes, som man stämmer ett musikinstrument. Detta erinrar om gudstjänsten. Friden skapar harmoni, som är hälsobringande. Den skapar resonans för den himmelska musiken, för det, som utgår från det gudomliga. Bl.a. till detta är Skriften given.

I skriftläsningen är alla slag av läsning representerade. *Innantilläsningen* skulle erinra om att Skriften, själva det *skrivna* Ordet, är en gudomlig gåva. *Högläsning* innebär att

alla de olika stämmorna samlas i en gudomlig harmoni. Det skapas inte bara harmoni hos den enskilda människan själv utan också harmoni mellan de människor, som kommer tillsammans för att i glädje, frid och tacksamhet höra och förnimma de av Gud givna orden och höra dem läsas och talas av olika stämmor, i enlighet med att varje människa har sin egen stämma. Det man hör går genom ljudet in i det undermedvetna och befastes. Också *minnet* är en gåva. Intet av det man hör går förlorat. Den enskilde upplever återigen i sitt eget individuella väsen gemenskapen och bär den med sig, även när han är allena. Så har vi slutligen *den tysta läsningen*. I gudstjänsten förekom tystnad. Det finns en läsning, som göres så tyst, att inte ens läpparna rör sig. Detta motsvaras av att Ordet tränger in i det undermedvetna och omedvetna och lever där, även när människan inte kan röra sina läppar.

Ord och verklighet

Låt oss stanna en stund inför förhållandet mellan ord och verklighet i Nya Testamentet med utgångspunkt i Johanneskrifterna.

I allmänhet är den naiva uppfattningen den, att orden är till för att *meddela* något om verkligheten. Ett enstaka ord är ju det, som motsvarar en verklighet. Om jag t.ex. säger ordet "bord", så är bordet ett och mitt ord ett annat.

Men i fråga om Kristi ord är det ett anmärkningsvärt samband mellan ord och verk, så att de blir identiska. De är ej blott meddelanden om verkligheten utan *verkligheten själv*. Då Jesus talar om den gudomliga världen, så är det som är ovanifrån med — det är redan tillstådes i hans ord. Omvänt är Kristi verk även ord och härav framgår, att det är förblivande. Ordet är realiteten och verket är ord, som ständigt förmedlar verkligheten.

I slutet av Johannesprologen har vi ett svåröversatt ställe: "Ingen har någonsin sett Gud; den enfödde Sonen, som är i Faderns sköte, han har uttolkat (honom)." Här har vi föreningen av realitet och ord. Om vi översätter: "Han förklarade, vad Gud är", träffar detta ej alls innebörden, utan blir alldeles fel. Det skulle betyda, att ingen har sett Gud, men Kristus kommer och ger den rätta läran, om vad Gud är. I stället är det så, att *han själv är uppenbarelsen av Gud*. Så är Kristus också Ordet. "När I haven upphöjt Människosonen, då skolen I förstå, att Jag är, och att jag intet gör av mig själv, utan såsom min Fader har lärt mig, detta talar jag" (Joh. 8:28). Detta ord av Jesus skulle bli osammanhängande, om man skiljer mellan att göra och att tala. I så

fall skulle det betyda, att det enda som är hans verk, är att tala. Men här ingår i talandet hans verk, dvs. *i Kristi talande är Guds verk*. Med detta sammanhänger det gudomliga namnet "JAG ÄR", såsom det möter oss i t.ex. kap. 6.

Denna parallellism mellan verk och ord har vi vidare t.ex. i Joh. 14:10: "Tror du icke, att jag är i Fadern och Fadern i mig? De ord, som jag talar till eder, talar jag icke av mig själv, men Fadern, som förbliver i mig, han gör gärningarna." Detta är anknutet till enheten med Gud, själva den gudomliga verkligheten i Kristi ord. I Joh. 14:8 läser vi, hur Filippus säger: "Herre, visa oss Fadern, och det är oss nog." Då svarar Jesus: "Så lång tid är jag med eder, och du känner mig icke, Filippus! Den som har sett mig, han har sett Fadern. Huru kan du då säga: 'Visa oss Fadern'? Tror du icke, att jag är i Fadern och Fadern i mig?" — Och så kommer det märkliga uttalandet i v. 10: "De ord, som jag talar till eder, talar jag icke av mig själv, men Fadern, som förbliver i mig, han gör gärningarna." När det nu är tal om den högsta verkligheten, så talas plötsligt om Ordet. Detta är viktigt att lägga märke till varje gång man läser Jesu sista ord. Här skulle man kunna säga, att Filippus stod och såg Jesus, han som uppenbarar Fadern. — Lärjungarna fick se Jesus, men vi har ju ej sett honom. — Men att se Kristus blir lika med att *höra hans ord*. Om detta heter det: "... men Fadern, som förbliver i mig, han gör gärningarna." Det gäller alltså ej att sätta något högst — ord eller verk — utan de går samman i en enhet. I Joh. 15 läser vi: "Om jag icke hade kommit och talat till dem, hade de icke synd; men nu hava de icke ursäkt för sin synd. Den som hatar mig, han hatar ock min Fader. Om jag icke hade gjort de gärningar bland dem, som ingen annan har gjort, hade de icke synd;

men nu hava de även sett och (dock) hatat både mig och min Fader.” Här är åter ordet och verket. När evangelium offentligöres för den kristna församlingen gäller fortfarande detta. Det gäller var och en som hör det.

Bildning i Nya Testamentet

I skådespelet ”Processen mot Jesus” säger Maria, Jesu moder, om Jesus: Han kunde inte läsa ...

Många måste tro, att detta återger det faktiska förhållandet. Jag vet inte, hur utbredd den uppfattningen är, att Jesus var obildad och att han inte ens kunde läsa. Likadant var det, menar man, när det gäller lärjungarna, de tolv. Under det senaste århundradet har man ofta i predikan och i skriftliga framställningar hävdad, att Jesu lärjungar var okunniga och obildade fiskare. Med bildning tycks man då mena, att man bör ha genomgått gymnasiet och kommit ett stycke in på universitetsstudiet. Det räcker inte med folkskoleexamen, för att man skall kallas bildad. Att Jesus ”inte kunde läsa”, betyder således, att han inte ens hade den ”obildning”, som folkskoleexamen innebär.

Bakom denna syn på bildning i Nya Testamentet döljer sig en stor bildningshögfärd. Man säger ofta i predikan: ”Evangeliet kom till de lägsta och förmedlades av de lägsta.” Men det ligger en principiell nedvärdering av lärjungarna i uttrycket ”de lägsta”; man jämför med vår situation. T.o.m. i allvarliga s.k. vetenskapliga verk har man menat, att Johannes, denne ”olärde fiskare”, inte kan ha skrivit det evangelium, som bär hans namn. Han kan nämligen inte ha skrivit så god grekiska.

Man säger inte endast, att Jesus och hans lärjungar var obildade — de hade inte fått tillfälle att studera. Man placerar dem också på en lägre intelligensnivå än vår — de var helt enkelt ointelligenta. I tidigare nytestamentlig forskning hävdade man också, att Paulus stod på en låg intelligens-

nivå i jämförelse med många av sin samtids filosofer och lärde.

Vid slutet av 1800-talet och in på vårt århundrade ansåg man, att det var inom filosofien, som det fanns intelligens. Tankeskärpan i Nya Testamentet bedömdes utifrån denna syn, och man menade, att människorna på Jesu tid stod på en sådan intelligensnivå, att de inte kunde tänka tillräckligt djupt.

Den som framställer denna bild av Jesus och hans lärjungar — att de var obildade och ointelligenta — anser sig själv vara bildad och stå på en hög intelligensnivå. I en tidningsinsändare, troligen skriven av en gymnasist, stod bl.a.: Vi står ju på en så mycket högre intelligensnivå än människorna på Jesu tid. Den högsta intelligensen på Jesu tid nådde alltså knappast upp till en gymnasists i vår tid. Bakom detta synsätt ligger den gamla tanken på en utveckling inom alla områden.

Hur förhåller det sig då med denna ”obildning” i Nya Testamentet? Hur förhöll det sig med läskunnigheten på Jesu tid?

Den som läser evangelierna märker, hur orimligt det är att säga, att Jesus ”inte kunde läsa”. Av Luk. 4 framgår klart, att Jesus var läskunnig. Jesus blev anmodad att läsa profetexten för veckan, och detta krävde mer än vanlig läskunnighet. Talspråket i Palestina var arameiska, men texten var på hebreiska.

Skolbildningen i Palestina på Jesu tid var lika allmän som den är i Sverige i våra dagar. Barnen började läsa vid 5 års ålder, och i de fromma kretsarna läste man redan före denna ålder de föreskrivna dagliga bönerna och texterna.

Självklart hade icke alla fått den israelitiska universitetsutbildningen med dess särskilda examina; de som fått en

sådan utbildning kallas i Nya Testamentet ”skriftlärde”, *grammateis* (= sådana, som hade högre teologiska och juridiska examina). Men bildning och examen är inte samma sak. Man kan ha stora kunskaper utan att ha någon examen (jfr t.ex. berättelsen om Jesus vid 12 års ålder i templet, Luk. 2:46 ff.). Och man kan ha en hög examen utan att ha någon högre bildning.

När det om Jesus säges i Joh. 7:15: ”Huru kan denne skrift, han som inte är lärd?” (*pôs hûtos grámmata oîden mä memathäkōs*) så betyder detta inte, att Jesus ej kunde läsa (”*grámmata*” uppfattat i betydelsen ”bokstäver”) utan närmast, att han inte hade den rabbinska doktorsgraden. Jfr Apg 4:13. (Petrus och Johannes kallas *agrámmatoi*, ”olärda”.)

Bildning har både med ande, karaktär och kunskap att göra. Människor, som är väl hemmastadda i Bibeln, kan ej kallas för obildade människor.

Om man skall tala om intelligenskvot, är det tydligt, att den genomsnittliga intelligensnivån i Palestina på Jesu tid var högre än i vårt land i vår tid — även om man inkluderar gymnasister.

På Jesu tid använde man arameiska språket i vardagslag. Man kunde också, som tidigare framhållits, läsa hebreiska. Dessa språk förhöll sig till varandra ungefär som svenska och latin för oss. Det är också tydligt, att Jesus kunde grekiska. Säkerligen talade han grekiska inför Pilatus. Inte kunde denne nedlåta sig att tala arameiska! Jesus var alltså trespråkig, och troligen har han också förstått ett fjärde språk — latinet. Många judar förstod nämligen en del latin. Detta språk talades ju av de romerska soldaterna, av vilka det fanns många i Palestina.

Att säga, att Jesus och hans lärjungar inte kunde läsa, är

alltså en stor missuppfattning, och att påstå, att Jesus och hans lärjungar var obildade, är en fruktansvärd förvanskning av de faktiska förhållandena.

Också på Jesu tid fanns det människor, som var stolta över sin kunskap. Men det var inte dessa visa och kloka, som mottog evangeliet, utan sådana, som i sina egna ögon icke var visa. Detta betyder emellertid inte, att de senare, objektivt sett, var mindre begåvade eller kunniga än den tidens vise. Ty Guds dårskap är visare än människorna (1 Kor. 1). Det, som är vishet inför människor, är dårskap inför Gud. Men Gud har uppenbarat den djupaste visheten och låtit den bli tillgänglig för de obetydliga och små.

Behövs en ny bibelöversättning?

På frågan: ”Behövs en ny bibelöversättning?” skulle jag vilja svara: ”Nej!” Det behövs inte *en* översättning — det behövs flera. En av de största bristerna i vår tid är, att vi endast har *en* bibelöversättning att gå efter. Förr i tiden hade man flera, t.ex. Waldenströms, lektorernas, den gamla kyrkobibelns m.fl. Man läste och jämförde. Man var sålunda förtrogen med flera översättningar.

Man bör ha klart för sig, i vilket syfte en ny översättning göres. En kyrkobibel bör ha ett högtidligt, vårdat språk. Den skall utgöra en förbindelse med tidigare generationer. Därför behöver inte språket strikt följa den stil, som är typisk för vår egen tid.

När det gäller språket, är det omöjligt att åstadkomma en bibelöversättning, som motsvarar alla behov. Man behöver en översättning *för skolans behov*, en översättning som har ett lättillgängligt språk. En sådan översättning bör ha ett språk, som används i skolan. Det behövs en bibelöversättning *för bibelstudiet*, för dessa, som verkligen vill förstå Bibelns innehåll, så långt detta nu är möjligt. En fullständig förståelse kan emellertid aldrig nås — det ligger i själva Bibelns väsen.

En *kyrkobibel* bör ha det litet mer ålderdomliga språket. Bibeln är ju också en kulturfaktor. Språket där måste vara en förbindelse mellan generationerna. Språket förändras ständigt. Det är därför viktigt att ha en litteratur, som förbinder generation med generation. Historien visar, att det ofta förhållit sig så, att en viss kultur börjat med en bibelöversättning.

Om man kommer dithän, att allt blir skrivet på dagens språk, då kommer man om trettio år inte att förstå det som nu blir skrivet. Många lärare påpekar, att t.ex. Viktor Rydberg är för svår att förstå för nutida ungdom.

Vår nuvarande bibelöversättning, 1917 års översättning, har inte slagit igenom. Dess språk har inte kunnat tränga ut den gamla översättningens språk. Den gamla översättningens märgstarka språk, uttryck och vändningar lever kvar. De lever i skönlitteraturen, och de citeras ofta.

Vi behöver en översättning med ett högtidligt, koncentrerat, pregnant språk. En översättning skall i första hand inte sträva efter att göra texten lättförståelig. Den får inte göra texten lättförståeligare än grundtexten, originalet. Den får inte vara lättförståeligare än texten själv var för dem, för vilka den skrevs första gången. Alla nyanser i grundtexten skall, i den mån det är möjligt, återges. Översättningens stil bör så nära som möjligt ansluta sig till grundtextens stil.

I Nya Testamentet finns många citat ur Gamla Testamentet. Hur har de nytestamentliga författarna förfarit med de gammaltestamentliga texterna? Inga av citaten är moderniserade. Hela Nya Testamentet tillämpar samma översättningsmetod. Paulus gör inga försök att göra de gammaltestamentliga citaten lättförstådda, anpassade till det språk, som hans samtids människor använde i sin dagliga värld. Han skriver ingalunda endast till de lärda — många av hans läsare var enkla, olärda människor. Men han förenklar inte texterna eller moderniserar dem.

Paulus berövade inte de hednakristna den skatt, som låg i den bibliska litteraturen. Han undanhöll dem inte de gammaltestamentliga uttrycken och vändningarna.

Jag träffade en gång en svensk författarinna, som berättade, att hon gärna läste Bibeln. Hon hade funnit mycket av

värde hos Paulus. Men hon tyckte, att han var så mångordig och omständlig. Jag blev mycket förvånad över hennes yttrande. Så hade jag inte lärt känna Paulus. Jag tog fram Novum, Nya Testamentet på grundspråket, och läste Rom. 12, som jag försökte översätta ord för ord. Författarinnan blev mycket förvånad: Skriver Paulus så? Har han en sådan stil? Hon fick en ny bild av Paulus. Hon hade tidigare endast lärt känna honom genom vår nuvarande bibelöversättning.

I översättningen är sålunda Paulus mångordig. Man söker förbättra originalet i bästa välmening. Man söker göra språket lättförståeligare än det är. Men då skapar man en falsk bild av Paulus. Det är fråga om förfalskning, om man gör språket lättillgängligare än det i själva verket är. Paulus är många gånger så koncentrerad och pregnant, att det nästan går för långt åt det hållet.

Pauli ”tillfällighetsbrev” har en vårdad stil. Det är aldrig fråga om ett slarvigt språk, där man endast har ögonblickets tankar i förgrunden. Det är meningen, att brevet skall läsas, läsas om och om igen och begrundas. Skriften framstår själv som helig Skrift, som skall läsas, begrundas och bevaras. Det är inte meningen, att allt skall vara omedelbart tillgängligt.

Skriften är gripbar för den enfaldige, men samtidigt har den ett oerhört djup. Det skarpaste intellekt, förenat med djup fromhet, kan aldrig helt genomtränga Skriften. Det är farligt, om man inför en bibelöversättning har den känslan, att man begriper allt. Därför är det inte möjligt att översätta Bibeln med tidningssvenskans språk. Det språkets ordförråd räcker inte till.

Det som är väsentligt i begreppet ”helig Skrift” är, att generationerna förbindes med varandra. Och vi behöver flera

bibelöversättningar, som var på sitt sätt återger det som skall översättas, ingenting annat.

I detta sammanhang är det med stor tacksamhet och glädje man nu konstaterar, att vi för en kort tid sedan begåvats med en ny översättning av Nya Testamentet till vår tids vårdade språk, som på ett utomordentligt sätt torde vara ägnad att vara till stort gagn för skolan och det grundläggande bibelstudiearbetet. Doktor David Hedegårds översättning är ett sällsynt noggrant arbete, som kan föra ett långt stycke på vägen mot en vidgad förståelse av Skriften. Men i sin fullhet är Skriften oöversättlig. Och varje översättning bör därför brukas tillsammans med andra översättningar, så att inte de skatter, som Skriften innehåller, går förlorade.

För gudstjänstbruk skulle vi också behöva en ny bibelöversättning, en ny kyrkobibel, med en högtidlig och mera ålderdomlig stil än andra översättningars, vilken på ett särskilt sätt skulle förbinda generationerna med varandra.

Om översättningsarbete

Att översätta från ett språk till ett annat är alltid en svår uppgift. Alldeles särskilt gäller detta vid bibelöversättning. Det ser vi av historien.

Man får ju inte bara gå ut ifrån vad som står. Som en jämförelse kan vi ju tänka på, hur en kria i skolan översättes. Man översätter då orden och meningarna, precis som de står utan att tänka på några andra omständigheter. Så får man ej gå tillväga vid översättning av Bibeln. Vi har t.ex. en sådan sak som skillnaden mellan poesi och prosa. Poesi bör översättas poetiskt. Om ett avsnitt är skrivet med en viss rytm, kan man inte bara översätta orden utan måste också försöka få med *rytmen*. En annan sak är *stilen* i originalet, vilken likaså bör komma fram i en översättning. Man bör även taga i betraktande, för vilket *ändamål* en bestämd skrift har kommit till, vilken uppgift den själv säger sig ha. Vi kan t.ex. taga breven i Nya Testamentet. Om dessa skall översättas, får de ej översättas som en samling ord, förbundna till satser efter tillfällighetens lagar. De människor, som skrev dem, visste sig vara inspirerade av Gud. Gud hade tagit dem avsidet för att de skulle nedskryva dessa brev, som skulle bevaras från släkte till släkte för att föreläsas vid gudstjänsten. Detta är en sak av största betydelse vid översättningen.

När vår nuvarande bibelöversättning kom till, hade man som norm bl.a. den kritik, som kommit från olika håll inom skolvärlden. Den gamla översättningen hade kritiserats, och man menade, att Bibeln borde kunna läsas och förstås på samma omedelbara sätt som om man läste ett stycke ur t.ex.

Selma Lagerlöfs arbeten. Mot en sådan bakgrund tillkom vår parafraiserande översättning, som är avsedd att kunna läsas ungefär som en roman. Alla svårigheter är borta.

Men då det är fråga om den heliga Skrift, som skall läsas sakta, upprepade gånger, gäller helt andra principer. Då bör man eftersträva likhet med originalet, en pregnant stil. De svårförstådda ställena bör få stå kvar, som de är. De fastnar i minnet just genom sin svårförståddhet, och detta gör, att man sedan ofta går tillbaka till dem och tänker på dem. Man kan t.ex. läsa Romarbrevets tolfte kapitel och jämföra grundtexten med vår parafraiserande översättning. Psaltaren är ett annat exempel.

De gamla översättningarna, Luthers och de äldre svenska, är mycket bättre i detta avseende. De är gjorda i medvetande om att det är människors böner, som en gång tillsammans med änglasånger skall nå fram till den himmelska tronen. Vid dessa äldre översättningar frågade man icke bara efter tid och rum och vilken människa, som författat en biblisk skrift, utan man tog i betraktande, att det är fråga om helig Skrift. Det har aldrig lyckats att verkligen översätta Nya Testamentets grundtext till ett annat språk. Det är något som vi måste betänka. Det är också värt att observera, att Luther inte översatte Bibeln till sin tids tyska språk, utan att han skapade något nytt. Genom hans översättning pånyttföddes det tyska språket. På samma sätt blev en gång latinet i viss mån ett annat språk genom att kyrkan tog det i sin tjänst. En liknande påverkan rönt det svenska språket genom Olaus Petri översättning. Det går alltså inte att översätta Bibeln till svenska av dags dato, även om våra moderna svenska språk delvis har formats av Bibeln. Och dessutom är det så, att även om man vet meningen med ett ställe, kan det likväl vara svårt att alls återge den i översättning.

Så har jag i minst tio år dagligen funderat över hur vers 20 i Romarbrevets första kapitel skall översättas. Ingen av de svenska översättningarna synes verkligen återge den grekiska textens innehåll.

Guds Ord till hela människan

Det finns en sak, som det vid studium av Skriften gång på gång blir anledning att komma in på. Det är något som är märkligt i det avseendet att det i denna tid bland hängivna kristna synes vara så gott som bortglömt och rent av ofattbart, överkligt, något som inte har realitet. Och när det talas om det, så har man alltid den känslan, att det är något, som inte går in, inte uppfattas. Och dock är det här fråga om någonting som är så centralt för hela Bibeln, för hela det andliga livet. Och märkligare är ju, att detta ännu hos de fromma i början av vårt århundrade var något självklart och upplevt och nära.

Det är nämligen fråga om den sak, som man kunde försöka uttrycka så: *Skriften såsom helig Skrift, såsom en Guds gåva, är inte till endast för att meddela några kunskaper, några läror, alltså till endast för intellektet. Utan Ordet är till för hela människan med allt vad i henne är, såsom utav Gud skapad med allt, som är nedlagt i henne.* Och, som vi väl vet, är det redan i det dagliga livet en sådan oändlig rikedom av förmögenheter, som man kunnat utveckla. Ändock är det, som finns här, bara en bråkdel utav vad som finnes av möjligheter.

Ordet är till för hela människan. Det är inte till *bara* för att tala om några sanningar. Detta har ju i gångna tider varit självklart. Naturligtvis har det även tidigare funnits en tendens att allt för mycket betona det som skall läras, vad man skall ha för kunskaper. Men det andra fanns där dock såsom en realitet.

När alltså Jesus, såsom Kristus, säger: ”De ord som jag har talat till eder *äro* Ande och *äro* liv” (Joh. 6:63), då är

uttrycket ”*äro*” avgörande. Det är inte endast ett klumpigt uttryck, utan det är djupt menat så. Johannesevangeliet, som förefaller så enkelt, är ju dock, såsom alla som sysslat med det är ense om, präglad av ett sällsynt fint språk, av sköna uttryck och av djup.

Kristi Ord ”*äro* Ande och *äro* liv”. Kristi Ord möter från begynnelsen, från Bibelns första boks första kapitel. Och att hans Ord ”*äro* Ande och *äro* liv”, innebär, att de inte bara *talat om och meddelat kunskap om* Ande och liv, utan de *är* i sig själva en levande kraft. Guds Ord är levande och kraftigt och det går in (Hebr. 4:12) inte bara såsom en lära för förståndet, utan som något som verkar i hela människan, igenom hela varelsen, i alla funktioner. Och därför läste man förr Bibeln, Ordet, såsom något som var heligt och verksamt. Och Bibelns bruk i gudstjänsten går ju ut på det-samma.

I Skriften skiljes inte på kropp och själ i den meningen att kroppen skulle vara något alldeles för sig självt. Men om vi talar om det ”kroppsliga”, så är Ordet till såsom någonting som stämmer hela kroppen, nerver och allting, i en *harmoni*, som t.ex. kan giva hälsa. Den som läser sina psalmer — det bestämda intrycket får man och den upplevelsen också — blir aldrig deprimerad. Utan Ordet tar bort den depression, som ligger där på lur. Depression kommer ju från de osynliga onda makterna, vilka förvisso inte är någon vidskepelse. Så fyller Ordet människans sinne, såväl dagmedvetande som undermedvetande liksom det djupaste omedvetna, med någonting, som inte kan uttryckas med andra ord, utan som ligger i de heliga orden själva och således verkar där såsom krafter, verkar på alla möjliga sätt.

Som ett exempel har jag ibland försökt att jämföra och sammankoppla med sådan förmåga eller sådana sinnen, som

är nedlagda i människan och skänker henne möjlighet att uppfatta musik och uppleva naturens *skönhet*. Nu är det ju så att de flesta människor, som upplever något sådant, inte gör klart för sig att naturens skönhet är något, som kommer från en osynlig värld, vilken gör sig förnimbar för det, som är i människan — således i själva verket såsom en hälsning ifrån en himmelsk värld.

På motsvarande sätt är Ordet självt något som väcker detta, som man inte kan tänka och beskriva, denna *salighet*, som ju är omöjlig att skildra. Och jämförbart begränsar man ju inte avhörandet av musik till att fråga: Vad är det nu för lära i detta? Vad vill kompositören säga med detta? Utan man tar musiken till sig. Nu är ju även Ordet självt en direkt musik, som förenar sig med musik och till vilket musik och sång kan sluta sig.

Om vi så tänker på en biblisk teologi, låt säga psalmernas teologi: Vad innehåller en sådan teologi? Hur återger den det, som verkligen står i psalmerna? Jo, den läromässiga spegelbilden är ofta stympad och saknar Psaltarens egna proportioner, allt under det att psalmerna själva ger uttryck åt hela verkligheten och överväldigande mycket talar om skapelsens under, om sång och musik. Det talas där ständigt om att lova Herren med sång, med strängaspel. ”Det är gott att tacka Herren och att lovsjunga ditt Namn, du den allrahögste, att om morgonen förkunna din nåd och om aftonen din trofasthet, på tiosträngat instrument och på harpa, med spel på cittra” (Ps. 92). I psalmerna är det sålunda oupphörligen tal om sång och musik. Och däri lever man ständigt av Ordet.

Så är också de symboler, som användes i Ordet, inte bara bilder. Givetvis är det fråga om bildligt tal, men bildens realitet är med, om man så skulle kunna uttrycka det.

Ordet liknar sig självt vid *föda*. Vad gör nu födan? Vad har den för funktion? Hur verkar den? Jo, man tar den ju in i sig och den upptages av kroppen och förenas med kroppen. Den göres till dess egendom och är till gagn för och går in i varje cell. Så skall också Ordet, detta heliga, Guds levande och kraftiga Ord, gå in i varenda cell i kroppen. Och liksom födan är nödvändig för livet, så är också Ordet nödvändigt för det andliga livet. Det är en sådan verklig föda, utan vilken livet försmäktar. Nu kan man vara utan föda i upp till ungefär sextio dagar, men det går inte längre. Det är nödvändigt med föda.

Men Ordet liknas också vid någonting annat, som är nödvändigt för kroppen, nämligen vid *vatten*, vid dryck — det levande vattnet. Och även vattnet går ju in i varje cell. Men det kan man inte undvara i fyrtio-sextio dagar, utan väl på sin höjd tre dagar. Det är alltså ännu mera nödvändigt. Så är det heliga Ordet ett levande vatten, ett livets vatten.

Det finns emellertid en tredje bild, där det blir ännu mera koncentrerat: *luften*, det som man andas. Det talas om Ande och liv. Det är alltså den andliga livsluften. Och där ser man då, hur detta Ord är givet såsom en Andens livsluft. Och att andas kan man inte undvara en enda dag, utan det måste ske ständigt. Så är det också med Ordet: genom att det oupphörligen läses och tages emot, blir det något som lever i människan inte endast i vaket tillstånd — man andas även när man sover — utan som går in i människan och lever där ständigt, vakande eller sovande, varför det kan heta: ”Bedjen oavslåtligen” (1 Tess. 5:17).

Så är livet i Ordet någonting som ständigt hör ihop med sådant, som heter *glädje* och *frid*. Och det förefaller vara helt bortglömt, att det här är fråga om något, som verkligen är givet såsom en gudomlig gåva. Det är inte en glädje *över*

något speciellt, utan en glädje i *Herren*, en glädje utav Ordet, utav Anden och livet. Denna glädje är därför fullkomligt *oberoende* av några yttre omständigheter, oberoende utav nöd, olyckor och lidande. Därför kan det också gång på gång uppmanas till en *ständig* glädje (t.ex. Fil. 4:4, 1 Tess. 5:16). Den gudomliga glädjen är inte något som omväxlar, såsom mycket annat, som kännetecknas av att växla mellan mörker och ljus, mellan rikedom och fattigdom, mellan hunger och mättnad. I denna glädje rymmes ingen växling mellan glädje och sorg, utan det heter: *hōs lypúmenoí aei dē chárontes*, såsom bedrövade, dock alltid glada (2 Kor. 6:10).

Och liksom Skriftens Ord är till för alla livets förhållanden, så verkar det också på detta sätt i alla livets förhållanden. Och det är ju ett faktum, att de hos vilka man funnit och möter detta, att de har tagit emot Kristi glädje och frid — som han själv under den dystraste natten talar till sina lärjungar om — det är inte sådana, som har det bra. Det är inte lättare att vara glad för den, som inga svårigheter har. Utan denna glädje är upplevd djupast av dem, som fått genomgå särskilt stora svårigheter och bedrövelser. Det är ett faktum.

Livet är för hela människan. Ordet är detta liv, det levande Ordet. Därför måste Ordet också vara något, som man *ständig*t lever i — hela Ordet genom några urval, som inte begränsar Skriften, utan som är liksom ackumulatorer, vari Skriften med sina associationer är med. I detta oavlåtliga böneliv, kärlekens, glädjens och fridens, där finns ju ord, som man ständigt läser och som man kan med nödvändighet — som det märkligt nog heter — ”utantill”, dvs. utanför boken, men som ju således i själva verket är ”innantill”, inne i det innersta.

Ordet är till för hela människan. Och dessa exempel, som tagits upp är endast exempel, som kan få föra en till upplevelsen av Ordets verkan, vilken de tre bibliska bilderna av maten, drycken och anden, luften, erinrar om.

Andra ämnet

PERIKOPER

Själens törst

Ps. 42:2 f.

”Såsom hjorten trängtar till vattenbäckar, så trängtar min själ efter dig, o Gud. Min själ törstar efter Gud, efter den levande Guden.” Så står det i den fyrtioandra psalmen i Bibeln. Det förekommer ofta i Skriften, att törsten användes som bild. Det är frågan om en erfarenhet från det vanliga livet, som användes som bild för andliga verkligheter. Men vad är det då för törst i det vanliga livet, som här användes som bild? Det är icke den törst, som en nutida människa vanligtvis menar, när hon säger: ”Jag är törstig.” Utan det som vi har att föreställa oss, det är den törst, som den får pröva på, som gått vilse i heta öknen och icke funnit något vatten, och icke vet, hur han skall finna något. Han spanar efter den minsta antydan om en vattenkälla, han drömmer om den minsta lilla rest av en vattensamling, den minsta rännil. Hela hans varelse ropar efter vatten. Det är en sådan törst som är bilden för den törst, som psalmisten menar, när han säger: ”Min själ *törstar* efter Gud, efter den levande Guden.”

Det talas också om att hungra. Jesus säger: ”Saliga äro de som hungra och törsta efter rättfärdighet ...” (Matt. 5:6). Det talas om hunger efter Guds ord. Även här är det fråga om en verklig hunger, alltså en sådan, som den känner, som verkligen prövat på hunger. Den som hungrar och törstar är den som varken fått föda eller vatten under längre tid och varken ser föda eller vatten inom räckhåll. Och nu är törsten en värre sak än hungern. Utan föda kan man uthärda en längre tid. Men utan vatten står snart själva livet på spel.

Och nu är det en annan viktig erfarenhet från det lekamliga livet, som är med i denna bild som talar om själens törst. När törsten har nått sin höjdpunkt, då tänker den som törstar inte längre på sig själv. Fastän det är han själv som törstar och hans eget liv som står på spel, så är det icke sig själv han tänker på, utan det enda han ser för sin inre syn, det är det levande vattnet. När psalmisten säger: ”Min själ törstar efter Gud, efter den levande Guden”, så är hans tankar, hans trängtan riktade endast på Gud. Det är den levande Guden han törstar efter, liksom den törstige efter levande vatten.

Denna själens törst måste då vara något helt annat än den oro eller längtan som den känner, som ännu mest tänker på sig själv. Det finns ju förvisso mycken oro och längtan hos allvarligt sinnade människor, en oro och längtan i andliga ting. Det är en slags hunger. Det är en känsla av inre tomhet. Man ville ha svar på sina frågor, man ville ha något att tro på, att vara viss om. Men detta är ännu icke den verkliga hungern och törsten. Det är ännu endast eller mest sig själv man tänker på. Man längtar icke efter Gud själv utan efter en Gud, som skall kunna ge svar på ens frågor. Det är icke Guds eget ord man längtar efter, utan efter ett svar från Gud på ens egna frågor, en hjälp från en högre makt med ens egna svårigheter och problem.

Jesus själv talar ofta om hunger och törst och han talar om det bröd han vill ge åt den som hungrar och det levande vatten han vill giva åt den som törstar. Han ville ge bröd åt den hungrige och dryck åt den törstande. ”Jag är Livets bröd. Den som kommer till mig, han skall förvisso icke hungra, och den som tror på mig, han skall förvisso icke törsta någonsin” (Joh. 6:35).

Är då Jesus Kristus känslolös mot dem som ännu icke upplevt den verkliga hungern och den rätta törsten? Nej, men så länge vi icke riktar vår längtan mot honom utan med våra tankar lever i oss själva, så kan vi ju icke se honom. Vi lyssnar icke till honom utan till oss själva. Vi hör icke hans röst.

Den djupaste hunger och törst som vi möter i evangeliet, det är icke människans törst, utan det är Jesu Kristi, Frälsarens törst. Den evangeliska berättelsen talar både i början och slutet om Jesu hunger och törst. Han hungrar i öknen och på korset säger han de orden: ”Jag törstar” (Joh. 19:28). Han har provat på den lekamliga hungern och törsten, mänskliga såsom vi i allting. Men han har också den gudomliges hunger och törst. Han talar om vad hans mat är: ”Min mat är att göra hans vilja, som har sänt mig, och att fullborda hans verk” (Joh. 4:34). Det står också vem som sänt honom och vad det verk är, som han sänts för: ”Ty så älskade Gud världen, att han gav ut sin enfödde Son, på det att var och en som tror på honom icke skulle förgås, utan hava evigt liv” (Joh. 3:16). Bakom den lekamliga törsten på korset hos människan Jesus ligger den gudomliga törsten hos Frälsaren, törsten efter att få ge sitt liv för den lidande, vilseförda, rådlösa, förtvivalade människan. ”Och de gåvo mig galla såsom min föda, och i min törst gåvo de mig ättika att dricka” (Ps. 69:22), säges det om Kristus på korset. Hans törst är denna: att få ge den törstande själen, varje törstande själ, av Livets vatten för intet. Upp. 21:6-7: ”Och han sade till mig: Det är gjort. Jag är Alfa och Omega, begynnelsen och änden. Jag skall giva den som törstar av livets vattenkälla för intet. Den som övervinner skall få detta till arvedel, och jag skall vara hans Gud, och han skall vara min son.”

Mamons bekymmer

Matt. 6:24-34

”Bekymren eder icke för edert liv, vad I skolen äta eller vad I skolen dricka, icke heller för eder kropp, vad I skolen kläda eder med”, säger Jesus i Matt. 6:25. Den som hör detta, måste ju säga sig, att det är en helt orimlig uppmaning. Den som hör detta i dag, finner orden orimliga, så som de lyder. Och det är viktigt att komma ihåg, att de inte var mindre orimliga för dem, som hörde dem första gången där nere i Palestina. Jesus talade inte till människor på någon söderhavsö, som möjligen kunde tänkas leva utan att bekymra sig för sin utkomst, utan han talade till sådana, som var minst lika tvungna att ha omsorg och möda för inkomster och utgifter, som nutidens människor i ett vanligt samhälle.

Och det är nu först och främst det orimliga i Jesu ord, som vi måste hålla fast vid. Om vi söker tyda om dem, så att de kan passa ihop med vad vi eljest anser rimligt och antagligt, så är det inte längre Jesu ord vi sysslar med. Vi tappar då bort precis det han verkligen sagt. Det gäller inte bara om dessa ord, utan om Jesu hela budskap, hela evangeliet. Ty detta evangelium kommer till världen såsom något som är orimligt. Det är det orimliga i hela dess skärpa, som det gäller att hålla fast och söka fatta, om man alls vill begripa evangeliet.

För det andra gäller det att komma ihåg, att dessa ord ”Bekymren eder icke ...” inte är sagda som en befallning, som ett åläggande, utan som en glädjande tillsägelse, en uppmuntran, en befrielse. Det är en gåva från Gud, som

Jesus meddelar. Det är inte en börda han lägger på, utan han uppmanar sina lärjungar att kasta av sig bördan. Han tar bort en börda, en tung börda. Det gäller om evangeliet över huvud: det som i evangeliet säges och ges, det skulle vi på vårt språk kanske oftast och bäst kunna återge med orden ”du behöver inte”; t.ex. ”du behöver inte längre vara ond och elak och självisk, du behöver inte längre digna under dina skulder, du behöver inte vara bedrövad, ängslig, ensam, förtvivlad.”

Det är nu i hela den stora gruppen av ord, vilka säger ”du behöver inte, ni behöver inte”, som även detta ord om att lägga bort bekymren hör hemma. Det bör alltså förstås, som en del av hela det stora nya, som Gud i Kristus kommer med och giver.

Så har också texten här ställt in de orden i sitt stora sammanhang. Det stora sammanhanget är givet med det uttalandet: Ni kan inte tjäna Gud och Mamon. Man kan inte tillhöra både Gud och Mamon. Det är här Guds värld som är ställd emot Mamons värld.

Och nu är det glada budskapet, den glada tillsägelsen, som lärjungarna tagit emot, just denna: Ni får komma tillbaka till Guds värld, ni får höra till honom, som skapat världen och mänskligheten, till honom, som är upphovet till ert liv, till honom, som ni en gång vänt ryggen, för att söka er ett som ni trodde eget liv, fastän det då i stället blivit så, att ni vänt livet ryggen och sedan konsekvent och obönhörligt vandrat vägen allt längre bort från livet, mot döden, självförstörelsen, från ljuset och glädjen och hemmets trygghet, det gudomliga hemmets barnsliga trygghet, till ångest och ensamhet, från kärlek till honom som älskar er till hat mot honom, därför att han älskar er och till längtan att tillhöra

och lyda den starke och hänsynslöse, som är er dödsfiende och vill förinta er.

Men om ni nu lyssnat till detta befriande budskap och vill ta emot det, då får ni också verkligen ta emot det, och ni *kan* tro på det. Tro på det och var inte så klentrogena!

Och då blir det ju fullt naturligt och nödvändigt, att det Jesus säger kommer att vara orimligt. Det måste nämligen vara orimligt efter Mamons sätt att se. Så länge man alltså är klentrogen, så fortsätter man att tänka och handla efter vad som är rimligt i det sammanhang, som man hittills levat i, de förhållanden, som överallt omger en, de sätt att värdera, som där herrskar, dvs. med Jesu språk: man vill väl tänka sig tjäna Gud, men man känner och tänker och handlar efter Mamons sätt.

Vad är då Mamon? Ja, det är ju väl bekant, att Mamon närmast betyder penningen, lusten efter att äga penningar, girigheten. Men klart är, att det icke är penningen i och för sig, den döda materien, om den nu är av metall, som på den tiden, eller av papper, utan det är den makt, som penningen är medel till och representerar, som det gäller. Det är alltså i själva verket hungern efter makt det är fråga om, i alla dess skiftande grader, antingen det nu är i den mera oskyldiga formen, att man vill ha ett visst mått av trygghet för sig själv eller sina närmaste, eller det utvecklar sig allt längre och längre i lust att hävda sig, bevisa för sig själv att man är värd något, är något, eller slutligen, i den sämre formen, att vilja känna att man är förmer än andra, kunna lysa över andra, eller i den sämsta formen, att ha makt över andra människor och kunna bestämma över dem, ha lydiga verktyg och kunna krossa sina fiender eller överhuvud krossa, vare sig vän eller fiende. Ty denna makthunger går hän mot allt mer diaboliska former. Och detta är Mamon.

Och nu säger Jesus till de enskilda lärjungarna, och till apostlarna och till församlingen för alla tider i denna tidsålder: "Bekymren eder icke ..." Ni behöver alls inte vara med om Mamons spel, inte om något av det. Var inte klen-trogna, så att ni tänker, att då ni nu lever mitt i Mamons värld, så är ni tvungna att hävda er eller Guds rike genom de medel, som gäller i Mamons värld. Ni behöver intet av allt detta. Ni behöver inte hävda er, ni behöver inte längre visa, att ni är något. Se därför ut över, bort ifrån den trånga värld, som är Mamons värld. Ni lever inte bara i den, utan ni lever ju alltfört även i Guds skapade värld. Se på fåglarna under himmelen och skåda liljorna på marken, och se hur det räknas och handlas i Guds värld. Vilka är det som är inbjudna och värdiga att vara med i Guds värld? Jo, där räknas inte som i Mamons värld efter hur man kunnat hävda sig själv och bevisa sin duglighet. Alltså, ni kan vara alldeles glada och bekymmerslösa som barn, ty ni behöver inte längre hävda er i Mamons värld, och i Guds värld behöver ni alls inte hävda er eller söka efter makt och inflytande och trygghet. Den tryggheten är er given. Sök därför alltid, dvs. ha alltid era blickar riktade på Guds värld och hans rättfärdighet. Och denna rättfärdighet är er given genom Kristus såsom en gåva, och med den faller allt det andra er till.

Så har då en apostel, som tydligen erfarit, att detta så orimliga är verkligaste verklighet, formulerat sin erfarenhet och visshet så: "Vem skall skilja oss från Kristi kärlek? Nöd eller trångmål eller förföljelse eller hunger eller nakenhet eller fara eller svärd ... Men i allt detta vinna vi en rik seger genom honom som har älskat oss" (Rom. 8:35 ff.).

Är då denna bekymmerslöshet detsamma som likgiltighet även för andras svårigheter? Erfarenheten visar raka motsatsen. Det är ju Mamons makthunger, som gör människan

självisk. Men den befriade har fått ett öppet hjärta. Och ingen Herrens tjänare har så påtagit sig andras nöd, som den bekymmerslöse Jesus Kristus, vilken på sig tog all mänsklighetens nöd och som därför också nu och ständigt avlyfter var människas tyngsta börda i djupaste mening och som säger: jag har tagit på mig din börda och bär den. Så behövde vi icke bekymra oss om vårt liv i någon mening, utan kunde i full förtröstan och hel tro säga med Paulus (Gal. 2:20): "Men jag lever icke mera jag, utan Kristus lever i mig." Amen.

Falska profeter

Matt. 7:15-20

”Vakten eder för de falska profeterna ...” — Detta är ett ord ifrån Jesus Kristus. Och såsom ett ord av Kristus har det redan förut blivit givet. Som ett ständigt upprepat tema ljuder denna varning genom gudsfolkets hela historia ända från Moseböckerna genom Profeterna och Skrifterna, och i Bibelns sista bok, där begynnelsen och änden möts, talas det mer än en gång om den falske profeten såsom en personifikation av den ande, som talat genom de falska profeterna genom tiderna. Och även oss, vi som lever i denna tid och å denna ort, når idag detta Jesu ord, dessa frälsningens ord, till varning och till tröst och till uppbyggelse.

Då har vi först att ställa den frågan: Var, i vilket sammanhang uppträder de falska profeterna? M.a.o. vilken kategori människor avser Jesus när han ger denna varning? — Svaret är givet i texten, och i det avsnitt, som omedelbart följer på vårt avsnitt kommer det fram med all klarhet. Det är uppenbarligen inte fråga om sådana förkunnare och ledare, som uppträder i den allmänna världen, bland dem som t.ex. sysslar med politik och kanske utövar makten, eller bland dem som ägnar sig åt annan ideell verksamhet, sådant, som enligt vårt nuvarande språkbruk går under namnet ”andligt”, livsåskådningsfrågor, filosofiska läror, åsikter i sociala och etiska spörsmål osv. Här har vi inte att söka de falska profeter, som Jesus varnar för. — Det är på ett visst bestämt område, inom en viss bestämd sfär, som denna fara föreligger. Det är bland de människor, som kommit dit-hän, att de menar sig böra göra allvar av sitt religiösa liv, av

sitt förhållande till Gud. Det är hos dem, som vill lägga ned allt sitt nit på att allvarligt sträva efter att Guds vilja blir förverkligad i deras liv och handlande, och helst också i andras, och som följaktligen medvetet eller omedvetet vill framstå som föredömen bland de ogudaktiga eller mindre allvarligt kristna i deras omgivning, och som strävar efter att i sitt fromma liv bära frukt i goda gärningar. Dessa befinna sig ännu bara i och lever i den etiska sfären. Men det går djupare än så. Enligt vår text finns de falska profeterna också bland dem, som erfarit den andliga världens verklighet och dess krafter, som i Jesus igenkännt den gudomlige, och som har profeterat, drivit ut demoner, botat sjuka och i det högsta gudomliga Namnet gjort många kraftiga gärningar. Och här träder det verkligt sataniska in.

Vi kan alltså se dessa falska profeter utifrån dessa två aspekter: 1) de som har sitt jag, sitt liv inriktat på att i sitt handlande, i sina gärningar förverkliga Guds vilja, och 2) de som en gång sett och erfarit det verkliga och gudomliga livets värld och kommit i beröring med dess krafter, men som fallit för frestelsen att bruka detta som något eget. Man söker sitt eget, och eftersom det inte finns något eget — allt är ju Guds verk — så blir detta sökande efter det egna liktydigt med att man söker sin egen död; och drar man sedan ytterligare i detta fall med sig sådant som man fått erfarit i den gudomliga världen, så blir då dessa krafter någonting verkligt ont och sataniskt, och det som man menar vara Guds sak blir i verkligheten ens egen sak, den diaboliska maktens verk, och man sprider död, ondska och förskräckelse omkring sig i stället för det liv och den frälsning man tror sig förmedla och vara representant för. Detta är den svåraste och mest fruktansvärda förförelsen. Man har verkligen anledning att beklaga de människor som leds av sådana pro-

feter, och de skador som de lider tycks vara omöjliga att hela, ty de är ofta förblindade av sina ledare och sina falska profeters ”många kraftiga gärningar”.

Det är alltså i församlingen, kyrkan, bland de särskilt religiösa och fromma, som man måste vakta sig för de falska profeterna. I Kyrkan, i Gudsfolket. Så har det alltid varit. Det utvalda Gudsfolket har låtit sig ledas av de falska profeterna, men Guds profeter, dem som han har sänt till sitt folks upprättelse, de blir förgjorda, dräpta av detta Gudsfolk. Detta är den fruktansvärda dom som Jesus riktar mot just dessa ledare i Israel, som också blir betecknade som blinda ledare. Och till slut sände Gud sin egen Son, den gudomlige, till detta utvalda folk. Och med honom gick det på samma sätt. Och då är det viktigt att observera, att det just var de i Israel, som menade sig vara allra mest gudfruktiga, som ivrade för och vannlade sig om att Guds vilja i allt skulle bli uppfylld, som i sitt fromma föredöme uppträdde som folkets religiösa ledare — det var dessa, som, i förbund med den yttre statsmakten, mitt i sitt stora nit för det som de menade vara Guds sak, icke igenkände den som Gud hade sänt till dem, utan i stället drevs av ett sataniskt hat mot denne gudomlige, ett hat, som förde herrlighetens Herre ned i den stora skammens död upp på statens, världsherrskarens galge. Så gör Gudsfolket. Så är det alltjämt. Stor är det ondas makt och utbredning i Kyrkan, Guds folk. Denna Kyrka, detta Israel, är satt i världen för att representera Guds frälsningsvilja emot *hela* mänskligheten. Men samtidigt är denna Kyrka också en representant för denna fallna mänsklighet och bär såsom sådan inom sig hela djupet av människans bortvändhet och bortkommenhet från Gud, det sataniska i dess allra mest koncentrerade och tragiska form, och detta tar sig uttryck däri, att denna Kyrka

dräper sin okände Herre. Men därigenom, och detta är det mystiska och obegripliga i Guds rådslut, fullbordas det gudomliga frälsningsverket. Genom det gudsfiendliga Gudsfolket kommer denna frälsning hela mänskligheten till del och på detta sätt fullbordar också det sin sändning i världen. Och Kristi kors är för alltid inristat i denna Kyrkas historia, och därmed också i mänsklighetens historia. Det står där som en slutgiltig anklagelse, dom och uppenbarare av hurudan människan är, det hopplösa i hennes belägenhet, i synnerhet då hon försöker vara gudfruktig, from, religiös, föredömlig, ett Guds andliga redskap i världen. Men detta förbannelsens träd är även ett livets träd, planterat i denna värld, i denna tidsålder. Men såsom framträdande i denna tidsålder måste följaktligen detta goda träd uppenbara sig som ett kors, och denna skapelses rätte Herre, den ende Rättfärdige, den ende gode, uppenbara sig som den Korsfäste. Han har gått ända ut i det djupaste, yttersta mörkret dit mänskligheten, ledd av den falske profeten, förkommit i sin ondska, kommit bort, och där utifrån, utifrån detta yttersta mörker möter s.a.s. från motsatta sidan Herren Kristus den mänsklighet, som är på väg bort från honom. Och han bär de sår, som hans bröder tillfogade honom, då han gick ner i denna botten av ondska, som också kallas det yttersta mörkret. ”... och genom hans sår äro vi helade.” Detta kors sträcker sina armar från begynnelsen och till slutet, och omfattar denna värld, denna fallna mänsklighet ända från dess begynnelse. Jesus Kristus är Lammet, slaktat från världens grundläggning (Upp. 13:8).

Men nu, för att förstå Jesu varning här, måste man hålla i minnet att Gudsfolket, Kyrkan, alltjämt lever i denna onda tidsålder, och fortfarande framträder den ibland och repre-

senterar en mänsklighet, som ifrån det gudomligas synpunkt är ond och fördärvad. Genom Kristi verk i historien började ingen ny tidsålder. Det är alltjämt samma Gudsfolk, och det ondas makt och utbredande är lika hotande och förrådiskt och verkligt i kyrkan nu som det var i dess tidigare ”förkristna” skede. Dessa varnande ord av Jesus har vi bevarade som helig Skrift, de är något som skall föreläsas och inpräntas från släkte till släkte och de har avseende på hela denna tidsålder.

Ofta har man tillämpat Jesu ord om de falska profeterna på sådana, som man har menat komma med en falsk lära, doktrin, antingen på det dogmatiska, läromässiga planet eller beträffande sådana läror, som utgör teorier om hur den religiösa människan skall uppträda och handla. Och det är ju lätt hänt, att en viss riktning eller grupp bland de s.k. kristna beskyller en annan för att vara falska profeter. Men ser man det så ytligt, tappar man bort det djupa i Jesu varning. Ty vi har all anledning att förmoda, att de falska profeter, som Jesus talar om, var mycket angelägna om att vara renläriga, både i lära och liv, och att de också efter vanlig mänsklig måttstock framstod som verkliga renläriga.

Udden i Jesu varning är som förut framhållits riktad mot falska profeter sedda ur två olika aspekter: dels sådana, vars förförelse ligger på gärningarnas, handlandets plan, vilket för över till det, som ligger djupare.

Att den första typen gäller den grupp i Israel, som på sin tid kallades fariséer, är uppenbart. Men det är inte fråga om att peka ut en bestämd grupp människor i en viss bestämd tid, lika litet som man nu kan peka ut en viss t.ex. kristen grupp eller riktning och säga, att dessa är de falska profeterna, utan det är fråga om en tendens, som går igenom

Kyrkan i dess historia, och som är lika verklig och förhållandenvarande nu som på Jesu tid. — Jesus liknar också denna fariseism vid en surdeg.

Nu är ju detta begrepp ”fariseism” även bland dem, som i övrigt mycket litet eller inte alls känner till Nya Testamentet en väl bekant benämning på sådant som är en motsats till sann och äkta kristendom. Teologer, tänkare, kristna av olika schatteringar har under tidernas lopp gjort sig föreställningar om vad kristendom är, och vi, som nu lever, är beroende av denna tankebild. Man har fått en viss uppfattning om kristendomen, och så målar man kanske efter ett ytligt studium av de nytestamentliga skrifterna på fri hand upp en bild av något som skall vara dess motsats: fariseismen. Men i verkligheten är det så, att den bild av kristendomen man gjort sig oftast åskådliggör en slags förgrovd och förenklad fariseism, och det man menade vara fariseism har bara sin motsvarighet inom de kristna leden men knappast bland de fariséer, som uppträdde på Jesu tid. Det har också gjort, att man ofta har helt missförstått Jesu liknelse om trädet och frukten i vår text.

Fariséerna har efterlämnat en omfattande litteratur, och vi känner därför ganska väl till deras läror och uppfattningar. Dessa fromma människor levde helt för att uppfylla Guds bud. De kallade Gud för sin Fader och menade sig ärligt verka för att uppfylla hans vilja, som var uppenbarad i buden, av vilka budet om kärleken till nästan var det överordnade och förnämsta. Hela deras liv skulle gå ut på att visa godhet, kärlek och barmhärtighet emot medmänniskorna. Och det viktigaste var inte budens yttre hållande, utan sinnelagets inställning. De var säkert inga medvetna hycklare, och de fördömde strängt allt skrymteri. De visste om syndens makt, det var ju den de kämpade emot, men redan dessa

människor hade kommit till den till synes så förnuftiga insikten, att om Gud har givit oss buden, så har han även givit åt människan nåd att få vilja och kraft att uppfylla dem, om man bara tar sitt religiösa liv på allvar. Fariséen uppfattar aldrig det som sin egen förtjänst att han uppfyller ett bud, utan han säger, att detta sker tack vare Guds nåd, han tackar Gud för att ha fått nåd att leva ett rättfärdigt liv. — Jag antar, att många uppfattar detta som en beskrivning av den kristna etiken. Det är dock så, att det är företrädarna för denna uppfattning, som Jesus enligt Joh. 8 dömer med så radikalt hårda och bittra ord: ”I ären av den fadren djävulen, och eder faders begärelser viljen I göra; han var en mandråpare från begynnelsen, och i sanningen blev han icke stående, ty sanning är ej i honom.” Det är då också fullt begripligt, att judarna genmäler: ”Säga vi icke rätt, att du är en samarit, och har en ond ande?” De kunde ju från sin utgångspunkt inte svara annat. Ty dessa menar sig verkligen vara Abrahams barn, ha Gud till sin Fader och göra hans vilja, som är kärlekens verk bland människorna, och företräda den sanning som är uppenbarad i buden. Och så beskylls de för att vara och göra raka motsatsen till allt detta. — Och hur har de då blivit onda? Jo, helt enkelt därigenom, att de föresatt sig att bli goda, gudaktiga och fromma, och då de försöker vara detta, har de blivit helt onda; därför att de vill vara Guds barn har de blivit djävulens barn; emedan de försöker att utföra Guds verk, kommer de att fullfölja djävulens verk. Och därför att de så ivrigt bemödar sig att lyda Guds befallningar, är de ur stånd att höra Guds röst. Och när den Gudomlige själv möter dem, känner de icke igen honom, vill inte veta av honom och menar att han är besatt av en ond ande.

Här kommer nu i dagen den avgörande skillnaden mel-

lan det som Jesus uppenbarar och det som fariséerna lär. Fariseismen säger: människan *skall* vilja det goda och hon *kan* vilja det goda. Den som vill det goda och gör det goda, han blir en god och rättfärdig människa.

Inför detta uppenbarar Jesus människans verkliga väsen och säger: Människan kan av sin natur varken vilja eller göra det goda. Om hon inriktar sin strävan och sin vilja på det goda, kommer hon i verkligheten att sträva emot det onda. Ty ett ont träd kan icke bära god frukt. Och den onda människan är och förblir ett ont träd, även om hon själv vill bära god frukt och tror hon kan göra det.

Men en sådan åskådning är för det fariseiska tänkesättet en hädelse emot Gud och en förolämpning mot alla goda människor och all god vilja i världen. — Denna åskådning, som är utmärkande för kristendomen, torde emellertid vara framsprungen ur en djupare insikt i den mänskliga naturen än den fariseiska.

Att ha seende ögon men icke se

Matt. 13:13 ff.

Man möter ofta motsättningen mellan begreppen att vara av Gud och att vara av världen, den fallna människovärlden, som är bortvänd från Gud. Kännetecknen på motsättningen uttryckes med bilder, som avser en realitet: ljus och mörker, sanning och lögn, frihet och trældom, liv och död, kärlek och hat.

Det är nu kännetecknande, att när den som är av världen — och detta gäller i princip alla — t.ex. möter sanningen, så vänder han den till lögn, och ljuset ser han icke utan gör det till mörker.

Här kan man anknyta till ett uttryck av Jesus, som han säger i anslutning till Gamla Testamentet, och som också är ett exempel på variationerna såväl i Gamla som Nya Testamentet. Det är uttryck av den typen att med seende ögon icke se och med hörande öron icke höra och icke förstå (t.ex. Matt. 13:13 ff.). Innehållet i detta slags utsagor kan sägas karakterisera Johannesevangeliet, dess teologi.

Man har ögon men ser icke. Det är skäl att stanna vid de orden. De utlägges ofta så, att man fattar dem bokstavligt: man har ögon men ser ändå inte i verkligheten. Och det kan i någon mån tillämpas så. När det i Prologen heter: "... vi sågo hans herrlighet ...", så är detta ett verkligt seende av hans herrlighet, som skiljer sig från ögonvittnenas i allmänhet. Många såg honom, men såg ej hans herrlighet. Men det skarpa och inträngande i orden är ej sagt härmed.

Var finns de människor, som har ögon men icke ser? När Jesus talar om världen, så talar han ej bara om världen i vår

mening: den icke-kristna världen, som står utanför samfundet, liksom på Jesu tid de som han talade till såg på världen utanför Israel. Utan vad Jesus talar om världen, det är sagt även om och till dem som icke är av denna världen. Hans verksamhet var förlagd till Gudsfolket, och de gammaltestamentliga orden blottas av Jesus vara något just till detta folk.

Vad betyder då detta att ha ögon men icke se? Det betyder ej blott att ha lekamliga ögon, utan att ha uppenbarelser, Guds ord, förkroppsligat i Jesus Kristus. Man har ögon, med vilka man borde kunna se, dvs. ett seende i djupare mening, i den religiösa, andliga, meningen.

Och detta att höra, att ha öron, men icke höra, det avser dem som går i gudstjänsten, i synagogan, som Kristus själv gör, dem som hör gudsordet av Jesu Kristi mun, ordet som är Faderns ord. Men dessa som ser sanningen och hör den, de hör den inte, de uppfattar den inte. Deras sinnen är förstockade.

Det är ju uppenbart, att dessa ord eller denna typ av ord, när de förekommer i evangeliet, är sagda i den historiska situationen. Jesus är i landet Israel och talar till det israelitiska folket. Men det är också talat till församlingen såsom helig Skrift, till dem som fått se och fått höra, som ser och hör. Och domen i ordet skall den som har ordet, rikta till sig själv: Jag är den som med seende ögon icke ser och med hörande öron icke hör.

Ville man nu åter belysa detta i synoptikerna, så skulle man kunna säga, att samma sida kommer fram i Matt. 13 kap., där ett sådant gammaltestamentligt ord citeras av Jesus. I vers 13 heter det: ”Därför talar jag till dem i liknelser, eftersom de seende icke se och hörande icke höra, ej heller förstå.” Så citeras Jesajas profetia av Jesus, varpå han sä-

ger: ”Men lyckliga äro edra ögon, att de se, och edra öron, att de höra.”

Detta ord om att se och icke se, höra och icke höra, är riktat till församlingen. Det är ett ord, som skall läsas av den kristne. Det skall ej användas så, att man säger, att detta gällde för judarna men icke för oss.

Vi är ej utestängda av Gud. Vi lever inför dessa båda: dom och nåd, och vi måste ställa oss under båda. Om vi inte vill ställa oss under domen, så blir vi ställda under domen allena och kommer ej under nåden.

Slutligen kan man hänvisa till den sanningens Ande, som skall överbevisa världen, både den som är utanför oss och mitt ibland oss och mitt i oss (Joh. 16:7 ff.).

Stor är din tro

Matt. 15:21-28

Vad är den egentliga centralpunkten i denna berättelse, såsom text, såsom ett stycke i evangeliet, som helig Skrift?

Som *centralpunkt* skulle man kunna betrakta Jesu svar: ”*Jag är icke sänd utom till de förlorade fåren av Israels hus.*” Det är det svar, som han ger kvinnan, som vänder sig till honom. Formellt är det ju visserligen ett svar till lärjungarna, men det är uppenbart att det är en utsaga, som har absolut giltighet. Det är ju inte alltför ovanligt att man velat tyda det så, att Jesu svar här inte är allvarligt menat, utan till för att pröva kvinnans trosstyrka. Det skulle alltså ingå som ett led i troskampen för kvinnan, i Jesu utveckling av en trons kamp hos henne.

Man måste helt avvisa en sådan uppfattning. Det är inte fråga om en Jesu lek med kvinnan eller ett prov på hennes tro, så att han säger ord, som han inte menar. Detta ord är i stället något som är grundläggande för hela framställningen i evangelierna, direkt och indirekt utsagt på flera ställen. Det är så centralt att det kan sägas skildra det gudomliga frälsningsverkets karaktär. Gudsfolket har utvalts av Gud för världens frälsning. Om det är en gudomlig sändning, så är det något som utgår från Israel. ”Jag är sänd” — det är en gudomlig sändning, något som är från begynnelsen.

Det är alltså något som tillhör den gudomliga frälsningsplanen från begynnelsen. Centralpunkten här är bestämmande både när Jesus sänder ut sina lärjungar enligt Matt. 10 och när han som den uppståndne ger dem sitt uppdrag (Luk. 24:47).

Det är alltså inte ett ord som är sagt på prov. Det är hela skärpan i berättelsen, själva poängen, att detta är ett oomkullkastligt faktum, en lag, som hör till den gudomliga sändningen.

Vad blir då den egentliga lärdomen?

Det är något oerhört, det verkliga undret, omöjligheten: *Kvinnan, som ej hör till Israels hus*, till vilken Kristus ej är sänd genom sin jordiska inkarnation, *hon blir ju hjälpt*. Och denna hjälp är något som skenbart upphäver den gudomliga frälsningslagen. Det är det faktiska som här föreligger. Denna lag står fast både före och efter denna händelse.

Vad åstadkommer detta? Man kunde tänka att det är ganska enkelt att besvara. Det står ju uttryckligt: "... stor är din tro." Det är ju inte oriktigt direkt att hennes tro hjälper henne, liksom Jesus betonar detsamma i så många andra fall. Men det är fråga om vad det är för en tro, vad för ett trons handlande, vilket trosförhållande, som åstadkommer detta under. Då kan man peka på att det som skildringen börjar med och fortsätter med är denna *kvinnas rop och bön, som fortsätter och fortsätter*, trots att avvisandet går så långt som till hänvisningen till den gudomliga ordningen. Det kan belysas med Luk. 18:e kapitelns början: Jesu liknelse om domaren och änkan, som inte heller gav upp. Denna liknelse ger Jesus sina lärjungar, för att de inte skall förtrötta utan bedja. Det är alltså *bönen*, som hjälper kvinnan, och bönen och tron hör givetvis samman. Och nu tror kvinnan på Jesu hjälp och makt, även där det är henne sagt, att den är utesluten. Detta är kärnan; detta som upprepas på andra håll: tro och bön och dessa såsom ett. "Allt är möjligt för den som tror" (Mark. 9:23), "... och vadhelst I bedjen i mitt namn, det skall jag göra ..." (Joh. 14:13), "Ty var och en som beder, han får ..." (Matt. 7:8).

Bröllopskläder

Matt. 22:1-14

För att förstå liknelsen i Matt. 22:1-14 är det av väsentlig betydelse att fatta innebörden av uttrycket ”bröllopskläder” (*éndyma gámu*).

Detta måste i sin tur förstås ur liknelsen. Temat med en konung som inbjuder till bröllop är vanligt. Motivet betecknar i allmänhet Guds handlande antingen så att motsatsen mellan Gud och en jordisk konung framhäves eller så att Guds handlande illustreras med en jordisk konungs. När det gäller ett jordiskt bröllop måste den inbjudne bära en dräkt, som är värdig tillfället, så mycket mer då, när den högste konungen inbjuder till bröllop. Den som här blir inbjuden är den värdige, den förnämste. Men det är tydligt, att Jesus här som så ofta vänder upp och ner på begreppen. Detta blir uppenbart genom de gäster, som tages emot. Det är sådana som rafsats hop från gator och gränder. Deras värdighet bestod i att de var helt ovärdiga. Observera att de var både onda och goda (*ponärús te kai agathús*).

”Bröllopsklädnad” kommer också att betyda något för det invanda betraktelsesättet orimligt. Här kan anknytas till Luk. 14, som är en liknelse av samma typ. I v. 13 där finns en allmän regel: ”Men då du gör gästbud, kalla fattiga, krymplingar, halta, blinda...” Liknelsen kommer i v. 16-24. I v. 21 står: ”Gå strax ut på gator och gränder i staden och för hit in de fattiga och krymplingar och halta och blinda.” Detta är ej en annan version av samma liknelse. Här ser vi i stället ett exempel på variationerna i Jesu undervisning. De som bjuds är de fattiga på alla områden, lekamligt, andligt, moraliskt. Dessa som samlas får ej bjudningskort för att de sedan skulle gå hem och ta på sig passande kläder, utan direkt *fördes* de in i festsalen.

Angående ”bröllopsklädnad” kan två möjligheter föreligga. Den ena är att gästerna är som de verkligen är, fattiga och elända. Då är den som saknade bröllopsklädnad en som ansåg sig böra skaffa en för att uppfylla förutsättningen för att komma in i himmelriket. Den andra möjligheten är att bröllopskläder *lämnats av konungen*, en klädnad, som ej kan skaffas genom eget förvärv — Kristi rättfärdighet. Sammanställer vi detta med vad som läses i Nya Testamentet ser vi att det stämmer: Det som intet var utvalde Gud (1 Kor 1:28. Ordagrant står: ”...det som icke är ...”). Denna ovärdighet kan ej göras om till en värdighet, som kan åberopas som någon förtjänst inför Gud.

Mot denna bakgrund får slutet av liknelsen ett särskilt ljus. Även där lyser Guds egendomliga kärleksväsen fram så att allt förändras. Vad mörkret är kan åskådliggöras med koncentriska cirklar, där Gud — källan till allt ljus — är centrum, från vilken vi på jorden lever långt borta, men ej utanför. Utanför cirkelarna råder mörkret. Där finns intet av det gudomliga ljuset och livet. Den vanliga människan tycker att de som helt saknar rättfärdighet bör drivas dit ut. Men Gud kallar alla. Han driver ej ut någon. Guds inställning ser vi t.ex. i Joh. 3:16 och Jer. 3:22. Den som kastats ut i mörkret är i denna liknelse den som själv utrustar sig med något. Däri bestod också syndafallet, att mänskligheten ville söka sitt eget i stället för att leva av Gud. Så är girighet ondskans egentliga grund och upphov. Den girige (*pleonektäs*) driver sig själv ut i mörkret. Jfr Matt. 16:25.

Så kan vi klarare se meningen med de många kallade och de få utvalda (v. 14). De få illustreras av dem som samlats upp på vägarna. Detta är ej en utsändning som sker på måfå. De få är de fattiga, de som intet är. Så visar liknelsen direkt på Kristi kärlekssändning (Jes. 61, Ps. 145-147).

Den dagen och den stunden känner ingen

Matt. 24:35-44

Man kan lämpligen utgå från vv. 42 och 44: ”Vaken fördenskull; ty I veten icke, på vad för slags dag eder Herre kommer” och ”Därför varen ock I beredda; ty i den stund, som *I icke menen*, kommer Människosonen.” Dessa ord gäller icke blott lärjungarna på Jesu tid, utan de gäller så länge världen består. Ty Jesus säger i början av texten: ”Himmel och jord skola förgås, men mina ord skola alls icke förgås.” Jesu ord är ord, som kommer från Gud och gäller Guds plan med mänskligheten, historien i dess helhet, från dess början *till dess slut*.

Kunskapen om den närvarande tidsålderns slut är en kunskap, som inte tillhör denna tidsålder. Ty Jesus säger, att ingen vet den yttersta dagens ankomst utom Fadern. Sonen vet det icke i den mån han talar i denna tidsålder. Jesus vet det inte såsom Guds Son, som är sänd till *denna värld* såsom Frälsare. Guds Son, som i sig sammanfattar historien från början till slut, vet icke den dagen, ty den är icke innesluten i Guds plan med historien, dvs.: den kommande tidsåldern är icke innesluten i *denna* tidsålders historia, ty den gör slut på denna historia.

En beräkning, när den yttersta dagen skall inträffa, är alldeles omöjlig. Skriften säger, att svåra tider skall känneteckna den yttersta tiden. Av detta får vi icke dra den slutsatsen, att vår tid, som ju är en mycket svår tid, skulle vara den yttersta. Ty vi vet icke om vår tid är så svår, att den är den absolut svåraste. Vi vet ju icke det yttersta måttet av den ondska, som mänskligheten har att gå igenom.

För ett par decennier sedan var den naturvetenskapliga uppfattningen den, att vår värld så småningom skulle gå under, t.ex. på grund av syrebrist. Men nu anser man, att en katastrof skall göra slut på den nuvarande världsordningen. Men icke heller om detta får vi säga, att det kan stämma överens med Jesu ord. Ty Jesu ord utesluter *varje* mänsklig beräkning, eftersom Herrens dag tillhör en annan tidsålder. Herrens dag skall komma plötsligt, såsom katastrofen kom i Noas dagar. Detta illustrerar, att man icke kan vara beredd, om man söker beräkna, när katastrofen skall komma.

Vi blir i vår text ställda inför Herrens dag på det sättet, att vi icke får veta, när den skall komma, men vi får uppmaningen att vaka och vara beredda. Och detta gäller varje ögonblick av denna tidsålder. Ty Jesus säger, att hans ord alls icke skall förgås. Att vara beredd innebär, att vi i oss själva blir till intet och Kristus blir allt, att Kristus får taga hand om oss, att vårt liv blir fördolt med Kristus i Gud.

Beredd för den stund som ingen vet

Matt. 25:1-13

Uppenbarligen är det i texten Matt. 25:1-13 fråga om att vara beredd. ”... I veten icke dagen, ej heller stunden” (v. 13). Principiellt kan man av vad evangeliet och Nya Testamentet lär om Herrens tillkommelse, fulländningen och domen, säga två saker: 1. Det är enhet, balans mellan att dagen är nära och att ingen vet något när den kommer. 2. Det är en ständig förbindelse av det yttersta med det första. Han som är den siste är också den förste — den som är och den som var och den som kommer. (I Bibelns sista bok, Apokalypsen, betonas begynnelsen ständigt.)

Uttrycket ”... I veten icke dagen, ej heller stunden” är här betonat. Icke ens Människosonen vet det. Och om ingen vet något, så kan man ej säga, om det är lång eller kort tid kvar. Tid måste ställas i relation till tid, men har man perspektivet från begynnelsen är t.o.m. 1000 år en kort tidsperiod. Tiden beror av vad den jämföres med. I den urkristna församlingen väntade man Jesu omedelbara ankomst, vilket var problem i den tessaloniska församlingen. Denna idé var Jesu egen, säger man. Men detta strider ju mot att inte ens Sonen vet (Mark. 13: 32).

Felet med de dåraktiga, *mōraí*, var ej att de väntade att brudgummen skulle dröja eller komma snart, utan att de inte var *beredda*, när han kom. I en stund man ej menar, kommer han (Matt. 24:44). De visa var ej visa i den bemärkelsen, att de väntade att det skulle dröja. Tvärtom, klokheten bestod i att ha olja i lamporna. De var beredda. Brudgummen som dröjer är Kristus.

En del anser parusien vara vidskepelse, men alla kan vara säkra på att en *dödens* dag kommer. Vilken är Nya Testamentets inställning till döden? Är det fel att tro man skall leva tio år och lever fem eller väntar två och lever tjugo? Båda inställningarna är lika oriktiga. Angående ett medvetande om dödens närhet gäller detsamma som det står om Kristi ankomst: ”Vaken därför; ty I veten icke dagen ...” Dagen är nära, så nära, som om den vore i nästa ögonblick. Människan är beredd om hon ständigt lever i skuggan av Kristi ankomst. Likaså skall döden vara med i nuets perspektiv. ”Olja” betyder att det stora gudomliga perspektivet är brinnande nära; det är att se allt *sub specie æternitatis*, ur evighetens synvinkel. Människan lever nu mest under ett trångt perspektiv på livet. ”Modern” betyder ju de facto en förträngning av perspektiven.

I morgonbönen erinras redan vid uppvaknandet om tidernas början och slut. Detta liv blir ej mindre reallt under ett sådant perspektiv. Tvärtom, livet får värde. Med snävt perspektiv blir livet tomt — oljan saknas.

Ordets makt att verka av sig självt

Mark. 4:26-29

Liknelsen i Mark. 4:26-29 brukar kallas liknelsen om den självväxande säden. De benämningar man har givit Jesu liknelser är ofta mindre tilltalande. Man måste kanske ha en benämning, men risken finns alltid, att man tror liknelsens mening vara uttydd genom benämningen. I detta speciella fall är den risken dock inte stor, eftersom namnet inte anger någon tydning.

Vad åsyftas i denna liknelse med säden? I Matt. 13 talas det också om säden, som sås och växer upp, och där framgår det, att säden är Guds Ord. Det är en naturlig tydning, som vilken åhörare som helst kunde komma att tänka på, när han lyssnade till Jesu liknelser. Detta bör observeras, när man läser de ord i Matt. 13:11, varmed Jesus inleder uttydningen för lärjungarna av liknelsen om de fyra handa sädesåkrarna: ”Eder är givet att känna himmelrikets hemligheter, men dem är det icke givet.” Ingen hemlighet yppas med detta, att säden är Guds Ord — det kunde vem som helst tänka på av sig själv. Liknelsens hemlighet avslöjas inte genom Jesu tydning, utan tvärtom kommer själva hemligheten, det gåtfulla, genom tydningen.

Den gudomliga hemligheten åsyftas i varje liknelse. Vad är då ”hemlighet” i Nya Testamentet? För det första: Alltid är det *Guds* hemlighet det talas om. För det andra: Alltid förekommer ordet ”hemlighet” i sådana sammanhang, där fråga är om det som var *från begynnelsen* och sträcker sig till änden; Guds rådslut från begynnelsen, ett rådslut, som knyter sig till *frälsningen*. Detta blir man lätt varse. Vi kan

t.ex. hänvisa till Matteus' trettonde kapitel, vers 35, och 1 Kor. 2:6 ff., där dessa drag tydligt kommer fram. Också med denna liknelse i Mark. 4 ges alltså något i enlighet med Guds frälsningsrådslut.

Såden sås. Såningsmannen sköter sedan sitt, och såden växer. Han vet inte hur. Av sig själv bär jorden frukt. Guds Ord är ju levande och kraftigt i sig självt (Hebr. 4:12). ”De ord, som jag har talat till eder, äro ande och äro liv”, säger Jesus (Joh. 6:63).

Vilken människa avses då i denna hemlighet, som det här är fråga om? Tydningen kan vara mångfaldig. Det heter ofta: såsom ... så ock. Det som gäller Kristus själv gäller också ofta apostlarna. Vem är det som har sått? Först och främst Jesus Kristus själv. Han är härolden, som lärde, förkunnade och botade. Såsom en härold talar han ej av sig själv utan vad Fadern har givit honom. Men så fullkomligt talar han å Faderns vägnar, att han kan tala såsom det gudomliga jaget självt: ”Men *Jag* säger eder ...” (se t.ex. Matt. 5). Denna liknelse har sålunda helt naturligt sin tillämpning på Kristus.

Men såsom liknelsen skildrar, så går det ju *alltid* till, när såden sås. Den växer på alla åkrar av sig själv. Först och främst är det Kristi verksamhet som åsyftas, sedan apostlarnas och deras efterföljares, i den mån de sår på samma sätt såsom härolder. Men det som gäller Kristus gäller inte obetingat apostlarna. Ingen bland dem kan t.ex. säga: ”Men *Jag* säger eder ...”

Såningsmannen gör ingenting annat än sår. Det övriga som sker hör till denna säds art. Negativt betyder detta att i och med sådden är allt gjort, som åligger såningsmannen. Det är en sak, som alltför litet beaktas även av de finaste och bästa kristna människor, som har en levande omsorg

om medmänniskors andliga väl och ve. Jesus själv når förvisso höjdpunkten och djupunkten i vilja att frälsa människor. Vad som alltför litet beaktas är hur han går till väga i sin verksamhet och vad han anbefaller åt sina lärjungar. Han vandrar genom Israels land. Vi lägger först märke till, att han begränsar sig till Israel, fastän, eller rättare, just därför att frälsningen gäller hela världen. Men även när det gäller det lilla området Israel, hur till synes lättjefullt drar icke Jesus fram, sett ur mänsklig effektivitetssynpunkt. Vad vi finner är att han överallt förkunnar evangeliet, Gudsordet, men utan någon slags planering i mänsklig mening, fastän allt naturligtvis följer en plan. Jesus förkunnar Guds Ord bland mängden, i synagogan, på fälten och vägarna. Men sedan får Ordet verka av egen kraft. Jesus försöker inte bearbeta eller övertala någon. Tvärtom blir den alltför ivrige stundom hejdad. Ingen blir övertalad, frånsett den som tänker: jag är för fattig, för ringa. Ändå är detta Jesu verksamhetssätt något högst positivt. Det hänvisar till Guds Ords *egen* makt att verka och det vittnar om den absoluta *tron* på denna Ordets kraft.

Liknelsen visar sålunda hän på Jesu egen förkunnelse, därefter apostlarnas och deras, som efter dem förkunnar Ordet. Den talar om Ordets makt, att det finns en Gud, att Gudsordet verkligen är levande. Ju viktigare man anser sin egen verksamhet, dess mindre tro har man uppenbarligen på den gudomliga verkligheten, på Ordets makt att verka av sig självt.

Den barmhärtige samariten

Luk. 10:23-37

Helt allmänt kan sägas, att det ofta ur vissa synpunkter är till förfång, att man har texterna ordnade i en evangeliebok, avgränsade för sig, lösryckta ur sitt sammanhang. Risken blir nämligen den, att man då inte fäster sig vid sammanhanget med Skriften i dess helhet.

De gamla såg texterna i sammanhang, ty de levde i Skriften. Detta att se texterna i sammanhang med hela Skriften är nämligen inte något nytt. Redan Skriften själv går till väga på det sättet.

Jesus prisar här lärjungarna för vad deras ögon ser. Han hänvisar därvid till vad de själva läser i Skriften, till profeter och konungar, till historien, den historia, som är i Skriften. Vid uttrycket ”profeter och konungar” ser en modern åhörare eller predikant för sin inre syn kanske förflutna århundraden i sitt folks historia, men här betyder det det förflutna i Skriften och hela sammanhanget däri. Profeterna längtade efter Herrens frälsning, och de talade på Guds vägnar till det folk, som representerade Guds frälsning i det fallna människosläktet.

Vad innebär då detta, att de inte fick se? Märk Joh. 8:56: ”Abraham, eder fader, fröjdade sig, att han skulle se min dag; och han såg och vart glad.” Märk också Luk. 2:30: ”... ty mina ögon hava sett din frälsning ...” Detta uttryck ”profeter och konungar” bör för lärjungarna ha upprullat hela den gudomliga uppenbarelsen av frälsningsrådslutet. Detta betyder: det som Gud berett från begynnelsen enligt alla Skrifterna. Märk att det är fråga om något, som är berett

före världens grundläggning. Om Kristus själv heter det ju, att han var från begynnelsen. Ty i begynnelsen var Ordet. Och om Guds vishet heter det, att den var före tidsåldrarna (1 Kor. 2:7). Märk hur genomgående detta perspektiv är: från begynnelsen till slutet. Kristi kors sträcker sig från begynnelsen till änden, från höjden till djupet. Därför talas det i Upp. 13:8 om Lammet, slaktat från världens begynnelse. I vår nya översättning heter det: "... envar som icke har sitt namn från världens begynnelse skrivet i livets bok, det slaktade Lammets bok." Men det säger mycket mera, om man i stället vid översättningen tar i beaktande Uppenbarelsebokens och hela Bibelns stil och innehåll i övrigt och hänför "det slaktade Lammets" till "från världens grundläggning". Frälsningen uppenbaras från begynnelsen till slutet och är i historien koncentrerad till Kristi människoblivande, inkarnation.

Men kan det sägas om lärjungarna, att de nu verkligen ser? Johannes vittnar om den saken i prologen i 1:14: "... vi skådade hans herrlighet ..." (*etheasámetha tän dóxan autû*). Här användes "skåda" i betydelsen se *verkligheten*, se hemligheten med Kristi person. "Många profeter och konungar ville se det I sen, och såg (det) icke ..." I dessa ord ligger denna anvisning: De som här har Kristus framför sina ögon, ser ännu inte så mycket, som profeterna och konungarna, fastän dessa inte såg honom i hans lekamliga uppenbarelse. När apostlarna efter uppståndelsen läser eller erinrar sig detta ord, så kan de säga: Vi såg men var blinda. Men detta ord gav dem en anvisning framåt att se honom.

Detta sättes nu i evangeliet i samband med den lagklokes fråga: "Mästare, vad skall jag göra för att ärva evigt liv?" När man satt evangeliet mot lagen och Nya Testamentet mot Gamla Testamentet, så har risken varit den, att man

genom den egna dialektiken glidit över till tanken, att evangeliet, den nya uppenbarelsen, skulle upphäva den gamla. Men Jesus varnar för detta. Han har icke kommit för att upphäva lagen och profeterna utan för att fullborda, ge dem i deras fullhet, deras fulla innebörd. I uttrycket ”fullborda” ligger mycket mer än blott ett förverkligande. Vad som hör till evangeliet är här inneslutet i dessa enkla bud, som läses. Märk ordet ”läser du” (*anaginōskeis*), som anknyter till gudstjänsten, särskilt till läsandet av dagens text och för övrigt allt läsande i gudstjänsten, även läsandet av de tio budorden (jfr Kol. 4:16). Till varje morgongudstjänst hör ju läsandet av de tio buden med sammanfattningen. I Jesu fråga: ”Huru läser du?” ligger detta: Vad läser du dagligen i din bön, i synagogan, i hemmet? I detta bud: ”Du skall älska Herren, din Gud ...” och ”Du skall älska din nästa såsom dig själv” ligger hela dekalogen innesluten.

Att mottaga evangeliet betyder att bli uttagen ur den tillvaro, där man lever i gudsfrånvändhet, och att bli insatt i det sammanhang, där man är uttagen ur lagens tvång och där det heter: ”Du behöver inte.” Dock icke så: Du behöver inte vara god längre, nu kan du gärna mörda, stjäla, bära falskt vittnesbörd osv. Utan det heter i stället: Du behöver inte vara ond, du behöver inte jäkta, du behöver inte hävda dig i detta, som hör till fördärvets och dödens värld, utan du får istället komma till Kristus.

Det som hör med till evangeliet, till livet, livets liv, det är lika med det i Gamla Testamentet redan givna, det är lika med det, som är givet i de tio buden. Också fariséerna hade denna sammanfattning av buden, men hos dem koncentrerades lagen på kärleken till nästan. De hade nämligen en hög, ädel etik, en social etik. Men i gudstjänsten och i Skriften har vi den sammanfattning, som här läses upp av den

lagkloke. Därför hänvisas också vi till Gamla Testamentet. När vi skall se vad Nya Testamentet menar, så måste vi se det i sammanhang med Gamla Testamentet. Se 5 Mos. 6:4 ff. I Matt. 22:37 har vi uttrycket "... av hela ditt förstånd" (*en hólä tä dianoía su*). Både hos Markus och Lukas har det uttryckts med två ord "kraft" och "förstånd". Markus har bevarat hänvisningen till 5 Mos. 6:4 ff.

Det är här fråga om en kärlek med allt det som hör människan till. Men det blir fel, när man glömmer detta, att budet riktar sig till *hela* människan, och i stället ger någon del företräde, som t.ex. då uppenbarelsen blott omfattas med förståndet, eller när man menar, att kristendomen inte har något med det intellektuella att skaffa utan bara gäller hjärtat och livet.

Att älska Gud, det är att älska honom sådan han är och inte en inbillad Gud. Kärleken gäller Kristus, sådan han har givit sig åt oss i sitt ord. Annars är det inte Kristus man älskar utan blott en bild av honom.

Nu fattas och utlägges denna liknelse kanske så: Du skall vara god även mot de där föraktade samariterna. Men nu är det inte så, att det här är samariten som blir hjälpt, utan det är tvärtom han som utövar barmhärtighet. Var skall då den lagkloke här återfinna sig själv? Han finner sig vara den som *mottagit* barmhärtighet. Han är själv den man, som blivit slagen sanslös vid väggkanten. Han som frågar efter den nästa, som han skall älska och visa barmhärtighet mot, han är så långt ifrån att kunna hjälpa sin nästa, att han själv måste ta emot hjälp. Här skulle därför kunna anföras ordet: "Ty du säger: 'Jag är rik och har vunnit rikedomar och behöver intet', och du vet icke, att du är den eländige och ömkansvärde och fattige och blinde och nakne", (Upp. 3:17). Detta är människans situation i denna tidsålder, där hon gått bort

från Gud, ute i vildmarken och råkat ut för rövare. Vem är då den, som bevisar barmhärtighet? Det är han, som inte räknade jämlikheten med Gud såsom ett byte, utan utblottade sig själv, i det han antog en tjänares gestalt (Fil. 2:6 f.), om vilken det heter, att han är ”barmhärtig och nådig, långmodig och stor i nåd och sanning” (2 Mos. 34:6).

Liknelsen om den orättrådige förvaltaren

Luk. 16:1-13

En av de många gåtfulla texterna i Nya Testamentet, inför vilken man också genom alla tider ställt sig frågande, där inte exegetiken med några slags fynd eller nya dokument kan sägas ha berett någon lösning, är liknelsen om den s.k. orättrådige förvaltaren, Luk. 16:1-13.

Det är två ting härvidlag som man måste konstatera och behålla i minnet: först att det finns så många liknelser som är gåtfulla, vidare att denna gåtfullhet uttryckligen i ett visst fall (Matt. 13:13 ff., jfr v. 34 f.) är sagd vara avsiktlig. Det ligger i *Jesu* liknelsers karaktär att de skall vara något som förblir en gåta. Det gäller att se upp med detta inte bara vid de liknelser som förefaller oss gåtfulla utan framförallt vid dem som förefaller självklara. I det senare fallet är ju risken den att man tappat bort något väsentligt, när man tror sig helt begripa liknelsens mening.

Med denna principiella gåtfullhet och karaktär av att vara mysterium sammanhänger att liknelsen ofta är mångtydig. Den kan inte uttömmas, utan hänvisar till en successiv serie av intränganden, varmed följer en mångtydighet som i övrigt utmärker Skriften såsom helig Skrift.

Liknelsen kan då i vissa fall framträda som skenbart motsägande sig själv.

Ett klagörande exempel på detta är det ord som Jesus yttrar till Pilatus, då han talar om den makt som är given ”*ovanifrån*” (Joh. 19:11).

Detta syftar på hela raden av överordnade makter: lägst kommer den romerske kejsaren, därefter den makt som lig-

ger bakom kejsaren, den osynlige herrskaren över världsriket, som i egentlig mening har hand om detta rike och för vilken kejsaren i själva verket bara är ett verktyg, och vilken i sin tur står under världsfurstens makt, som här i Nya Testamentet skildras såsom identisk med den centralonda makten, den från Gud avfallna. Men djupare in syftar makten ”ovanifrån” på den Gudomlige, som dock ytterst har all makt. I denna makt är Kristus innesluten, han som nu står här helt utan makt inför kejsarens ombud.

Så är det med liknelserna. De är givetvis först en skildring ur livet, där det som framställes kan betraktas för sig självt, utan tanke på den tydning, den anspelning, som ligger bakom.

När det nu gäller den orätrådige förvaltaren, ekonomen, och den *rike* mannen, husbonden (även kallad herren — *ho kýrios*), torde alla vara på det klara med att de, förutom de roller som dessa har i själva berättelsen, syftar hän på ett djupare sammanhang.

Då det talas om ”herren”, ”husbonden”, i Jesu liknelser är det ofta uppenbart att det är den Gudomlige som åsyftas, Gud Fadern, Kristus, eller båda i ett.*

Men om denne husbonde är Gud, så utesluter det inte att här kan komma in en mellantydning, en allusion av liknande art som den i ordet om makten som är given ovanifrån. Här avses alltså även den onda makten.

Här framställes en ekonom som förvaltar den Rikes Mammon. Därmed förvaltar han ju den orätrådiges egendom.

* Det är ett felaktigt ställt problem då man frågar på vilka ställen i Nya Testamentet det grekiska ordet *kyrios* avser Kristus och på vilka det åsyftar Gud, Fadern. Snarare är det så att på samtliga ställen måste *kyrios* sägas stå för båda. Ett minnesord för detta är Fil. 2:9, där det talas om Kristus som fått det Namn som är över alla namn, det outtalbara gudsnamnet, vilket *betecknas* med *kyrios*.

(Det står ju uttryckligen ”med orättrådighetens Mamons” i v. 9.)

Då fästes blicken på vissa väsentliga drag i hela Jesu undervisning om förhållandet till denna Mamons makt, som ju bara är en sida av orättrådighetens makt, *kósmos* i betydelsen av den från Gud lösryckta och mot troheten till honom fientliga makten, varigenom denna tidsålders väsende blir något helt motsatt det nya livet.

På vad sätt och gentemot vem är förvaltaren rättrådig respektive orättrådig, otrogen?

Är han rättrådig mot ägaren, herren (= *denna tidsålders makt*), då blir han trofast och rättrådig genom att förvalta efter *dess* principer, regler och anda. Det vill således säga att han lever sig in i vad som är Mamons väsende och förvaltar egendomen efter detta.

Om vi tar den *kýrios* som är *Herre i djupaste och innersta mening*, innebär troheten mot en sådan Herre att förvalta på ett helt annat sätt. — Jesus pekar ju många gånger på motsatsen. Om t.ex. kyrkan eller församlingen skall förvaltas efter Mamons principer, efter denna tidsålders väsende, då gäller det framförallt att få en *makt* i världen, liksom för den enskilde att *hävda sig, komma framåt* och få en *ledande ställning*. Då förvaltar man de skatter som är givna genom det man förvärvat i denna världen (vilket istället skulle förskingras). Men Kristus talar om att det finns andra skatter för församlingen att bevara, vilka tillhör en helt annan Herre, i det fallet Gud, himmelska skatter. Här gäller helt andra principer.

Man måste bli en orättrådig förvaltare mot den ene eller mot den andre. Detta erinrar om Jesu ord i textens fortsättning: ”*Ingen tjänare kan tjäna två herrar ...*” (v. 13). Det är ett utomordentligt stort problem, orden är ju otvetydiga. Antingen tjänar man den ene eller den andre.

Ordet blev kött

Joh. 1:14

En enda vers i den heliga Skrift innesluter en stor rikedom. Viktigt är att lägga märke till, att denna rikedom inte är framkonstruerad av sentida bibelforskare, utan helig Skrift är från början avfattad så, att varje ord har djup mening. Detta yttrar sig i språkliga svårigheter vid pregnanta formuleringar. Men även till synes klara och enkla verser har en djup mening.

Ett pregnant uttryck har vi i Johannesprologen vers 14: ”*Och Ordet blev kött ...*” Detta är en sammanfattning av det, som genomgår hela berättelsen i prologen om Ordet, *Lógos*, om vilket det är sagt, att det var från begynnelsen och att det var hos Gud. ”*Och Ordet blev kött ...*” För samtiden är detta en omöjlighet. Både för judisk-fariseisk och mystisk uppfattning är detta en orimlighet. Men här är en av församlingens centrala trossatser: Jesus Kristus är både Gud och människa. Det bör dock starkt betonas, att uttrycket är skarpare och radikalare till sin innebörd än satsen: Gud blev människa. I Gamla Testamentet är ordet ”kött”, å hebreiska *basár*, en motsats till det gudomliga.

Om vi nu stannar vid människoblivandet, kan en gudomlig gestalt tänkas framträda såsom människa eller i en människa. I förhållande till Kristi människoblivande erkänner man då ofta det mänskliga, nämligen att Jesus var en enastående människa med gudomliga idéer, ett religiöst snille, en etisk föregångsman. Detta är för nutiden en förtrogen inställning, som också fanns i samtiden. Eller också kan man ta fasta på Kristi gudom, på Kristus såsom den evige,

den himmelske, men ej på hans identitet med människan Jesus. Denna uppfattning fanns i samtiden inom gnosticis- men och inom judendomen. Gnosticis- men tog emot evange- liet med en gång såsom den tidigare tagit emot de judiska skrifterna. Denna rörelse hade ett mycket utpräglat andligt spårsinne. En representativ gnostiker möter vi i Simon magern i Apostlagärningarnas 8:e kapitel. Han upptäckte kraften och ville strax bli delaktig av den. Gnostikerna antog omedelbart Kristus såsom den gudomlige men kunde ej tänka sig honom som identisk med människan Jesus. De bekände alltså inte Jesus vara Kristus. Inom judendomen framträder detta utpräglat hos den mystiskt kabbalistiska riktning, som esséerna representerar. Där fanns den tanken, att himmelska väsen kunde uppenbaras i, inkarneras i, his- toriska gestalter. En sådan inkarnation kunde man fatta; or- det ”inkarnation” här då använt om människoblivande i dess urvattnade betydelse och ej såsom ”köttblivande”, vilket ”in- karnation” (från latinets *caro, carnis* = kött) egentligen bety- der. Ett köttblivande var något orimligt. Esséernas tankar om människoblivande var gängse bland judarna. Vi möter dem i evangelierna. Somliga menade att Jesus var Profeten eller Elias eller någon av profeterna. Vidare ansåg man, att Elias’ ande var i Johannes döparen, var jaget i honom. Detta får ju stöd av Jesus, då han säger, att Elias redan har kom- mit (Matt. 17:12).

I Henokslitteraturen möter vi en annan tanke, som var aktuell inom samtida judendom. Det är föreställningarna om människosonen såsom urbild för människan, den osyn- lige Gudens avbild. Denne människoson tänktes såsom en himmelsk gestalt, som kunde uppenbara sig i en människa. Men att han blev människa, identisk med en människa var otänkbart.

Den identitet med människan, som evangeliet däremot skildrar, är så radikal att den uttrycktes med ordet *kött*. Det står ej att Ordet blev gudomlig människa utan *kött*, som är ett gängse uttryck för det specifikt mänskliga i motsats till det gudomliga. Jesus säger i Matt. 16:17: ”...*kött och blod har icke uppenbarat (det) för dig ...*” En människa av kött och blod är en människa som genom syndafallet skilts från Gud. Detta finner man, om man studerar betydelsen av ordet ”*kött*” i Gamla Testamentet. Vi kan nu inte fatta ”*Och Ordet blev kött ...*” i sin fulla radikalism, förrän vi sätter oss in i dessa bibliska tankegångar.

Han, som var av begynnelsen, antog den köttsliga tillvaron för att kunna frälsa. Här skedde det omöjliga genom Gud själv.

Ord av evigt liv

Joh. 6:63 ff.

I Joh. 6:63 anför evangelisten och aposteln såsom ett uttalande av Kristus: ”De ord, som jag har talat till eder, äro Ande och äro liv.” Orden är insatta så, att man förnimmer, att de tänkts som ett centrum i sammanhanget. Det är ett sådant uttalande, som kan betraktas som sammanfattande, men också som en variation av andra. Ett sådant uttalande kan man finna redan i uttrycket: ”I begynnelsen var Ordet, och Ordet var hos Gud, och Ordet var Gud”, dvs. Kristus själv var Ordet. Det finns många sådana ord av Jesus, vilka han yttrar t.ex. då han talar om sin verksamhet, som han har fått sig förelagd av Fadern. Man kan kanske uttrycka det så, att det föreligger identitet mellan verk och ord. Detta kan ses som två korrelata sidor: *Alla Kristi verk är ett Guds Ord — och allt Guds Ord är en levande, verkande kraft.* (Jämför alla ”jag är”-satserna.)

”De ord, som jag har talat till eder, äro Ande och äro liv.” Det står ej, att de handlar *om* Ande och *om* liv eller hur de skall vinnas. När man möter Kristi ord *är* de själva Ande och liv, ty Kristus kallas ju Ordet, och *han är själv i det ord, som genom den heliga Skrift möter oss.* I det anförda kapitlet finner vi också en bekännelse av den Petrus, som är en representant för dem, som tror på Ordet: ”Herre, till vem skola vi gå? Du har Ord av evigt Liv.” Här har vi honom, som är det eviga Ordet. Det ger anvisning om själva *tron* på Ordet. Att Kristi Ord ”äro Ande och äro liv” följes genast av: ”Men bland eder äro några, som icke tro.” Nu ser vi, hur denna tro är beskaffad. Det är ej en tro, som blint bekänner

sig till ett uttalande, som man ej kan veta något om. Tron är ej något, som rör sig om det, som man ej vet. Petri *bekännelse* betyder: ”Vi har förnummit, att du har det eviga livet.” Den, som tror, förnimmer det eviga livet självt, såsom man förnimmer solen genom dess strålar. Därför, om man lever sig in i den verklighet och åskådning, som vi har i Johannesevangeliet, blir just det absurda meningsfullt. Det som verkar osammanhängande och omotiverat måste man särskilt lägga märke till, ty där är en stor hemlighet fördold.

Det kan sägas om Petrus på grund av hans bekännelse, att han kommit till tro och vetande. *Vi vet* hör tillsammans med *vi tror*. Tron är förbunden med ett fast vetande.

Vi bör lägga märke till perfektformen! I dess egentliga betydelse betecknar den något, som har skett och som vi nu har som en beständig besittning. Vi har kommit till tro och tror nu. Vi har upplevt och vet, att du är Guds Helige.

Och bland dem som trodde, var en som skulle förråda honom.

Guds församling

I. Rom. 11:16-24

När kristendomen är statsreligion är den förvisso religion, men ej kristendom, ej evangelium i ordets mening. Såsom statsreligion är den just en religion, en kult eller dylikt, någonting som väl bär Kristi och kristendomens *namn*. Man kan vidare fråga sig om kristendomen överhuvud kan kallas religion. Det föreligger ju den olägenheten med uttrycket religion att ur nytestamentlig eller biblisk synpunkt då införes ett begrepp, som är främmande för Nya Testamentet självt. Ty vad skulle det betyda? Vad skulle jämföras med religion i Nya Testamentet? Man behöver bara tänka på, att evangeliet i så fall skulle inordnas i en rad utav olika kultformer, åskådningformer eller dylikt. Särskilt påfallande träder det oriktiga i detta sammanhang fram, när det talas om den "judiska" eller den "israelitiska" eller den "kristna" *religionen*. Detta är ett sätt att se som är främmande för Nya Testamentet. Ty Israels Gud är också Kristi Gud. Med andra ord är det ej enligt Nya Testamentet en ny religion som kommer till i och med Nya Testamentet. *Kristus stiftar ej någon ny religion*. Han kommer som budbäraren och uppenbararen av Skapelsens Gud, som tidigare gett sig till känna i uppenbarelsen. Liksom man ej nog kan erinra om och upprepa detta, kan man ej heller nog peka på det förhållandet, att det vi kallar Kyrkan eller Församlingen *ej* har sin början i och med den pingstdag vi läser om i Apg 2. Ty den grundades i och med Israels kallelse. Församlingen härrör från och ligger bakom Israels kallelse. De gamla menade, att början till den låg i syndafallet och deras syn var i överensstämmelse med Nya Testamentets egen syn. Efter

pingstpredikan i Apg. 2 står det ej: nu uppstod här på grund av Petri predikan en församling, utan vad det står är, att *till* den församling som redan fanns *lades* någonting nytt. Vi bör också i detta sammanhang erinra oss Pauli bekanta bild av olivträdet i Romarbrevets 11:e kapitel. Det förhåller sig ju där inte så, att ett *nytt* olivträd planterats, medan det gamla är förgånget. Här är parallellen med församlingen! Grenar har inympats på detta *enda äkta olivträd*. Och det äkta olivträdet är *Israel*, Guds församling. Det nya förbundet innebär ej en ny religion. Det finns mycket, som visar hur man så kommit bort från själva denna nytestamentliga syn. Själva termen Nya Förbundet är *ej* en nytestamentlig skapelse. Det nya förbundet är ett *citat*, erinrande om det gamla förbundet. Det är ju i det gamla förbundet det talas om det nya. Så föreligger alltså ej någon brytning av Guds evangelium i form av ny religion. Den som talar i Nya Testamentet är densamme som hela tiden, från begynnelsen, talar. I Petri första brev 2:9 läser vi: ”I åter ären ett utvalt släkte, ett konungsligt prästerskap ...” Det gäller nu om dessa Nya Testamentets läsare, men om ett konungsligt prästerskap talar redan 2 Mos. 19:6: ”Och I skolen vara mig ett konungarrike av präster och ett heligt folk.”

Ett ”heligt folk” är således vad församlingen är, ett folk uttaget till tjänsten i Guds frälsningsrådslut. Då förstår man den logiska följd, nämligen att *Guds frälsningsrådslut utgår från syndafallet*, att det utgår från den tidpunkt, då det börjar finnas något att frälsa. I och med det är församlingen konstituerad, kan man säga. Alltså, kristendomen är ingen religion som börjar oberoende av och skiljer sig från israelitisk religion och vill ej heller själv vara det, vilket är viktigt att hålla i minnet. Den framträder ej som en parallell till samtida livsåskådningar, vilka givetvis kunde uppstå även

inom judendomen. Den som lägger fram en livsåskådning, han predikar ej. Att predika (*käryssein*) är ej att hålla föredrag om en världsåskådning, utan det är att vara en härold, en konungens härold, det är att komma med det gudomliga budskapet. Församlingen är i *stort* Guds församling, hela församlingen genom tiderna.

Nu är det ju väsentligt, att denna församling skall bestå, att helheten bevaras, och att den är till *för de små*. Detta är något som är bibliskt centralt, att just dessa små ingår i begreppet kyrka eller församling. Evangeliet blir förfalskat, när det ej längre finns plats för de smås församling, vilket sker bl.a. när evangeliet göres till statsreligion, ty då har ju de små samma ställning i församlingen som i samhället. Detta är omvänt mot Guds ordning. Det värsta är just, att de små bordsgästerna inte får samlas, dem som gästbudet tillkommer. Men ofta förhindras församlingen att vara de smås församling. Detta har visat sig genom tiderna, gång på gång i svenska kyrkan och fortfarande finns anspråk därpå. Det kommer delvis uppifrån, och statsreligionen blir något av *de finas* evangelium, och så får omvänt *de små* ej något rum. Det blir ej en församling just för dem, som särskilt sökt sig till honom som sade: ”Ty varest två eller tre äro församlade i mitt namn, där är jag mitt ibland dem” (Matt. 18:20).

II. Apg. 2:41

”De som sålunda gärna togo emot hans ord, blevo döpta; och på den dagen lades till omkring tre tusen själar.”

Denna vers i Apg. är ett allmänt bekant ställe. Det talas här om dem som på pingstdagen hade hört Petrus' predikan och fått ett styng i hjärtat och låtit sig räddas från det vrånga släktet — alltså tagit emot, hört, Ordet. Dessa ”*lades till*”, heter det. Uppenbarligen kan man inte ”*lägga till*”, om det

inte finns något till vilket något kan läggas. Enligt Nya Testamentet är därför denna pingstdag *icke* församlingens födelsedag. Så uppfattas det ju oftast, och det svaret får man också om man frågar efter församlingens tillblivelse. Men det strider mot en alldeles väsentlig grundlära i Nya Testamentet. De sammanfattande grundfakta i hela tillvaron — skapelse, syndafall och frälsningsrådslut — trädde inte i kraft denna pingstdag. De är ett mysterium, ett Guds rådslut *från begynnelsen*. Församlingen *finns* på pingstdagen. Till den lades 3.000 själar. I Rom. 11 talas om det ädla olivträdet, som är utsett att representera Guds frälsningsvilja i världen. Ingenting nämnes om att det hittillsvarande olivträdet ryckes upp för att lämna plats åt ett nytt. Däremot talas det om att nya grenar ympas in på det ädla olivträd, som redan finns. I Apg. 2:41 skildras hur 3.000 inympas i gudsfolket, i Guds *församling*, ett ord som ju är hämtat ur Gamla Testamentet. Lägg också märke till ordet ”själar”. ”Sig själv” uttryckte man genom ordet *psychá*, själ, ungefär = liv, person.

Ordet församling, *ekkläsía*, användes om församlingen både i stort och smått. Här är det tal om den stora församlingen, gudsfolket som en enhet, till vilken lägges dessa 3.000. Men det är 3.000 *enskilda* som lägges till. Församlingen uppstår visserligen ingalunda genom att några, t.ex. 3.000, sammansluter sig, sedan de kommit till tro. Guds församling finns där innan. Men de enskilda uppgår likväl inte i ett kollektiv, där individen mister sin betydelse. Församlingen har sin grund i Guds vilja och Gud har i skapelsen visat, att han vill ha *individer*. Det individuella är utmärkande för skapelsen. Det är inte 3.000 lika robotar utan 3.000 av Gud såsom individer skapade människor, som lägges till församlingen. Lika stor vikt som det är fäst vid Guds

församling såsom en enhet, lika stor vikt är fäst vid *mångfalden* i församlingen, som kommer till uttryck genom de olika individerna.

När man med församling menar något yttre och bestämt fixerat, t.o.m. såsom i vår kyrka ett visst geografiskt område, har man kommit långt bort från Nya Testamentet. Församlingen i Nya Testamentet avspeglar skapelsen i stort. Den avspeglar Guds frälsningsvilja, som innebär, att han vill återföra skapelsen till det som den var skapad till. Individerna är kännetecknade av sin inbördes olikhet. De hör dock alla tillsammans med det stora sammanhanget, inte bara direkt till den stora skapelseenheten utan till en hel serie sammanhang. Det enskilda bladet på ett träd hör på en gång till de olika sammanhang, som var för sig bildas av kvisten, grenen och trädet. Så kan man också tala om en hel serie av församlingar. I judisk praxis, måhända uppställd av fariséerna, menade man sig vara en församling om man var tio. Mot detta tycks Jesu ord i Matt. 18:20 vara riktade: ”Ty varest *två* eller *tre* äro församlade i mitt namn, där är jag mitt ibland dem.” Paulus talar ibland om alla kristna som tror i t.ex. Efesus såsom utgörande en församling. Men han talar också om de små församlingar, som kom tillsammans i de olika husen. En stor församling kan inte bestå utan de mindre vänkretsarna. Dessa är dock inte klickar, de är inte exklusiva, dörren är alltid öppen för den som kommer. Men skall församlingen vara en församling av vänner — enligt Jesu ord: ”Men eder har jag kallat vänner” (Joh. 15:15) — så måste man lära känna varandra, vilket just sker i den lilla kretsen.

Församlingen är en församling av små. Den är inte ett hierarkiskt system, där de mäktiga står i spetsen. I ett sådant blir de små hemlösa. Men församlingen är till för de små, om den är en församling.

Hedningarna i fulltalig skara

Rom. 11:25

När ordet ”hemlighet” förekommer i Nya Testamentet betonar detta ord alltid, att hela tidsperspektivet och historien är inneslutna i Guds hemlighet. Här säges till de kristna och till församlingen att man ej skall vara självklok och göra några spekulationer i avseende på förhållandet till Israel. Tänk på Rom. 12:16 och vidare skillnaden mellan Guds tankar och människotankar. Israel är Guds hemlighet och står för Guds frälsning. Jfr 1 Kor. 2:7 f., där det också talas om Guds visdom i bestämd motsättning till denna tidsålders visdom.

Här är det fråga om en *hemlighet* från honom som vill frälsa hela mänskligheten. I och hörande till den fallna mänskligheten är Israel uttaget att representera Guds frälsningsvilja och världens synd. Detta är bakgrunden. Det skall bli en förstockelse för Israel till dess att fullheten av folken kommer in. Se vidare i Luk. 21:24: ”... till dess hedningarnas tider bliva fullbordade” och Joh. 10:16: ”... får ... som icke äro av detta fårahus ...” Man kan också hänvisa till uttrycket i Joh. 7:6: ”Min tid är ännu icke inne ...” — dvs. den är ett mysterium. Israel som representerar Guds frälsningsvilja till folken är en del av alla dessa folk som vänt sig bort från Gud och det är uttaget bland dem alla att vara det folk varigenom frälsningen av alla folk fullbordas. Det heter också: ”Men när tidens fullbordan kommit ...” (Gal. 4:4). Uttrycket ”*fullheten* av folken” har ibland gett anledning till missförstånd, förmodligen genom ordets makt över tanken. Man har menat att det betydde *allhet*, alltså att alla hedningar

kommit in. *Plároma* betyder snarare en avslutning, ungefär som när det talas om att folkens tider får sitt slut, eller som när det talas om att världens förföljelse skall gå till det yttersta, men *plároma* är det varigenom detta får en gräns.

Det missförstånd som här kan lura är att Israel skulle förhärdas intill det att alla folk blivit frälsta. Detta strider mot hela Nya Testamentet. Man kan snarare säga, att Israel även i förhårdelsen tjänar till frälsning genom att frälsning bjudes åt hedningarna. Apostlarna går ut ifrån och börjar med Israel, men på grund av att de mottagit Kristus uteslöts de ur församlingen. Detta hör till mysteriet och är uttryckligen insatt i Guds frälsningsverk och Guds frälsningsvilja till hela världen, där Israel också genom sin delvisa förhårdelse blir till frälsning. Lägg märke till att ”hela Israel” och ”*plároma*”, ”fullhet” (av folken) ej står som paralleller utan som motsättning till varandra. När det fulla måttet för folken är uppfyllt, då har Israel fullgjort sin uppgift. Vi vet ju, att Nya Testamentet icke menar att frälsningen skall mottagas av fler och fler, utan att hatet mot församlingen skall bli värre och värre inemot den tid om vilken Kristus kan säga: ”Dock, när Människosonen kommer, manne han skall finna tro på jorden?” (Luk. 18:8). Detta är *plároma* — nämligen att nådatiden är slut. Det innebär alltså att Israel ej har mist sin uppgift, utan att denna uppgift består genom hela tiden och är ett mysterium. Vi får vidare komma ihåg, att för Paulus är det ej en åskådning utan en *realitet* att Gud frälsar och att *Israel är frälsningsfolket*.

Gud har *icke* förkastat sitt folk. Han har icke förkastat Israel. Israel betyder alltfort detsamma som Joh. 3:16.

Man får också komma ihåg, att *kyrkans* förhårdelse ingalunda är mindre, förvisso mycket större, än Israels förhårdelse.

Om kyrkans förhårdelse gäller det ordet: "... du har namn, att du lever, och du är död" (Upp. 3:1). På Israel kan däremot gentemot kyrkan tillämpas det ordet: "Icke var och en som säger till mig 'Herre, Herre', skall komma in i himmelriket, utan den som gör min Faders vilja, som är i himmelen" (Matt. 7:21). Där kyrkan sagt "Herre, Herre", har Israel varit trogen mot Faderns vilja.

Guds Ord är en dårskap

1 Kor. 1:27-2:9

Att Guds ord, evangelium, de stora grundläggande verkligheterna, för mänsklig tanke alltigenom är tokiga, är viktigt att hålla i minnet. Om jag säger detta: ”Guds ord är tokigt”, förefaller det egendomligt. Men så betygar Skriften själv. Paulus säger i 1 Kor. 1 detta: Det som i världen är dårskap, utvalde Gud, det som i världen är svagt och föraktat, ja, det som inte är (1 Kor. 1:26 ff.). Det tokiga är Guds visdom. Naturligtvis är det inte så, att allt tokigt är Guds visdom, men Guds visdom är dårskap, och såsom dårskap verksam. Den som mottagit den upplever den i fortsättningen såsom en dårskap, som man inte upphör att häpna över, men också såsom en verklighet. Verkligheten själv, det riktiga livet, är dårskap. Sanningen är dårskap.

”Men vishet tala vi ...”, säger Paulus. Det är inte så, att Paulus menar sig vara vis *av sig själv*, utan — vad är det för konstig vishet han talar? — det är *Guds* vishet i mysterium. Mysterium sammanhänger med verkligheten själv, det visar på skapelsen själv och den fördolda visheten. Detta fördolda, som är Guds hemlighet, avskilde Gud före vår tidsålder till vår herrlighet. Från begynnelsen, i förväg, existerar Skaparens hemlighet, som förblir. Den fördolda visheten förutbestämde Gud till vår herrlighet, *dóxa*. Och denna herrlighet är Guds egen herrlighet. Någon annan finns inte.

Detta korta ställe är enkelt, osentimentalt, känslolöst, men fyllt av den verkligt levande gudomliga visheten. Denna vishet har ingen av denna tidsålders högsta intelligenser, arkonter, känt. Hade de känt den, skulle de inte ha korsfäst herrlighetens Herre.

”Vad öga icke sett och öra icke hört och i en människas hjärta icke uppstigit, vad Gud berett åt dem som älska honom” (1 Kor. 2:9). Uteslutande tokigheter i sammanhängande form är detta, men de som lyssnar till dessa ord, hör något stort, fullkomligt obegripligt, ofattbart, men en verklighet, som man får uppleva. Helt plötsligt sättes det ihop med den människa det talar till, berett i förväg för dem som älskar honom. Finns det någon som älskar Gud? Nej! Finns det någon som verkligt älskar? Möjligen kan man peka på moderskärlek, kärlek mellan man och kvinna, vänskap, men även här visar det sig, att den verkliga kärleken inte kommer av oss själva.

Hur kan vi då älska Gud? Det egendomliga är, att den fördärvade människan är omgiven av *Guds* kärlek och med den kan hon få älska. ”Vi älska honom; ty han har först älskat oss” (1 Joh. 4:19). ”Men jag lever icke mera jag, utan Kristus lever i mig” (Gal. 2:20). Kristus är verkligen själv i var och en, som tar emot Guds kärlek i honom, och han övergår allt förstånd, mer än vishet och insikt och kunskap. Han är i sig själv vishet, Guds egen visdom, den fullkomliga. Det ligger naturligtvis ett slags ironi i detta: ”Visdom tala vi emellertid bland de fullkomliga ...” (1 Kor. 2:6). De fullkomliga är de som är utblottade på allting eget och därför får del av Guds egen fullkomlighet, Guds fullkomliga kärlek. Något tokigare kan man inte säga.

Syndfri?

1 Joh. 3:1-6

Det första Johannesbrevet är ett enkelt brev men så ofattbart djupt genom sin enkelhet. Här står nu: ”Var och en som förbliver i honom, syndar icke ...” (*pàs ho en autô ménōn uch hamartánei*). Denna text och tolkningen av den kunde vara ett strålande exempel på hur det kan gå för den, som inte läser Bibeln i övrigt, hur han ur denna text skulle kunna få ut sådant som ger en helt annan mening än Johannes avser. Men den som först läser igenom åtminstone hela första Johannesbrevet, han måste också ha sett det ordet: ”Om vi säga (eller ’tänka’, ty ’säga’ och ’tänka’ uttryckes här på samma sätt), att vi icke hava synd, bedraga vi oss själva, och sanningen är icke i oss” (1 Joh. 1:8). Nu är problemet alltså detta: Hur kan det på ena stället heta, att vi har synd och på det andra, att var och en som är i Kristus icke syndar? Den förklaringen är orimlig, att Johannes inte skulle ha vetat, vad han säger. Detta brev har nämligen tillkommit utifrån en lång erfarenhet och förtrogenhet med Kristi ord och uppenbarelse, varför allt här måste vara sagt utifrån en sammanhängande åskådning. När det såsom här är fråga om två skenbart motsatta uttalanden, måste man fråga, om inte de båda uttalandena säger samma sak utifrån samma helhetsuppfattning. I vilket fall skulle det passa in, att Johannes både skulle kunna säga såsom här i vers 6: ”Var och en som förbliver i honom, syndar icke ...”, och såsom i 1:8: ”Om vi säga, att vi icke hava synd, bedraga vi oss själva, och sanningen är icke i oss”? Det skulle vara tänkbart i det fall, att detta är sagt som kritik av en speciell åskådning,

vilken här bemötes. Detta är också riktat mot vissa särskilda idéer. Vi känner t.ex. en sådan, som dykt upp redan i urkristendomen, och som går ut på att den pånyttfödde är en gudomlig människa, som inte kan göra orätt. Denna lära har evolverat ur apostlarnas egen undervisning, men de bemöter den också omedelbart såsom ett missförstånd. Jesusordet: ”Ett gott träd kan inte bära ond frukt ...” innebär en alldeles specifik kristen lära i motsättning till den fariseiska uppfattningen, att man *kan* börja ett liv, där man gör det som är rätt. En syndare, *rashá*, är den som gör orätt utifrån de givna reglerna. Jesus betonar däremot: Ett ont träd kan icke bära god frukt, men det går att bli en ny människa. Då kan tillämpas detta: Vi har blivit Guds barn. ”Sen, vilken kärlek Fadern har givit oss, att vi kallas Guds barn ...” (v. 1). Detta är ett faktum. Genom Kristus har han tagit dem till barn, gett dem sin Ande, sitt ord, och därigenom kan de leva. Följaktligen är nu allting tillåtet, säger man. Den gamla skillnaden mellan rätt och orätt har upphört, man kan nu göra sådant, som förr bedömdes som orätt. Och då man kanske har klart för sig, att den som inte vänt om och blivit ny, han arbetar i det ondas riktning även och mest, när han gör det goda, och när han har för avsikt att göra gott, så vänder man upp och ned på detta och säger: Vadhelst man gör, när man är ett gott träd, så måste det tjäna det goda. Med hänsyn till denna åskådning är det rimligt, att Johannes kan säga till dem, som rättfärdigar det orätta: ”Var och en som förbliver i honom, syndar icke; var och en som syndar, har icke sett honom, ej heller känt honom.” Det orätta handlandet är synd och hör icke med till det nya livet. Det är ett missförstånd, att det skulle finnas plats för det orätta i det nya livet. Därför att man blivit ett gott träd, får man inte ha vilka frukter som helst. Ett gott träd *bär* goda frukter.

”Om vi säga, att vi icke hava synd, bedraga vi oss själva...” ”Var och en som förbliver i honom, syndar icke...”

— Båda dessa uttalanden, som skenbart är motsatser, blir förklarliga, om man ser dem i motsats till den motsägelsefulla läran hos dessa, som blivit kallade libertinister. De säger just detta: Den ur världen uttagne är syndfri. Den som så är uttagen kan ej göra orätt, ty han lever i Kristus och kan därför blott göra gott. Denna åsikt har dykt upp gång på gång under historien och går par om par med den skenbart motsatta, den fariseiska synen. Därför är detta ord alltid lika aktuellt: ”Pröven eder själva ...” (2 Kor. 13:5).

Här i vår text är det fråga om den ständiga, förblivande föreningen med Kristus. Guds-barns-benämningen avser något verkligt, detta att ha Kristus ständigt för medvetandet, att själv inte vara något, utan låta honom vara allt.

”Och var och en som har detta hopp till honom, helgar sig såsom han är helig.” (*kai pās ho échōn tēn elpída taútēn ep’ autō hagnízei heautōn kathos ekeînos hagnós estin v. 3.*) Att ”helga sig” hör till en typ av ord, som man genomgående möter i Skriften. ”Varen heliga; ty jag är helig.” — ”Varen alltså I fullkomliga, såsom eder himmelske Fader är fullkomlig.” Var fullkomliga med hans fullkomlighet, ty någon annan fullkomlighet finns ej. Med det som bakgrund bör man se detta att ”helga sig”. Det finns ett paulinskt ord, som ger relief åt det i Fil. 2:12 f: ”...arbeten med fruktan och bävan på eder salighet, ty Gud är den som verkar i eder både att vilja och att göra efter (sitt) välbehag.” Det är ej vilken vilja som helst, utan det är fortfarande fråga om Guds goda vilja.

Varken kall eller varm

Upp. 3:14-22

Om Laodicea säges: "...varken kall eller varm ...". Det är ord som gäller för församlingen i alla tider, de är typiska. Detta brev till Laodicea är uppbyggt som de andra. Församlingen får mer eller mindre stränga ord. Här har vi ett av de strängaste. Det säges till Sardes: "...du har namn, att du lever, och du är död." Här säges något av samma art. Speciellt lägger vi märke till uttrycket: "...du är varken kall eller varm." Detta uttryck upprepas tre gånger. Att vara varken kall eller varm betecknas också med att vara ljum. Man brukar gärna vilja lägga särskild tonvikt på uttrycket ljum. Detta förekommer emellertid inte mer än en gång. Man tappar därvid bort uttrycket "varken kall eller varm".

Vad betyder då detta senare uttryck? Den vanligaste uppfattningen är ej framsprungen ur Ordet eller ur brevet självt. Man har en allmän föreställning om vad ljum är. En ljum känsla skulle betyda t.ex. att man varken är fientlig mot eller särskilt entusiastisk för en sak. Det skulle alltså vara något ljumt över Laodicea, församlingen vore ej direkt fientlig, ej heller särskilt entusiastisk för Guds sak. Betydelsen kommer att närma sig vad som säges i brevet till Efesus: "...du har övergivit din första kärlek." Är nu detta rätta betydelsen av uttrycket "varken kall eller varm"? Lägg märke till att uttrycket tycks vara direkt förklarat i v. 17: "Ty du säger: 'Jag är rik och jag har vunnit rikedomar och behöver intet', och du vet icke, att du är den eländige och ömkansvärde och fattige och blinde och nakne." Detta inleddes med ett "ty". Man låter det vara beroende av eftersatsen med

betydelsen ”ju, emedan”. Detta ”ty” kan emellertid även sammanföras med det föregående. Under alla förhållanden finns där ett otvivelaktigt sammanhang med det föregående. ”Ljum” är alltså förklarat i v. 17. Även sakligt är det så. Uttrycket ”varken kall eller varm” är en beskrivning på församlingens tillstånd. Så även med det som står i v. 17. *Ljum* har alltså betydelsen av att man *ej känner sig ha behov av något*, allting är bra som det är. Detta kan ta sig många olika uttryck. En församling kan ha kommit dithän att den ej tål någon kritik. Man menar att här är allt som det skall vara. Här är de rätta bruken, den rätta sinnesarten. Sådant är mycket utbrett. När man säger, tänker och handlar så: ”Det egna andliga läget är gott!”, så innebär det att man menar sig vara rik. Detta har emellertid nödvändigt med sig att man är eländig och utarmad. När man tror sig ha den rätta insikten, så är man blind. Man tror sig ha guld, men det är bara slagg. Detta är den nödvändiga följd. *Man kan inte mena sig vara rik och också vara det*. När man tror sig vara rik, är man utarmad på allt. — Här kommer nu ordet ”vänd om” (*metanóäson*) — detsamma som säges till en som är på väg till fördärvet. — Detta gäller nu om församlingen som sådan, men också om den enskilde. Församlingen består av enskilda, den är ingen överindividuell storhet. Det gäller den anda som beherrskar de enskilda inom församlingen. — Detta som här sagts står nu i skarp kontrast till vad som säges till församlingen i Smyrna: ”Jag känner dina gärningar och bedrövelse och fattigdom, men du är rik ...” Här heter det ej ”vänd om” utan: ”Var trogen ...” Den som är fattig får en försäkran att han i sin fattigdom är rik. Det är således frågan om en förflamning av hela livet, detta att vara varken ”kall” eller ”varm”.

Så står det då i slutet: ”Se, jag står för dörren och klappar; om någon hör min röst och upplåter dörren, skall jag gå in till honom och hålla måltid med honom och han med mig.” Detta ord har också fått stor användning. — Kristus står vid hjärtats dörr. Men detta har ofta blivit något ganska sentimentalt. Det finns en tavla, spridd i talrika reproduktioner, där Kristus står och klappar för att komma in. Det är fara värt att den tavlan har bidragit till att förvanska hela den evangeliska framställningen. När man i evangelierna ser Jesu verksamhet, så finner man att han ofta är rentav likgiltig, han går inte omkring och trugar människor. Men man har gjort om evangeliet till något påträngande. Det är det inte. Evangeliet endast *erbjudes* människor. Här är ordet sagt till en församling, där Kristus skulle vara insläppt för länge sedan. Men man har ej velat ha honom med. Om man släppte in honom — vad skedde då? Jo detta som är så typiskt för evangeliet — det gudomliga livet framställes som en måltid där Kristus är med, ett gästabud. Det är inte frågan om en ”andlig rikedom” som man har, utan fattiga är bänkade kring ett och samma bord. Det är en naturlig och barnslig glädje som det var för de första människorna en gång i paradiset före syndafallet.

Liksom de andra breven slutar även detta med ett ord om den som vinner seger: ”...honom skall jag giva att sitta med mig i min tron, såsom också jag har vunnit seger och satt mig med min Fader i hans tron.” Här är talet om segern ett manings- och löftesord. Den som segrar är den som är trofast, som ej sviker, som står fast i Kristi smälek. Han får sitta med honom i hans tron — detta är en alldeles överväldigande utsaga. Det verkar orimligt, det som säges. Att sitta i tronen innebär herrskarmakt. Egentligen finnes det bara *en* tron, den gudomliga tronen. Det talas emellertid dess-

utom om troner, en delegerad myndighet tillsatt av Gud (jfr de tolv tronerna åt apostlarna, Matt. 19:28.) Men det finns bara en gudomlig tron. Var och en som segrar, skall få sitta i Kristi egen tron, vilket är hans Faders tron — en bild som kan te sig orimlig och häpnadsväckande. Det är ej så att Gud har sin tron och därbredvid en tron beredd åt Kristus. Gud och Kristus har samma tron och den som segrar, sitter med Kristus i denna hans tron, tas upp i fullkomlig enhet med honom, har del med Kristus i allt. — Man kan anknyta detta till bilden av gästabudet. Att sitta med Kristus i hans tron är att ha del i det gudomliga gästabudet. Det är fråga om en enda plats, det är en så fullkomlig enhet att det inte ens är någon åtskillnad på plats. — ”Den som har öra, höre, vad Anden säger församlingarna.”

Tredje ämnet

JESU OCH APOSTLARNAS LÄRA
OM SKRIFTEN

Han öppnade för oss Skrifterna

”Och de sade till varandra: Var icke vårt hjärta brinnande i oss, när han talade med oss på vägen, när han öppnade för oss Skrifterna?” (Luk. 24:32) Här är det fråga om de heliga Skrifterna i biblisk mening och i nytestamentlig mening, dvs. i Jesu mening och apostlarnas.

Det beaktas inte alltid hur märkvärdigt detta kapitel hos Lukas är. Lärjungarna hade genomlidit att Jesus var korsfäst. Själva var de skingrade. Så kom rykten att han uppstått. Lärjungarna gick nu och samtalade. Då kom han själv och slöt sig till dem. Han kunde ju tala om vad som hänt och hemligheten med detta. Men han sade inte: ”Jo, det förhåller sig med den saken så och så. Jag kan ge besked.” Utan han sade: ”O, I oförståndiga och tröghjärtade till att tro på allt vad profeterna hava talat” (v. 25). Han började med att gå igenom *Skrifterna*. ”Och han begynte med Moses och med alla profeterna och uttydde för dem i alla Skrifterna sakerna om honom” (v. 27). Han hänvisade inte till sina egna ord utan till Skrifterna. Han kallade dem tröghjärtade till att tro. Vad var det för en egendomlig förebråelse? Det var efter Jesu död, *efter det han undervisat* sina lärjungar. Det står i samma kapitel (v. 44): ”Dessa äro de ord, som jag talade till eder, när jag ännu var med eder, att allt måste fullbordas, som är skrivet i Mose lag och i profeterna och i psalmerna om mig. Då öppnade han deras sinne, till att förstå Skrifterna ...” Vad har Kristus undervisat om? *Han har undervisat om Skrifterna*. Det var inte första gången han pekade på Skriften, när det gällde att få lärjungarna att förstå vartill han blivit sänd.

Så öppnade han deras sinne till att förstå Skrifterna. Det skulle vara grunden till *deras* undervisning, predikan osv. Denna Jesu hänvisning till Skriften är så skarpt och klart formulerad som man kan tänka sig. Detta stämmer inte med mänskliga tankar. Enligt mänskliga tankar måste ju Kristus vara *mer* än Skriften. Men här gäller Jesaja ord om att Guds tankar inte är människors tankar, och människors vägar inte Guds vägar (Jes. 55). Detta får också Petrus höra, när han bekämt Jesus som Messias: Det har inte kött och blod uppenbarats för honom, utan Fadern. Sedan ville Petrus avråda Jesus från att gå till korset. Då får Petrus höra, att han inte besinnar det Gud tillhör, utan det människor tillhör (Matt. 16).

Jesus har knutit hela sin undervisning till Skriften. Han hade inte endast en bestämd *lära om* Skriften, utan Skriften var med i *all* hans undervisning. Jesus anknöt hela sin undervisning till Skriften. Undervisningen anknöt därmed till hans *verk*. Med andra ord: *hela hans verk och person anknöt till Skriften*. Hela hans verk och person var ett med Skriften.

Skriften handlar om *hela tillvaron*. Jesus Kristus börjar här med Mose lag, alltså med skapelsen, och där är ju Kristus med. Och när han har uttytt Skrifterna för dem säger han: ”I ären vittnen om detta.” När vi talar om vittnen tänker vi på vittnen inför domstol eller liknande vittnesmål. För ett sådant vittne gäller det ju att vittna om vad han själv sett och hört. Men här är det inte fråga om att vittnen skall vittna bara om vad de sett och hört, utan de skall vara ”vittnen om detta”, dvs. *vittnen om vad Skriften säger*. Det betyder, att det är Skrifternas vittnesbörd de skall frambära. Vad vittnar då Skriften om människan? Det är att människan är

skapad till Guds beläte, det är *syndafallet*, det är *Guds kallelse* till omvändelse.

Johannesevangeliet börjar: ”I begynnelsen var Ordet, och Ordet var hos Gud, och Ordet var Gud.” Så börjar evangelium om Kristus. På samma sätt börjar Johannes’ första brev. Där talas det om ”det vi hava sett och hört”. Inte vem som helst har sett Jesus i jordelivet. Men vittnesbördet här gäller honom, som var av begynnelsen. Johannesevangeliet är ett sådant vittnesbörd om Kristus, ett sådant som han själv ingett sina lärjungar. Sedan evangelisten vittnat om begynnelsen, skapelsen, fortsätter han: ”... vi skådade hans herrlighet ...” (Joh. 1:14). Och det är den gudomliga herrligheten det är fråga om.

Petrus går tillväga på samma sätt i Apg. 2. Han hänvisar till Skrifterna. Det som sker är uppfyllelsen av vad som säges hos profeten Joel. När man läser Nya Testamentet på grekiska så framträder detta att Skriften är ett sammanhang genom att de gammaltestamentliga citaten är tryckta med fetstil. Varje citat hör samman med Skriftens enhet.

Vad de nytestamentliga vittnena vittnar om, är det som Skriften vittnar om. Så gör t.ex. Paulus. Vi kan se detta i Kolosserbrevet, som man ofta förbigår utan att tänka på hur egendomligt det är för vanlig tankegång. I Kol. 1:14 står det, att vi i Kristus har våra synders förlåtelse. Där är vi mitt uppe i vårt eget läge. Men så säger Paulus, att denne Kristus är ”förstfödd av hela skapelsen”. För den bibliska tankegången är detta något självklart. Den bibliska tankegången är att detta hör oupplösligt samman.

”Ty om I trodden Moses, skullen I tro mig, ty om mig har han skrivit” (Joh. 5:46). *Skriften innehåller allt från begynnelsen till änden.* Också för kommande tider har Kris-

tus knutit samman sig själv med Skriften. Inte bara inkarnationen, korset, utan *Kristi närvaro i församlingen*, bland de troende, sker genom Ordet. Det är inte bara så att Skriften talar om Kristus, utan *Kristus själv talar i hela Skriften*. Den som vill leva med Kristus, han möter honom just i Skriften. Inte bara så att man läser *om* honom i psalmerna och bönerna utan hans ord ”*äro ande och äro liv*”. Formuleringen är avsiktlig. Inte så att Kristus bara talar om ande och liv, utan *Kristus är i orden*. Detta är ett under. De som har tagit emot orden så, har betygat sin erfarenhet att det förhåller sig på det sättet. Människor har upptäckt detta, när de har levt i Skriften. Detta gäller alla, inte bara judarna, som läst Skriften sedan femårsåldern, utan även hedningarna, som vi ser av Pauli brev. Hedningarna prövade Pauli förkunnelse enligt Skrifterna. De gick hem för att pröva om det förhöll sig så som Paulus sagt (Apg. 17:11).

”Var icke vårt hjärta brinnande i oss, när han talade med oss på vägen, när han öppnade för oss Skrifterna?”

Bibelns syn på sig själv

När det gäller ordet ”Bibel” skall det här erinras om något välbekant och i detta sammanhang viktigt och värdefullt och på samma gång elementärt. ”Bibel” kommer av det grekiska ordet *biblía*, som betyder ”de små böckerna”, vilket är en förkortning av den heliga Skrifts böcker. Skriften är betecknad som helig skrift i Bibeln själv.

Hur kom den beteckningen till, den föreställningen att vi här har att göra med något heligt? Det är en utbredd uppfattning att några skrifter som blev särskilt älskade, så småningom av människor uppfattades som heliga. Andra tror att en kyrka eller en synod beslutat att vissa skrifter skulle vara heliga. Beteckningen helig, menar man, är något som kommit till efter Skriftens tillkomst. Det är ett resultat av en kanonhistorisk utveckling. Men det kan här omöjligt vara fråga om diskussion om kanon, när helig Skrift redan finns.

Det är vanligt, att man tänker sig, att människor lyssnat till det Mose och profeterna talat, och efter någon tid uppfattades detta som något heligt och gudomligt. Då skrev man ned det och därmed kom något heligt till. Man menar alltså, att vissa uttalanden från profeterna ansetts vara värdefulla, av gudomligt ursprung, varför man bestämt att de skulle skrivas ned.

Diskussionen om hur mycket som är inspirerat och hur mycket som beror på mänsklig bristande förmåga är fullkomligt felaktig. Ett profetord var Herrens ord från början. Profeten framträdde med Guds ord: Så säger Herren. Han vet att det han har fått är från Herren. Mose fick vid sin

kallelse i uppdrag att tala om vad Herren, Den som är den han är, säger. Guds ord är alltså Guds ord från början.

På samma sätt förhåller det sig med Skriften. Detta är ännu mer undanskynt i den moderna diskussionen. Är Skriften enbart en uppteckning av Guds ord? Nej! *Själva Skriften är en gudomlig stiftelse, en gudomlig gåva, en av Gud själv anordnad uppteckning.* Gud gav lagen, *torá*. Han skrev den själv på stentavlor — en symbol för det bestående. Lagen är ett verk av hans händer, liksom allt skapat. Om man vid läsningen av den heliga Skrift ständigt beaktade detta, att Gud själv skrivit lagen, så skulle det övriga följa mer eller mindre av sig självt.

Vad säger den av Gud anordnade Skriften om sig själv? ”All Skrift är ingiven av Gud ...”, inspirerad. Själva källan till den inom kyrkan, den troende församlingen, använda termen ”inspirerad” kommer från 2 Tim. 3:16. Innebörden av denna term är fördunklad genom översättning. Redan i Bibeln själv förkortas uttrycket de heliga Skrifterna till Skriften eller Skriften med stor bokstav. Ordagrant står det: ”All (den heliga) Skrift ’gudsandad’, och nyttig till lära, till överbevisning, till upprättelse, till fostran i rättfärdighet ...” Observera att *all* den heliga Skrift är gudsingiven och nyttig till lärdom osv. Nu står det i vår översättning: ”All skrift, som är ingiven av Gud ...” Det är helt missvisande. Därav följer nämligen att man måste ta reda på vad som är ingivet av Gud. Men det *står*, att *all* den heliga Skrift är ”gudsandad” och det innebär också att den ger ifrån sig Guds Ande. Detta är inte det enda ställe, som talar om, att den heliga Skrift har sitt ursprung i Guds Ande. Det är genomgående för hela den heliga Skrift. Den heliga Skrift vittnar om sig själv, liksom Jesus Kristus vittnar om sig själv. Vem är det, som vittnar? Det är Anden, Guds Ande, som här ger vittnesbör-

det. Den som vittnar om sig själv är han som säger det stora "Jag", dvs. Gud själv. Och då Skriften är Guds uppenbarelse, Guds eget verk, hans anordning, hans stiftelse och hans gåva, så är han själv dess "Jag". *Skriften är Guds eget självvittnesbörd.* Det innebär att Skriften som en uppenbarelse återspeglar Gud i skapelsen, alltså den ende Skaparen genom vilken allt är skapat. Det hör till Skriftens vittnesbörd om sig själv.

Något som bibelläsare vanligen går förbi såsom tämligen likgiltigt, är det ofta återkommande uttrycket att Gud, Herren, är "den som har gjort himmel och jord". Även fromma bibelläsare tycker att det är onödigt att upprepa detta, eftersom de redan vet det. Men det är inget överflödsuttryck, som satts dit av bara farten. Vem är det som talar i Skriften? Jo, *han som skapat himmel och jord och som alltjämt verkar*, han hos vilken livet har sin källa. Den fromme bedjaren ställs inför detta stora om Skaparen, den stora skapelsen, det innersta centrum. Allt är beroende av Skaparen, den fallna mänskligheten likaväl som den frälsta mänskligheten. Alla skall kunna förnimma Skaparen, centrum, i det hela. Allt har utgått från honom. Allt beror av honom. Släktregister, krig och allt elände som skildras, är hans ord. Varje händelse får peka in emot centrum, och av detta följer, att i allt som skildras, ser man inte bara de enskilda händelserna utan man ser och förnimmar däri det djupa sammanhanget i det som händer. Vi är med i det ursprungliga sammanhanget, där människorna själva valde att göra som den förste djävulen, han som avsåg sig sambandet mellan sig själv (det skapade) och Skaparen.

Skriftens vittnesbörd om sig själv betyder, att den för in var och en som tar emot Skriftens gåva i *det stora sammanhanget från begynnelsen*, en gåva från källan till allt liv, till

all existens. ”Ty hos dig är livets källa, i ditt ljus se vi ljus” (Ps. 36:10). Livet och ljuset motsvarar det gudomliga ”Jag”. Detta är genomgående i hela Skriften, ända till den sista boken.

Skriften bär vittnesbörd om sig själv, om Skaparen, om syndafallet, om frälsningen, om det nya livet i Guds kärleks Sons rike. Något annat vittnesbörd finns inte enligt Skriften, enligt Jesu själv. ”... I skolen vara mina vittnen ...” (Apg. 1:8). Lärjungarna skall vittna: Så är det skrivet! Från Första Moseboks första kapitel till Uppenbarelsebokens sista kapitel är det förutsatt, att Kristus är den som vittnar från begynnelsen till slutet, ”den som är och den som var och den som kommer” (Upp. 1:8). Han är den genom vilken allt har blivit till, han som är förstfödd av hela skapelsen (Kol. 1).

Skriftens enkla mening*

Här skall något sägas om Skriftens symboliska, liknelsemässiga innebörd, som kan kallas den allegoriska. I detta sammanhang är det endast fråga om den allegori, som från början är avsedd av den som uttalat liknelsen, av den som skrivit ordet. Det är alltså den allegoriska, symboliska innebörd, som orden har från början, då Skriften kom till, ej en senare berättigad eller oberättigad användning av Skriften. Detta är viktigt att betona, då det fäster uppmärksamheten på en egendomlighet hos de skrifter vi har i Nya Testamentet, ja, i hela Bibeln, nämligen att de från början är avsedda att ha en symbolisk innebörd.

Man säger: "Vi får ej använda en allegorisk skrifttolkning." Det skulle alltså betyda, att man ej heller får använda den allegoriska tolkning, som Skriften själv avser. Man observerar då icke, att detta finns i texten själv. På samma sätt är det med begreppet "inspiration": det är något som Skriften själv lär. Insikten om att det finns en rikedom av betydelser i Skriften är numera till stor del borttappad. 1800-talets teologi har starkt medverkat härtill. Men man behöver ej gå så långt tillbaka i tiden för att finna denna tradition om Ordets mångfaldiga betydelser.

Man säger: "Man skall tolka Skriften." Man utgår då ifrån att det alltid finns en enda bestämd tolkning, att allt skall kunna tolkas. Och när man ej kan tolka något, så menar man, att det beror på att man ej har tillräckliga kunskaper, icke på att det ej kan tolkas. Man utgår från två axiom: 1) allt,

* Den intresserade hänvisas f.ö. till D. Hollazius: *Examinis theologici acroamatici ...*, Prolegomenon III, avd. De sacra scriptura, quaestio 18.

som är skrivet, har *en* mening, 2) allt, som är skrivet, kan tolkas uttömmande, till det sista djupet. Denna syn är fullkomligt motsatt den som ligger i begreppet "helig Skrift", den som vi har i Nya Testamentet.

Man talar om heliga Skrifter, som om det var människor, som börjat kalla dem så, sedan de en längre tid varit i bruk. Återigen står man inför det obegripliga, att det skall behöva påpekas, att man i *Skriften själv* har begreppet "heliga Skrifter". Detta är ej påhittat, sedan Skrifterna kommit till, utan de framträder ifrån början som heliga Skrifter. På samma sätt är det med profeterna. Det var ej först efteråt, som deras ord började betraktas som profetiska. Profeterna framträder och säger: "Så säger Herren", och de har dessutom fått befallning att meddela detta.

Det är en rikedom av betydelser i det profetiska talet. Det var en gång klart för småskolebarn, att det profetiska talet är anknutet till de förhållanden, i vilka profeten levde, men att det samtidigt har en djupare innebörd, att det är ett Guds Ord, som talar till släkte efter släkte. Det är åtminstone två betydelser, som är förenade.

Men det finns ej blott två betydelser i Skriften utan en hel serie. Detta är utmärkande för helig Skrift. En skildring av en historisk händelse har en rikedom av innebörd, som korresponderar med den symboliska innebörden i händelsen själv, t.ex. uttåget ur Egypten. Rikedom av innebörd har samband med verklighetens hela mångfald. Verkligheten har ej blott en enda innebörd. Ett föremål är ej uttömt med en enda beskrivning.

Så är det med hela Skriften: den har de rikaste betydelser, som hänger ihop till ett. Filosoferandet över detta har ej alltid varit så lyckligt. Man har skilt mellan allegorisk betydelse, moralisk betydelse osv. Detta håller visserligen in-

sikten om mångfalden av betydelser i Skriften levande, men blir felaktigt, då man härigenom på ett för klumpigt sätt söker definiera den betydelserikedom, som är lika omfattande som skapelsen.

Man har talat om "*sensus simplex*" (= den enkla betydelsen). Detta innebär *ej* den *enda* enkla betydelsen. Därmed avses något helt annat: att det *ej* är fråga om en uppdelning i olika områden utan om en enda sammanhängande verklighet med oändlig rikedom av innebörd. Vilken betydelse man än frågar efter, är de andra med. Den är beroende av den centrala betydelsen, centrum, som enligt Skriften själv är Kristus, genom vilken allting blivit till. Den "enkla meningen" betyder alltså, att det *ej* finns någon annan mening än Kristus. Liksom allting har sitt centrum i Skaparen, Frälsaren, så har allt, som säges i Skriften, sin källa i Kristus, som sammanfattar allt.

Jesu Kristi undervisning i Skriften*

I alla de fyra evangelierna förekommer från början till slut citat ur Gamla Testamentet. Ofta föregås citaten av ett påpekande att det som skett var en fullbordning av Skrifterna. Och det skedde, för att Skriftens ord skulle fullbordas, även när detta inte direkt utsäges. Jesu verksamhet och det, som skedde med honom, har alltid en anknytning till Gamla Testamentet. Men det är farligt att stanna här, ty det kunde leda till den föreställningen, att det var evangelisterna, som i efterhand själva kommit fram till detta. Det har också förekommit, att saken framställts så i den nytestamentliga exegetiken. Men då tappar man bort något väsentligt, nämligen att det är Jesus själv, som undervisat om sin egen gärnings förankring i Gamla Testamentet.

I Luk. 24 läser vi om ett samtal om lidandet och korset, och i detta samtal hänvisar Jesus till Skriften. Det är viktigt, att vi väljer just evangelisten Lukas, ty när man velat bortförklara Gamla Testamentets betydelse, har man framhållit, att det var vid mission bland judar, som man måste hänvisa till Skrifterna, emedan detta att Jesus skulle uppfylla Gamla Testamentets profetior var något, som krävdes för att övertyga judar. Men ingen har vågat påstå, att Lukasevangeliet är en missionsskrift till Israel; det är ju skrivet till en grek vid namn Teófilus. När vi i Luk. 24 läser, att Jesus hänvisar till Skrifterna, förstår vi alltså, att det alltid är lika viktigt

* Se även författarens skrift "Anteckningar till nytestamentliga texter", där bl.a. ett urval av gammaltestamentliga ställen till passionsevangeliet återfinnes. Jämför också författarens arbete "Kristus och Skriften".

att framhålla Jesu egen undervisning i Skriften. När lärjungarna var frågande inför detta, som hänt med deras Mästare, drog Jesus fram Skrifterna. Det heter i v. 27: "Och han begynte med Moses och med alla profeterna och uttydde för dem i *alla Skrifterna sakerna om honom.*" Han började med Moses, med 1 Mos. 1:1, där det heter: "I begynnelsen skapade Gud himmelen och jorden." Allt skedde, för att det skulle fullbordas, som var skrivet i de heliga Skrifterna. Det är alltså Jesus själv, som har så undervisat.

Att orden om Herrens lidande tjänare i Jes. 53 djupast syftar på Jesus, är uppenbart. Både i evangelierna och hos Paulus tolkas Jes. 53 som syftande på Jesus.

Inte bara det faktum, att Jesus skulle lida och dö, utan också de små detaljerna är framhävda. Även de till synes obetydligaste detaljer sättes in som led i det stora kosmiska sammanhanget. Varje detalj är nedlagd, gömd, i Skriften, den gudomliga frälsningsplanen från släktets begynnelse. Hela historien koncentreras i korset.

Vi har ord av Jesus på korset. Bland dem, som han läste, märkes Ps. 22. Det är mycket anmärkningsvärt och skulle inte behöva påpekas, att orden "Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?" inte bara är ett rop i förtvivlan av en man, som känner sig övergiven av Gud, utan psalmord, som är givna av Gud, Herren, själv. Dessa gudomliga ord ingår i själva frälsningsplanen från begynnelsen. Eftersom man kunde psalmerna utantill, citeras aldrig ett ord, en mening eller en sats isolerade från psalmen i dess helhet. Det är anmärkningsvärt, att citatet av Ps. 22:2 i Matt. 27:46 är lagt i Jesu mun och att vers 43 är ett citat från samma psalm (v. 9), vilket är lagt i hånarnas mun. Psalmen som helhet är antydd av evangelisten själv. Detta har verkligen hänt; dessa ord har verkligen blivit yttrade.

Vilket språk talades, och på vilket språk lästes Ps. 22? Psalmen lästes på hebreiska, men det, som är bevarat ur Jesu mun, är *arameiska*. Vad betyder arameiskan i detta sammanhang? Vi skall här lägga märke till en viktig sak: arameiska användes i *undervisningen*. När man skulle utlägga Skrifterna, gjordes detta på arameiska. Det var egentligen inte menat som en översättning utan som en tolkning på arameiska av den djupare innebörden.

Jesus kan psalmerna, ja, hela Skriften utantill. Därför är dessa ord ”Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?” en hänvisning till Jesu egen undervisning i Skrifterna. Lärjungarna kom härigenom att erinra sig Jesu undervisning om denna psalm. Vid jämförelse med den hebreiska lydelsen finner man, att framförallt verbet ”övergiva” heter helt olika på hebreiska och arameiska.

Det är här fråga om den av Gud själv givna övergivenheten i motsats till mänsklighetens övergivenhet, vilken beror på att människan övergivit Gud. Genom den gudomliga övergivenheten utbytes den mänskliga övergivenheten mot kallelsen att taga emot frälsningen från Gud. Genom Jesu övergivenhet på korset bytes mänsklighetens övergivenhet i sin raka motsats.

Skriftens fullkomning

När det gäller begreppet ”helig Skrift” i Nya Testamentet, kommer det, som vi kallar Gamla Testamentet, i förgrunden. Jesu och apostlarnas lära om Skriften innebär då Nya Testamentets inställning till Gamla Testamentet, dvs. Lagen, Profeterna och Skrifterna eller — som de senare också kallas t.ex. i Luk. 24:44 — Psalmerna. Lagen utgöres av de fem Moseböckerna, till Profeterna räknas Josua, Domarboken, Samuelsböckerna, Konungaböckerna, Jesaja, Jeremia, Hesekiel och Tolvprofetboken (de ”små” profeterna), och Skrifterna omfattar återstoden av vårt Gamla Testamente. Hela samlingen kallas också Skrifterna, Skriften eller den heliga Skrift.

Det finns knappast något område, där man i nutida sammanhang är så fjärran från Nya Testamentets sätt att se som i fråga om bedömningen av Gamla Testamentet. Det invanda tänkandet även hos dem, som regelbundet läser Skriften, är fjärran från Nya Testamentets syn. Gamla Testamentet betraktas t.ex. ofta som något lägre än Nya Testamentet. Mycket har här den gamla utvecklingstanken från grekisk filosofi inverkat, den som hävdar, att utvecklingen går framåt och uppåt. I överensstämmelse härmed betraktas Gamla Testamentet som en förberedelse och därmed som ett lägre stadium.

Enligt Jesus och apostlarna är Gamla Testamentet hela Guds rikedom, inte endast en skärva eller en spegel av helheten. Gud har givit denna Skrift såsom en gåva, i vilken hans fullkomlighet kommer till uttryck. När Jesus talar om att fullkomna Skrifterna, betyder detta inte, att Gamla Tes-

tamentet är något ofullkomligt, som alltså behöver kompletteras. I Hebr. 1:1 f. omtalas, att Gud fordom talat till fäderna genom profeterna, och i dessa yttersta dagar talat till oss genom (sin) Son. Detta tydes ofta så, att profeternas budskap från Gud var något ofullkomligt. Denna syn är helt motsatt Nya Testamentets. Det är inte så, att hos profeterna den gudomliga uppenbarelsen är något ofullständigt, medan den genom Sonen skulle ha fullständigats. I stället är det från Guds sida något fullkomligt, som är givet med profeterna. Det är en himmelsvid skillnad mellan hur man i allmänhet uppfattar Nya Testamentets syn på det Gamla och hur Nya Testamentet självt ser på det. När det alltså talas om hur Gud talat i dessa yttersta dagar genom (sin) Son, har man fattat det så: först nu, dvs. på Hebréerbrevets författares tid, har Gud talat genom sin Son. Denna tanke är helt motsatt Nya Testamentets syn. Man kan bara gå t.ex. till Johannesprologen som talar om Ordet, som i begynnelsen var hos Gud och genom vilket allt har blivit till, och Kolosserbrevets ord om honom, som är den osynlige Gudens avbild, förstfödd av hela skapelsen (Kol. 1:15). Sonen har alltså inte framträtt i verkligheten först på Hebréerbrevets tid eller ens på Jesu tid; han har varit från begynnelsen. Han fullkomnar förvisso Skriften genom sitt framträdande på jorden, men fullkommandet är där från begynnelsen. Jesus Kristus talar t.ex. enligt Joh. 17:5 om den herrlighet, som han hade hos Fadern, förrän världen var.

Skrifterna, dvs. Gamla Testamentet, talar om Kristus. I Luk. 24 säger Jesus till lärjungarna, att de är oförståndiga och tröghjärtade till att tro på allt vad profeterna har talat, och han genomgår därför Skrifterna från början för dem. Den heliga Skrift, som gavs av Gud, kan inte bara efteråt tydas såsom hänvisande till Kristus, utan den talar verk-

ligen om honom från början till slut. Det är inte så, att vi efter Jesus kan i Gamla Testamentet inlägga en betydelse, som inte fanns där förut. Jesu framträdande är något som i den gudomliga verkligheten finns till från begynnelsen som en realitet. All tid är innesluten i honom; i honom var alltså livet självt från begynnelsen.

I den heliga Skrift förekommer ett "Jag", också i Jesu mun. Jesus talar såsom den ende, vilken verkligen kan säga "Jag", nämligen Herren själv. Genom enheten med Fadern kan han säga "Jag". I detta "Jag", som talar i Skriften, är alltid Kristus med. Det är begynnelsen och slutpunkten i Skriften. Kristus talar själv i detta "Jag" i varje ord redan från Moses och genom Profeterna och Skrifterna. Det är alltså inte så, att profeterna talar i Gamla Testamentet, Kristus själv i Nya Testamentet. Han, som heter Herren, "Jag", talar själv från begynnelsen. Gud talar i profeterna och i sin Son. Sonen är ju ett med Fadern; alltså talar Sonen i profeterna. Densamme talar i Skriften från början till slut.

I Apg. 17:11 säges det om några, till vilka Paulus talade såsom apostel, att de tog emot ordet med all villighet. Det vore felaktigt att uppfatta situationen så, att de tog emot Paulus och det han förkunnade, därför att det var något nytt de fick höra. I stället står det, att de dagligen rannsokade Skrifterna för att se, om det förhöll sig såsom aposteln sade. Här är det alltså inte fråga om att ta emot en ny tro, som gör slut på Skrifterna, utan om att i Skrifterna få bekräftelse på vad Paulus lärde. Endast på den grunden kom de till tro.

Fjärde ämnet

BÖNEN — GUDSTJÄNSTEN

Ha sin fröjd i Herrens ord

Angående grunden och ursprunget till Skriftens auktoritet måste man gå till Skriften själv, till Kristus och apostlarna, tillbaka till profeterna. Skriftens auktoritet i församlingen och hos den enskilde beror nämligen icke på mänsklig förmåga, det är ej kyrkans, församlingens och teologernas erfarenhet eller uppfattning som är utslagsgivande. Skriften är ej blott en källa till kunskap om Guds uppenbarelse, den är Kristi testamente, det överlämnade, den är något som är givet och det är härpå dess auktoritet grundar sig. Vilken är nu människans ställning i förhållande till detta. Vilken är den akt varigenom människan tar emot Skriften? Hur framgår detta av Skriften själv? Och härvid betyder det intet vad jag själv personligen menar.

Det är då lämpligt att utgå från detta, att Skriften läses *därför att den ger glädje*. Gud vill glädja sitt folk med sitt ord. Den läses alltså icke i första rummet *därför att den är nyttig*. Ty det är ju så, att Skriften så lätt uppfattas som ett *medel*, läsandet av den tar sin utgångspunkt från följande resonemang: Här får jag besked om min frälsning, här får jag kunskap osv. Detta kan ju synas riktigt utifrån vad som säges i 2 Tim. 3:16. Men ändå säger ej detta ställe i Skriften, att man skall ha just de orden som *utgångspunkt*, lika litet som att *grunden* till Skriftens auktoritet ligger i dem. En sak är det, att Skriften ger allt detta, som det talas om i 2 Tim. 3:16; den ger kunskap om Guds vilja, bestraffar, visar oss vårt läge inför korset, upprättar, undervisar, men man läser ej *därför*, utan detta är alltsammans en *följd* av själva läsandet.

Skriften är som en gudomlig gåva anknuten till *gudstjänsten*. I ett "bönehus" (Jes. 56:7) bevaras den. Liksom den enskilda andakten anknyter till denna gudstjänst, så anknyter denna i sin tur till den himmelska. Fröjd, glädje, något av lek är det stora tecknet i gudstjänsten. Det är en samling för att människan skall ha roligt. Människan är ju skapad härtill, till att leva inför Guds ansikte i gudomlig glädje. I Jes. 56:7 kommer detta fram, där det heter om dem som står fast vid Herrens förbund, att "jag skall låta dem komma till mitt heliga berg och giva dem glädje i mitt bönehus ...". Går vi till Kristus och Nya Testamentet säges uttryckligen att all den heliga Skrift är av Gud ingiven, vilket innebär, att det som i profeterna och Psaltaren säges ej på något vis får skjutas åt sidan. I Kristus blir det fullkomligt. Han har talat, för att hans vänners glädje skall bli fullkomlig (Joh. 15:11). Första psalmen i Psaltaren anger grundtonen för hela användningen av Skriften. Där sättes i motsats till varandra den som vandrar i de ondskefullas råd, sitter där bespottare sitter och den som har *sin lust* i Herrens lära, Herrens lag. Och här uteslutes inte något i Skriften, utan det är frågan om ett mottagande av all den heliga Skrift på det sätt här anges, nämligen att man har sin lust, sin håg, sin glädje i Herrens lag. Kommer man in i detta synsätt, tänker sig in i det, så ser man, att detta går igen i alla psalmerna i övrigt. Denna första psalm är alltså ej unik i detta avseende.

En psalm är inte ett *medel* att nå fram till någonting. Detsamma gäller även Nya Testamentet. Utgångspunkten i biblisk, nytestamentlig mening är — om vi håller fast vid vår tillspetsade formulering — att det är roligt att ta emot Skriften. Men att ha det roligt inför Guds ansikte betyder att vara omgiven av och intagen i det eviga livet. Evtig liv är just glädjen och kan ej heller nås på annat sätt än genom

glädje mottaget, som en gåva. Det är ej något jag kan åstadkomma själv och Skriften är ej ett *medel* att åstadkomma det. Vill man positivt fixera begreppen ”glädje”, ”frid” och ”kärlek”, så är det ju någonting vars innebörd uppenbaras i själva upplevelandet. Och då återvänder vi till Jes. 56:7. Det är ju tydligt, att bönehuset, templet, är där för att bokstavligen roa folk och då ligger där ingen *medveten* tanke på att roa sig i förgrunden. Om vi som jämförelseobjekt tänker oss en modern dansbana, så har man innan besöket där gjorts tänkt ungefär så: Vad roar folk? Att dansa t.ex. Alltså går man dit. Det är bevisligen så, att man skall ha, man ämnar ha, roligt. Detta kan också gälla i kristna sammanhang. Och så uppstår det grundfelet, att ett *utifrån kommande, främmande, förutfattat* moment tillkommer. Men det är ju *gudstjänsten själv*, det som i den sker, som är den gudomliga leken. Den är inte ett medel att skaffa sig glädje. Den gudomliga leken står dock så nära ingiven i människan genom skapelsen, att det bara gäller att få fram detta. Det går inte att resonera sig fram till glädje, och peka på att det och det i högmässan ger glädje, där och där är glädje av ett helt annat slag osv. Gör man så kan det hända att den gudomliga glädjen är borta, ty den går inte ut i den form i vilken man tänker sig ha roligt.

Mästaren sade: ”Detta har jag talat till eder, för att min glädje må förbliva i eder och eder glädje bliva fullkomlig” (Joh. 15:11). Denna glädje är förvisso av en annan art. Här gäller det ej en glädje av någon särskild anledning eller ett medel att uppnå glädje. Utan här gäller det barnets *spontana glädje*, det anlag till glädje som oftast förekommer just hos det okonstlade barnet, det är en glädje i sig och därmed glädje i Kristus. Och denna är den rena glädjen, det är den glädje Herren ger i sitt bönehus.

Den gudomliga ordningen

Vad i berättelsen om Jesus i Nasarets synagoga (Luk. 4:16 ff.) är det som särskilt behöver framhållas och som annars mindre beaktas? Det är t.ex. detta, att han ”enligt det som var vant för honom” gick in i synagogan. Vad innebär en sådan vana, ett sådant bruk, när det säges om Jesus Kristus, om honom, som var från begynnelsen och som i sanning kan säga ”Jag”, om honom, som är Herren, vilket är uttryck för det högsta, outtalbara namnet, det gudomliga namnet? Det betyder ett bestämt uttalande om den gudstjänst, som hölls i synagogan, ett uttalande från Herren själv: Israels gudstjänst var en gudomlig gåva, en gudomlig stiftelse, som stod på samma plan som den heliga Skrift, den andra stora gåva, som Israel skulle bevara. Den kristna gudstjänsten kan inte sättas i motsats till synagogans gudstjänst. De i denna framvuxna principerna tillhör den kristna gudstjänsten, likaväl som Skriften var Jesu, apostlarnas och den första kristna församlingens Bibel. I denna ordning går Jesus in.

Händelsen i Luk. 4 tilldrar sig på sabbaten, men gudstjänsten hör inte bara sabbaten till. Man får ej koppla samman Jesu synagogbesök och sabbaten så, att man säger, att Jesus ej bad andra dagar. Nej, sabbaten är vilans dag — sabbat betyder vila — och det givna sabbatsbudet avser vila. På sabbaten ges mer än annars tid till vila.

Man sammankom varje dag i den judiska synagogan till kvällsbön, morgonbön och middagsbön. Schemat var alltid detsamma, men samtidigt var gudstjänsten fri. Valet av vad som skulle förekomma var fritt. Första boken i Talmud, Berachot, behandlar gudstjänsten. Den ger ej föreskrifter utan

en beskrivning av hur det hela gått till. Det fanns en fast ordning men också frihet: allt efter förhållandena — det kunde gälla förföljelsetider eller glädjetider — kunde böner osv. inläggas. Hela gudstjänsten var byggd på den heliga Skrift; bl.a. intog psalmerna en stor plats i form av lovsång, tacksägelse, syndabekännelse och bön av olika slag.

Den i Luk. 4 skildrade situationen är den punkt i gudstjänsten, då texterna lästes. Först lästes en text ur Penta-teuchen, de fem Moseböckerna. Några personer kallades fram i tur och ordning för att läsa. Även en resande från annat håll anmodades gärna att läsa. En viss ordning iakt-togs. Den man mest ville hedra fick först läsa. Jesus Kristus blev hedrad men ej som den främste, utan han blev kallad, först när turen kom till profetböckerna. Detta ger en situa-tionsbild av vad dessa människor såg, när de såg Jesus. I Joh. 1:14 läser vi: ”Och Ordet vart kött, och slog upp *shekiná* (den gudomliga boningen) ibland oss, och vi sågo hans herrlighet, såsom den av Fadern enföddes herrlighet, full av nåd och sanning.” Nåd och sanning är gudomliga realiteter, men här såg man inte detta, inte den gudomliga herrligheten, fastän det var klart, att den, som kallades fram att läsa ur profetboken, ännu inte var utstött utan hedrades som en vandrande lärare med sina lärjungar. Med seende ögon ser man inte — så var det, och så har det förblivit. När Kristus framträtt har man inte sett det; det har varit fördolt för de flesta.

”... när han öppnat boken ...” Man gav Jesus en bok. Vad menas med bok i synagogan? Vår codexform fanns, men vid läsningen var det pergamentrullen, som användes. Denna är rullad omkring två stavar, och rullen är av veder-börande tjänare eller befattningshavare iordningställd så, att den är inställd på ett enda ställe. När man slår upp i en rulle,

får man endast *ett* ställe. Texten från Jes. 61 var ej något, som Jesus ”bläddrade” sig fram till, utan den var den för veckan givna profettexten. Och den talar just om honom själv såsom den, genom vilken frälsningen, saligheten, är given och gives. Så säger han: ”I dag är denna Skrift uppfylld för edra öron.” Här är ett gudomligt ord, som skall nå människans öron och ljuda för hennes öron och hennes inre såsom sanningen om honom och från honom.

Texten var alltså iordningställd i förväg; den var given för tillfället. I Nya Testamentet betonas *ordningen* och *tiden*. Vi finner ett gåtfullt uttalande i Joh. 7:6, där den inkarnerade Kristus säger: ”Min tid är ännu icke inne, men eder tid är alltid beredd.” Det stora grundläggande sammanhanget är angivet med orden om tidens fullbordan: ”Men när tidens fullhet kommit, sände Gud sin Son ...” (Gal. 4:4). Det finns en bestämd tidsordning för allt, som hör samman med det gudomliga frälsningsverket. Denna ordning har ett *korrelat*: när tiden kommer för Jesus att gå upp till högtiden, består korrelatet i att människorna då *möter* honom. Det blir också en bestämd ordning för mötet med honom. Och med vissa bestämda ord är det på samma sätt: de har sin bestämda tid, och detta får som korrelat, att det blir en bestämd tid för de människor, som *hör* orden.

Det ord, som användes i Joh. 7, är *kairós*, vilket anger *den för något bestämda tiden*. Översättningen ”den lägliga tiden” är inte så bra, ty det är fråga om en *gudomlig* anordning av frälsningsverket.

Hela skapelsen och hela historien, är inställda under en gudomlig tidsordning, vilket gång på gång betonas ända från berättelsen om skapelsen, som sker i en viss ordning och där sabbaten redan är grundlagd.

Det finns ett uttryck, som översättes med ”i behaglig tid” (2 Kor. 6:2). Man talar om ”nådatiden”, vilken avser Guds goda vilja, den gudomliga viljan överhuvudtaget. De tio *Sefirót* — Kronan, Visheten, Insikten, Saligheten (Frälsningen), Herrligheten (Nåden), Makten (Rättfärdigheten), Segern, Äran, Grundvalen och Riket* — är uttryck för detta: de är olika aspekter, i vilka den gudomliga viljan framträder.

* Denna anordning av gudomliga skatter, ”himlaskatter”, är förankrad i den heliga Skrift, där det grundläggande stället är 1 Krön 29:10 ff.

Psaltarens ställning i bönelivet

Psalmerna är med i den kristna gudstjänsten, i Jesu gudstjänst, från början. Grundläggande är att Jesus uttryckligen genom sitt förhållande till synagogans gudstjänst har förklarat denna som en gudomlig stiftelse och gåva. Den första kristna gudstjänsten var ingenting annat än synagogans gudstjänst. Psalmerna är en integrerande del i denna. Gudstjänsten kallas helt enkelt bön. Detta framgår också av Jesu citerande av Gamla Testamentets ord genom profeten Jesaja, kap. 56: "...mitt hus skall kallas ett bönehus för alla folk."

Gudstjänsten är anknuten till bönen, till hemmets bön, till de små gudstjänsterna. Det är så med denna första kristna gudstjänst, att den på en gång har en *fast* ordning och har utrymme för *variationer* efter de omständigheter, i vilka den bedjande skaran eller församlingen befinner sig.

Om vi går till *morgonbönen* finner vi, att det är psalmerna 145-150 som läses dagligen. Om någon är förhindrad att läsa alla sex psalmerna, är läsning av Ps. 145 minimum. Men det är fel om man tror, att det betyder att man ansåg Ps. 145 kunna ersätta läsningen av de övriga. Det är tvärtom så, att förutsättningen för att Ps. 145 kan läsas, är att man sedan barndomen är förtrogen med alla psalmerna, så att man kan dem utantill. Då har man i varje vers förbindande trådar, associationer, till alla de andra psalmerna. Det finns spår som går till centrum, till den Helige själv. Det som uppleves är då allt vad Skriften ger, och det innebär, att man i Skriften alltid ställes inför det stora perspektivet från Skapelsen till änden, från höjden till djupet, från djupet till höjden. För varje gång man läser Ps. 145 tänkes man ha i det undermedvetnas koncentrerade liv upplevt alla de föregående psalmerna.

Ps. 145 är representativ för många av de aspekter man har på bönen. På grekiska och hebreiska finns för ordet bön ett rikt antal synonymmer, som inte har kunnat återges på svenska. Vi har först det hebreiska ordet *tehillá*, *en lovsång till Herren och Skaparen och Uppehållaren*. Man ställs inför Skaparens under. När den nya dagen skapas, ställs man inför detta: ”Varde ljus ...” Man påminnes om de sju dagarna i skapelseverket. ”Jag vill upphöja dig, min Gud, du Konung, och välsigna ditt namn alltid och evinnerligen. Jag vill *dagligen* välsigna dig och prisa ditt namn alltid och förutan ände.”

Sedan kommer *tacksägelsen, lovsången*, som har den hebreiska termen *todá*. Vad tackar man för? Jo, *för Guds handlande med människors barn*. Detta uttryckes i psalm 145: ”Nådig och barmhärtig är Herren, långmodig och stor i mildhet. Herren är allom god och förbarmar sig över alla sina verk. Alla dina verk, Herre, skola tacka dig, och dina fromma skola välsigna dig.” De som uppstämmer denna lovsång är sådana, som tackar under alla förhållanden. Det är inte sådana som har det bra, utan sådana som fått utstå lidande och bedrövelse. Men det är tacksamhet till Herren för att han är nådig och barmhärtig, stor i långmodighet och trofasthet. Det är tacksamhet till Herren för hans handlande med människors barn. Det är tacksägelsen eller lovsången till honom som Frälsaren. Formeln som i alla variationer förekommer är denna i Ps. 145: ”Herren uppehåller alla dem som falla och uppreser alla dem som nederslagne äro.” I Ps. 146 heter det: ”... han som skaffar rätt åt de förtryckta, han som giver bröd åt de hungrande. Herren löser de fångna, Herren öppnar de blindas ögon, Herren upprättar de nedböjda, Herren älskar de rättfärdiga. Herren bevarar främlingar, faderlösa och änkor uppehåller han ...”

Vi kan då erinra oss att det är med denna formel i den heliga Skrift Jesus ser hela sin verksamhet sammanfattad. Vi finner det i Luk. 4:18 f., som talar om Jesus i synagogan i Nasaret, när han läser från Jes. 61:1 f.

Så har vi den åkallan för vilken det finns två termer i hebreiskan, det är *tachanuním*, *bön om förbarmande*, och *selichá*, *bön om den förlåtelse, som kommer från Gud*.

Det är fråga om en *botpsalm*, en åkallan till Herren utifrån nöden. (Som botpsalmer kan man bruka ej blott dem som traditionellt benämns "De sju botpsalmerna", alltså Ps. 6, 32, 38, 51, 102, 130 och 143, utan även sådana psalmer som 25, 28, 33, 65, 67, 86 och 103, ja, strängt taget varje psalm. Jfr 2 Tim. 3:16.) Sedan man framburit tack, *todá*, åkallar man Herren utifrån nöden. "Och åkalla mig på nödens dag: jag skall rädda dig ..." (Ps. 50). "Vänden om, I människors barn", säger Herren (Ps. 90). Den djupaste nöden är upplevelsen av den egna synden, bristfälligheten och hjälplösheten. Detta leder till berättelsen om syndafallet, till den fiendskap av vilken man omges. Vi ser i dessa psalmer hur detta med den egna nöden och med fiendskapen är invävt i vartannat. "Om du, Herre, skulle minnas missgärningar, Herre, vem består? Dock, hos dig är förlåtelse, på det du må bli fruktad" (Ps. 130). "Förlåtelse" i denna psalm är just ordet *selichá*. Människan bävar inför Herren, som är nådig. Det är inte fruktan som kommer först, utan nåden kommer först och sedan kommer bävan inför denna nåd.

Psalmerna slutar inte med sorg och gråt utan med glädje och tacksägelse. "Herrens lov skall min mun uttala, och välsigna skall allt kött hans heliga namn alltid och förutan ände" (Ps. 145:21).

I psalmerna 145-150 talas det om att lova med sång och

musik. När själen, hela varelsen, kommer i beröring med de heliga orden, slutar det i *harmoni*. Det talas om en ny sång (Ps. 33:3, 40:4, 96:1, 149:1; jfr Jes. 42:10, Upp. 5:9, 14:3). Detta visar på variationen i skapelsen. Liksom varje människa är något nytt för sig, är varje bönstillfälle något nytt för sig. Det är Herren som alltid är densamme.

I *aftonbönen* kan vi naturligtvis finna psalmer som anknyt till detta, att man lovar Herren för den dag som varit och beder om beskydd för den kommande natten. ”Si! Välsignen Herren, alle I Herrens tjänare, som stå i Herrens hus om natten” (Ps. 134). De, som där står i Herrens hus, de beder då för alla dem som åtnjuter sömnens gåva, som sover. Och den som vaknar under natten, han anropar då Herrens namn. Man kan erinra om Ps. 4, där det talas om detta: ”I frid vill jag lägga mig ned, och i frid skall jag somna in, ty du, Herre, den Ende, låter mig bo i trygghet.”

En bekant grupp av psalmer är *hallépsalmerna*, Ps. 113-118, som hör tillsammans med *de stora högtiderna* och som också är att betrakta som koncentrat. Där har man anknytning till alla psalmerna. Dessa psalmer hör särskilt samman med påsken. De så att säga levde på läpparna hela påskhögtiden. De har samband med nattvardens instiftande, där det heter: ”Och sedan de sjungit lovsången (dvs. Ps. 115-118, den senare delen av hallépsalmerna), gingo de ut ...” (Matt. 26:30).

För den första kristna församlingen och de första lärjungarna måste det efter Jesu bortgång, vid läsning av dessa psalmer, varit ständiga allusioner till vad Jesus talade och till det som skedde med honom under påsken. ”Den sten byggningsmännen förkastade har blivit till en hörnsten” (Ps. 118:22). Skriftens ord hade han själv lärt dem. De talar alltid innerst om Kristus redan från 1 Mos. 1 kap.

En annan grupp av psalmer är *Ps. 120-134*, de som börjar med *shir hamma'alót* (alla utom *Ps. 121*, som börjar med *shir lamma'alót*, men det är ju samma sak). Nu är detta översatt med "En vallfartssång ...". Luther hade "En wisa i högre choren". Men det hör samman med detta *trappstegsformade ma'alót*, detta *uppstigande*.

Församlingens bön är förutsättning för *den enskilda bönen*. Den ensamme är likaså innesluten i församlingens bön, i den bedjande skaran. Han lever inte bara för sig själv. Exemplet är Jesus Kristus själv, när han gick ensam på berget för att bedja. Det var då inte så att han avskar sig från den gemensamma bönen, utan hans bön inneslöt i sig de mångas. Kristi bön i ensamhet är förutsättningen för varje enskild människas bön och för varje gemensam bön i församlingen.

Det är ju känt, att det fanns *en bön för varje veckodag*, och denna psalm, denna bön, var att betrakta som en gudomlig gåva. I en psalm, den nittioandra, erinras om en särskild veckodag, *mizmór shir lejóm hashshabbát*, en psalm, en sång för vilodagen. I Septuaginta är varje veckodag representerad i överskrifter till olika psalmer.

Veckan upplever man så, att man erinrar sig skapelseverket. Det talas om den första dagen. Och på första veckodagen läses *Ps. 24*. Det är en erinran om orden: "I begynnelsen skapade Gud himmelen och jorden" (1 Mos. 1). Sedan kommer *Ps. 48, 82, 94, 81, 93* och slutligen sabbatens eller sjunde dagens psalm, *92*. Det talas i denna om att det är gott att lovsjunga: *Tob lehodót l'Adonáj ulezammér leshimká 'eljón*, gott är att tacka Herren och att lovsjunga ditt Namn, du den Högste ... Där står också om sången och musiken och Herrens handlande med människor.

Detta var sådant som hör till själva stommen, sådant till vilket man alltid återkommer. Utväljandet av grupper utav

psalmer har till förutsättning att man är förtrogen med alla psalmerna, har läst dem alla i den enskilda andakten.

Här kommer vi så in på *den friare ordningen*. Man har haft en kontinuerlig ordning vid läsningen av psalmerna, så att man läste alla etthundrafemtio på en månad. På samma sätt som man på tre eller ett år läste *torá*, Moseböckerna, som veckans texter, så läste man här ungefär fem psalmer om dagen. Det fanns ingen bestämmelse om antalet. Ty då synagogans böneordning var att betrakta som en gudomlig stiftelse och gåva, var det otänkbart att en grupp eller myndighet inom församlingen skulle föreskriva en viss ordning. Men det var givetvis fråga om en viss ordning, en gudomlig ledning. Så blev det denna ordning och samtidigt denna frihet. Inte ens rabbinerna har, som vi ser i Mischna eller Talmud, vågat sig på att lämna föreskrifter. I psalmerna talas det ofta just om ledning. Om den andliga ledningen heter det t.ex. i Ps. 143: "... ty du är min Gud; din Ande är god. Må den (han) leda mig på jämn mark."

Till friheten hörde, att vid varje tillfälle *särskilda psalmer* kunde framföras. Varje gudstjänstdeltagare kunde komma med psalmer. Denna ordning och frihet, som har funnits, är det som åsyftas i Kol. 3:16: "Låten Kristi ord rikligen bo ibland eder, undervisande och förmanande varandra i all vishet, med psalmer och hymner och andliga oden, sjungande i nåden till Gud i edra hjärtan" (jfr 1 Kor. 14:26). Kristi ord är inte enstaka ord av Kristus utan den heliga Skrift från början, således även psalmerna. Liksom hela Skriften är psalmerna fyllda av Ande och liv. "... låten eder uppfyllas av Ande, talande med varandra i psalmer och hymner och andliga oden, sjungande och spelande i edert hjärta till Herren, frambärande tacksägelse alltid för allt i vår Herres Jesu Kristi namn åt Gud och Fadern" (Ef. 5:18ff.).

Amos 5:23 f. från nytestamentlig synpunkt

För att få denna text i rätt belysning bör pekats på två sådana ställen som Kol. 3:16-17 och Ef. 5:19 f. såsom typiska för en sak som Nya Testamentet vill säga. I Ef. 5:19 meddelar Paulus såsom en gudomlig tillsägelse: "... talande med varandra i psalmer och hymner och andliga visor, sjungande och spelande i edert hjärta till Herren, tackande alltid Gud och Fadern för allt i vår Herres Jesu Kristi namn." Det är alltså en tillsägelse att framsäga sånger och hymner. Likaså i Kol. 3:16: "... i nåden (tacksägelsen) sjungande i edra hjärtan åt Gud." Det är klart, att det här är så långt ifrån ett avvisande av lovsång och gudstjänst och i motsättning därtill ett rättfärdigt liv, att det i stället från Nya Testamentets synpunkt är så, att lovsången är en integrerande del av det rättfärdiga livet.

Proseuchá, tefillá, är den allmänna beteckningen för bön. Paulus säger i 1 Tess. 5: "Bedjen oavlåtligen", *adialeíptōs proseúchesthe*. Detta är bön i denna allmänna mening, vari lovsång ingår. Nya Testamentet har ingen tanke på motsättningen mellan leken inför Gud, glädjen å ena sidan och livet å den andra. Jfr Ordspr. 8:30, 31. Leken och glädjen hör i stället samman med livet. Och lika litet som man kan upphöra att andas för att ägna sig åt livet, lika litet kan man sluta med lovsången. Det är ej två olika slag, dels bön, dels liv, utan det är tänkt såsom ett.

Skulle det då i Nya Testamentet vara ett avvisande av detta gammaltestamentliga ord? En sådan tanke skulle ej kunna förekomma i Nya Testamentet, ty av Jesus är det prin-

cipiellt utsagt, att intet Guds ord upphävts, utan vi har i Kristus allt Guds ord i dess fullhet och i dess djup. Kristus och Nya Testamentet säger förvisso också: ”Hav bort ifrån mig dina sångers buller ...” Men i vad mening säger nu *Kristus* detta? Han är ju Skriftens jag, och det är han som här i texten säger till oss: ”Hav bort ifrån mig dina sångers buller ...” Det betyder inte, att han menar, att man inte skall recitera Guds-ordet. Men se hur han klandrar fariséerna som avskräckande exempel, vilka uppför sig som hedningar och tror, att de skall bli hörda för sina många ords skull: När du beder, skall du inte göra det för att bli sedd, utan gå in i din kammare (Matt. 6). Här framhåller Kristus verkligen detta: ”Hav bort ifrån mig dina sångers buller ...”

Men det är ju uppenbart, att vi av Nya Testamentet manas att inför Herren tjäna, lova, leka så som han givit det och inte som vi tänker oss det. Han har givit oss detta som en glädje, och psalmerna och lovsångerna till Herrens ära är endast Guds sånger, av Gud givna. Men i detta ord: ”Hav bort ifrån mig dina sångers buller ...” är du själv subjekt. Det talas i Skriften andeinspirerat om en andeinspirerad gudstjänst. Se 1 Krön. 29:10 ff. David välsignar här Herren, och han gör det andeinspirerat. ”... ty av dig är det allt (kommet), och av din hand hava vi givit dig.” Åt Herren fram bäres endast de sånger som mottagits ur hans hand.

Så har vi det andra här i texten: ”... må rätten flöda fram lik vatten och rättfärdighet lik en beständig ström.” Vad betyder det från Nya Testamentet sett? Det är en lärdom, som i Gal. 2:16 framställs så: icke av laggärningar utan genom tro. Det är ej så, att här sättes något i motsats till en gudstjänst med glädje. Vad är det då som avvisas, och vad är det som sättes i stället? Är det livet? Menas det så här: ”Se nu till, att ni i stället för betraktelsen av det gudomliga lever ett

rättfärdigt liv.” Detta vore uttryck för en ädel religion, en sådan som vi finner hos fariséerna. Men Nya Testamentet säger något helt annat. Det är inte lönt för människan att tänka ut något sätt att bli så ädel, utan här är det fråga om en rättfärdighet, som kommer av tron på Kristus, han som är den ende rättfärdige. Även här gäller det ordet: ”Av dig är det allt kommet, och av din hand hava vi givit dig det.” Gud var i Kristus och gjorde oss till rättfärdighet.

Så heter det också: ”... talande med varandra i psalmer och hymner och andliga oden ...”, dvs. sånger från Gud själv, med vilka gives ett liv, som också är Guds gåva, nämligen rätt och rättfärdighet. Kristus ger det levande vattnet, såsom det heter i Joh. 4:10 ”Om du visste Guds gåva, och vem det är som säger dig: ’Giv mig att dricka’, skulle du hava bett honom, att han skulle hava givit dig levande vatten”, ”lik en beständig ström”.

Bordsbönen i Nya Testamentet

Bordsbönen är omnämnd på många ställen i Nya Testamentet. Naturligtvis kan man härvid tänka på det högtidliga tillfället vid påskmåltiden. Det står om Jesus, att han ”välsignade” (Matt. 26:26). Redan denna översättning är missvisande. Det hebreiska verbet *berék* (grek. *eulogeîn* eller *eucharisteîn*) betyder att läsa en bön, som börjar med en välsignelse, vilken följes av ett omnämnande av Herren i andra eller tredje personen. Den, som man välsignar, är alltså *Herren*. Det är fråga om en bön, i vilken man tackar Herren.

I Matt. 26:26, 27 läser vi om hur Jesus tog brödet och, sedan han läst välsignelsen (*eulogíasas*), bröt det och gav åt lärjungarna, likaså om hur han tog kalken och tackade Gud (*eucharistíasas*) och gav åt dem. Välsignelsen och tacksägelsen är något, som förekommer inte bara där det omtalas, att Jesus håller måltid med sina lärjungar, utan också i t.ex. berättelserna om bispisningsundren (Matt. 14:19; 15:36 med parallellställen).

Detta slag av bön var gammalt redan på Jesu tid, och Jesus accepterade helt bönerna och påskmåltiden. Vi vet hur den bön, som Jesus läste, löd. Den var på hebreiska, och till den lästes helt naturligt också några psalmverser, vilka kunde variera. Som exempel kan nämnas Ps. 36:8-10: ”Huru dyrbar är din nåd, o Gud! Och människors barn hava sin tillflykt under dina vingars skugga. De varda mättade av ditt hus’ fetma, och av dina ljuvligheters ström giver du dem att dricka. Ty hos dig är livets källa, i ditt ljus se vi ljus.”

Efter måltiden lästes jämväl böner till tack, längre eller kortare, allt efter den tid man hade till förfogande, men det

fanns *en* kort bön, som man *alltid* läste: ”Välsignad vare Han, av vilkens goda vi hava ätit och genom vilkens godhet vi leva.” Här avses ”leva” i alla dess betydelser; maten är också en bild av den andliga födan.

Ett missförstånd av bibeltexten har åstadkommit ett misstag, som består i att man ber Gud välsigna maten. *Jesus välsignade inte maten utan tackade Gud*, som giver maten och genom vilkens godhet vi lever. Att välsigna betyder att läsa välsignelsen, tacksägelsen. I engelskans ”say grace” har vi en god översättning, och i fromma engelska hem finns detta bevarat.

Men å andra sidan har man i vissa kretsar på senare tid — utan direkt hänvisning till uråldrig tradition men i riktig känsla för vad måltidsbönen, ”välsignelsen”, egentligen innebär — börjat läsa sådana ställen som Ps. 145:15, 16: ”Allas ögon vänta efter dig, och du giver dem deras mat i rätt tid. Du upplåter din hand och mättar allt levande med nåd.”

Numera läser man hos oss vanligen bordsbönen stående, innan man äter. Så var det inte alls på Jesu tid, utan det var i *gemenskapen, när man satt till bords*, som man bad.

I fråga om välsignelsen finns en *växelverkan*: Gud välsignar människan, och människan tackar Gud. Märkligt nog finns detta kvar i bönen ”Lovad vare Gud och *välsignad* i evighet ...” (bön efter predikan i den svenska högmässan). Inte ens tacksägelsen kan komma från människan själv, utan det är i kraft av Guds egen välsignelse, som man kan tacka honom.

Att tigga i Jesu Kristi namn

I den svenska översättningen av Joh. 16:23 f. står det: ”Sannerligen, sannerligen säger jag eder: Vad I bedjen Fadern om, det skall han giva eder i mitt namn. Hittills haven I icke bätt om något i mitt namn; bedjen, och I skolen få, för att eder glädje skall bliva fullkomlig.”

Först pekar vi på det ord, som är översatt med ”bedja”. Detta verb kan i svenskan stå som översättning av flera grekiska ord, som visserligen hör samman men ändå är skilda i olika sammanhang. Med *aiteîn*, på hebreiska *biqqésh*, uttryckes inte begreppet ”bedja” i allmänhet utan ett särskilt slag av bedjande. *Aiteîn* användes i grekiskan ofta tillsammans med och nästan synonymt med *erôtân*, ”fråga”. Liknande språkbruk är känt från flera andra språkområden. Det slag av bön det här gäller, är en sådan, där man *utber* sig något; *aiteîn* skulle därför mer träffande kunna översättas med *tigga*.

Det är missvisande att i vers 24, där det står: ”Hittills haven I icke bätt om något i mitt namn”, använda översättningen ”bedja”. Jesus menar naturligtvis inte, att lärjungarna överhuvudtaget aldrig hade bätt, utan att de inte hade bätt i Jesu namn. Deras bön hade inte varit en verklig bön i Jesu mening, en begäran, ett tiggande i hans namn. Jesus kommer därefter med sin direkta uppmaning till sådan bön, då han säger: ”*Tiggen*, och I skolen få ...” Till sådan bön hänför sig löftena om bönhörelse. Exempel på detta kan vi finna bl.a. i bergspredikan. När Jesus i Matt. 6:9 ger formuleringen av Herrens bön, använder han verbet *proseúchesthai*, bedja, som är ett ord med allmän betydelse

och som också betecknar tredje avdelningen av den av Jesus såsom gudomlig gåva förklarade gudstjänsten.* I uppmaningarna till bön i Matt. 7 står däremot inte denna term utan i stället verbet *aiteîn*, tigga. Det är här inte fråga om bön såsom lovsång eller tacksägelse utan om ett tiggande, som är knutet till ett löfte. I Matt. 7:7 står det: ”Tiggen, och eder skall varda givet ...” (*Aiteîte, kai dothâsetai hymîn*).

Det bör betonas, att man inte heller i detta sammanhang får betrakta judendomen såsom en enda storhet, vilken man omedelbart kan sätta Kristus som motsats till. Det judiska anses då vara Gamla Testamentet och synagogan, och motsatsen är Kristus. Detta är tvärtemot vad Jesus själv förkunnar. Den motsättning, som vi här har, gäller i förhållande till en speciell sorts judendom, inte till Gamla Testamentet och den judiska gudstjänsten, utan till fariséernas och sadducéernas riktningar. Det är ingenting nytt i Israel (i Gamla Testamentets heliga Skrifter), att man skall kunna få tigga Gud om något. Jesus menar alltså inte, att detta var något okänt i Skrifterna. Den fariseiska läran om bönen däremot var, att bönen skulle vara lov och tack, förbön, bön om syndaförlåtelse. Det kunde ju inte förnekas, att det också fanns tiggande böner i den heliga Skrift, men fariséerna menade, att detta var den lägsta formen av bön. Jesus ställer sig alltså i motsats till denna uppfattning. Man får gå med sin bön som ett barn till sin far eller mor, okonstlat och omedelbart. Den som man går till är ju också verkligen Fadern. Löfte om bönhörelse följer också här genast.

Vad betyder uttrycket ”i mitt namn”? Det är ett typiskt

*Se författarens böcker ”Bibels eget budskap”, sid 15 f., samt ”Kristus och Skriften”, 5:e uppl., sid. 47.

exempel på att ett skriftord har en hel serie av betydelser — från den närmaste ("ytliga") inåt till allt djupare betydelser — av vilka ingen är utan vikt. Den närmaste betydelsen av "i mitt namn" kan sägas vara den allmänna, att man *åberopar* någon, att någon står som garant. Här beder man alltså med åberopande av *Kristus*. I judendomen var detta välkänt; man bad t.ex. med åberopande av fäderna och Guds löften till dem. Denna s.k. ytliga betydelse har ett stort djup; man åberopar Kristus i allt vad han är, *Frälsaren*, om vilken det heter: "Ty så älskade Gud världen, att han utgav sin enfödde Son, på det att var och en som tror på honom icke skulle förgås, utan hava evigt liv" (Joh. 3:16). Det är alltså en hänvisning till Kristus först rent barnsligt, och denna betydelse står kvar och mister inte sin vikt.

Att åberopa Kristus betyder vidare, att man erkänner honom vara *Herren*, som förlöstat och friköpt människorna. Det betonas särskilt, att han vill, att lärjungarnas *glädje* skall vara fullkomlig (Joh. 16:24). De som bevarade detta ord, kunde inte undgå att se serien av betydelser i glädjen. Det är inte bara glädjen över att man får vad man tigger om utan också glädjen *i Kristus*, dvs. Kristi egen glädje, en beständig, outtömlig, evig, fulländad glädje. Uttrycket "i mitt namn" har den djupare betydelsen, att man beder i honom själv, Kristus i oss och vi i Kristus. Att bedja i hans namn är att bedja omsluten av honom och boende i honom. Till detta djup kommer man från det enkla tiggandet, som man skall behålla. Det innersta tiggandet är tiggandet efter Kristus själv, efter det som Paulus uttrycker i Fil. 1:21: "Ty att leva är för mig Kristus ..." och i Gal. 2:20: "Men jag lever icke mera jag, utan Kristus lever i mig."

Gudstjänstens höjdpunkt

Vi skall här tala om synagoggudstjänstens och därmed den nytestamentliga gudstjänstens ”höjdpunkt”. Detta uttryck kan missförstås: det är inte fråga om höjdpunkt i den meningen, att något skulle vara viktigare än annat, som förekommer i gudstjänsten; alltsammans är lika viktigt. Det är inte fråga om en höjdpunkt i religiös mening, så att den skulle vara förknippad med större andakt än övriga moment i gudstjänsten. Vidare är det så, att man kan tala om höjdpunkt i ett fall om en sak, i ett annat fall om en annan sak.

Det trefaldiga ”Helig” kan sägas vara en höjdpunkt — i vilken mening? Det hänger samman med detta, att gudstjänsten är lovsång och bön. Hela gudstjänsten benämndes med den allmänna termen för bön, på hebreiska *tefillá*. Denna term är svår att översätta. I grekiskan har man haft möjlighet till synonymer. I den grekiska texten har *tefillá* blivit *proseuchá*, vilket liksom det hebreiska ordet i speciell, inskränkt mening är det moment i gudstjänsten, som man förrättade stående (det kallas på hebreiska också *amidá*, vilket sammanhänger med ett verb som betyder ”stå”). Det hade ett bestämt innehåll i sina bönepunkter men inte någon fixerad formulering. Det var en sådan bön, som Jesus gav sina lärjungar, då han lärde dem bedja ”Fader vår” (Matt. 6:7 ff., Luk. 11:1 ff., där verbet *proseúchesthai* användes).

Bönen, gudstjänsten, kan förrättas av den, som är ensam, på resa eller i sin kammare, i det fördolda, enligt Jesu ord i Matt. 6:6, eller man kan vara två eller flera enligt Jesu ord: ”Ty varest två eller tre äro församlade i mitt namn, där är jag mitt ibland dem” (Matt. 18:20). Att komma till-

sammans i Jesu Kristi namn är att komma tillsammans i bön. Det kan också vara en församling, som kommer samman i en lämplig lokal. Då är det att märka, att den, som var ensam, kunde känna sig höra med i församlingen i närmaste bönehus. Och de som var tillsammans inneslöt i sin bön den ensamme och frånvarande. Och alla, som var församlade på ett ställe, visste sig vara förenade med alla dem, som på samma tid över hela jordens yta var samlade till bön. Det var det andliga förverkligandet av en centralhelgedom. Alla var utspridda liksom Israels fromma (hebr. *golá*, grek. *diasporá*).

När man på detta sätt var en enhet, var denna *rummets* enhet förbunden med *tidens* enhet med föregående generationer. Därför betonas så ofta detta: från släkte till släkte. Den ena generationen skulle undervisa den andra. Den äldre generationen upptog den yngre i sin gemenskap, och den yngre upptog den äldre i sin gemenskap. Man kände även gemenskap med kommande, ännu icke födda generationer till tidens ände. Så heter det också: från evighet till evighet.

Nu kommer vi till det som man under rummets bild kunde ange som höjdpunkten. Den bedjande församlingen på jorden var förbunden med den himmelska församlingen, med änglaskarornas gudstjänst inför Guds tron. Denna förbindelse var *reell*: den himmelska gudstjänsten, den himmelska herrligheten, sänkte sig ned till den bedjande församlingen, och på samma sätt lyftes denna upp till den himmelska gudstjänsten. Medvetandet och påminnelsen härom är koncentrerade till det trefaldiga "Helig". Därför kan detta kallas höjdpunkt, centrum. "Helig, Helig, Helig, är Herren Sebaot; hela jorden är full av hans herrlighet" — man såg herrlighetens tron i himmelen och Guds herrlighet nedsänkt till jorden och åter upplyft i sitt rum, där Gud bor. Detta

återspeglas också i de ord, som förekommer i anslutning till det trefaldiga "Helig": "... de heliga änglar, vilka alla taga på sig ditt ok och prisa sin Skapare helig ..." och "Välsignad vare Herrens herrlighet från hans rum" (Hes. 3:12).

Det är här inte fråga om någon lära, som man inte längre behövde höra, sedan den en gång inlärts, utan detta var något, som man ständigt upprepade.

Här vill jag också påminna om en detalj, som synes trivial men som hänger samman med det, som tidigare sagts. "Fader vår", vilket inte är *en* bön utan består av flera bönepunkter, kallas, som tidigare nämnts, '*amidá*, vilket betyder, att man beder stående. Detta iaktas fortfarande mer eller mindre slentrianmässigt eller allvarligt. Att bedja "Fader vår, som är i himmelen ..." är att upplyfta sitt huvud mot honom, som är i himmelen. Ett minnesställe i detta sammanhang är Joh. 17:1 — en "höjdpunkt" i Nya Testamentet — där det om Jesus själv säges, att han, när han talade med sin Fader, lyfte sina ögon uppåt: "Detta talade Jesus och lyfte upp sina ögon mot himmelen och sade: "Fader ...

Femte ämnet
NATTVARDEN

Inför nattvarden

Vad står man inför, när man står inför nattvarden? Låt oss gå tillbaka till nattvardens instiftelse av Jesus. Det är vid slutet av hans jordiska verksamhet, det är strax före Getsemane och korset. Bilden av getsemanekampen och den smädliga korsdöden därefter har kommit i blickpunkten för den mänskliga uppfattningen, så att det har blivit något mörkt och dystert över nattvarden. Man går i många sammanhang svartklädd till nattvarden, särskilt högtidlig osv.

Nattvarden är av Gud insatt i en gudomlig gåva: påskmåltiden. Det är således inte på det sättet, att Jesus Kristus betonar hur fruktansvärt allvarlig stunden är. Utan det som föreligger är, att han har samlat sina lärjungar kring sig till den urgamla påskmåltiden.

Vad är då påsk? Det är en erinran om det som står i 2 Mos., upprepat i Skrifterna och Psalmerna. När nattvarden beröres i Nya Testamentet, är det med hänvisning till påskan och till befrielsen ur fångenskapen. Israels historia är symbolisk för hela mänsklighetens historia. Israel är utvalt för att åskådliggöra Guds frälsningsvilja gentemot hela mänskligheten, som är kallad att befrias från ondskans makter.

Så är det erinran om det förlovade landet. Glädjens ton. När Jesus instiftar nattvarden, inlägger han den i något gammalt. Det nya förbundet är utsagt i det gamla förbundet. Påskmåltiden är en *glädjens måltid*. Den är den gudomliga kallelsen till *befrielse*. Det är det väsentliga: den obeskrivliga, gudomliga *glädjen, den fria tillgången, kallelsen till befrielse*.

De böner som läses vid denna påskmåltid, är berättelserna i bönen form om uttåget ur Egypten. Man läser Ps. 113-118. ”Tack Herren, ty han är god, ty hans nåd varar evinnerligen.” I Ps. 114 erinras om uttåget ur Egypten. Det är till *Lovsång*, det är till *glädje* man är inbjuden. Det är med *Lovsång* och *tack* man firar denna måltid. ”Och när de hade sjungit lovsången, gingo de ut till Oljeberget” (Matt. 26:30). ”Detta är den dag Herren har gjort; låtom oss fröjdas och vara glada på den” (Ps. 118:24).

Johannes' evangelium berättar inte om nattvardens instiftande. Uttrycket ”instiftande” finns över huvud taget inte i Nya Testamentet. Det är senare påfund. Jesus *instiftar* inte något nytt. Men han var *uppfyllelsen* av det som den glädjefyllda påskmåltiden skulle uttrycka. Nattvarden var inte Jesu avsked från sina lärjungar, utan *han tog dem riktigt in till sig nu*, i den sista natten. När han skulle gå över från denna världen till Fadern, älskade han de sina, står det.

Vad betyder *måltid* i Nya Testamentet, särskilt i Jesu undervisning? I vilka sammanhang talar han om måltiden? Jo, det är ju för att tala om *den himmelska glädjen, saligheten*. Den värld, till vilken hans lärjungar är frälsta, gemenskapen i himlen, är gästabudet. I Uppenbarelseboken, där detta skildras i Kristi brev till de sju församlingarna, dvs. därmed till församlingarna i alla tider, säges det till den sjunde församlingen, som förvisso inte var någon fullkomlig församling: ”Se, jag står för dörren och klappar; om någon hör min röst och upplåter dörren, skall jag gå in till honom och hålla måltid med honom, och han med mig” (Upp. 3:20). Nattvarden är alltså något så enkelt som *inledningen till den himmelska fröjdemåltiden med Herren*.

I en situation, som mänsklig tanke skulle uppfatta som en allvarlig och dyster situation — när Kristus skall offras

på korset — heter det inte så: Kom ihåg hur fruktansvärt och hemskt detta är. Jag går till döden, och här segrar mörkret, och ni skall kläda er i säck och aska. Så heter det inte, utan: Detta har jag talat till eder, på det att *min glädje må förbli i eder*, och *eder glädje varda fullkomlig*. Detta är mitt bud (min gåva), att *ni älskar varandra, såsom jag har älskat eder*. Ingen har större kärlek än den, att man låter sitt liv för sina vänner (Joh. 15:11 ff.). — Det är i Paradiset, ja ännu högre, det är vid Guds tron, som vi är kallade att vara med. Nattvarden är ju en måltid, och den skall vara *fullkomlig*. — I Skriften möter gång efter gång ordet ”*frid*”. Om detta talar Kristus också vid denna nattvardsmåltid. Han talar om ”*min frid*”, sin egen frid. Hans egen frid är *en frid, som är fullkomlig och oinskränkt och gudomlig*. Det talas om vad för gåva som hör samman med detta: *den helige Ande*. Det är inte ett avsked, utan *ett löfte, att han förblir hos dem*. ”... jag i dem och du i mig...” (Joh. 17:23).

När man säger, att det inte talas om nattvardsinstiftelsen hos Johannes, kan man också säga, att det inte talas om detta i något evangelium. Men det skildras vad Jesus säger. Det talas om Jesu bön, om förherrligandet. I nattvarden ligger detta, att man är inbjuden att vara med Kristus. Han ber för lärjungarna. Nattvarden är fylld utav bön. De bönerna är givna av Gud. De är en lovsång till Gud, men den som ber är Herren själv. ”Helige Fader, bevara dem i ditt namn, som du har givit mig, för att de må vara ett, likasom vi. När jag var med dem i världen, bevarade jag dem i ditt namn; dem som du givit mig har jag bevarat, och ingen av dem gick i fördärvet, utom fördärvets son, på det att Skriften skulle fullbordas” (Joh. 17:11, 12).

Det är också *den gudomliga kärleken*, som beherrskar denna måltid. Man är inbjuden att mottaga *Kristi frid och*

glädje, att vara innesluten i *hans bön*, omgiven av *hans kärlek*. ”... ty du har älskat mig före världens grundläggning” (Joh. 17:24). Det är viktigt att minnas, hur apostlarna efter honom bevarade detta, t.ex. Paulus i Galaterbrevet 5:22: ”Men Andens frukt är kärlek, glädje, frid ...” Det är alltsammans gåvor. Den som öppnar sig för honom får vara med.

Egentligen är det nog med detta. Men så finns det ett svårt kapitel: Vem är värdig? Hur skall man värdigt begå nattvarden? För det måste ju vara fruktansvärt att gå till något så heligt och högt — ovärdig. Paulus talar om ett ovärdigt begående: ”Därför, låtom oss hålla högtid, icke med gammal surdeg, *icke heller med elakhetens och ondskans surdeg*, utan med renhetens och sanningens osyrade bröd” (1 Kor. 5:8). Men det inskärpes att människotankar inte är Guds tankar och tvärtom.

Vem är det som är värdig att vara med och delta i denna måltid? Det är den som är ovärdig. Inte de övermodiga, högfärdiga bespottarna. Det är syndiga, små människor, som är inbjudna. Man skulle kunna uttrycka det paradoxalt: Kalla dem som är halta och lytta och bräckliga på allt sätt, *de* skall vara med och fira Kristi måltid. Ju ovärdigare man är, dess mer är man inbjuden.

Och syndabekännelsen inför nattvarden bör inbegripa inte minst de synder som man inte själv fattar, de hemliga synderna (Ps. 19:13). Hemliga brister är inte sådana, som man döljer för andra, utan det är de synder, som är hemliga för en själv. Inför Guds obeskrivliga nåd måste ju människan känna sig som en syndare och anropa: Herre, hör min röst... Men hos dig är förlåtelse, på det att du må bli fruktad (Ps. 130).

Följden av kärleken, glädjen och friden är, att människor förstår och kan lägga fram sin synd. Och så detta gudomliga, ofattbara: "Dina synder äro förlåtna." Han renar oss från synden.

Påskmåltid och nattvard

Jesu sista samvaro med sina lärjungar före Getsemane och korsdöden ägde rum vid en påskmåltid, under vilken nattvarden instiftades. Det är lämpligt att här anknyta till sambandet mellan Gamla och Nya Testamentet, mellan Gamla Testamentet och Kristus, och se, vad nattvarden i detta sammanhang innebär.

Det är inte framställt som en tillfällighet, att nattvarden instiftades vid påskmåltiden, utan den är helt inlagd i denna. Jesus och lärjungarna kom ju tillsammans för att äta påsk, dvs. påskmåltiden. Det är av vikt att påpeka, att det inte står, att de åt påskalammet, utan att de åt påskmåltiden. Nattvarden är insatt i påskmåltidens hela ordning. Här gäller detsamma, som gäller om Jesu förhållande till synagogans gudstjänst. Den är en ordning eller rättare sagt en gåva, given av Gud. Den är för Jesus en gudomlig stiftelse, en gudomlig gåva. Vi ser, hur Jesus vid denna måltid helt och hållet i varje detalj följer denna gudagivna instiftelse. Detta är en tydlig hänvisning till Gamla Testamentet. I Gamla Testamentet är påskmåltiden en gudomlig befallning, och för den som fruktar och älskar Gud är befallning och gåva detsamma.

Påskan är oupplösligt förknippad med en historisk händelse, fångenskapen i och befrielsen, uttåget, ur Egypten, och denna historiska anknytning förblir bestående med Jesu framträdande på jorden. Han kom ju inte för att upplösa Skriften utan för att fullborda den. Det ingår som ett integrerande moment i hela påskmåltiden, att man i samvaron erinrar sig fångenskapen i Egypten och befrielsen därur. Varje detalj i påskmåltiden, brödet, vinet, bågaren, ankny-

ter till dessa händelser. Ur lagen, *torá*, läser man sådana ställen, som erinrar härom, och man läser också Hallélspsalmerna, Ps. 113-118, vilka är uppdelade i två avsnitt, Ps. 113-114 och 115-118 (jfr Matt. 26:30; här avses den andra delen av Hallél). I den välsignelse (hebr. *beraká*, grek. *eulogía* eller *eucharistía*), som läses i början — man läser flera välsignelser under påskmåltidens gång — tackar och välsignar man Herren för att han givit ”högtider till glädje, påskens högtid, det osyrade brödets högtid, vår friborenhets tid, en helig sammankomst till åminnelse av befrielsen ur träldomen i Egypten”. Det är en *glädjens* måltid, vilket är mycket viktigt att komma ihåg.

Befrielsen ur Egypten ingår i Israels historia, Israel, som av Gud utvalts till att bland de fallna folken — självt ett fallet folk — representera Guds vilja, beslut och plan för hela den fallna mänsklighetens frälsning från syndafallet och dess följder. Uttåget ur Egypten är från begynnelsen förbundet med *frälsningen*, med det som i Nya Testamentet kallas *mysteriet*, med *sötäría*, det fulla, friska livet, återställt såsom det var ämnat av Skaparen. Gud har ej övergivit den mänsklighet, som övergivit honom. I det som med rätta kallas ”lilla evangeliet”, Joh. 3:16, står att Gud själv frälsar, att han utgivit sin enfödde Son till evigt liv för var och en som tror. Det är Guds kärlek till den fallna världen, att han utgav sin enfödde Son, den som var ett med honom. Därför är i Nya Testamentet frälsningen oupplösligt förenad med Kristus, och påskmåltiden är helt anknuten till Kristi gärning. Kristi frälsningsgärning kan ej tänkas utan uttåget ur Egypten. Detta var en verklig händelse, som för alla tider åskådliggör Guds frälsning. Så har kristna i alla tider förstått det. Fromma människor har alltid läst om ökenvandringen i Gamla Testamentet såsom syftande på det

mänskliga livet. Det finns intet här som upphäves. Det nya förbundet är något, som från början är givet; det är ett gammalttestamentligt uttryck.

Här kommer nu *fullkomningen*. Man måste förstå, att fullkomningen redan är inlagd i det gamla förbundet. Det gamla och det nya förbundet förutsätter varandra. Intet kan fullkomnas, om det inte är givet fullkomligt från början. Det nya förbundet är inneslutet i det gamla och det gamla i det nya, vilket är något som många, bundna av ett invariant tänkande, har svårt att föreställa sig. Fullkomningen kan ej frambringas, om den inte finns från begynnelsen. Man skulle således kunna säga, för att komma den nytestamentliga tankegången nära, att nattvarden inte ”instiftades” vid detta tillfälle. Det är kanske en tillspetsning, men den är värd att göras. När Jesus vid denna måltid gjorde detta nya och sade dessa nya ord ”Detta är min lekamen” och ”Detta är mitt blod...”, instiftade han ej något nytt, något som ej redan från början var inlagt i denna påskmåltid. För att uttrycka det naivt kunde man säga, att de som före denna kväll hade firat en sådan påskmåltid, redan hade varit med om detta.

Nattvarden är av Jesus själv anknuten till *syndernas förlåtelse*, till friköpandet från mörkrets och syndens välde. Det som säges i första kapitlet av Kolosserbrevet har samband med Jesu sista påskmåltid med sina lärjungar. Det är Gud Fadern, ”som har frälst oss (ryckt oss ut) ur mörkrets välde och försatt (oss) i sin kärleks Sons rike, i vilken vi hava återlösningen (friköpandet från de fientliga andefurstarnas våld) genom hans blod, syndernas förlåtelse; vilken är den osynlige Gudens avbild, förstfödd av hela skapelsen” (Kol. 1:13-15). Det är han, som ”instiftar” *nattvarden*, som det sedan kallas. Jesu blod anknyter till händelserna i Egypten, och hans lekamen anknyter till hans människoblivande

i enlighet med Johannesprologens ord: ”Och Ordet blev kött ...”

Beträffande de böner som Jesus läser, när han bryter brödet och tar kalken, bör framhållas, att han inte välsignar brödet och vinet, utan han välsignar Fadern, Herren. Att välsigna är att läsa bl.a. den urgamla tacksägelse, som hörde till denna måltid: ”Välsignad vare du, Herre, vår Gud, världens konung, som skapar vinträdet frukt.”

Jesus talar om ännu en fullkomning: hur han skall dricka av vinträdet frukt” i den slutliga saligheten och återställelsen i himmelen (Luk. 22:16-18).

Slutligen kan erinras om 1 Kor. 5:7, 8, där surdeg och osyrat bröd användes symboliskt. ”Rensen alltså bort den gamla surdegen, så att I bliven en ny deg, såsom I ären osyrade. Ty vårt påskalamm är ock slaktat för oss, nämligen Kristus. Därför, låtom oss hålla högtid ...”

Jesu avskeds ord

Det berättas i evangelierna om hur Jesus tog avsked av sina lärjungar. Det var inte ett sådant avsked, som när någon skall resa bort till en annan trakt eller ett annat land här på jorden och då tar avsked av dem som han eller hon hittills varit tillsammans med. Utan det var ett sådant avsked, som man på mänskligt språk kallar ett avsked inför döden. Detta Jesu avsked ägde ju också rum den sista natt han var tillsammans med lärjungarna, innan han skulle gå till Getsemane, förrådas, utstå pinliga förhör, tortyr, dömas till döden, vandra till Golgata, korsfästas och lida korsets vanärande död. Han håller då under dessa sista timmar med lärjungarna ett avskedstal till dem och äter en avskedsmåltid med dem. Det var den sista påskmåltiden med lärjungarna, som var hans avskedsmåltid. Om detta heter det ju: Jesus sade till dem: ”Jag har högeligen åstundat att äta denna påskmåltid med eder, innan jag lider; ty jag säger eder, att jag icke mer skall äta denna (måltid), förrän den kommer till fullbordan i Guds rike. Och han tog kalken, tackade och sade: Tagen detta och delen eder emellan; ty jag säger eder, att jag icke skall dricka av vinträdetets frukt, förrän Guds rike kommer” (Luk. 22:15-18). Ty Människosonen skall gå bort, såsom förut är bestämt. ”Jag går bort”, säger han till dem. Deras vandring med honom på denna jord skulle nu vara för alltid slut. Och detta var ju allvarligt menat. Det var verkligen så, att Jesus för alltid lämnade detta jordeliv, enligt hela Nya Testamentets vittnesbörd. Hade icke hans död varit verklig, så hade icke heller hans uppståndelse varit verklig. Och när han nu tog avsked från sina lärjungar, som då var med honom, så tog han också avsked av alla lär-

jungar i alla tider, av alla som trodde på honom. Och han tog också avsked av hela mänskligheten, ty hans död var en död icke blott för lärjungarna utan för hela världen, för hela mänskligheten. Var och en som läser den evangeliska berättelsen om Jesu avskedsmåltid och hans avskedstal till lärjungarna är med i detta, kan veta, att det är skrivet för honom eller henne. Det är ju därför dessa texter genom alla århundraden lästs i församlingen. Jesu ord till apostlarna är ju uppskrivna för att tala till var och en som läser och hör dem. Redan detta är en stor skillnad mellan Jesu avskedsord, och de avskedsord, som en bortgångne riktat till sina närmaste före sin bortgång. De är endast avsedda för dem som han riktar dem till. Och dessa ord bevaras ju i deras minne och kan också vara lärorika för andra, som får veta dem. Men de är icke den dödes ord genom tiderna till dem. Det är däremot Jesu avskedsord. De bevarades icke endast för att de lärjungar som då var med skulle ha dem i minnet, utan de är bevarade, för att var och en skall kunna veta sig själv vara med vid Jesu avskedsmåltid och höra hans avskedsord. Vi har varit med och är med vid sista natten före Getsemane och korsdöden.

Men det är också något annat, som så märkligt och överväldigande skiljer detta Jesu avsked från andra avsked, avsked inför döden. Jesus gick verkligen bort, som han sade. Men han kom också åter. När en människa gått bort, så kan hon leva kvar hos de efterlevande genom de minnen de har av henne, och de minnena kan ju vara levande. Och de som tror på ett liv efter detta, kan ju ha hoppet om ett återseende efter döden. De kan till och med känna den bortgångne nära sig. Men för lärjungarna blev Kristi bortgång icke en skilsmässa från honom. Alla de lärjungar, de apostlar, som talar i Nya Testamentet betygar på det kraftigaste, att den bort-

gångne Herren alldeles som han lovat levde hos dem och med dem, och detta icke mindre utan mera än då de vandrat med honom under hans jordeliv. Och även här är det så, att detta icke gäller endast dessa lärjungar, som var med honom den sista natten, utan alla som blivit lärjungar. Aposteln Paulus, som ju icke var med i den stunden, betygar såsom något för honom det verkligaste av allt, att Kristus alltid var hos honom. Och detta så nära, att han kunde säga sådana ord som dessa: ”Men jag lever icke mera jag, utan Kristus lever i mig”, dvs. Kristus lever i mig så att det icke mer är jag, som är jag i mig utan det är Kristus som är mitt jag. Och detta talar han icke såsom en upplevelse, som skulle vara förbehållen honom, utan tvärtom såsom något, som hör var och en till, som tror på Kristus, dvs. som vill mottaga denna gåva. ”Ty om vi leva, leva vi för Herren, och om vi dö, dö vi för Herren. Om vi alltså leva eller om vi dö, äro vi Herrens” (Rom. 14:8).

Jesus själv hade enligt evangeliet sagt: ”... jag är med eder *alla dagar* intill tidens ände” (Matt. 28:20). De orden ”intill tidens ände” visar ju att de gäller alla, som vill ta emot dem, i vilken tid och på vilken ort de än är; dem gäller löftet: ”... Jag är med eder *alla dagar* ...” Det är alltså vi som är menade, när han säger detta, eftersom det är menat till alla som tar emot honom.

Så har också Jesus Kristus, genom sitt sändebud, riktat de orden till församlingarna och därmed till var och en som vill höra dem: ”Se, jag står för dörren och klappar; om någon hör min röst och upplåter dörren, skall jag gå in till honom och hålla måltid med honom, och han med mig” (Upp. 3:20). Så nära är han enligt dessa sina ord, att han står alldeles utanför vårt hjärtats dörr och vill vara oss så nära som den som sitter till bords i den förtroligaste måltids-

gemenskap. Han som höll en avskedsmåltid med sina lärjungar, han gjorde ju denna måltid samtidigt till en sådan måltid, där de som vill ta emot honom, alltid under alla tider intill tidens ända skulle få vara hans bordsgäster och få ha honom såsom sin bordsgäst.

Och detta var nu icke *beroende* på och är icke beroende på någon förmåga att känna det starkare eller svagare. Det beror icke på vår känsla. Visst var det ju så att de lärjungar som talar i Nya Testamentet fick förnimma hans närvaro. Men vissheten om hans närvaro beror icke på deras eller vår känsla utan på hans löften. Och de löfena är vissa och sanna.

Sjätte ämnet

KORSET

Getsemanekampen

Berättelsen där getsemanekampen skildras är enkel och utan kommentarer. Det förklaras inte varför detta skedde annat än med den genomgående hänvisningen till Skriften.

Men i sammanhang med vad Jesus själv har sagt och med det som i övrigt framkommer i de apostoliska skrifterna har getsemanekampen betydelsen av en förebild, en lära.

Tanken att Jesus här på grund av sin mänsklighet sviktar när det avgörande ögonblicket nalkas, gripes av ångest och därför ber att om möjligt få slippa, är fullkomligt främmande för evangeliet och hela Nya Testamentet. Men det är såsom både gudomlig och mänsklig som han genomkämpar getsemanekampen, och detta liksom hela hans verk i övrigt sker för människors skull. Som en parallell till detta kan man betrakta frestelseberättelserna i början av evangeliet. Även där är det en sådan frestelse som genomgås för människors skull, för deras skull som kommer till tro. Det innebär då också att berättelserna är skrivna dem till lärdom.

I Getsemane bär Jesus, såsom på korset och såsom ifrån begynnelsen alla människors, all världens nöd på sig. Men det centrala i denna berättelse är Jesu bön: "... om det är möjligt, gånge denna kalk förbi mig" (Matt. 26:39). Han beder Fadern att detta lidande må bli honom besparat, visserligen med det viktiga tillägget: "Dock icke såsom jag vill, utan såsom du."

Vad innebär detta för den som kommit till tro? — Jo, en klar erinran om att lidandet i och för sig inte är av något värde. Det är här något som går mycket djupt.

Genom tiderna har funnits och finns fortfarande den tanken att lidandet skulle vara någonting gott, rentav förtjänstfullt, och att döden såsom sådan skulle vara renande för människan. På samma sätt framställes Jesu korsdöd såsom något i och för sig värdefullt. — När Jesus beder, så beder han att om möjligt *slippa* lidandet. Genom denna i Skriften bevarade Jesu bön ges den klaraste erinran om att lidandet och döden icke får eftersträvas för sin egen skull.

Varför inträder då lidandet och döden, ja mer än så: korsdöden? — Jo, därför att de här är den nödvändiga konsekvensen av det verk som Kristus hade att utföra, konsekvensen av troheten mot Guds vilja.

Lidandet och döden hör inte på något sätt tillsammans med det gudomliga livet, så att de i och för sig skulle föra till detta, utan de är som sådana just konsekvensen av syndafallet. De finns därför att människan vänt sig bort ifrån Gud och därmed anträtt vägen mot sin undergång. Hon har sagt nej till Gud och vill skaffa något eget, vilket inte kan bli annat än självförstörelse.

Där bor djupast i människan en längtan efter eget fördärv, efter självplåga och självförintelse. Det är antytt att det lidande som är i världen är självförvållat, vilket människan — kanske omedvetet, dock realiter — själv har en hemsk lust och åtrå till: att bli förstörd, fördärvad, att få undergå lidande. Detta hör också samman med fördärvet, förvändheten.

I och med att man har övergivit det goda, kommer man att hata det goda och älska det onda, man kommer att i hemlighet, i sitt innersta, djupaste, längta efter att bli miss-handlad, längta efter den ondes makt, de stränga herrskarna och förtryckarna. Människan längtar efter att leva under sådant som ger henne en plåga. Detta går djupt och är med

i själva det innersta skeendet i denna människans bortgång från Gud.

När Kristus kämpar getsemanekampen, tar han också på sig människans lidande, olycka och vänder det därmed rätt för henne, åstadkommer vändningen. Lidandet får icke sökas för dess egen skull. Aldrig kan ett självplågande bli något gott. Det är ingenting annat än en form av syndafallets fördärv, den bortvända människans självplågeri.

Däremot talar Nya Testamentet om att tåligt bära lidandet och att vara lydiga intill döden. Ett lidande blir endast värdefullt i den mån som det är den nödvändiga konsekvensen av troheten mot Kristus, mot honom som själv varit trogen intill döden. Detta är något mycket centralt. Man skulle kunna säga att det inte är Jesu Kristi död *i och för sig* som är det frälsande, utan det faktum att han dog därför att detta var konsekvensen av hans trohet mot sin sändning, hans kärlek till världen, som därmed väckte världens bittra hat, vilket inte stannade förrän man fick döda honom.

När det därför heter om evangeliet att det är korsets ord, ordet om korset, innefattas däri inte primärt Kristi stora lidande, utan det utsäger att Guds frälsningsverk härmed är förverkligat, att här är den yttersta konsekvensen tagen. Han har gått ned i djupet, i mänsklighetens nedersta djup och där fullbordas det verket.

Vem är den korsfäste?

Kol. 1:12-23

Det kan ju sägas om alla nytestamentliga texter, att de är så outtömliga, att en uttömmande utläggning ej kan ges. Men det gäller i synnerhet om denna, som är en sammanfattning av Pauli hela kristologi. Den kan få bli utgångspunkten för att påpeka en viss sak, som lätt glömmas bort, men som är av betydelse, nämligen det *universella* hos Kristus och i evangeliet.

Lägg märke till vers 14:1: "... i vilken vi hava återlösningen, syndernas förlåtelse ..." Det är ju evangelium: syndernas förlåtelse. Men så följer omedelbart: "... vilken är den osynlige Gudens avbild, förstfödd av hela skapelsen." När aposteln talar om Frälsaren, så är det alltid i medvetande om vem denne Frälsare är, att han är denne universelle Frälsare, som är Frälsaren för *universum*, den genom vilken hela universum kommit till. Detta är något som inte bara säges här utan som bildar bakgrunden till allt vad Paulus säger och allt som står i hela Nya Testamentet. När det talas om Kristus Jesus i evangelierna, så är det frågan om den Kristus, som är *Lógos*, Ordet, som var hos Gud, och genom vilken allt blivit till. Aldrig någonsin kan man tala om Kristus i Nya Testamentet, utan att det är frågan om denne Kristus.

Det är lätt att göra sig *bilder* av Jesus, *föreställningar* om Jesus. "Jesu liv"-framställningar har vårt århundrade många: läraren, det religiösa geniet, den sällsynt kärleksfulla människan, han som kom med ett alldeles nytt budskap om Gud.

Den nytestamentliga bilden utgår alltid från den Kristus som var av begynnelsen, som är gudomlig i avseende på skapelsen, frälsningen och fulländningen: skapelsens förstfödde, i vilken skapades allt i himmelen och på jorden, det synliga och det osynliga, vare sig troner eller herradömen eller furstar eller myndigheter. Det är betydelsefullt vad som här säges om troner och herradömen, furstar och myndigheter. Det sluter sig närmast till det föregående: "det osynliga". Ej blott det fysiska universum och människovärlden hör till skapelsen, utan också de osynliga makter som ligger bakom, och av vilka de synliga makterna är avspeglingar. Det är klart utsagt att det finns änglaväsen och en änglahierarki, som inte faller inom människogenererandet eller djurvärlden, men som har anknytning till människovärlden. Barnens änglar ser alltid den himmelske Faderns ansikte, barnen har anknytning till den gudomliga närhetens änglar.

Det talas om makter som deltagit i syndafallet och följt med i detta. *Diábolos*, mandråparen från begynnelsen, i vilken sanning icke är (Joh. 8), framstår som initiativtagaren till syndafallet. Men så finns det också makter som följt med i detta. Maktkoncentrationen i dåtidens värld, kejsaren och världsríkerna, hör ej blott det synliga till. I dessa världsríken verkar osynliga makter och herradömen.

Världens makter sammanslöt sig till en enda vilja, när Kristus kom till världen, för att förinta honom. Det är denna främmande makt, som står emot Kristus, som kallas *kósmos*, världen. Men i sin skapelse, tillblivelse, existens, faller den ej utanför Gud: Gud är den som gör frid och *den som skapar det onda* (Jes. 45:7). *Kósmos* är *ktísis*, Guds skapelse; denna värld, som sammansluter sig mot Kristus, har blivit till genom honom.

Thrónoi, troner, är lika med de osynliga makterna, men också deras synliga uttryck och representanter i världen, både de goda och de onda. Allt har skapats genom Kristus och till Kristus, han är dess slutmål. Till sin existens, verklighet, är de helt beroende av honom. Han är begynnelsen i verkligheten, förstfödd från de döda.

Vem är det som förintas på korset? Det är han genom vilken hela världen har blivit till och i vilken den existerar. I och med att han tänkes bort, försvinner det alltsammans. Här är fråga om förutsättningen för hela världens existens.

Det är ej så, att världen hatar Kristus, därför att den ej vet om, ej har lärt känna Kristi kärlek. Hatet beror just på känslan av denna gudomliga kärlek. Ju större gudomlig kärlek som möter världen, desto större blir dess hat mot denna kärlek. Om Kristus mötte världen med likgiltighet, skulle han ej mottagas med detta fanatiska, frenetiska hat.

Denna onda vilja, som möter Kristus med hat, är till sitt ursprung en vilja till självständighet, till att slippa vara beroende av Gud. Eftersom Gud är den i vilken livet består, *synéstäken* (vers 17), blir viljan till självständighet en vilja till självförintelse och död. Den blir ej en vilja till större makt och kraft och livsutveckling, utan en pervers vilja till utplåning och självförstörelse. Döden är konsekvensen av den fallna och från Gud bortvända världens vilja. Det finns hos människan en hemlig längtan efter självförintelse, som särskilt tydligt kommer fram i hårda och upprörda tider. Man skall inte tro, att självbevarelsedriften hos människor är starkare än självförstörelsedriften. Det förhåller sig alldeles tvärtom.

Viljan till liv uppenbarar sig hos Kristus, *prōtótokos ek tōn nekrōn*, förstfödd från de döda. Bland dessa döda, som går i sin självförintelsevilja ända till döden, där har han gått

in och tagit allt detta på sig och burit det, så att han blir förstfödd *från* de döda.

Det behagade Gud att hela fullheten av Guds uppenbarelse och kärlek, *shekiná*, tog sin boning i honom.

Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?

Vad innebär korslidandet, döden på korset, i Nya Testamentet, i evangelierna, då det berättas om korsfästelsen och vad Jesus sade på korset? Evangelierna pekar från början hän mot korset, liksom Jesu undervisning gick ut på att utifrån den heliga Skrift visa vad som var meningen och målet med hans liv på jorden. Korset står i centrum också i alla de övriga Skrifterna.

Korsfästelsen är förlagd till en bestämd punkt i historien, men den är samtidigt knuten till honom, som var från begynnelsen, och den är själv något, som är med från begynnelsen. Paulus talar i Kol. 1:15 om Kristus såsom ”den osynlige Gudens *avbild*, förstfödd före all skapelse”. Korset är med från början till slutet. I Upp. 13:8 talas det om Lammet, som är slaktat från världens grundläggning. Korset är sammankopplat med hela mänskligheten från det ögonblick, då den skilde sig från Gud och gick sin egen väg. Orden om den osynlige Gudens avbild anknyter till skapelseberättelsen: ”Och Gud skapade människan i sin avbild...” (1 Mos. 1:27), och orden om det från världens grundläggning slaktade Lammet anknyter till Jes. 53: ”... såsom ett Lamm fördes han till slakt ...” Människan är skapad till Guds avbild, men den fallna mänskligheten är inte längre Guds avbild utan har i stället velat utplåna gudsbilden ur sitt liv.

Han, som är Guds avbild, identifierar sig med hela mänskligheten; det är för den han lider. ”Så som Jesu smärta var, Aldrig någons varit har” (Sv. ps. 92) — här avses ej endast

den kroppsliga smärtan utan en smärta av ojämförligt större omfattning och djup. Vad Jesus Kristus lider är först och främst hela mänsklighetens grundfördärv. Eftersom han går in i detta såsom Guds avbild, måste han lida under det som är hatets och förintelsens verk på denna avbild, under de osynliga fiendemakterna.

I evangeliets lidandesskildring finns en mängd allusioner på gammaltestamentliga ställen, som talar om hur fienderna omger människan och hur deras verksamhet alltid gått ut på att förstöra gudsbilden. Kristus bär människornas fördärv men också deras lidanden och den ångest, som ständigt på djupet finns hos denna mänsklighet, vilken — ehuru den övergett Gud — är skapad av honom och har medvetande om vad den är skapad till, vilket medför en känsla av skuld, ånger och förtvivlan. Jesus Kristus ser hela mänskligheten som en enhet.

Att Jesus Kristus upplever hela mänsklighetens nöd, innebär att han upplever varje enskild människas nödläge, fördärv och innersta ångest samt alla för denna människa märkbara och kännbara lidanden: sjukdom, förföljelse, medmänniskors hat, elände under krig, hunger och allt sådant. Han upplever det, som om denna människa vore den enda. Var och en är närvarande i korset, i Jesu Kristi lidande, närvarande också som *orsak* till hans lidande. ”... denne Jesus, vilken I haven korsfäst” (Apg. 2:36) — detta apostoliska ord är inte riktat bara till judarna utan till var och en: alla är med. De för vilka Jesus Kristus lider är med om att korsfästa honom.

”Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?” Dessa Jesu ord på korset (Matt. 27:46, Mark. 15:34) är hämtade från Ps. 22. Det är viktigt att betona, att det är ett *cit*at och inte ett yttrande av svaghet. Det är ett citat ur Gamla Testa-

mentet, ett av Gud själv givet ord; Jesus Kristus talar såsom den som bär hela mänskligheten på sig, såsom dessa ord säger. Orden sades på *arameiska*, det språk som användes vid *undervisningen*. Han hänvisade därigenom till sin undervisning om detta, hur han hade sagt, att han skulle övergivas av Gud. Det är mänskligheten, som övergivit Gud. Har då Gud övergivit mänskligheten? Av sammanhanget i Ps. 22 framgår, att han som säger: ”Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?”, också är den som uppfyller detta: att Gud inte har övergivit mänskligheten utan övergivit sig själv i Sonen för att ta emot och i det gudomliga livet införa denna övergivenhetens mänsklighet. Så kunde Jesus Kristus på korset utbrista: ”Det är fullkomnat” (Joh. 19:30).

Kristus — offerlammet

Aposteln Paulus' ord: "... vilken blev utgiven för våra synders skull ..." (Rom. 4:25) är uppenbarligen en hänvisning till Jes. 53: "Föraktad var han och övergiven av människor, en smärtornas man och förtrogen med krankhet ... Dock, våra krankheter, bar han, och våra smärtor, dem lade han på sig ... Och han blev sargad för våra överträdelsers skull, sönderslagen för våra missgärningars skull; vår frids tuktan (blev lagd) på honom, och genom hans sår är det botat för oss. Vi gingo alla vilse såsom får, var och en av oss vände sig till sin egen väg, och Herren lät allas vår missgärning drabba honom" (Jes. 53:3-6).

Det är ju klart att dessa människor i Rom, som kom till tro på Kristus, hade blivit lärda att se honom i den heliga Skrift. Han visade själv på detta. Bilden av herden och fåren var välbekant för dem, likaså bilden av lammet som slaktas. Med detta lamm är Kristus förknippad. Han har själv hänvisat till det. De gamla bibelläsarna förstod detta sammanhang. Kan man *nu* sätta sig in i detta? Gamla primitiva metoder när man offrade till en gud, tänker man. Men människan har inte slutat slakta djur. I detta ögonblick slaktas här i landet djur till föda åt människor. Men i den israelitiska helgedomen förrättades slakt med den tanken att där skedde någonting som berodde av vårt förvärv. Man frambar ett offer som skulle vara en själ, liksom lammet som offerar sig självt. Hur många offer man än frambragte kunde man ändå inte komma ifrån sin missgärning.

Aposteln skriver: "... vilken blev utgiven för våra synders skull ..." (Rom. 4:25). Vad är då "våra synder" enligt

aposteln mening? Det heter *våra*, inte mina och dina. Aposteln avser alltså inte bara de synder jag har gjort eller du har gjort utan avser med ordet synd hela det syndasammanhang som vi lever i. Vi har varit med om det stora syndafallet i begynnelsen, representerat av Adam och Eva, som ville vara sig själva och hitta något eget. Han om vilken Jesus säger, att han är en mandråpare från begynnelsen (Joh. 8:44), han är efter detta vår fader. Hela vårt liv är förbundet med detta val, där var och en av oss har varit med.

Han som "blev utgiven för våra synders skull", han är offerlammet. Vad offerades här? Den rene och rättfärdige, den som gått in i samma villkor som vi. Lammet är symbolen för den som är fläckfri, ren. Det är egendomligt att vi har en sådan symbol. Det är den gudomliga humorn, den gudomliga milda ironin, som gett oss den. Den som skall ta på sig människornas elände är ett litet oskyldigt lamm, men det är *Guds* lamm. Det är endast Guds lamm, det som Gud äger och som Gud har sänt, som kan ta på sig människornas synder. Men det lammet är Gud själv. "Se, Guds lamm, som bär (hela den fallna) världens synd" (Joh. 1:29). Detta står också hos profeten Jesaja (53:4-7). Liksom vårt syndafall var av begynnelsen, så var också Guds lamm från begynnelsen.

Att Kristus blivit utgiven (Rom. 4:25), betyder att han blivit utlämnad, förrådd, helt och hållet prisgiven. Han blev utlämnad för att han skulle vara den som bar våra synder sedan det ursprungliga syndafallet. Djupet av den nöd som detta Guds lamm tog på sig har vi ingen möjlighet att förstå. Det betonas gång på gång i Skriften att vi inte förstår vidden och djupet av detta (t.ex. Ef. 3:18 f.), för det liv vi lever är ett dödens liv. Lika litet förstår vi vad det betyder med rättfärdiggörelsen. Han lät sig utlämnas åt hela ond-

skans makt att förintas, lydig intill döden (Fil. 2). Genom hans lydnad intill döden var det som det blev botat för oss, som vi blev läkta (Jes. 53:5). Det betyder att hela det friska gudomliga livet finns givet som en obegriplig gåva, en verklighet, där människan är ställd inför paradiset, salighetens liv, där alla salighetens skatter är förvarade.

Korsets dårskap

I 1 Kor. 1:23 står de bekanta orden om en korsfäst Kristus. Om vi kunde komma ihåg hur väsentligt detta bibelspråk är: "... men vi förkunna en korsfäst Kristus, för judarna en stötesten och för hedningarna en dårskap ...". Det har ju varit vanligt att säga, att de som förkunnade Kristus förkunnade myter som hörde den tiden till. Hela evangeliet har ansetts vara en anpassning till det som kunde tas emot på den tiden. Parallellt med detta tänkesätt formulerades programmet att evangeliet måste anpassas till den moderna tid, som vi lever i. Modern — det är ett fruktansvärt ord. I det ordet ligger den självbelåtna uppfattningen att vi står på en så mycket högre intelligensnivå än gångna generationer, vilket förvisso inte är sant.

Nu skriver Paulus, att detta som de kristna har att förkunna inte är i överensstämmelse med tidens tänkesätt utan är en dårskap. Så säger han för säkerhets skull också att det är en stötesten för judarna. Inte ens de som hade den heliga Skrift kunde känna igen korset i den.

Det är fortfarande så. Vi har inte kommit längre. Båda sakerna är sanna, det som sägs om judarna och det som sägs om de andra folken. Man ser inte Kristus i Gamla Testamentet. Att se Kristus i Gamla Testamentet är en "allegorisk" skrifttolkning, menar man. Men Kristus själv säger, att han är i de heliga Skrifterna från begynnelsen. Uttrycket "från begynnelsen" har en djup innebörd. Evangelisten Johannes skriver: "I begynnelsen var Ordet ..." (Joh. 1:1). Aposteln Paulus talar i Kol. 1:26 om hemligheten från världens grundläggning. Dårskapen om korset är från begynnelsen. De gamle hade det underbara bruket som ännu fort-

sätter på vissa håll att ofta läsa Joh. 1. Det är ju helt underbara ord och dåraktiga ord. De innehåller Guds kraft och Guds dårskap.

I Kristus är visdomens alla skatter fördolda (Kol. 2:3). Så fort det talas om det som är fördolt, om mysteriet, så är det fråga om det som är från begynnelsen. Korset är placerat historiskt i tiden och på en viss plats, Golgata. Och så är det med Kristus. Han är placerad i en viss tid, i ett visst land, Palestina. Men som Kristus var av begynnelsen, så är korset av begynnelsen.

Kristus är han som utblottade sig själv och som tog på sig hela mänsklighetens lidanden, död och gudsövergivenhet från begynnelsen. Han utblottade sig själv och tog på sig all mänsklighetens nöd, varje människas nöd, ända från syndafallet. Han tog på sig den nöd, det elände, det fördärv, det mörker, den olycka som varenda människa har. Som den osynlige Gudens avbild gjorde han det (Kol. 1:15).

Man kan ana vad detta innebär. Men man kan inte förstå den nöd som i verkligheten beherrskade människan, som dock ursprungligen är skapad till Guds avbild (1 Mos. 1:27; jfr Kol. 3:10). Det finns En som är den osynlige Gudens avbild och genom honom och korset har detta kommit in i mänsklighetens värld att ”Han har uttagit oss från mörkrets välde och försatt (oss) i sin kärleks Sons Rike, i vilken vi hava förlossningen, syndernas förlåtelse ...” (Kol. 1:13-14). Det är något orimligt, en dårskap, som dock är Guds egen kraft och Guds vishet.

Rika genom hans fattigdom

”I kännen ju vår Herres Jesu Kristi nåd, att han, som var rik, blev fattig för eder skull, på det att I genom hans fattigdom skullen bliva rika” (2 Kor. 8:9).

Här talas det om vår Herres Jesu Kristi nåd: att han för vår skull blev fattig, då han var rik, på det att vi genom hans fattigdom skulle bli rika. Från tidigaste begynnelsen i den gudomliga frälsningsplanen är hans fattigdom insatt, och det är fråga om en konkret fattigdom i vanlig mening. När evangeliet skildrar Jesu fattigdom ges det mycket konkreta drag.

Detta med Betlehem är svårt för fantasin att fatta. Det fanns icke plats för dem i härbärgen. Så fattigt var det vid Jesu födelse. Det finns ju ett ord av honom som Matteus anför: ”Rävarna hava kulor, och himmelens fåglar nästen; men Människosonen har icke där han kan luta sitt huvud” (Matt. 8:20). I uttrycket ”Människosonen” ligger en hänvisning till vem han var, som var så fattig: han, som var från begynnelsen, genom vilken allt är skapat. Utblottad är han, när han står inför Pilatus, när han hänger på korset. I livet var det hans lärjungar och dessa kvinnor, som följde honom, som såg till hans behov. Men så: soldaterna kastar lott ... — Hans fattigdom var en fattigdom när det gällde sådant, som hör till det mänskliga livet.

Men vilken rikedom ägde han inte, han som här blev fattig! Han utblottade sig själv och tog en slavs skepnad, och han blev lydlig intill döden på korset. ”... han utblottade sig själv och antog en tjänares skepnad, vorden i likhet med människor. Och befunnen i yttre måtto såsom en människa, ödmjukade han sig själv och blev lydlig intill döden,

ja, korsets död" (Fil. 2:7, 8). — Här är detta förenat, så starkt sammanknutet, den gudomlighet som utblottade sig till fattigdom. Bara att anta människoskepnad är en utblottelse i förhållande till gudomsgestalten. Funktionen som kejsare är en fattigdom i jämförelse med vad den Gudomlige förfogar över.

Men han blev fattig även bland människor. Han gick ned i själva djupet, blev fattig även som människa. Det var en fattigdom till det yttersta; nämligen korset, som ju är den yttersta skammen. Det man skall komma ihåg, det som det sällan erinras om, är att korsdöden var *smädedöden*. Den korsfäste dömdes för *att vara i alla tider utskämd*. Han dömdes inte bara till tortyr, till plågsam död. Det var en mindre sak, jämfört med vad korsdöden innebar som en dom över den människans liv för all framtid. Kristus var vanärad och det namnet var vanärat. Koncentrerat och kortfattat: Han utblottade sig själv, och gick ned, och icke blott antog människoskepnad, utan blev *den mest utblottade och utskämde* bland de korsfästa. — "... och han blev räknad bland ogärningsmän ..." (Jes. 53:12).

Nu står det emellertid, att Kristus blev fattig "för eder skull, på det att I genom hans fattigdom skullen bli rika". Det finns också varianten: "... för *vår* skull, på det att I genom hans fattigdom skullen bli rika." Båda delarna är lika riktiga. Kristus har gått så långt, att han själv är bland dem, till vilka det gudomliga ordet talar, hur djupt nere var och en än är. Samtidigt talar han från gudomlig höjd. Ofattbart är att han säger till en av ogärningsmännen: "I dag skall du vara med mig ..." (Luk. 23:43). Blev inte denne ogärningsman gjord rik?

Det är ju för att ge någonting, som Kristus blev fattig. Paulus säger tydligt: Han som var rik blev fattig, för att ni

skulle bli rika. Då är det klart utpekade, att däri ligger som en bakgrund de profetiska orden t.ex. i Jes. 53. Han överlämnade sig själv åt döden, han drog sig inte undan, och han räknades bland ogärningsmän — och i och med detta bar han de mångas synder och bad för ogärningsmännen. Det betyder mer än när vi beder. Det betyder att han tog på sig deras börda. Det står i samma kapitel: ”Vi gingo alla vilse såsom får, var och en av oss vände sig till sin egen väg ...” (Jes. 53:6). Detta, att vi gått vår egen väg, är ju det, som har fört oss ut i nöden.

Människans materiella fattigdom är förbunden med den stora fattigdomen, den andliga fattigdomen. Människan har utblottat sig själv, gjort sig fattig, när hon avsåg sig Guds stora gåva: *friden* — lyckan, saligheten — och gav sig ut för att söka sitt eget. Den rikaste i mänsklig mening är ju fattig, och ju längre man går desto fattigare. Men man kan inte själv göra något, när man en gång slagit in på den vägen. Man är i den Ondes våld. Man är fången i ensamhet, i meningslöshet. Men en Frälsare finns, som söker de förtappade, de vilsegångna. Han utblottade sig själv, för att *återföra oss till Livet*, den verkliga rikedom. Vad har en människa, i jämförelse med det som Kristus har gett?

Det är ju denna rikedom, som Paulus talar om t.ex. i slutet av Rom. 8: ”... i allt detta mer än övervinna vi genom honom som har älskat oss.” ”Övervinna” är ju ett märkvärdigt ord, som ofta förekommer: ”I världen haven I betryck, men varen vid gott mod: jag har övervunnit världen” (Joh. 16:33). Och i Uppenbarelseboken talas ju också om att vinna seger. Vi mer än övervinner alltså genom honom, som har älskat oss. Och nu talar Paulus här: ”Ty jag är övertygad om, att varken död eller liv, eller änglar eller furstar eller myndigheter, eller något som nu är eller något som skall

komma, eller höghet eller djuphet eller något annat skapat skall kunna skilja oss från Guds kärlek, som är i Kristus Jesus, vår Herre.” — Och i slutet av Rom. 11: ”O vilket djup av rikedom och vishet och kunskap hos Gud! Huru outgrundliga äro hans domar, och outrannsackliga hans vägar! Ty vem har känt Herrens sinne? Eller vem har varit hans rådgivare? Eller vem har förut givit honom (något), och det skulle bliva honom återbetalt? Ty av honom och genom honom och till honom äro alla ting. Honom vare ära i evighet. Amen.”

Frälsningens mysterium

Vad är innehållet i Matteusevangeliets trettonde kapitel? Den frågan besvaras oftast rätt och slätt så: Matt. 13 innehåller liknelser av Jesus. Men därmed är inte innehållet korrekt angivet. I nämnda kapitel anföres *inte bara* liknelser. Lika betydelsefullt är att där omtalas, vad Jesu liknelseförkunnelse *innebär*, vilket lätt tappas bort. Det står angivet på två ställen i kapitlet och i bägge fallen med citat från Gamla Testamentet. Jesus anknyter till Guds handlande, i första fallet med folket, i andra fallet med skapelsen.

Varför Jesus talar i liknelser, säges uttryckligen här, men man förbigår det ändå. Man har t.ex. sagt, att det är nödvändigt med liknelser för att människor skall förstå budskapet, och man har därvid refererat till Jesu föredöme. Andra har invänt, att man inte kan efterhärma Jesus. I bägge fallen har man tappat bort, vad avsikten var med Jesu liknelser. Det var vanligt bland judarna, att de i sin undervisning använde liknelser. Jämförelser mellan Jesu liknelser och de rabbinska visar, att formen är densamma. Liknelsen har använts i undervisningen genom alla tider. I den samtida judiska undervisningen hade den till uppgift att göra en sanning åskådlig, så att den fastnade i minnet, och att få åhörarna att bättre fatta och förstå det som sades. Liknelsen användes i predikan i samma syfte.

Men om Jesus står det i Matt. 13:13-15, att han talar i liknelser, för att de som hör *inte* skall förstå. Liknelsen framstår inte som något, som gör Jesu ord enklare och klarare, utan den gör dem oåtkomliga. Det andra uttalandet, som kan betecknas som kapitlets centrum, är v. 35: ”Jag skall öppna i liknelser min mun, jag skall uttala sådant som är

fördolt från världens grundläggning.” Alltid när det talas om världens grundläggning är det fråga om det som kallas *mysterium*. Detta är genomgående i hela Nya Testamentet, t.ex. i 1 Kor. 2, där Paulus talar om den vishet, som denna tidsålders mäktige, arkonter, inte känt, det fördolda mysteriet.

Matt. 13:35 är en högst betydelsefull vers. Jesu liknelser hänför sig till det gudomliga mysteriet. Versen är ett citat från Ps. 78:2. Den grekiska översättning vi här möter stämmer inte med Septuaginta eller någon annan översättning, till grekiska; den måste gå tillbaka på Jesu egen användning av psaltarversen. I den hebreiska texten har vi här de tre slutorden *chidót minni-qädäm*. Uttrycket *minni-qädäm* kan ha olika nyanser. Det kan avse sådant, som rätt och slätt ligger före i tiden, och det kan då röra sig om längre eller kortare tid tillbaka. Men det kan också användas i den absoluta betydelsen av själva begynnelsen. Den normala betydelsen av *chidót*, det föregående ordet, är *gåtor*, och det översättes i Septuaginta med det grekiska ordet för gåtor. Det kan också ha den speciella betydelsen *mysterium*.

Av den översättning, som vi har i Matt. 13:35 och som uppenbarligen återgår på Jesu egen användning av de tre orden, *mysterier från världens grundläggning*, framgår vad Jesu liknelser innebär. Här är sådant gömt som hör ihop med själva mysteriet, med skapelsen, syndafallet, frälsningen. Den tydning som Jesus ger av liknelsen om fyrahanda sädesåker är icke uttömd, om man bara fattar den som en förklaring av vad Ordet har för verkan, när det förkunnas av Jesus eller apostlarna. Tydningen skall visa hän på mysteriet, på sådant som hänger ihop med hela djupet av den mänskliga situationen och Guds handlande. Alla liknelserna anknyter till syndafallet.

Detsamma som här sagts om liknelserna kan också sägas om de s.k. lidandestexterna. Att Kristus skulle lida och dö, var den nödvändiga följderna av hans uppdrag. I Nya Testamentet talas det på många ställen om detta. ”Ty så älskade Gud världen, att han utgav sin enfödde Son...” (Joh. 3:16). ”... Gud var i Kristus försonande världen med sig själv...” (2 Kor. 5:19). I Luk. 24:26 säger Jesus själv: ”Måste icke Kristus lida detta och ingå i herrlighet?” I slutet av samma kapitel ger han sina apostlar i uppdrag att bära ut vittnesbördet om detta. Korset är ett *mysterium*, en gudomlig hemlighet. Korset är den röda tråden i hela mänskligheten. Korset är centrum; skapelsen, syndafallet, fördärvet och den gudomliga kärleken är bakgrunden.

I psalmerna och i Jes. 53 läser vi om hur det är den *oskyldige* som lider. Israel har en dubbel aspekt: från gudsmysteriets sida är Israel uttryck för Guds kärlek, för kallelsen, och skall åskådliggöra kärleken till den fallna världen; från den mänskliga sidan är Israel en del av den fallna mänskligheten. Därför verkar i Israel både den fallna människans och den gudomliga kärlekens vilja.

Israel är självt lidandets folk. Genom sin existens väcker det omvärldens hat, därför att det är det utkorade folket. Grunden till detta hat är inte avundsjuka över att detta folk är favoriserat; inte heller är det fråga om ovilja, därför att detta folk är stolt över sin utkorelse. Utkorelsen betyder inte favorisering av något folk, utan den är ett uttryck för Guds kärlek. Israels folk är utsett att låta kärleken lysa igenom. Människan som är ond hatar det som är gott med koncentrerad intensitet. Den gudomliga kärleken väcker hat; detta är nödvändigt. Korset är den nödvändiga följderna av den gudomliga kärleken, ty när denna kommer in i mänskligheten, blir den ett koncentrerat mål för människans hat. Israel

är representant för Gud själv, för den gudasände, som är ett med honom. Israel är Guds son.

På senare tid har den frågan uppställts, huruvida Jes. 53 avser en enskild människa eller hela Israels folk. Från Nya Testamentets synpunkt är det bådadera. Israels folk representerar både Guds kärlek och hatet mot denna. De som är trogna representerar den Smorde (Messias, Kristus). Jesus är förankrad i Israel. Det är en nödvändighet att han skall vara född, inkarnerad, i Israel; han går helt in i detta folk. Israel hörde till den fallna mänskligheten, och Kristus gick in i denna och blev kött. Men han är en som icke har synd; han var icke med, när mänskligheten överlämnade sig själv åt synden. Han är den Rättfärdige. Om Israel säges: "Och ditt folk skole allesamman vara rättfärdiga ..." (Jes. 60:21). *En rättfärdig finnes, han som icke är med i syndafallet. Genom denne blir folket i sin helhet rättfärdigt. På korset koncentreras detta, att Kristus lider som representant för hela mänskligheten. Han koncentrerar hela Guds frälsningsvilja. Det är nödvändigt, att han går igenom lidandet till det yttersta. "Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?"* (Ps. 22:2; Matt. 27:46; Mark. 15:34). Så utropar den som tar på sig hela mänsklighetens synd. Kristus, han som var utan synd, honom gjorde Gud till synd för oss, inte bara för vår skull, utan verkligen *för oss*, för att vi skulle bli Guds rättfärdighet i honom (2 Kor. 5:21). "De elända skola se (det och) glädja sig; och eders som Gud söka skall hjärtat leva" (Ps. 69:33). Då kan man förstå, hur levande ett sådant profetord som detta är: "... och de skola se uppå mig, den de genomstungit hava ..." (Sak 12:10; Joh. 19:37).

Det mysterium, varmed Jesu förkunnelse och gärning är förbundna, upphör aldrig att vara ett mysterium. Det är inte

fråga om något, som är fördolt men som, i och med att det uppenbaras, upphör att vara ett mysterium. Uppenbarandet betyder snarare, att man får en känsla för och en aning om mysteriet. Att man med hörande öron intet hörde (Matt. 13:13) betyder, att man tog Jesu liknelser som vanliga liknelser. För lärjungarna var det däremot givet att få känna mysteriet. På samma sätt är det i 1 Kor. 2: "Vad öga icke sett och öra icke hört" ... har Gud uppenbarat för oss genom sin Ande. Därför kan Paulus tala vishet, visheten med Kristi verk, och i Kol. 2:3 står det: "... i vilken (Kristus) äro alla vishetens och insiktens skatter förborgade." Att det är ett mysterium betyder, att det har en verkan och att den som ställes inför det får förnimma dess kraft, nåd för nåd.

Människosonen och mysteriet

Anledningen till att Jesus talar i liknelser är tydligt angiven. Han gör det ”för att de seende icke se och hörande icke höra, ej heller förstå. Och på dem fullbordas Jesajas’ profetia ...” (Matt. 13:13 f.). Här utsäges alltså, att liknelserna användes, därför att de *icke* skall förstås.

För den som har någon kännedom om de judiska rabbiniska skrifterna och annan litteratur från den tiden, står det klart, att liknelser var mycket vanliga. Liknelser förekom ständigt som ett medel i all slags undervisning och särskilt i undervisning, som hade avseende på gudsviljan. Man var således mycket van vid att höra liknelser. Rabbinerna talade i liknelser både i skolan, vid universitetet och i det offentliga framträdandet, t.ex. i predikan. Det var alltså något som man dagligen använde. Men liknelserna brukades inte för det ändamål som Jesus anger, utan de var till för att illustrera, för att inskräpa en lärdom i minnet och göra den åskådlig, så att man ännu bättre skulle förstå det som sades.

Det är nu det egendomliga och anmärkningsvärda, att Jesus säger sig tala i liknelser i helt motsatt avsikt. Ps. 78:2 är citerad i Matt. 13:35 i samband med liknelserna. ”Detta allt talade Jesus i liknelser till mängden, och utan liknelse talade han intet till dem, för att uppfyllas skulle, det som är sagt genom profeten, sägande: ’Jag skall öppna i liknelser min mun, jag skall uttala sådant som är fördolt från världens grundläggning (*apò kataboläs kósmu*)’.” Det ligger en tydlig tonvikt på uttrycket *apò kataboläs kósmu*. Jesus har uppenbarligen angivit för lärjungarna, hur han uppfattade detta ord, vilket på hebreiska heter *minni-qádäm*. Det är anmärkningsvärt, att Septuaginta (LXX) inte har översatt

minni-qādām med *apò kataboläs kósmu*, ”från världens grundläggning”. Uttrycket kan helt allmänt betyda ”från fordom”, ”från början”, ”från gammal tid”, men lärjungarna har fått lära sig att fatta det så, som denna grekiska översättning i Nya Testamentet har det, vilken alltså inte är LXX:s översättning. Här i Nya Testamentet är det fråga om det som är till vid världens grundläggning. Och det är sådant som är *fördolt*.

Liknelserna är icke avsedda att åskådliggöra allmänna, dagliga sanningar eller regler, vilket liknelser i allmänhet var till för. Nog visar det sig, att man inte beaktar ordet i Matt. 13:13, då man läser och i skolan framställer liknelserna, som om de åskådliggjorde tämligen lättförståeliga sanningar. Det ser också ut, som om så vore fallet i Jesu s.k. tydning av liknelsen om såningsmannen i vv. 18 ff. Det verkar där, som om denna liknelses mening skulle anges, så att man beherrsakar dess innebörd, sedan man fått tydningen. Men detta är vad som uttryckligen säges *icke* vara fallet.

Vad avser liknelserna? De avser det som är från begynnelsen, dvs. *mysteriet*, som det också uttryckligen står (*kekrymména*, sådant som är *fördolt*). Det är den gudomliga frälsningsplanen, planen med hela tillvaron, det underliggande i hela sammanhanget, i hela universums skapelse och mänsklighetens hela historia. Med *detta* sammanhänger varje liknelse. Jesus säger uttryckligen, att det han ger i sina liknelser är sådant som är ett *mysterium* från tidernas begynnelse. Skall man på något sätt kunna ta emot liknelserna såsom de är menade, så skall de alltså tas emot som *mystéria*, såsom det också utlovas åt lärjungarna. Och ett mysterium är inte vanliga gåtor, vilka är klara när man får tydningen, utan man börjar här först då få syn på att det är ett mysterium. Det hebreiska ord, som står i Ps. 78, *chidót*, kunde i

och för sig mycket väl ha översatts med ”gåtor”; *chidá* betyder nämligen ”gåta”. Men så sker icke, utan ordet översattes med *kekrymména*, som just anger mysterier, urtidshemligheter.

I liknelserna talar mysteriet genom den som kommer med detta. Därför kan man säga, att Matt. 13:35, citatet från Ps. 78, utgör det centrala i Jesu uppfattning av liknelserna.

Vad är det som föreligger här? Det är en som säger: ”Jag skall öppna i liknelser min mun, jag skall uttala sådant som är fördolt från världens grundläggning.” Han är den som talar i liknelser, nödvändigtvis oförstådd av den som inte tar emot honom såsom någonting nytt.

I Jesu undervisning finns även de bekanta självbeteckningarna: Människosonen, Guds Son, JAG (den som säger: JAG ÄR), och dessa ges också i Jesu mun betydelsen: den som är från begynnelsen till slutet, den som är i verklighetens centrum.

När Johannes börjar sitt evangelium med att tala om Ordet, som var i begynnelsen och var hos Gud och var Gud, är detta inte någon teologi, som Johannes funnit på. Hela prologen sammanhänger med och är baserad på Jesu egna ord, både sådana som vi finner i de andra evangelierna och sådana som är bevarade i Johannesevangeliet självt. Såsom Jesus-ord finner vi detta (Joh. 17:5), där han beder: ”Och nu förherrliga mig du, Fader, hos dig själv med den herrlighet, som jag hade hos dig, förrän världen var.” Här talar han uttryckligen såsom den som har haft den gudomliga herrligheten från begynnelsen. Detta omtalas även i v. 24: ”... min herrlighet, som du har givit mig; ty du har älskat mig före världens grundläggning (*prò katabolés kósmu*).”

En sådan benämning som ”Människosonen” är bekant, och det är mycket som är egendomligt med detta namn

användning i Nya Testamentet. Det är väl känt, att det förekommer flitigt i de fyra evangelierna, i *alla* evangelierna och i alla olika delar av dem. Det förekommer där ett åttio-tal gånger. Men sedan finner vi att denna term är så gott som försvunnen både i kyrkan och i den rabbiniska judendomen. Jesus förutsätter att själva namnet "Människoson" är förut bekant. När han kallar sig Människoson, säger han därmed: Jag är den om vilken ni har hört och läst.

I det kretsar till vilka Jesus talade lästes den s.k. Första Henoksboken, där människosongestalten spelar en stor roll. I den Hebreiska Henoksboken (3 Hen.), som har bevarats i synagogan av rabbiner, behandlas samma gestalt som i 1 Hen., men han benämnes icke så utan bär andra namn. Hur detta skall förklaras är svårt att säga. Man har gissat att man inom den rabbiniska judendomen, såsom motsättning till kristna benämningar eller till en eventuell kristen gnos-sis, inte använde termen "Människosonen". Men detta stämmer inte med det faktum, att där finns andra benämningar och beteckningar på denna gestalt, t.ex. den som förenades med den himlafarne och upphöjde Henok. Människosonen har många andra namn, vilka utsäger hans himmelska ställning, t.ex. ett sådant som för vår uppfattning är lika högt som begreppet Människosonen: den som bär det högsta gudomliga Namnet. Det är även egendomligt, därför att Människosonen inte är någon beteckning, som har kommit in i kyrkans eller församlingens terminologi. Då skulle man alltså ha avvisat det som man hade minst anledning att avvisa. Det kan inte vara fråga om ett avvisande av människosonsbenämningen, därför att den skulle ha omfattats av kyrkan, ty det som *i övrigt* gäller om Människosonen finns i 3 Hen.

Under förra århundradet och i början av detta sekel, då

man hade en glad och obekymrad kritik- och gissningsförmåga, var det lätt att säga: namnet Människosonen förekommer i evangelierna, ty med dessa rörde man sig i Palestina, där man visste vad som menades med detta namn; när sedan kyrkan kom ut i ”den hellenistiska världen”, som det hette (därmed menades de delar därav som låg *utanför* Palestina; det är synnerligen olämpligt att säga så, ty Palestina låg mitt inne i den hellenistiska världen — det är som att säga, att någon reser från Småland ut i Sverige), kunde den inte bruka namnet Människosonen, eftersom detta inte var bekant där. Detta är bara ett exempel på ett lättvindigt sätt att lösa problem. Vi kan alldeles tydligt iaktta, att förekomsten eller frånvaron av ordet Människosonen i de nytestamentliga skrifterna icke är beroende av huruvida dessa är riktade till palestinensiska judar eller till människor boende utanför Palestina. Det är något helt annat och mycket mer gåtfullt.

Det som däremot kan betraktas som ett faktum är: det är mycket lätt att konstatera, att benämningen Människosonen i Nya Testamentet är *begränsad till Jesu egna ord*. Det är huvudsakligen när Jesus själv talar, som människosonsbenämningen förekommer. Detta får bilda utgångspunkten för ett försök att ana anledningen till att ”Människosonen” nästan inte förekommer i annat sammanhang; endast tre gånger möter vi detta begrepp utanför evangelierna. Därmed är vi framme vid frågan om det centrala i själva människosonsbenämningen: *Jesu användning av detta namn på sig själv*.

*

Av Jesu yttranden kommer givetvis några karakteristiska drag fram. I Luk. 7:33 f. talar Jesus om hur detta släktes människor handlar; han säger bl.a.: ”Ty Johannes döparen

kom; han äter icke bröd och dricker icke vin, och I sägen: 'Han har en demon (en ond ande).' Människosonen har kommit, ätande och drickande, och I sägen: 'Se, en frossare och vindrinkare till människa, publikaners och syndares vän!'" Av detta framgår tydligt, att *Människosonen tas emot med hån och illvilja* i det släkte, som han tillhör. Detta är inte den fulla innebörden av detta ställe, men med avseende på vad "Människosonen" betyder i Jesu mun står det här om en som träder fram i detta släkte och där behandlas med *ovilja*. Han bedömes alltså såsom en som är en frossare och drinkare.

I Luk. 11:30 finns det något liknande. Där står: "Ty såsom Jonas blev för nineviterna ett tecken, så skall också Människosonen vara (ett tecken) för detta släkte." Här är det således återigen fråga om ett förhållande till det släkte, som nu lever, dvs. det släkte, i vilket han framträder.

I Mark. 9:9 talas det om Människosonen, som en gång skall uppstå från de döda. Här är alltså Jesus bland sina lärjungar, och han talar om att *han såsom Människoson skall stå upp från de döda*.

Vidare finner vi, att Människosonen skall vara utsatt för ett bittert hat från den världens makt, som verkar genom detta släkte. Detta ligger bakom t.ex. sådana uttalanden som att de rätta lärjungarna *såsom lärjungar till Människosonen* skall bli utsatta för förföljelse. I saligprisningarna i Luk. 6:22 heter det: "Saliga ären I, när människorna komma att hata eder, och när de komma att skilja ut eder och komma att smäda ... *för Människosonens skull*." Det är hatet mot det gudomliga, dvs. det sataniska hatet, som verkar genom människor, *förföljelsens människor*, och vilket väckes på grund av att det är Människosonens krafter, som är i verksamhet.

Det är ett drag som särskilt hör samman med att Människosonen är hånad, föraktad och förföljd, med att han skall dö och att han i detta släkte är fullkomligt utan all makt och värnlös. Vi har det bekanta uttalandet: "Rävarna hava kulor, och himmelens fåglar nästen; men Människosonen har icke där han kan luta sitt huvud" (Matt. 8:20). Människosonen är i själva verket *hemlös* här. När Jesus kallar sig Människoson, är det i samband med sådana drag, som Johannes i evangeliets prolog sammanfattar i orden: "Han kom till sitt eget, och hans egna togo icke emot honom" (Joh. 1:11). Han kom från en främmande värld, men denna andra värld, Guds värld, är den, i vilken han äger människovärlden. Denna är framsprungen ur Guds hand såsom en enda skapelse. Han är Ordet från begynnelsen, genom vilket allt har blivit till, och världen är hans egen. När Jesus talar om Ordets-Kristi ankomst till sitt eget, där han icke blev mottagen, använder han "Människosonen" som beteckning på sig själv.

Människosonen är också den som i denna värld visar sitt ursprung genom att han har makt att förlåta synder och makt att hålla dom: "Men för att I mån veta, att Människosonen har makt att förlåta synder *på jorden* ... (Mark. 2:10). Det är alltså han som nu är kommen här på jorden, mitt i detta släkte. Han har makt att förlåta synder, och han skall bli till en dom — han skall hålla dom.

I 1 Hen. talas det om Människosonen såsom en domare. Han hör samman med fulländningens tid. Och nu heter det i Joh. 5:27: "Och han (Fadern) har givit honom (Sonen) makt (befogenhet) att hålla dom, *eftersom han är Människoson.*" Guds Son har alltså fått makt att hålla dom, därför att han är Människoson. Detta är mycket anmärkningsvärt. Den som håller dom är Gud. Naturligtvis har Gud makt att hålla

dom. Domsmakten ligger egentligen i Guds hand; den är något gudomligt. Strax före det angivna citatet talar Jesus om sig själv under benämningen ”Sonen” (= Guds Son). Men när han skall tala om att han av Gud fått makt att hålla dom, förklaras det med att han är Människoson. Därför att han är Människoson, har han makt att hålla dom. Den tydningen är utesluten, att han skulle ha fått speciell makt att hålla dom, därför att han själv är en människa bland människor, så att han på detta sätt känner deras förhållanden. Här gäller det inte hans mänsklighet utan hans gudomsmakt, hans av Gud givna makt att hålla dom. Människosonsbegreppet uttrycker här den gudomlige i hans egenskap av domare.

Ordet ”dom”, grek. *krisis*, förekommer också här i betydelsen ”kris”, ett avgörelsens faktum. Den som kommer från den gudomliga världen blir till dom genom att människorna älskade mörkret mer än ljuset (Joh. 3:19). De, till vilka han kom, föredrog och föredrar mörkret framför ljuset. Det blir alltså en *sådan* avgörelse, en *sådan* kris. Världen dömes därigenom att den älskar mörkret framför ljuset.

Det är således inte det mänskliga utan det *gudomliga*, som är betonat i benämningen ”Människosonen”. ”Människoson” är i detta sammanhang mer än ”Guds Son” (om det nu skulle kunna göras någon skillnad). I den serie av benämningar, som Jesus har på sig själv, står beteckningen ”Människoson” för något gudomligt i ännu djupare och *hemlighetsfullare* mening än ”Guds Son”, liksom det är förmer än beteckningen ”Messias” (”Kristus”) i och för sig, om man ser till benämningarnas användning var för sig. Detta betyder inte, att Kristus skulle vara mindre såsom Guds Son, utan det innebär att själva benämningen ”Människoson” i detta sammanhang blir något som anger ännu mer av

den gudomliga karaktär, som Kristus ju alltid har, än benämningen "Guds Son". Det är inte litet som säges om Sonen: "Ty såsom Fadern har liv i sig själv, så har han ock givit åt Sonen att hava liv i sig själv" (Joh. 5:26). Men så heter det dessutom: "Och han har givit honom makt att hålla dom, *eftersom* han är Människoson." Han har såsom Människoson del i den gudomliga domsrätten.

Ett annat drag, som är synnerligen viktigt, är det som framkommer i sådana ställen som Luk. 19:10: "Ty Människosonen har kommit *för att uppsöka och frälsa det som är förlorat.*" Människosonen kom för att frälsa det förlorade. I Mark. 10:45 har vi ett liknande uttalande: "... Människosonen har icke kommit för att tjänas, utan för att tjäna och giva sitt liv (sig själv) till lösen för många." Även frälsningsverket är uttryckt med människosonsbegreppet, och då är det speciellt fråga om den djupaste funktionen i detta frälsningsverk: att ge sitt liv för de många, att uppsöka och frälsa det förlorade.

Vi bör lägga märke till vad det förlorade är för något. Det betyder det i alla sammanhang förlorade. Men det måste ses i samband med begynnelsen och änden. Det är den från begynnelsen förlorade, *människan sådan hon är i sin förlorade begynnelse.* Här är också Människosonen den hemlighetsfulle, uppenbarade Frälsaren, som uppenbarar även det som är förlorat för människan själv, den förlorade mäskligheten, *det förlorade i människan.* Han är själv från begynnelsen, kommen från Skaparens värld, och söker detta som har blivit främmande för och fientligt mot sitt egentliga ursprung, sådant det är skildrat i skapelseberättelsen: "Och Gud skapade *människan till sin avbild ...*" (1 Mos. 1:27). Namnet "Människosonen" är förbundet med att han är "den osynlige Gudens avbild" (Kol. 1:15). Man skulle

kunna säga, att detta är Pauli sätt att antyda namnet ”Människosonen”: ”... vilken är den osynlige Gudens avbild, förstfödd före all skapelse, ty i honom skapades allt ...” Detta står i omedelbar anslutning till orden: ”... i vilken vi hava förlossningen, syndernas förlåtelse ...” Han har makt att förlåta synder på jorden, därför att han är den Människoson, som från begynnelsen var och som förbliver den osynlige Gudens avbild.

*

Den himmelska gestalten Människosonen bär det högsta gudomliga namnet, vilket ofta omtalas i Nya Testamentet. Där har Kristus det högsta Namnet. I Fil. 2:9 säges uttryckligen, att Gud givit honom — att han alltså *fått* — det Namn som är över alla namn. Vilket är detta Namn? Det är det högsta Gudsnamnet, det som inte kan uttalas.

Jesus *fick* alltså detta Namn; det förlänades åt honom. Av vem har han fått det? Av Gud. Det är detta som uttrycker, att han är gudomlig. Jesus själv anger detta så: ”Jag och Fadern äro ett” (Joh. 10:30). Han har samma Namn som Gud, och detta är det outtalbara Namnet, det som människor inte kan uttala och som aldrig är uttalat i Nya Testamentet. I de heliga Skrifterna är det betecknat med JHWH, och vi måste observera detta obestridliga faktum, att ordet inte finns uttalat någonstans i Nya Testamentet. Där finns intet uttal, varken ”Jehova” eller något annat. Jag vill än en gång betona, att denna himmelska gestalt, Människosonen, *får* detta Namn. Han tar sig det inte, utan det är på grundval av enheten mellan Fadern och Sonen som Fadern *ger* honom det högsta gudomliga Namnet.

Det är en utomordentligt djup innebörd i detta, att Namnet icke kan uttalas. Det finns en legend, vilken i handböcker eller där den överhuvudtaget omnämnes, tas på allvar, näm-

ligen att översteprästen vid den stora försoningsdagen skulle ha uttalat detta Namn och att dess uttal blev glömt efter templets förstörelse, när den siste översteprästen gick bort, ty han skulle inte få uttala det annat än i det allraheligaste. Det är en *legend* eller ett slags symbolisk berättelse, som vill ge en antydning om vad det gäller. I Nya Testamentet är det uppenbarligen så, att detta Namn icke kan uttalas. Man kan möjligen säga, att uttalet är "glömt", fastän något sådant inte utsäges i Nya Testamentet. Men man skulle åtminstone få en aning om vad som därmed menas. Varigenom blev uttalet glömt? *Det glömdes vid syndafallet*. Då Gud skapade människan, skapade han — står det — människan till sin avbild, och däri ingår icke kunskapen men uppfattningen av gudomsväsendet. Här är jag angelägen om att betona, att detta inte är ett korrekt uttryck i och för sig utan endast något som skulle kunna ge en antydning om i vilken mening man skulle kunna säga, att uttalet är glömt. Människorna efter syndafallet äger icke uttalet av detta gudomliga Namn.

Vidare bör man observera, att Jesus själv aldrig gav lärjungarna ett uttal av Namnet: han uttalade aldrig JHWH. Men det heter i Joh. 17:6: "Jag har uppenbarat ditt Namn för de människor, som du har givit mig ut ur världen." Till detta ställe föreligger en "legend", dock ingalunda så utbredd som den nyssnämnda. Man har gissat (en gissning, som för övrigt är rätt belysande), att ett av de djupaste motiven till Jesu motståndares anklagelse mot honom för hädelse skulle vara, att han öppet hade uttalat det högsta gudomliga Namnet. Detta är en ren gissning; det finns intet som helst dokument om detta. Det är en ytlig gissning, baserad på en ytlig uppfattning. Jag skulle väl tro att de flesta, inte bara exegeter utan även bibelläsare, vilka är förtrogna

med andan i Nya Testamentet, fattar att orden i Joh. 17:6 inte kan förstås så: ”Jag har lärt dessa människor ... uttalet av bokstäverna i ditt Namn.” Envar begriper ju att däri ligger, att han har givit dem det som Namnet uttrycker, det som ryms i Namnet.

På vilket sätt uppenbarade Jesus Guds Namn för lärjungarna? Med ett uttryckssätt, vilket inte direkt användes i Nya Testamentet men som kunde ge en aning om i vilken riktning detta ord är att fatta, kunde man säga: *han var själ, i sin person och i sitt verk, uttalet av det outtalbara Gudsnamnet*. Detta kunde man anknyta till det som står i Joh. 1:14: ”Och Ordet vart kött och tog sin boning (hade sin *shekiná*, Guds *shekiná*) ibland oss, och vi sågo hans herrlighet ...” — ”Ingen har någonsin sett Gud” (Joh. 1:18) — det är parallellt med att ingen kan uttala det högsta Gudsnamnet. Men så har vi det oöversättliga uttrycket, prologens sista ord: ”— den enfödde Sonen, som är i Faderns sköte, han har utlagt (honom).” Den formulering, som vår gällande svenska översättning har (”han kungjort, vad Gud är”), är en direkt felöversättning. — ”Ingen har någonsin sett Gud” — parallellt: ingen människa i denna tidsålder har någonsin kunnat eller kommer någonsin att kunna uttala det högsta gudomliga Namnet. Men det finns *en* som har uttalat Gud, framlagt honom, dvs. uttalat hans Namn i sin person, i sitt väsen, så att ”vi sågo hans herrlighet, såsom den av Fadern enföddes herrlighet från (sin) Fader”; *dóxa* betyder den gudomliga herrligheten.

Det högsta Gudsnamnet hör samman med Människosonen såsom bärare av det gudomliga Namnet. Människan skapades till Guds avbild. Det finns verkligen en människa, som är den osynlige Gudens avbild, och det är således Människosonen eller Människan. Han är verkligen ”den

osynlige Gudens avbild, förstfödd (*såsom Människoson*) före all skapelse”.

När man i Israel läste om hur Gud uppenbarade sig för Mose i den brinnande törnbuschen (2 Mos. 3) och då omtalade sitt Namn, läste man inte heller där så, att Mose fick *uttalet*. Mose kunde inte uttala namnet, liksom ingen annan människa heller. *Därför* frågade han: ”Se, (när) jag kommer till Israels barn och säger till dem: ’Edra faders Gud har sänt mig till eder’, och de säga mig: ’Vad är hans namn?’, vad skall jag säga dem?” (v. 13). Det vill med andra ord säga: ”Under vilket namn skall jag nämna dig?” Svaret är: ”JAG ÄR har sänt mig till eder” (v. 14). Och då är ”JAG ÄR” ett av de uttryck, vilka *anger* det högsta Namnet. Detta är sedan utfört i de tre leden: ”... den som är och den som var och den som kommer ...” (Upp. 1:8). Härtill kan vi jämföra uttrycken ”den Förste och den Siste” (Upp. 1:17) och ”A och O, begynnelsen och änden” (Upp. 21:6). I Nya Testamentet har vi Jesu egen användning av det högsta Namnet överallt där Han om sig själv säger: ”JAG ÄR ...”

*

I anslutning till det s.k. kristologiska stycket i Fil. 2, där det i v. 9 heter: ”Därför har ock Gud högeligen upphöjt honom och givit honom det Namn, som är över alla namn ...”, skall vi ta upp frågan: *När* skedde denna upphöjelse?

Vid en mer eller mindre ytlig läsning kan det lätt förstås så, att Kristus hade blivit människa och varit lydig intill döden på korset och sedan uppstått (detta nämnes inte i Fil. 2) och att han först *efter detta* blev upphöjd och fick det högsta Namnet. Man fattar det alltså i kronologisk ordning, i tidsföljd. Denna tolkning får naturligtvis den konsekvensen, att Kristus dessförinnan icke hade det gudomliga Namnet. Men nu heter det i början av detta kristologiska stycke,

att han icke räknade såsom ett byte att vara jämlik med Gud (v. 6). Om man talar om ett ”före” och ett ”efter” ger detta vid handen, att han var jämlik Gud före inkarnationen.

Vidare är det att märka att om det skulle ha varit Pauli mening och uppfattning, att Kristus efter sin uppståndelse uppnådde en högre ställning, en högre värdighet, än han någonsin förut haft, den i så fall skulle stå i strid med hela den evangeliska framställningen, med Jesu egna ord. Men inte nog med det: detta skulle stå i strid med vad vi finner i Pauli egna skrifter, t.ex. i Kolosser- och Efesierbreven, speciellt det kristologiska stycket i Kol. 1, vilket man bör ha såsom sammanfattande minnesord.

Än en gång vill jag påpeka, att den kristologiska framställningen i Kol. 1 icke är någon fristående ”teologi” utan att det som här säges tar sin utgångspunkt i orden: ”... i vilken (Guds Son) vi hava återlösningen, syndernas förlåtelse ...” (v. 14). Han är ”den osynlige Gudens avbild, förstfödd före all skapelse, ty i honom skapades allt ...” — helt i överensstämmelse med vad Johannesevangeliets prolog säger: ”... utan det (Ordet, Kristus) har intet blivit till ...”

Upphöjelsen är här icke något som ingår i en kronologisk följd. På sätt och vis skulle man kunna säga, att denna upphöjelse är oberoende av tiden, ”utanför tiden”. I varje fall är detta riktigt, om man avser denna tidsålders tid. Jesus Kristus är upphöjd *från begynnelsen* och bär från begynnelsen det gudomliga Namnet. Detta äger han från begynnelsen *på grund av att han är lydig intill döden på korset*, ty denna lydnad, denna korsdöd, är given från begynnelsen. I denna tidsålders historia har det skett på en bestämd punkt, men i den himmelska, andliga verklighetens perspektiv är det redan givet i begynnelsen — det är inte endast förutsett, utan det är där såsom en realitet.

Återigen — jag vet inte för vilken gång i ordningen — hänvisar jag till den märkliga formuleringen i Uppenbarelseboken (13:8), där det heter: "... i Livets bok, Lammets, det slaktades ..." och där det omedelbart efter "slaktades" kommer: "från världens grundläggning". Att denna ordföljd där är avsiktlig och att det således ligger en bestämd antydning i detta torde vara givet. För att få med denna betydelse bör man alltså helst bibehålla grundtextens ordföljd och tala om Lammet som var *slaktat från världens grundläggning*. Det vill med andra ord säga, att här är Kristi kors med från begynnelsen och att däri Guds eget högsta Namn framträder.

Jesus kallar sig själv Människoson. Utmärkande för Människosonen är besittningen av det högsta Gudsnamnet. Men han brukar också dessa gåtfulla uttryck, vilka inte heller alltid framträder i översättningen, uttryck av typen "JAG ÄR" eller "Jag är Den (Han)" — "Han är jag (*Ani Hu*)", dessa ord som på ett mycket betydelsefullt sätt är insatta i olika sammanhang i evangelierna. Härmed menas först, att Jesus själv har uttalat dessa ord och att han gjort det på ett mysteriöst, mysteriefyllt, sätt. Vidare har tydligen också lärjungarna uppfattat detta eller blivit undervisade om det, så att dessa ord även kommit in i evangeliets komposition på ett markerat mysteriöst sätt. Det är intet tvivel om att "Jag är" och även själva ordet "Jag" (betonat) är en hän-syftning på orden i 2 Mos. 3, där detta högsta Gudsnamn uppenbaras för Mose. Men dess uttal ges honom inte, varför han frågar hur han skall *ange* det gudomliga Namnet. Svaret är: "Så skall du säga ...: 'JAG ÄR' har sänt mig ...". Där är således "Jag är" det som anger detta högsta gudomliga Namn. Mose skall inte säga "Jag är" om sig själv, utan han skall tala om, att "JAG ÄR" *har sänt honom*.

När Jesus kommer, är han den som *själv* kan säga: ”JAG ÄR”. Han som äger det högsta Gudsnamnet är själv där.

Här har vi att observera, att i detta ”Jag är” redan finns en antydning om en innebörd i detta högsta gudomliga Namn. Här är återigen ett fall, där den judiska mystiken och Nya Testamentet står på precis samma ståndpunkt, med andra ord: ur nytestamentlig synpunkt äger den judiska mystiken i detta avseende sanningen. Det är ju på många punkter som dessa stämmer överens i motsats till fariseismen och andra riktningar.

Tydningen förekommer i tre steg. Det första steget är ett enda led: ”JAG ÄR”. Det andra steget är: ”Jag är den förste och den siste ...” (Upp. 1:17). Det tredje steget är tredelningen: ”... den som är och den som var och den som kommer ...” (Upp. 1:8).

Det är anmärkningsvärt, att där detta högsta Gudomsnamn anges, det alltid är just i sammanhang med att Kristus, den som äger detta Gudanamn, framstår som den som är från begynnelsen, genom all tid och till änden. Gudomsnamnet har han från begynnelsen: han som var från begynnelsen. — Namnet ”Den Kommande” kan, och det med rätta, fattas futuralt i det avseendet, att det hänvisar till och motsvarar slutet, änden. — Men även vart och ett enskilt av dessa led är samtidigt förbundet med både begynnelsen och änden: Slutet är också någonting som är från begynnelsen, liksom Kristi kors där i mitten är från begynnelsen.

I evangelierna, både i Jesu egna ord och i sådant som evangelisten säger (t.ex. i Johannesprologen) ligger det en särskild betoning i uttrycket ”komma”. När Jesus talar om sig själv såsom Människosonen, står detta: ”*Jag har kommit*” eller ”*han kom*”, ”*Människosonen har kommit*”. Detta är intet likgiltigt eller ytligt ord, utan det är tydligt betonat:

”Jag har kommit” = ”Jag är Den Kommande”. — Johannes döparen sänder till Jesus den frågan: ”Är du *Den Kommande* ...?” Så bör man ju översätta det — icke: ”Är du den som skulle komma ...?”, ty det ger inte hela meningen. Det ligger en djup betydelse i att Jesus är Den Kommande. Bäst vore, om man för sig själv kunde se denna översättning så, att man har Den Kommande med stor bokstav. Detta är alltså ett namn på den som äger det högsta gudomliga Namnet och som därför är Förlossningen och Fulländningen.

Man kan försöka komma närmare innebörden av det högsta Gudsnamnets *outtalbarhet* genom att säga så: det gudomliga eller gudomen har uppenbarat sig och framträder i uppenbarelseformer, vilket t.ex. Paulus uttrycker så i det bekanta stället Rom. 1:20: ”Hans *osynligheter (aórata) syns* ju från världens skapelse, förnumna genom *verken* (hans verk) ...” Det grekiska ordet *poiäma* (”verk”) är här ett översättningsord för det hebreiska *ma‘asá*, vilket ofta förekommer i Gamla Testamentet: ”Alla *dina verk*, Herre, skola tacka dig”, står det t.ex. i Ps. 145:10, som ingår i de dagliga morgonpsalmerna (Ps. 145-150).

Man kan säga, att det finns en hel serie av uppenbarelseformer, alltifrån den synliga, den yttre sidan av skapelsen — för Paulus stod det klart, att den som såg skapelsen däri såg Skaparen — till uppenbarelsen i det gudomliga handlandet med människor, med folken och med gudsfolket. Hans frälsningsverk har uppenbarats. — Så kommer uppenbarelsen i form av de gudomliga orden, vilka är givna genom profeter. — Vidare är det uppenbarelseformerna i de gudomliga kraftverkningarna eller aspekterna av hans handlande, detta som vi kallar *de tio Sefirót*, vilka ofta anförs och omnämnes i Nya Testamentet. Det är sådana begrepp

som Vishet och Insikt (*sofía* och *gnôsis*), Nåd och Rättfärdighet osv.

Men så finns också det som Paulus kallar *aórata* (osynligheter), det gudomliga som *icke* är uppenbarat — gudomen själv i sin oåtkomlighet. Det högsta gudomliga Namnet är outtalbart på samma sätt som det gudomliga i sitt innersta är oåtkomligt. Därför är det så väsentligt, att detta högsta gudomliga Namn är uttalat.

Det antydes att något sådant även föreligger bland människor, skapade av Gud, när de blivit återförda, nyfödda, till den tillvaro, för vilken de genom Guds skapelse var ämnade. Även en sådan människa får, erhåller som gåva, ”*ett nytt namn*” — och det uttrycket är mycket betecknande — ”... *som ingen känner utom den det får*” (Upp. 2:17), ett namn, som ingen känner utom den som bär det. Men det är väsentligt att detta namn är *givet*.

Det högsta gudomliga Namnet innefattar själva gudomens väsen, och då är det detta som är egendomligt och så överväldigande: att Kristus har detta Namn. Det som icke kan uppenbaras blir här synligt i hans person. Det betyder inte att det osynliga nu upphör att vara osynligt, men det träder människan nära.

Det outtalbara Namnet och det Osynliga hör tillsammans. ”Ingen har någonsin sett Gud” (Joh. 1:18) är parallellt med att ”det Namn, som är över alla namn” icke kan utsägas. ”Ingen har någonsin sett Gud” — det gäller, när Johannes strax förut har sagt: ”... vi sågo hans herrlighet ...”, och detta senare härleder sig från och sammanhänger med vad Jesus själv enligt detta evangelium har sagt, t.ex.: ”Den som har sett mig, har sett Fadern” (Joh. 14:9). Men den som således har sett Fadern, har aldrig sett Gud. I ordet: ”Den som har sett mig, har sett Fadern” ligger precis detta: ”Ingen

har någonsin sett Gud ...” Men den som har sett Kristus, honom har det gudomliga kommit nära.

Det är detta som är så viktigt att observera, detta överväldigande: Namnet är uttalbart — Gud kan aldrig någon se. Det gäller alltför, även sedan Kristus blivit uppenbarad, och i all synnerhet *då* inser man, att ingen någonsin kan se Gud. Men samtidigt har den som sett honom, sett Fadern, så att Jesus kan säga: ”Jag har uppenbarat (*visat*) ditt Namn för de människor, som du givit mig ur världen” (Joh. 17:6). Det betyder ju inte, att han givit dem ett uttal, gjort det möjligt för dem att uttala detta Namn, lika litet som det betyder, att han för dessa människor på jorden har öppnat den himmelska herrlighetens Glans och herrlighetens Tron, utan det innebär, att *i honom* har allt av Gud kommit till människor, så att han kan verka i dem som vill ta emot det. Det är något fullkomligt överväldigande och fullkomligt ofattbart.

Sjunde ämnet

UPPSTÅNDELSEN

Kristi uppståndelse

Uppståndelsens innebörd kan inte förstås utan korset. Korset och uppståndelsen hör tillsammans. Och det innebär, att de båda hör till mysteriet och sålunda är ett mysterium, dvs. de hör tillsammans med helheten, med begynnelsen och fulländningen i Guds plan, i Guds handlande och verk. Således kan det inte bli tal om, att man skall kunna uttömma vad detta innebär. Det är ju viktigt, att det verkligen är ett *mystárion*, vilket alltså inte kan uttömmas, men vars krafter och realitet kan tas emot och märkas.

När det är fråga om betydelsen av själva begreppet eller ordet ”uppståndelse” i Nya Testamentet, så är det där fråga om *Kristi* uppståndelse, liksom korset är *Kristi* kors. Hans uppståndelse är grunden till all uppståndelse. Uppståndelse hör ju tillsammans med död och liv. Men att uppståndelse inte kan vara bara detta, att den, som har dött, får liv igen eller har ett liv efter detta, det är ju uppenbart. Det framhålles direkt i evangelierna och i samband med Pauli tal (t.ex. i Apg. 23), att det inom det samtida Israel fanns de, som förnekade det, som fariséerna höll strängt på, nämligen de dödas uppståndelse, de dödas livgivning (*techijjât hammetím*). Fariséerna hävdade denna de dödas uppståndelse. Andra förnekade den. Även t.ex. samariterna hörde till dessa, som inte skulle anta en de dödas uppståndelse. Men det framgår klart, att *de dödas uppståndelse inte betyder bara rätt och slätt ett fortsatt liv*. Ty dessa, som avvisade denna de dödas uppståndelse, de gjorde det med tanke på att de döda ju redan är levande. Vad var alltså skillnaden? Ja, först och främst var det den skillnaden, synes det, att för såväl fari-

séerna som även för Paulus, vilken härvidlag intar samma ståndpunkt, är de dödas uppståndelse förbunden med slutet på denna tidsålder och med början av den nya kommande tidsåldern, alltså med *fulländningen*.

Nu heter det om Kristus, att han har uppstått. Och i denna uppståndelse är människornas uppståndelse insatt. I fråga om Kristi uppståndelse, så vitt man överhuvud taget kan våga sig på att yttra sig om denna, kan man erinra om en annan viktig sak, nämligen att *det här inte är fråga om någon slags bara individuell erfarenhet för Kristus Jesus*, som sedan eventuellt kan efterliknas eller har kraftverkningar. Vad innebär Kristi uppståndelse? Ja, man kan vända den frågan så: Vilken är det, som uppstår här? Vem är denne Kristus? Det finns här en förbindelse med korset. Jo, det är han, som har gått in i hela mänskligheten och tagit på sig allt, främst det fördärv, som syndafallet — detta hemlighetsfulla — har föranlett, och allt som följer av det. Det är alltså den Kristus, som har hela mänskligheten med sig, i sig, som uppstår.

I 1 Kor. 15 har vi det märkliga ordet: ”Men om Kristus förkunnas att han uppstått (egentligen: uppväckts) från de döda...” Det är en särskild uppväckelse, som inte kan jämföras med någon annan. Det är många, som har blivit uppväckta ifrån de döda, Lasarus t.ex. ”... hur (kunna) några bland eder säga, att de dödas uppståndelse icke finnes? Men om det icke finnes de dödas uppståndelse, har icke heller Kristus blivit uppväckt” (1 Kor. 15:12 f.). Det står alltså inte på detta ställe: ”Om inte Kristus har blivit uppväckt, så uppstår inte de andra heller”, vilket naturligtvis också är sant. Utan det som betonas är, att om de dödas uppståndelse inte finns, då har inte heller Kristus blivit uppväckt. Här är således *den oupplösliga förbindelsen med Kristus, den Ende*

och de många, dvs. hela mänskligheten. Vi ser här hur detta är förbundet med grundmysteriet: ifrån begynnelsen till änden. Det framgår på många ställen. Man kan hänvisa till Fil. 3:10, där det talas om Kristi uppståndelses kraft och gemenskapen med hans lidanden. Där är ju korset och uppståndelsen förenade. Och vi blir medgestaltade till hans död, om vi alltså också har del i hans uppståndelse. Vår hemvärld (*políteuma*) är nu i himlarna ifrån vilka vi förväntar Frälsaren, Herren Jesus Kristus, som skall omgestalta vår förnedrings kropp till att bli samgestaltad med hans herrlighets kropp, herrlighetens kropp, enligt den kraft, som han äger (Fil. 3:20 f.). Det är således här fråga om, att denna uppståndelse är en enhet med herrlighetens Herres uppståndelse. Det är ju endast En, som har herrlighet, *dóxa*, det är Gud själv. Det är således den gudomliga uppståndelsen.

Genom Kristi uppståndelse har någonting skett med hela mänskligheten eller är givet att där tas emot. Det är detta, som Paulus säger sig förkunna, alltså komma med som ett budskap ifrån Gud. Det är ju inte sig själv han förkunnar eller sitt eget budskap. ”Vi förkunna ju icke oss själva, utan Jesus Kristus (såsom) Herre ...” (2 Kor. 4:5). Och ”Herre”, det betyder ju Gud, han, som har det högsta gudomliga Namnet enligt Fil. 2. Det är således förbundet med begynnelsen och slutet, fulländningen. Det vill säga: här är det en omskapning, ett återställande till det som var Guds vilja med människorna, sålunda det som kallas för Frälsningen. Därför kallas Kristus också här i Fil. 3 *sōtār*, Frälsare.

Det finns ett ord på arameiska, till vilket man torde kunna anknyta själva det grekiska ord, som är valt för de dödas uppståndelse, *anástasis*. Ty *anástasis* kan ju inte bara vara en översättning av *techijját ham-metím* (de dödas livgivning). Men detta arameiska ord heter *qajjamtá* (bestämd

form), och det betyder just ”fastställandet” (i begynnelsen) och återställandet” (i fulländningen), alltså det, som ligger i själva det gudomliga skapelseverket. I *anástasis* ligger således detta, att här är hela skapelsen sammanfattad, framställd, således begynnelsen och fulländningen sammanförda, inslutna i en cirkel. Och man kan erinra om Kol. 1 — detta märkliga avsnitt — där det talas om Gud såsom Fadern, som har gjort oss skickade att ha del i de heligas arvedel i ljuset, han, som har ryckt oss ut ur mörkrets välde, (det är alltså det, som ligger i syndafallet och onskans makt och den Ondes, mörkrets, lögnens, hatets och dödens värld) och ställt oss över till sin kärleks Sons rike. (Där är det således Kristus såsom Son, som är ett med Fadern och som är uttryck för och bär upp Guds egen kärlek, den enda verkliga kärleken, all kärleks källa.) Och i den, i honom, har vi således förlösning, friköpning, befrielse ifrån mörkrets välde och syndernas förlåtelse. Alltså verkligen syndernas, syndens, förlåtelse, ifrån begynnelsen. Och så säger Paulus då omedelbart: ”... vilken (denne Kristus) är den osynlige Gudens avbild (enheten med honom), förstfödd av hela skapelsen” (som innesluter den i sig). Det betonas genom upprepning: ”Ty i honom skapades allt i himmelen och på jorden, det synliga och det osynliga, vare sig troner eller herravälden ... allt är genom honom och till honom skapat. Och han är framför alla, och allt *har fått sitt bestånd* i honom ...” I uttrycket ”har fått sitt bestånd”, ”*synéstäken*”, har vi denna stam igen, som hör tillsammans med *qajjamta*. Vi har *anástasis* och *anastánoi*. Vi har *metástasis* och här alltså ”*synéstäken*”. ”... han är huvudet för kroppen, (som är) församlingen, han, som är början, förstfödd av de döda, på det att han skulle vara i allt den som är den förste” (och det innefattar i sig allt, alla), i vilken hela fullheten bor. Och så

kommer det återigen tillbaka till korset, hans kors. Det ger en aning om mysteriet. Uppståndelsen är således en levande realitet för människan och kan tas emot i sin *fullhet*, såsom realitet i tron på Gud, Frälsaren.

Uppståndelsens mysterium

Uppståndelsen hör till den sida av den heliga Skrift, som heter *mysteriet* eller det hemlighetsfulla, och detta är en del vid vilken det lägges stor vikt i Nya Testamentet. Och det gäller strängt taget allting i Skriften, att det har ett djup, som alltid finns på varje ställe, i varje begrepp.

Ordet ”*mystárion*” har i Nya Testamentet alltid sammanhang med begynnelsen och slutet, med den gudomliga världsplanen, med skapelsen, syndafallet, frälsningen, fulländningen. *Mystárion* är Guds — Skaparens och Frälsarens — hemlighet. Så är också uppståndelsen såsom ett Guds mysterium förankrad i begynnelsen och slutet, i den gudomliga världsplanen och frälsningsplanen.

Det finns ingen förklaring på uppståndelsen i Nya Testamentet. I motsats till olika religioners urkunder är Nya Testamentet återhållsamt i detta ämne och i allt som gäller livet utanför detta jordeliv. Det centrala i evangeliet är *Kristi* uppståndelse, och med denna är den troende människans uppståndelse förknippad. Vad är då uppståndelse? — Man kan här peka på vad uppståndelse *inte* är. Uppståndelse är inte detsamma som enbart ett liv efter detta. Det är något av helt annan art än liv efter detta. Man har under inflytande av materialistiska tankegångar försökt framställa idéer om att det i Nya Testamentet inte finns någon lära om livet efter detta. Det är svårt att förstå vad som är grunden till dessa försök. Så har man kommit med konstruerade översättningar av t.ex. Jesu ord till rövaren på korset: ”Sannerligen säger jag dig *i dag*: Du skall vara med mig i paradiset.” Och ändå är ju det som talas om den rike mannen och Lasarus så klart framställt.

Men då det gäller Kristi uppståndelse, så är den en enastående händelse. Något enastående har skett, som visar att uppståndelse inte är detsamma som ett liv efter detta. Det är inte fråga om att vara i paradiset eller rent av nära den gudomliga tronen, utan något alldeles enastående.

När det gäller mysteriet har det alltid att göra med det som var av begynnelsen, och när Kristus uppstår, så är det han som var av begynnelsen som uppstår. Kristi uppståndelse hör till frälsningsverket, som också var av begynnelsen. Vem är det som uppstår? — Det är den som i sig innesluter hela mänskligheten. Genom Adam kom syndafallet, varigenom mänskligheten på ett avgörande sätt kom att bryta sig ut ur det av Gud givna livet och vandra på en annan väg. Genom Kristus har det förlorade återförvärvats. Människan skapades till Guds avbild. Uppståndelsen är ett upprättande av människosläktet, av människan. Detta är tydligt utsagt i Kolosserbrevets första kapitel. Där har vi det markerade uttrycket ”avbild”. Gud, Frälsaren, har uttagit oss från mörkrets välde och försatt oss i sin kärleks Sons rike. I honom har vi förlösningen, syndernas förlåtelse, i honom, som är den osynlige Gudens *avbild*, förstfödd av hela *skapelsen* (Kol. 1:13 ff.).

I uppståndelsen åstadkoms det undret att det som hör till den gudomliga mänsklighetstillvaron har upprättats. Det är fråga om en *hel* människa, som det är uttryckt i *skapelsen*, den av Gud skapade *hela* människan. Skillnaden mellan ett liv efter detta och uppståndeliselivet är den tillvaro, som var angiven i *skapelsen* med *en kropp*. Den som har del i uppståndelsen har en verklig kropp. Detta står ej omtalat i detalj, men att mysteriet inte kan uttömmas eller förklaras, hindrar inte att det kan mottagas som en realitet.

Det står i evangelierna, att på en punkt var Jesus och

fariséerna eniga, nämligen i fråga om de dödas uppståndelse. Andra förnekade uppståndelsen och talade om ett liv efter detta, en fortsättning efter döden. Också fariséerna talade om ett liv efter detta, men dessutom om en slutlig uppståndelse vid denna tidsålders slut och den kommande tidsålderns inträde. Man uttrycker det med "en ny himmel och en ny jord", dvs. den kommande tidsåldern. Om den kommande tidsåldern är såväl den judiska mystiken som synagogan och fariséerna ense. I Nya Testamentet sättes den nya tidsåldern i samband med Kristi återkomst. *Människornas uppståndelse är alltså förlagd till Kristi återkomst, den nya tidsåldern, då det gudomliga livet herrskar.*

Mellantiden är ett liv efter detta. De skriftlärdade hävdade, att vid uppståndelsen blir människan en fullt mänsklig varelse, såsom hon var i paradiset. Uppståndelsen innebär en fullt kroppslig tillvaro. Men också det liv som är mellan döden och uppståndelsen är enligt dem inte en okroppslig tillvaro, så att det bara är själen som lever utan ett liv där människan är utrustad med *en form*. Hon ses av andra som en varelse med form. Hon har ögon, öron och mun, hon upplever smärta och dess motsats, men hon är inte bunden av sådana hinder som binder kroppen under jordelivet. Hon förflyttar sig på ett annat sätt.

Det är dock skillnad mellan fariséernas lära och vad vi läser i Nya Testamentet. Enligt fariséerna har vi en tredelning av huvudvillkoren för livet efter detta. Vi har de rättfärdiga i paradiset. Till dem hör martyrerna, vilka har sin plats inför den himmelska tronen. Det är en tillvaro i lycksalighet i den himmelska världen, änglavärlden. Så har vi de onda, som lever sitt liv i helvetet, Gehenna. Och mellan dessa båda klasser har vi dem om vilka det säges, att de varken är fullt rättfärdiga eller helt onda. De lever i ett slags mellan-

tillstånd. De rättfärdiga är vita, klädda i vita kläder, de onda är svarta som sot och de i mellantillståndet är gråa. De gråa är i ett purgatorium, en ”skärseld”, och kan renas undan för undan, tills även de får klädas i vita kläder. Det är stor skillnad mellan denna lära och det som vi läser i Nya Testamentet.

Det avgörande i Nya Testamentet är, att Kristus gjort *uppståndelsen* till en verklighet. Han är redan uppstånden och genom honom får den troende människan del av hans uppståndelse. Paulus förbinder människans och Kristi uppståndelse så starkt att han säger, att om det ena inte finns, så har inte heller det andra skett (1 Kor. 15:13). ”Men om de dödas uppståndelse icke finnes, har icke heller Kristus uppväckts.”

Kristi uppståndelse är enastående i historien, och den står i samband med de två huvudfakta: skapelsen och frälsningen. Det är en höghet i detta att det i Nya Testamentet inte ges några detaljskildringar av uppståndelsen och livet efter detta. Därigenom framstår ju själva saken så mycket mera klar och överväldigande för den som ser och tror.

Uppväckt för vår rättfärdiggörelses skull

Den sista versen i Romarbrevets fjärde kapitel: "... vilken blev utlämnad för våra överträdelsers skull och uppväckt för vår rättfärdiggörelses skull" (Rom. 4:25) är en synnerligen koncentrerad vers, som pekar på det väsentliga för den troende, för den som vill ta emot evangeliet.

Vad är Kristi uppståndelse? Den är ett mysterium, en Guds och Kristi egen hemlighet, något som är från begynnelsen, från världens grundläggning, till slutet.

Kristi uppståndelse är skildrad på ett så fint, skört och ömtåligt sätt i evangelierna och i hela Bibeln, att det inte med ett ord sägs *hur* den gick till. Men uppståndelsen är *ett faktum*, en Guds hemlighet, undandragen våra blickar, men ändå given i hela sin fullhet intill hemlighetens hela djup åt den som tar emot den, ty uppståndelsen är så förknippad med människan: "... uppväckt för *vår* rättfärdiggörelses skull."

Det är inte för sig själv som Kristus har uppstått, inte för sig själv som han har lidit korsets död. Hans smärtor börjar med det första syndafallet. *För mänskligheten* lider han korsets skamfulla död och *för mänskligheten* uppstår han. I uppståndelsen sammanfattas allt som skett från begynnelsen. Syndafallet är en hemlighet, men ingen hemlighet i fråga om vad det inneburit. Det finns en Skapare och han har skapat allting och skapat människan till sin avbild. Det är fullkomligt obegripliga ord, men de står där dock. Människan skapades till att få del av hela det gudomliga livet, men de som skapades till Guds avbild, till det gudomliga livet med hela dess överflödande rikedom, de valde att *söka ett eget*

liv. De hade levat i sanning, och när de nu sökte sin egen sanning, blev det en vandring mot lögnen. De vandrade mot dödens mörker. Denna död är en vandring mot döden, inte bara existensens upphörande, utan en död som blir allt djupare; inte den kontradiktoriska motsatsen till liv utan den konträra motsatsen till liv. Något oerhört rikt, saligt, gick förlorat i syndafallet och utbyttes mot något oerhört fattigt, utarmat. Denna synd är dödens udd, alltså det som tränger djupare och djupare in (jfr 1 Kor. 15:56). Jesus Kristus tog på sig denna utblottning i sitt djupa lidande.

Uppståndelsen är oupplösligt förknippad med korset. Han som har tagit på sig syndafallet, han har också tagit på sig människornas uppståndelse, det ofördärvade, ursprungliga livet, givet av Skaparen, Frälsaren. ”Döden är uppslukad i seger” (1 Kor. 15:54), och då kommer oförgänglighet och odödlighet. Men det är inte enstaka verser som talar om detta verk utan allting i Skrifterna (Luk. 24:27). Jes. 53 som tar med allt om Kristi verk, är förbundet med alla verser i Skriften.

Uppståndelse innebär att ”det är botat för oss” (jfr Jes. 53:5), och detta helande kallas i Rom. 4:25 ”rättfärdiggörelse”, dvs. människan blir rättfärdiggjord. Det betyder inte bara att en människa kan leva vidare oskyldig, utan att hon har *löfte om det gudomliga livet självt*. Evtigt liv betyder livets djup, rikedom, fullhet, i evighet. Hur det gått med mänskligheten genom syndafallet finns uttryckt på så många sätt i hela Skriften. ”Ingen rättfärdig finnes, icke en enda” (Rom. 3:10) mer än han som är den Rättfärdige, den osynlige Gudens avbild. Till vad vill han uppta den fallna mänskligheten? Jo, till det gudomliga livet, som är en seger över dödens makt, en befrielse från mörkrets herrskare, en räddning ur mörkrets välde. Detta är något oerhört stort, men

det betyder inte bara detta negativa, utan också det att man blir införsatt i Guds kärleks Sons rike (Kol. 1:13).

Det är mycket som gått förlorat i återgivandet av detta ofantliga. Så t.ex. har det hebreiska *jeshu'á* och det grekiska *sōtária* översatts med ”frälsning”. Men i grundtexten ligger betydelsen att bli räddad *för* något, inte bara *från* något. Den gamla översättningen hade ordet ”salighet”, vilket innebär att människan räddas ur fördärv men också att hon försätts i det hela friska livet, det ofattbara, fullkomliga livet.

När man läser de gamle möter man ständigt detta, vilket *under* det är att bli införsatt i det fullkomliga livet. Så skapas denna gestalt med allt vad i den är, möjligheter som i den himmelska världen är verklighet. Människan blir inte bara fri från fördärv utan fri *till* fullkomlighet, denna ständiga, överflödande rikedom, till tacksamhet, till jubel, till lovsång. Ofattbart är det. Men det står också att vi skall bli honom lika. Det är knappt så att vi vågar eftersäga det. Det står dock ”honom lika” (1 Joh. 3:2). Detta är givet åt dem som tar emot det. De går mot en salighet utan slut. De vandrar från kraft till kraft, från herrlighet till herrlighet (Ps. 84:8; 2 Kor. 3:18) genom den Herre, som själv verkar. I helig bävan, i jublande bävan inför det ofattbara lever de som tillhör salighetens värld, ty det är Gud själv som verkar att de kan verka, leva, jubla av salighet, i kraft av det Namn som är över alla namn, det outtalbara (Fil. 2:9 ff.). Honom får de åkalla och de skall bli som han är, han som på korset tog på sig allt men som också har uppstått för dem till vilka han kommit och åt vilka han skänker uppståndelsens liv, om vars överflödande rikedom det jordiska livet endast ger en aning.

Åttonde ämnet
FÖRKUNNELSEN

Kristi vittnen och härolder

En anknytning mellan förkunnelsen och uppståndelsen finner man i Luk. 24, där den Uppståndne instruerar sina lärjungar om det, som brukar översättas med "förkunna" eller "predika". "Dessa mina ord, som jag talade till eder, medan jag ännu var med eder, (äro) att allt måste fullbordas, som är skrivet om mig i Mose lag och hos profeterna och i psalmerna" (v. 44). Allt, som var skrivet, skulle fullbordas. Så fortsattes: "Då öppnade han deras sinne, till att förstå Skrifterna" (v. 45). Det stod *skrivet*, att Kristus skulle lida och uppstå och att omvändelse till syndernas förlåtelse i hans namn skulle predikas för alla folk (vv 46 f.). I v. 48 heter det så: "I ären *vittnen* om detta."

Lidandet, uppståndelsen och förkunnelsen knytes samman. Den Uppståndne fortsätter sitt verk genom dem, som han ger sitt uppdrag. Det stod skrivet, att det skulle förkunnas, och hur det skulle förkunnas. Han hade öppnat deras sinne för Skriften, och det han talat med dem om, var Skriften. Hans verk är fullbordan av Skriften.

Ordet "vittna" innebär här något annat och mera än ett vanligt vittnesbörd. Det kunde tänkas anknyta till domstolsförfarandet, där vittnena vittnar om det de själva sett och hört — och om intet annat. Detta ingår visserligen även här: "... det vi hava hört, det vi hava sett med våra ögon ... (det) förkunna vi..." (1 Joh. 1:1 ff.), men det särskilda vittnesbörd, som här åsyftas, är dock ej uttömt härmed! Om så vore, hade alla de, som varit i tillfälle att se och höra Jesus, kunnat vittna. Men så är det inte: endast de därtill utrustade kunde vittna, dvs. de som sett honom genom Skriftens ögon,

de som fått sitt sinne öppnat, levde i Skriften och i Ordet hämtade sitt vittnesbörd. "... och vi sågo hans herrlighet ...", heter det i Johannesprologen. Detta är ett särskilt sätt att se. Vittnesbördet innebär alltså, att man vittnar om vad man sett med det sinne, som blivit öppnat för vad Skrifterna säger, och att man i hela Skriften sett Kristus så, som han själv lärt.

Jesus var själv en, som förkunnade (Matt. 4:23), och hans förkunnelse anknöt fullständigt till Skriften och till gudstjänsten, som ju är byggd på Skriften och lever i Skriften. Det finns ingen kristen lära, som ej hör samman med Skriften och bönen.

Ordet "vi" i 1 Joh. 1:1 ff. står för apostlarna. I detta sammanhang står det något viktigt, som svarar på frågan om vad det var de vittnade om: Svaret är: "Det som var från *begynnelsen...*" Ögonvittnen i vanlig mening hade endast kunnat vittna om vad de själva sett och hört av Jesus under den tid, då han verkade på jorden, och så, som de uppfattat det. Men apostlarna vittnar om något, som var från begynnelsen, från skapelsen. I Joh. 17 talar Jesus om den herrlighet, som han hade hos Fadern, "*förrän världen var*" (v. 5), och i v. 24 säger han: "... du har älskat mig före världens grundläggning." Johannes börjar också sitt evangelium med orden "I begynnelsen", dvs. vid skapelsen, och Paulus vittnar på samma sätt. Kolosserbrevets första kapitel är här en bastext. Kristus omtalas där som "den osynlige Gudens avbild, förstfödd före all skapelse ...". Vittnesbördet går alltså ut på detta. Skriften själv börjar med skapelsen. Guds hemlighet, mysteriet, Frälsningen, omfattar hela tillvaron, från begynnelsen till änden. I Luk. 24:27 heter det: "Och han började med Moses och med alla profeterna och uttydde för dem i alla Skrifterna sakerna om honom." Han började

med Första Mosebok, vars första ord är: "I begynnelsen ...". Vittna så kan blott den som utgår från Skriften och lever i den. Exempel på sådan förkunnelse finner vi i Apg. 2, där Petrus utgår från Joels profetia och i fortsättningen gång på gång hänvisar till Skriften. Förkunnelsen sker i samband med bön, med att man lever i gemenskap med den himmelska gudstjänsten.

Grundtextens ord *käryssein* har översatts med "predika" eller "förkunna", men dessa ord har i senare svenskt språkbruk fått en annan innebörd och närmar sig i betydelse ordet "propagera". Men här är det inte fråga om propaganda för någonting, inte fråga om att söka vinna människor för en viss åskådning. I nytestamentlig tid fanns det mycken "förkunnelse" i *den* meningen. Det fanns t.ex. populärfilosofer, som reste omkring och sökte vinna människor för sig och för den åskådning de representerade, och vilka för att nå sitt syfte gjorde sin "förkunnelse" så tilltalande som möjligt.

Käryssein betyder emellertid något helt annat: termen är hämtad från en helt annan sorts verksamhet, nämligen från kejsarens utsändande av härolder. En härold, *käryx*, hade ingen propagandauppgift. Han hade alls inte att tala om vad han själv tyckte, utan han skulle vidarebefordra kejsarens meddelande till undersåtarna. Jesus framträder själv som *käryx*: "Ty jag har icke talat av mig själv ..." (Joh. 12:49), säger han, som dock är *ett* med Fadern och som är den som kan säga: "Men *Jag* säger eder ..." (se spec. Matt. 5). Apostlarna är således intet annat än härolder, som talar om vad *deras* Kejsare sagt, nämligen han, som har skapat himmel och jord. De förkunnar Herrens gärningar utifrån det Ord han själv sänt, på samma sätt som härolden talar utifrån det kejsrerliga brev han fått att meddela (Ps. 118:17).

Härolden har inte att meddela sina egna *åsikter* om innehållet i det kejsrerliga brevet.

Skillnaden mellan den kejsrerlige och den av Gud sände härolden består i den inre livsförbindelse, som i det senare fallet finns mellan den Sändande och den utsände. De nytestamentliga förkunnarna levde själva av hans ord, som sänt dem. Sig själva förkunnade de inte: ”Vi predika ju icke oss själva, utan Kristus Jesus (såsom) Herre, och oss (såsom) edra tjänare för Jesu skull” (2 Kor. 4:5). Detta är återigen en bastext. Tanken, att de skulle förkunna sig själva, är för Paulus barock: en härold, som gjorde det, vore inte längre någon härold. ”Herre”, *kýrios*, är detsamma som Gud, han, som bär det högsta gudomliga namnet (jfr Fil. 2:9 ff.). Härolden är tjänare för Kristi skull, och han är oupplösligt förbunden med det Ord han fått att förkunna och lever därav i bön. Skrift och bön — det är förkunnelse i biblisk mening.

Den nytestamentliga förkunnelsens ”ineffektivitet”

”Så beror det alltså icke på den som vill eller den som löper, utan på den förbarmade Guden” (Rom. 9:16).

Detta gäller också förkunnelsen: den är inte en sak för den som vill eller löper, utan för den barmhärtige Guden.

Vad menas nu med förkunnelse? Petri pingstpredikan räknas ju som den första apostoliska predikan efter uppståndelsen. De ord, som användes om förkunnelsen, är verbet *käryssein* och substantivet *kárygma*. Förkunnelsen utgår från Jesu anordning och befallning, det är den undervisning han ger i ord och gärning. Matteus sammanfattar (i 4:23 och 9:35) hela Jesu verksamhet i orden *didáskōn* (undervisande), *käryssōn* (predikande) och *therapeúōn* (botande). Jesus var alltså själv en som förkunnar, (*käryssōn*). Lukas kallar dem, som skulle vara predikare, för *vittnen* (24:48).

Förkunnelsen innebar inte, att apostlarna skulle fundera ut, hur de så effektivt som möjligt skulle åstadkomma, att människor kom till tro och att så många som möjligt gjorde det. Se på Jesu eget tillvägagångssätt! Evangelierne vittnar enstämmigt om att Jesus inte på något sätt jäktade eller använde några särskilda ansträngningar eller någon särskild organisation. Jesu gudomliga sändning innebar, att alla möjligheter stod öppna: verksamheten kunde ha utgått från Rom, och de rikaste och mäktigaste kunde först ha vunnits. I stället går Jesus lugn och stilla fram. Han motarbetar sina egna syften. Dem, som han vunnit, avvisar han med ett hårt tal (Joh. 6:60). Han talar inte av sig själv utan vad Gud har givit honom att tala (Joh. 12:49). Det är fråga om en *gudomlig* sändning.

Vad var grundfelet i Jesu verksamhet, karakteriserad ur mänsklig synpunkt? Den var fullkomligt *ineffektiv* ur mänsklig synpunkt, enligt vilken man endast tänker på vad en människa kan uträtta genom sina egna ansträngningar. Men den var inte ineffektiv, sedd utifrån *resultatet*. Just genom ineffektiviteten ges det verkliga resultatet. Han räknar med Gud och därmed också med den fullkomliga lydnaden för honom. Jesus sade: "Men jag söker icke min ära ..." (Joh. 8:50). Detta gäller ej endast den själviska strävan; han söker ej heller sitt eget, när detta är fullkomligt osjälviskt, ett högt och ädelt mål, som han gjort till sitt eget, utan han söker endast sin Faders vilja. Det beror inte vare sig på den som vill förkunna, eller på den som vill bli frälst och få syndernas förlåtelse, utan det beror i båda fallen på lydnaden och tron.

Kristus, som själv blivit sänd, sänder lärjungar. Dessa är direkt förbjudna att tränga sig på någon. De är tillsagda att handla på ett till synes ineffektivt sätt. De är inte ute för att löpa efter människor. Detta kännetecknar också en sådan apostel som Paulus. Han framstår som den energiske och brinnande, som vill vinna så många som möjligt. Detta stämmer ej genomgående. Visserligen talar Paulus om att vinna så många som möjligt (1 Kor. 9:19 b) men han verkar inte i första hand för att vinna så många som möjligt, utan han verkar framför allt utifrån lydnaden mot Guds befallning. "Vi förkunna ju icke oss själva, utan Kristus Jesus (såsom) Herre, och oss (som) edra slavar för Jesu skull. Ty den Gud, som sade..." (2 Kor. 4:5, 6). Här möter en verklig tro på att det är Gud som verkar (se också Fil. 2:13). Och han fortsätter: "... för att kraftens överflöd må vara Guds och inte från oss" (2 Kor. 4:7).

Den som förkunnar detta är en *káryx*. En sådan är inte någon, som gör propaganda för en åskådning, utan här användes bilden av *härolden*, som är sänd av Herrskaren konungarnas Konung. Det han förkunnar är det, som han är sänd att förkunna. En härolds budskap är ej anonymt; det är ett verkligt budskap, endast om det kommer från konungarnas Konung, från honom, som allena kan frälsa och som allena kan befordra detta *kárygma*. Detta är ej ett mänskligt utan ett gudomligt budskap, som vilar på en levande tro på och lydnad för denne Konung, som enligt Skriften är den barmhärtige Guden.

Vad skall jag predika?

Man kan väl börja varsomhelst i Nya Testamentet, om man vill få upplysning om vad det säges, att de som är satta att förkunna skall förkunna.

Om vi väljer sista kapitlet hos Lukas, som jag tycker är talande i detta sammanhang, så kan vi där ta fram vad som står i vers 44: ”Dessa äro mina ord som jag har talat till eder, medan jag ännu var med eder, att det var nödvändigt, att allt uppfylldes, som är skrivet i Mose lag och i profeterna och i psalmerna om mig.” Och sedan står det: ”Då öppnade han deras sinne till att förstå Skrifterna. Och han sade till dem, att så är skrivet, att Kristus skall lida och uppstå från de döda på tredje dagen, och i hans namn förkunnas omvändelse till syndernas förlåtelse för alla folk, begynnande från Jerusalem. I ären vittnen om detta. Och se, jag sänder min Faders löfte över eder.” Apostlarna är utsedda att vara i tjänst, att förkunna, och detta såsom vittnen. Liksom Kristi egen undervisning gick ut på detta, att allt skulle uppfyllas, som var *skrivet*, så är också det som hans sändebud skall vittna om *Skriften*, såsom Kristus lärt dem att förstå den: ”Då öppnade han deras sinne ...”

Det är således här inte fråga om ett vittnesbörd om vad lärjungarna själva sett och hört och mäktat fatta. Det är i stället detsamma som säges i början av Johannes första brev: ”Det som var från begynnelsen, det vi hava hört, det vi hava sett med våra ögon ...” Av detta synes framgå, att det de skall vittna om bara är vad de har sett och hört. Men det är icke fråga om vad som helst som de sett och hört eller vad de som åsyna vittnen råkat fästa sig vid, utan detta: ”Det som var från begynnelsen ...”; alltså en tydlig parallell till

Johannesevangeliets början: ”I begynnelsen var Ordet ...” Detta är vad de har sett och hört genom Kristi undervisning och Kristi trohet mot Ordet. Det är Ordet, Skriften, som de skall vittna om. Objektet, det som skall förkunnas, är Ordet, men det är sagt, att det skall vara en sådan förkunnelse av Ordet som beror på en förståelse av Ordet, varmed de har blivit utrustade. De skall förkunna det Ord, som blivit öppnat för dem genom förståelse i Kristus (jfr 2 Kor. 3:16).

Detta är föregripet i samma kapitel, när det berättas om Emmaus-lärjungarna, som läste och forskade i Skrifterna, men till vilka det sades: Hur tröga är ni inte till att förstå det som är skrivet, hur oförståndiga och tröghjärtade till att tro på allt, som profeterna talat. Måste icke Kristus lida detta och gå in i sin herrlighet? Och det heter vidare i vers 32: ”Var icke vårt hjärta brinnande i oss, när han talade till oss på vägen, när han öppnade för oss Skrifterna?” Det första när de skall förkunna är Skrifterna, som Kristus öppnat för dem, det andra är den förståelse, som har Kristus till centrum, honom som är från begynnelsen till änden, och där hans frälsningsverk, korset och uppståndelsen, är centrum. Detta är ju grunden för en förkunnelse om omvändelse och bättring, dvs. helomvänding. Så har också Paulus betygat, att han bestämt var inriktad från början på detta: Jesus Kristus och honom korsfäst.

Nu är det vidare ett ord här, som även är något genomgående i Nya Testamentet, ett ord som i detta sammanhang är av stor betydelse och betonat av Kristus själv, nämligen ordet *allt*: ”O, ni oförståndiga och tröghjärtade till att tro på *allt* vad profeterna ha talat.” Sedan fortsätter det: Han utlägger Skrifterna och börjar med Första Moseboks första kapitlet, dvs. den heliga Skrift från början. *Allt* Guds ord. Det är fråga om att se Kristus i Skriften som dess centrum,

men *hela* Skriften, allt vad han överantvordade åt dem. ”Låten Kristi ord rikligen bo ibland eder. . .” (Kol. 3:16).

Det kommer fram gång på gång i evangelierna, att det gäller att bevara Kristi bud. Nu har detta en vidare mening än ordet ”bud” enligt vanligt språkbruk, där det är detsamma som befallning. Här betecknar bud det som är överlämnat, överantvordat till att bevaras. Men i detta ingår också att det skall vara bud lika med rättesnöre. Evangeliet är något som sålunda överantvordats, och som samtidigt blir något som bestämmer hela livet.

Vilka är då dessa Kristi bud, som han överlämnat? Det är ingalunda blott de ord av Jesus, som återges i evangelierna, utan Kristi ord börjar med Första Moseboks första kapitel, berättelsen om skapelsen och syndafallet, det första evangeliet om frälsningen, Guds församlings grundande. I Uppenbarelsboken talas det om Kristi Ord i brevet till församlingen i Filadelfia. Beakta vad där står: ”... du har liten kraft, och du har bevarat mitt ord och icke förnekat mitt namn.” Det är tre saker för vilka denna församling får erkännande. Det första är, att dess kraft är liten, det andra, att den bevarat hans ord, och det tredje, att den icke förnekat hans namn. Och dessa tre ting hör ihop. Det är inte att förstå så här: ”Det är visserligen sant att du har liten kraft, och det är synd det ...” Utan i stället är det ett positivt beröm: ”Just därför att du inte haft stor kraft ...” Skulle man vid översättningen foga in ett ord, så skulle det vara konjunktionen ”eftersom”.

Det grekiska verbet *täreîn* betyder hålla fast vid, bevara, så som man bevarar en anförtrodd skatt. Det man fått sig anförtrott som en skatt förvaltar man inte utifrån sin maktfullkomlighet, utan det bevarar man, även om det inte förefaller en tilltalande.

En parallell till detta finner vi i 2 Kor. 4: ”Men vi ha denna skatt i lerkärl, vi har sanningens ord i lerkärl. Enligt vanligt mänskligt tänkande borde det heta: ”Tyvärr har vi denna skatt i lerkärl, den är begränsad av vår bräcklighet.” Men här säges tvärtom: ”Men vi ha denna skatt i lerkärl, på det att kraftens överflöd må vara Guds och icke från oss.”

I 2 Tim. 4:2 heter det: ”Predika ordet, träd fram lägligt (eller) olägligt”, dvs. även när det är otidsenligt, så skall det vara hela Guds Ord. Det skall vara en förkunnelse, där allt detta är inneslutet: han som är Frälsaren, livets Ord, världens ljus, den korsfäste och uppståndne. Det innebär inte, att detta kristocentriska skulle uttrycka en begränsning, så att det skulle kunna sägas, att man *endast* tar fram detta centrala i predikan, utan detta centrala inbegriper i sig allt. Kristocentriciteten ger det fulla djupet och den fulla rikedom. Man kan här tänka på 2 Tim. 3:14-17: ”Men du, förbliv i vad du lärt och blivit ombetrodd ... du känner från barndomen de heliga Skrifter, som kunna göra dig vis till frälsning, (salighet, ’salus’, hel och full hälsa) genom tron i Kristus Jesus. All (den heliga) Skrift är av Gud ingiven och nyttig till lära (undervisning), till bestraffning, till upprätelse, till fostran i rättfärdighet, på det att Guds människa må vara fulländad, till allt gott verk beredd (skickad).” Alltså hela gudsordet är givet till hela människan, till allt vartill hon är skapad och i den situation, där hon befinner sig. Allt vad människan är skall träffas av Ordet. Det riktar sig givetvis till förståndet men inte bara till förståndet, utan det skall givas till människan i alla hennes funktioner, känsla, vilja, inre sinne. Det skall ges som mat och dryck, inte som något man en gång tar emot, och som man inte vidare behöver syssla med. Det skall ges som syre, som man ständigt måste inandas. Ordet är inte bara ett meddelande av evang-

elium, som man en gång fattar, utan en ständig *livskraft*. Det skall förkunnas även i bön, gudstjänst, sång. I förkunnelsen ingår att lära Ordet utantill, så att det blir medvetandets fulla egendom och går in i det undermedvetna. Gudstjänsten går ut på detta, att Ordet förkunnas genom intellektuell meddelelse, sång, musik, verklig konst.

När det heter att Kristi Ord ”äro Ande och äro Liv” (Joh. 6:63), så pekar det på det faktum, att hans Ord inte bara är ord *om* något, *om* ande och liv, utan det är självt fyllt av ande och liv, det andliga livets livsluft. Det är en förbindelse med honom, som gett uppdraget och som har gett denna gåva, som heter bön. Till förkunnelsen hör bön. I den nytestamentliga församlingen var varje sammankomst ägnad åt gemensam bön, lovsång, upprepadet av de heliga orden, och mottagandet av dem i kärlek. I 1 Tess. 5:16-18 står det: ”Varen alltid glada, bedjen oavbrutet (utan uppehåll), tacken i allt; ty detta är Guds vilja i Kristus Jesus till eder.” Förkunnelsen måste alltid ske med bön, själva bönen är ju något som kommer från Guds Ord, att bedja är en gudomlig gåva. I de nytestamentliga bönerna finner vi, att de består av Skriftens egna ord.

”Varen alltid glada ...” Det är något, som Kristus även erinrar om i den natt, som mänskligt sett borde ha varit uppfylld av sorgen. ”... min Frid giver jag eder”, sade han omedelbart före Getsemane. ”Detta har jag talat till eder, för att min glädje må förbli i eder ...” Vilken glädje är det frågan om? Det är ”min” glädje, Kristi glädje. Kristi Ord har överlämnats till hans lärjungar, de lever i det och är fyllda av det, och det meddelar glädje, kärlek, frid, vilket allt är sammanfattat i ordet ”nåd”.

Det var alltså hela Guds ord i hela dess djup som Kristus överlämnade som en skatt, Guds kraft i mänsklig svaghet.

”Min nåd är dig nog ...” (2 Kor. 12:9). Och detta Ord talar till hela människan ända ner i det djupaste i människans väsen. Det förmedlar Ande och Liv, Kristi glädje och frid. Det är det som Paulus kallar Guds vishet i mysterium, det som måste förbli ett mysterium (1 Kor. 2:7).

Förkunna omvändelse

Vi har mer än en gång förut anknutit till Lukasevangeliets sista kapitel, versarna 46 och 47. Där heter det ju: ”Så är det skrivet, att Kristus skall lida ...” Där har vi alltså Korset. Och så står det: ”... och uppstå ifrån de döda på den tredje dagen ...” Där har vi uppståndelsen. Och omedelbart därpå kommer såsom det tredje: ”... och i hans Namn *förkunnas omvändelse* ...” Alltså förkunnelsen är fortsättningen på korsdöden och uppståndelsen. Nu är frågan vad detta skall betyda, att ”i hans Namn förkunnas omvändelse”.

Först och främst ordet ”förkunna”. Det är inte ett ord som kommer först efter uppståndelsen, utan det finns förut, och redan i Gamla Testamentet. Och i de evangeliska berättelserna användes det ju om Jesus själv. Hela hans verksamhet sammanfattas utav evangelisten med de tre orden: *didaskōn, kärýssōn, therapévōn* (lärande, förkunnande, botande). Förkunnande har där objektet Rikets evangelium, evangelium om Riket. Så står det t.ex. i Matteusevangeliets fjärde kapitels tjugotredje vers. Och detta uttryck för sammanfattningen utav Jesu verksamhet har vi också i samma evangelium, i det nionde kapitlets trettiofemte vers.

Det är då viktigt att veta vad detta förkunna, *kärýssein*, betyder. Man skulle kunna som ett slags minnesord, för att hålla fast detta, ta ett utav Jesu egna ord om sig själv: Han har icke talat utav sig själv, utan det Fadern har givit honom, det talar han (Joh. 12:49 f.). Och Paulus säger i 2 Kor. 4: ”Vi predika (förkunna) ju inte oss själva ...” Det är en omöjlighet att förkunna sig själv, det är en *contradictio in adiecto*, ty förkunna betyder att vara en härold, en som kungör Konungens budskap. Alltså att predika eller förkunna

är inte att jämföra med samtidens s.k. populärfilosofer eller predikanter, som kom fram med en uttänkt livsåskådning och lära, utan det är att jämföra med dessa som var skickade utav kejsaren för att tala om, kungöra, kejsarens vilja. Att förkunna är att tala om Kejsarens vilja. Vem är då denne Kejsare? Ja, det är ju självklart att det är han som är *Rikets Herre*, dvs. Gud, Skaparen. Det är alltså det gudomliga budskapet som förkunnas. Det ligger i själva ordets väsen, i själva begreppet således. Och det är ju synnerligen viktigt. Vi ser också att den första förkunnelsen var sådan, t.ex. Petri predikan (Apg. 2).

Men vad är det nu som skall förkunnas, vad är innehållet i det gudomliga budskapet? Ja, i Jesu egen förkunnelse säges det ju: det goda budskapet om Riket, inbjudan att vara med i Guds Rike, dvs. stå under Guds herravälde, och icke under det ondas eller världens maktens herravälde, utan under Guds herravälde. Det budskap som alltså förkunnas, det är det ordet: vänd om!, som ju är ett gudomligt ord, alltså ett ord ifrån Gud, en kallelse: Vänd om ifrån den väg du går, vägen bort ifrån Gud, vänd om! Och det är viktigt, att lägga märke till och förstå att det verkligen är frågan om att leva, som det heter hos Paulus, ett liv i överensstämmelse med Anden (*katà pneûma*), och inte längre ”*katà sárka*”, i överensstämmelse med köttet, den onda, fördärvade mänskliga viljan. Vid omvändelse är det alltså verkligen frågan om en förnyelse, som betyder att det skall vara ett nytt väsende (jfr Rom. 8).

Bekänna och kännas vid

Matt. 10:32-39

”Därför, var och en som bekänner mig inför människorna, honom skall ock jag kännas vid inför min Fader” — så står det i Matt. 10:32 enligt 1917 års översättning. I föregående översättning liksom i grundtexten förekommer samma ord för ”bekänna”. Denna sats är inte så lätt att återge på svenska. Men det bör påpekas, att det här är fråga om samma ord, liksom när det gäller ordet ”välsigna”: Gud välsignar människan, och människan välsignar Gud. Och när det heter: ”Men den som förnekar mig inför människorna, honom skall ock jag förneka inför min Fader”, så användes samma ord: ”förneka”. Man rör sig här mellan två poler. Motpolen är Matt. 7:21 f.: ”Icke var och en som säger till mig ’Herre, Herre’, skall komma in i himmelriket ...” Den bekännelse det här är fråga om är alltså icke bara, att man säger sig vara kristen eller anropar Kristus — det är därför inte säkert, att man i verkligheten bekänner honom. Uttrycket ”kännas vid” kan också användas. Att i förföljelser bekänna Kristus även då det är verklig fara att kännas vid honom, det kan inte bli en falsk bekännelse. Då är det något som talar utur djupet i människan. Det är tänkbart, att när det inte är förenat med risk att bekänna Kristus, någon säger: ”Herre, Herre”, och en annan framstår som förnekare — men då det gäller liv och död, då kan den som sade ”Herre, Herre” förneka och anpassa sig till de nya förhållandena, medan den andre däremot kännes vid Kristus och således bekänner honom inför människorna. Och att kännas vid Kristus är att kännas vid honom *sådan han är* — alltså inte någon bild av honom

eller det som är opportunt, utan det gäller *honom själv*, sådan han framträder i evangelierna och i Skriften, vilket han själv har hänvisat till. Se Joh. 16.

Det heter i Uppenbarelsebokens 3 kap. till församlingen i Sardes: ”Den som vinner seger, han skall så bliva klädd i vita kläder, och jag skall alls icke utplåna hans namn ur livets bok, och jag skall bekänna hans namn inför min Fader och inför hans änglar” (vers 5). Att ”vinna seger” kan beskrivas så: ”att ha hållit fast vid Kristus, vid hans smälek” (jfr Hebr. 13:13). Och till församlingen i Filadelfia säges det: ”... ringa kraft har du, *och* du har bevarat mitt ord och har icke förnekat mitt namn” (Upp. 3:8). — Det räcker inte att säga ”Herre, Herre” — man kan förneka honom, under det att man intar en hög ställning i kyrkan. Det är inte så, som man gärna tänker sig, att Guds församling är en rörelse som börjar i det lilla, som förföljd, men sedan blir mäktigare och mäktigare. Detta säges ingenstans i Nya Testamentet. I stället är det *tvärt emot det som där säges*. Saligprisningarna gäller inte bara för Jesu samtida, utan karakteriserar hela den tid, i vilken vi lever. Det var ingen framgång ur evangeliets synpunkt, när kyrkan blev mäktig. Om man riktigt prövar, så märker man nog, att det är frågan om mycket mer än munnens och hjärtats bekännelse — det är något som går genom hela människan, som går på djupet. Så hör t.ex. församlingen i Laodicea tydligt till dem som förnekar Kristus mitt under det att man bekänner honom. ”Jag är rik ...” (Upp. 3:17) — denna känsla av att man är rik såväl i fråga om klokhets som andlig insikt och andegåvor — den som framhåller detta, och givetvis gör det i Kristi namn, han får höra, att just han är eländig.

Matt. 10:34 ff. sammanfattas i detta: ”... den som icke tager sitt kors på sig och följer efter mig, är mig icke vär-

dig.” Att bekänna Kristus är att taga sitt kors på sig. I och för sig är detta ett underligt uttryck. Det är från början främmande, men språkbruket har tagit upp det och gjort det förtroget. Det är inte fel att säga, att korset hänför sig till Kristi kors. Men att ta sitt kors på sig är inte bara att ta på sig lidande, utan att ta på sig *den yttersta skammen*. Det är att en människa har blivit utstött och utskämd för alltid. Detta är något helt annat än ett lidande, vad som helst. Ett lidande kan ju bli föremål för heroisk beundran av samtiden. Men här är det frågan om lidandets *skam*. Att ta den på sig är att vara glad i Kristus, att inte bära den som en tyngd, utan frimodigt; att gå ut till honom utanför lägret och bära hans smälek (Hebr. 13:13).

Nionde ämnet

DET NYA LIVET

Det nya livets gåva

Det är i Nya Testamentet starkt betonat, hur intimt det nya livet är förbundet med korset, med Kristi korsdöd, som var från begynnelsen och som omfattar hela mänskligheten. Här kan vi anknyta till vad Paulus så starkt betonar i Rom. 6:4 f. Vi är sammanvuxna, *sýmfytoi*, med Kristi död och med det som där blev till, med korset, uppståndelsen, upprättandet. Det är fråga om ett nytt liv, som är i skapelsen givet som människans liv, rätt och slätt ett av Gud givet liv. Motsatsen är den existens, som leder hän mot döden. Det gäller här att vända åter till Gud. Det ”nya” betyder att vända om till det hela, ofördärvade, av Gud givna, till skapelsen. Det är en djup innebörd i detta. Det nya livet är ej nytt i vanlig mening och lösryckt ur det stora sammanhanget. I Rom. 7:6 talas om ”Andes nyhet”. Det är Anden, som är verksam, då människan vänder sig mot Gud.

Liksom skapelsens liv är en gåva, är också detta nya liv en gåva.

I Gal. 5:22 f. uttryckes det nya livets gåva som Andens frukt. Det rör sig här om en gåva med många aspekter. Det som först nämnes är kärlek, glädje, frid. Det är fråga om en alldeles särskild kärlek, glädje och frid, nämligen den som utgår från Gud. Kärleken är den gudomliga kärleken, som människan kan öppna sig för och som beherrsakar det hela. Utan kärlek kan det ej bli någon frukt. På samma sätt är det med glädjen och friden. Utan dem kan det ej finnas någon Andens frukt. Glädjen är den glädje, som Kristus giver. Den är egentligen inte en glädje över något som sker med en, över några detaljer i ens liv. Det är inte ens i första hand en glädje över frälsningen eller över att Gud finns eller över

att man funnit honom, utan det är en glädje *i Gud*, en glädje i att vara omgiven av Gud. På samma sätt är det med friden. Den är Kristi frid, vilken är en obeskrivlig och odefinierbar frid.

Frågan ”Hur skall jag få den?” är inte en fruktbar fråga, utan den är tvärtom oberättigad. Friden finns där färdig att mottagas, en paradisisk frid, som hör till det paradisiska livet. Detta gäller också det som sedan räknas upp och nämnes som Andens frukt: långmodighet, mildhet, godhet, trofasthet, saktmod (ödmjukhet), återhållsamhet.

Mot detta är inte ”lagen”, ty det nya livet innebär också vad Gud vill. Jesus hänvisar den som frågar efter det nya livet till de tio budorden, som man dagligen hörde och läste i synagogan. De är inte upphävda. Gåvan är att få leva i lagen. Det är inte en tung gåva utan ett mildt ok och en lätt börda. Det ger en längtan att *leva* i det nya livet, i lagen. Men så kommer i denna onda tidsålder denna världens frestande och illistiga makt och säger: ”Se, nu har ni fått det nya livet, nu behöver ni inte uppfylla buden.” Men åt den som fått det nya livet ges lagen i sin helhet, vilken man inte kan uppfylla utan att ha tagit emot den nya skapelsen. Skall vi överge, förkasta Guds gåva?

Som exempel på gåvan i det nya livets bud kan anföras det tredje budet, budet om sabbaten, vilodagen. Man tänker bland kristna människor, att det är en dygd att arbeta; och har man fått det nya livet, är det en glädje att arbeta. Arbetet är förvisso omslutet av glädje, men det är icke endast arbetet, som är givet, *vilan* är också anbefalld. Det är den redan i skapelsen genom växlingen mellan dag och natt, mellan morgon, middag och kväll. Vilodagen är inte till för gudstjänstens skull (ty *alla* dagar är givna till bön och gudstjänst) utan för vila, men den som vilar, vilar med sina tan-

kar i bön till Gud. Den som inte observerar detta utan sliter ut sig och som därtill tycker att det är en dygd, visar därmed att detta bud inte beaktas. Och vilans gåva är dock ett gudomligt bud, lika viktigt och obetingat giltigt som buden ”Du skall icke dräpa”, ”Du skall icke stjäla”. Den som tar på sig en arbetsbörda och en livsföring, som hindrar eller inskränker vilans gåva, han föraktar Guds bud och bryter därmed mot dem *alla*, och den som pålägger någon sin medmänniska sådana arbetsbördor, även om det vore ”i gudsrikets tjänst”, han gör sig skyldig till brott mot ett Guds bud och därmed mot *alla* Guds bud (jfr Jak. 2:10).

Ett annat exempel är det åttonde budet, som handlar om att tala illa om sina medmänniskor. Man talar inte illa om den som är verkligt ond, ty honom fruktar man, utan man talar illa om den man avundas, och så drar det andra onda ting med sig. Avund är onskans djupa fördärv. Den är mes-tadels oförnuftig. Den som avundas skulle inte vilja byta *helt* med den han avundas utan endast i vissa detaljer. Det onda talet leder rakt in i det sataniska. Det sataniska är, att man hatar det goda och har respekt för det onda. Det finns intet oskyldigt förtal, varje ”fåfängt ord” är i förbund med Satan. Det talas om att älska sina ovänner. *Publikanerna* älskar sina vänner, säger Jesus, men det verkligt *sataniska* är att hata det *goda*. Jesus Kristus är godheten själv, som just därför blev så hatad, att han fick dö på korset.

Jesus talar om sina bud såsom det nya livet, såsom underbara gåvor. Det nya livet är något som är utgjutet över oss (Tit. 3:6). Det är något som man kan ta emot och som omfattar hela människan.

”Varen alltid glada, bedjen oavblåtligen, tacken (Gud) i allting ...” (1 Tess. 5:16-18 a). Det nya livet talar också om tacksamhet, något som man inte erinrar sig utan som följer

med glädjen och friden. Tacksamheten är en gudomlig gåva, i vilken Kristus själv levde: ”Jag prisar dig, Fader...” Man tackar för att man har livet, för den obeskrivligt stora gåva, som är från Gud. Paulus talar om det i Rom. 8. Vem är det som kan skilja oss från Kristi kärlek? Kan det vara nöd eller trångmål, förföljelse, hunger eller nakenhet, fara eller svärd? Mitt under det vi dödas hela dagen, så övervinner vi rikligen genom den som har älskat oss. Därför är aposteln övertygad om att ingenting skall kunna skilja oss från Kristi kärlek, varken död eller liv eller änglar eller herradömen eller väldigheter eller de ting som skall komma. I det nya livet är all ångest och allt betraktande av egna besvärligheter borta. Ingen höghet eller djuphet eller något annat skapat skall kunna skilja oss från Guds kärlek som är i Kristus Jesus, vår Herre.

Det nya livets mysterium

För det nya livet gäller det, som är typiskt för hela evangeliet: att det är ett djupt mysterium, en stor gåta, och samtidigt enkelt och tillgängligt.

Det nya livet är på samma linje som ”att vända om”, vilket Jesus kallar till, och den nya skapelse, som Paulus talar om i 2 Kor. 5:17. I detta sammanhang skulle här kunna beröras en återgivningsfråga. I översättningen ”Det gamla är förgånget; se, något nytt har kommit” kan det infogade ”något” missförstås: nu kommer det till något nytt i förhållande till det gamla. I den nya skapelsen och omvändelsen är *allt* nytt; det är fråga om något *helt* nytt. I Skriften är förnyelsen förbunden med omvändelsen.

I Jesu samtal med Nikodemus (Joh. 3) säges dessa ord, som för Nikodemus är obegripliga: ”Om man inte bliver född på nytt (ovanifrån), kan man inte se Guds rike.” Hur skulle detta vara möjligt? Det är ej så, att Nikodemus har en grov uppfattning av Jesu ord. Han vet att det är fråga om andliga ting. Ordet *ánōthen* betyder ”på nytt” och ”ovanifrån”. Detta är något obegripligt. Att bli född igen — det är realt menat. För att få det nya livet, vända om, måste man födas igen och födas ovanifrån. I jämförelse med detta är den fariseiska åskådningen helt i överensstämmelse med förnuftet och med det sätt, på vilket evangeliet ofta har råkat förkunnas i församlingen. Jesus varnar för fariséerna på grund av faran, att man i *församlingen* råkar ut för den fariseiska uppfattningen: ”Jag skall försöka följa de anvisningar, som Jesus gett, och genom övning bli en bättre människa.” Man skall enligt denna uppfattning se till, att man reglerar sitt handlande.

I fariseismen var *sinnelaget* det avgörande. Det var ej endast fråga om en yttre förändring, utan man skulle till sitt sinnelag vara inriktad på det goda och genom övning lägga bort det, som var ont. Det är detta, som hör till det nya livet: ”Läggen därför bort lögnen, och talen sanning ...” (Ef. 4:25 ff.). Resultatet överensstämmer med det resultat, som Jesus anger. Man håller budorden, Kristi bud, och nu säger Jesus inte, att detta är en felaktig bild av det nya livet men att felet är, att man tror, att man kan åstadkomma detta *utifrån det liv man lever och såsom den människa man är*. Nu kommer detta orimliga: Ni måste födas på nytt!

Människan är *icke i sig själv ond*. På vad sätt? Hon är skapad till Gud. Född på nytt och ovanifrån är samma sak. Människan är född av Gud. Han är hennes Fader, inte endast i bildlig utan i real mening. Och med samma rätt kan sägas, att människan är *i grunden ond*, fördärvad. Det ursprungliga syndafallet har gripit så djupt in, att människan är fången. Det går inte att av detta onda göra något gott, att reformera det onda; ingen reformation är möjlig, utan det är fråga om att födas på nytt. Hur går det till? Kan en människa föda sig själv? Nej, hon kan inte föda sig själv, lika litet som hon kunde det i skapelsen. Därför är det fråga om en naturlig anknytning till Skaparens genom Kristus uttalade kallelseord: Vänden om! Den djupa innebörden av att vända om blir given: den människa, som vänt sig bort *från Gud*, vänder sig *till Gud*.

Jesus säger till Nikodemus, att endast ”det som är fött av Anden, det är ande”, och Nikodemus frågar: ”Huru kan detta ske?” Jesus svarar: ”Du är Israels lärare och känner inte detta?” Det skulle egentligen inte ha varit något obegripligt för Nikodemus. Han borde som Israels lärare ha känt till detta. Vad hade en lärare i Israel att göra, vad hade han att

lära? Han hade att lära Guds ord, den heliga Skrift. Det som är att säga om det nya livet, födelsen ovanifrån, har Gud meddelat genom sitt ord. Därför hänvisar Kristus Jesus ständigt till Skriften. Det vittnesbörd, som Gud har givit i sitt ord, är det som Kristus nu kommer med. När Jesus säger "Vänden om", är det ett citat av det till profeterna givna ordet, t.ex. Jer. 3:22: "Vänden om, I bortvända barn, jag skall bota eder från eder bortvändhet." Så heter det: "Se, vi komma till dig, ty du är Herren vår Gud", dvs: "Du är den, som föder oss på nytt." Ordet inte bara talar *om* något, ger en anvisning och en lära om något, utan det är självt verkamt. Genom att man vänder om och mottar kallelsen, verkar samtidigt detta ord, allt Guds ord. "Ty Guds ord är levande och kraftigt..." (Hebr. 4:12). Det är energiskt, verkande, och går in i grunden. Detta hör samman med profetiska ord, t.ex. Jer. 23:29: "Är icke mitt ord liksom en eld, säger Herren, och såsom en hammare, den berg sönderslår?" Här är bilden av berget, som klyves. Detta har en dubbel betydelse: Ordet *sönderkrossar*, men *öppnar* också den klippa, ur vilken det kommer levande vatten.

Detta levande Ord öppnar källsprång i människan själv, dvs. det gudomliga, som en gång var givet åt människan, hennes levande ande. Således heter det, att hon födes av levande vatten och ande, och detta föder i sin tur levande vatten och ande. Jesus säger i Joh. 7:38: "Den som tror på mig av hans liv skola, *såsom Skriften har sagt*, flyta strömmar av levande vatten." Här avses inte något enskilt skriftställe, utan det är fråga om *hela* Skriften ända från begynnelsen. Det levande Ordet skall så tränga in i människan, att det blir hennes inre. Så får hon ta emot all frukt, som därav bliver. Ett ont träd kan icke bära god frukt. Det måste vara ett gott träd (jfr Matt. 12:33 ff.). Ett av grundställena har vi

i Gal. 5, där det talas om Andens frukt, som är av gudomligt ursprung och som människan inte kan skapa. Men har hon tagit emot Ordet, blivit född på nytt genom vatten och ande, får hon också det som hör Anden till: kärlek, glädje, frid osv. Detta är det nya liv, som är helt och hållet en gudomlig gåva och där det gäller att alltid hålla i sikte, att vi inte kan göra något själva, ty att göra något själv är att skilja sig från Gud. Därför heter det: "Om I icke vänden om och bliven såsom de små barnen, skolen I alls icke inkomma i himmelriket" (Matt. 18:3). Man måste bli som barnet, vilket endast har att ta emot.

En död till liv

Gal. 2:19-21

Om rättfärdighet kunde vinnas genom lagen! Det är en fåfång önskan, en fåfänglig dröm. Det är alltså vad aposteln här säger: Det är fåfängt att tänka sig att man kan bli rättfärdig inför sig själv och inför Gud genom att man söker ordna sitt liv efter det som är rätt. Det är fåfängt att försöka göra sig själv, uppfostra sig själv, till en god människa. Det betyder nu inte bara detta, att man är en svag människa som icke rår med, icke lyckas med det som man egentligen ville göra, detta att man upptäcker hos sig en motsträvig natur. Det är gott så länge en människa upptäcker detta. Då befinner hon sig i det som man kan kalla lagens uppfostran, och då finns det ännu hopp.

Det finns ännu hopp för en sådan människa. Ty det finns ju, tyvärr skulle man kunna säga, sådana som verkligen lyckas med sina goda föresatser. Den och den lasten har de besekrat, och de har till slut kommit dithän, att de tycker, att de intet har att förebrå sig. Samvetets röst ljuder icke längre, den är död, praktiskt taget död. Och om de nu dessutom bekänner sig som kristna, så säger de visserligen: Det är alltsammans genom nåd, genom Guds nåd och barmhärtighet. Men det gjorde också den rättfärdige mannen i templet, som Jesus berättar om: Han berömde visserligen icke sig själv, han tillskrev icke sig själv förtjänsten, utan han tackade Gud för alltsammans. Men det avgörande var, att när han betraktade sitt liv och sin person, så fann han alltsammans ganska gott (Luk. 18:9 ff.).

Skulle vi alltså hellre slänga bort lagen, det vill säga slänga längtan efter det som är gott och rent och sant, längtan efter ett liv präglad av kärlek och oskuld, och acceptera att vi är ohjälpligt sådana vi är. Om detta säger aposteln på ett annat ställe (Rom. 6:1): ”Skola vi förbliva i synden, på det att nåden må överflöda?” Och han svarar: ”Nej, bort det! Vi som hava dött från synden, huru skola vi kunna fortsätta att leva i den?” Det är lika illa att dö i synd som att dö i självrättfärdighet, att låta sitt inre liv, sin verkliga människa, sitt andeliv, gå under i synd som att låta det gå under i självbelåtenhet.

Men i vår text talar aposteln om ett annat slag av död. Och han talar med några korta, sammanträngda ord av ett förunderligt djup. Han visar på ett förunderligt evangelium om en död, som ingen kan fatta och förstå, men som var och en kan uppleva, taga emot och verkligen *uppleva*. Ty det är en död till liv. Det är en död som icke är en död *i* synden, en död som beror på att man gett upp all längtan, inneboende längtan, till det som är ljus och rent och rätt, till ett liv i Gud. Utan det är *en död från synden*. Och det är icke den död, som är samvetets död, den självrättfärdiges, den självbelåtnes död, en död i lagen, utan *en död från lagen*. Så säger han här: ”Jag har ju genom lagen dött bort från lagen, för att jag skall leva för Gud.”

Och en död kallas denna förunderliga död med rätta, det är en verklig död. Ty här sker det verkligen på det sättet att man ger upp allting och just då, när man ger upp allting, tar man emot en ofattbar gåva, en gåva från Gud själv. Den är ofattbar, ty den är icke endast en gåva från honom, utan den är han själv i Kristus Jesus. Den är en död som Gud Frälsaren själv ger, och i denna ger han sig själv, hela det gudomliga livet. När man nu gett upp sig själv, så får man vara

med i Kristi död. ”Jag är korsfäst med Kristus”, säger aposteln. Och det är något som är givet åt var och en, som vill ta emot denna gåva, det är honom eller henne givet att i sanning kunna säga: jag är korsfäst med Kristus, med honom som har älskat mig och utgivit sig själv för mig.

Med denna död kommer så ett förunderligt liv, ett ofattbart liv, ett liv som är Guds egen hemlighet, fördolt hos Gud, men ett liv, som var och en, som tar emot det, själv får erfara. Det uttrycker aposteln så: ”Men jag lever icke längre jag, utan Kristus lever i mig.” Nu lever jag icke längre, nu behöver jag icke leva längre. Vilken oändlig befrielse i detta. Och vi skall betänka, att när aposteln skriver dessa ord, så är det icke några högstämt överdrivna ord, utan rent sakligt, bokstavligt, faktiskt menade. Det är något faktiskt upplevt, ständigt på nytt dagligen erfaret.

Den människa, som erfar detta, upplever förundrad att hon icke blott får ta emot helt och fullt och i överflöd det som Kristus i sin död på korset gjorde för henne, utan att han också själv kommer, och själv, *han själv* lever i henne det liv, som hon icke själv förmått bygga upp. Det liv jag nu lever i köttet, ännu här i detta jordeliv, det lever jag i tron på Guds Son, som älskat mig och utgivit sig själv för mig. Detta liv kallas ett liv i tro. Tro på något som är fast och oförgängligt.

Kristi bud

När ämnet heter ”Kristi bud”, gäller det Kristi bud, sådana vi har dem från Jesus Kristus själv och apostlarna, alltså i hela Nya Testamentet.

När man nämner ”bud”, väckes tanken, att budens tid i Nya Testamentet skulle vara förbi. Paulus för ju en kamp mot laggärningar. Den kampen är i viss mån centrum i hans förkunnelse. Buden skulle alltså vara avskaffade i och med Jesus Kristus och apostlarnas undervisning om honom, så att man skulle kunna säga: Nu existerar inte längre några bud!

Det är riktigt, att evangeliet kom med Jesus Kristus. Det är grundat på den heliga Skrift i gamla förbundet. Det kom med syndafallet och Guds kallelse: vänd om! Vänd om från mörkret till ljuset, vänd om till livet från förgängelsen och döden. Evangeliet kom på korset, där Jesus Kristus tog på sig hela mänsklighetens nöd från begynnelsen, och bar den. Han är försoningen för våra synder. Nu finns för dem som är i honom icke mera någon fördömelse.

När Jesus sänder sina lärjungar är det med ett budskap, ett frälsningens evangelium. Paulus kan inte utlägga, förklara rättfärdiggörelsen genom tron och icke genom laggärningar *utan* Jesus Kristus och honom såsom korsfäst.

Men finns det då inga bud?

Åt den gamla människan är det i Kristus givet ett nytt liv, Andens nya liv. Paulus säger i Romarbrevet 6: Vad skall vi då säga? Skall vi förbli i synden, för att nåden skall överflöda? — Nej! — Vi skall vandra i ett nytt leverne. Det nya livet för med sig *en vandring* i ett nytt leverne, och det finns bestämda *kännetecken* på detta nya liv. Detta är ju själv-

klart. För dem som inte har växt upp i kristna tankegångar men gripits av evangelium och kommit till tro, är det självklart, att Kristus har bestämda avsikter med människorna, att det kristna levernet inte är vilket leverne som helst, inte vilket sätt att tänka och känna och vara som helst. *Alla* breven har förmaningar för det nya livet. I Galaterbrevet har vi också denna förening, sammankopplingen av det nya livet med det nya levernet. Träldomsoket är lagens träldomsok. Genom *lagen* blir ingen rättfärdig. Det nya livet är ett liv i *Ande*. Där får inte *köttet* råda, utan endast Kristus själv (jfr Gal. 5). Det är strid mellan det nya livet och det gamla. ”Men uppenbara äro *köttets* gärningar ...” Så uppräknas dessa gärningar. ”Men *Andens* frukt är kärlek, glädje, frid, tålmod, mildhet, godhet, trofasthet, saktmod, återhållsamhet” (Gal. 5:19 ff.). Jesus själv talar ju till sina lärjungar gång på gång om detta. Det Paulus har utlagt på sitt språk om rättfärdiggörelse genom tron, det uttrycker Jesus i ordet om att ett ont träd inte kan bära god frukt. — Utan att man blir född ovanifrån, kan man inte komma in i Guds rike (Joh. 3). *Genom hela Kristi undervisning* går dessa bud. ”...I skolen leva. På den dagen skolen I förstå, att jag är i min Fader ...” ”Den som har *mina bud* och håller dem ...” ”Om någon älskar mig, skall han bevara mitt ord ...” ”Den som icke älskar mig, håller icke mina ord ...” (Joh. 14).

Det är trösterika ord, fulla av gåvor, av skänker och av försäkran. Men orden är också fruktansvärda i sin stränghet. Den som tar emot honom, måste förbliva vid hans bud. Dessa bud är förblivande, de skulle inte bytas ut, när evangelium senare fick makt och kraft.

Varifrån kom berättelserna om Jesu frestelser, om inte från honom själv? De var frestelser för honom som Frälsare, men frestelser, som också skulle vara typiska för hans

församling. — ”Allt detta skall jag giva dig, om du faller ned och tillbeder mig” (Matt. 4:9). Jesus skulle få allt detta till evangeliets befordran. Hans rike skulle bli grundat. Men på ett villkor: att han var lydig, tillbad och erkände denna världsmakt. Då besvarar Jesus detta med ett förut givet ord i den heliga Skrift: ”Herren, din Gud, skall du tillbedja, och honom allena skall du tjäna.” — Det är en *grundregel*, given från början. Genom Jesus skall lärjungarna vara befriade från den onda makten. Men på det villkor, att de *håller sig till honom, lyssnar till honom*, som gett dem denna frihet. — En grundregel, som *alltid* gäller, i alla tider.

Så har vi bergspredikan med anvisningar för det nya livet. Det är så annorlunda än det naturligt givna, något annat än anpassningen till det naturliga livet. Saligprisningarna är för den mänskliga tanken orimliga. Saliga är de *fattiga* i anden. Mänsklig tanke värdesätter andliga aspirationer, när de vill upphöja sig över mänskliga strävanden. Men här prisas plötsligt de *fattiga* saliga. Saliga. Det är en hugsvalelse för bedrövade.

De *saktmodiga* är naturligtvis dömda att undertryckas. De saktmodiga skall ärva jorden men inte äga makt. De skall ärva jorden i Kristi mening, så som han ärvde den, när han led den skamliga korsdöden, och som han sedan har ärvt den.

Saligprisningarna slutar med: ”Saliga ären I, då (männskor) smäda och förfölja eder ... ty så förföljde de profeterna, som voro före eder.” — Det är en orimlig tröste- eller propagandapredikan för dem som vill vinna anhängare. Märk: ”Saliga ären I, när de smäda och förfölja eder ...” — inte bara i början. Förföljelsen skall vara något som följer med genom hela tidsåldern. ”Om världen hatar eder, veten I, att hon har hatat mig förr än eder” (Joh. 15:18). Världen

som uttryck för allt det som man kunde anpassa sig till, det är den som måste hata de kristna. Världen är hela den tillvaro, från vilken man nu har blivit befriad.

Mycket talande berättas om Petrus och apostlarna. De hade blivit tillfångatagna och sedan gisslade, torterade. Så blev de lössläppta med en order, att de inte talade i Jesu namn. Nu heter det, att ”de gingo ut glada”. Varför var de glada? Inte för att det nu var slut med förföljelsen, för att de blivit lössläppta. Utan glada ”för att de aktats värdiga att *lida smälek för det namnets skull*” (Apg. 5:40, 41). De var på den rätta vägen.

Jesus vänder på allt. Det kan aldrig bli fråga om en anpassning. ”Ty mina tankar äro icke edra tankar, och edra vägar äro icke mina vägar ...” (Jes. 55:8). Petrus får höra, när han försöker få Jesus från lidandesvägen: ”Gå bort från mig, Satan; du är mig en stötesten, ty du tänker icke på Guds (ting) utan på människors” (Matt. 16:23). De som har makten är stränga herrar och älskar att vara herrar. En förblivande regel är: ”*Så är det icke bland eder ...*” (Matt. 20:26). Det upphäver hela denna strävan efter att vara den förnämste. Att inom församlingen tillämpa samma regler och styrelsesätt som i andra sammanhang är ett kardinalbrott mot denna regel.

Kristi bud ger frihet. Inte frihet att göra vad som passar. Utan friheten att leva under Kristus, friheten att ha honom till Herre. Buden är ett evangelium. Du behöver inte längre all denna möda. Du behöver inte längre kämpa dig fram, genom att kämpa för ditt eget anseende. Du behöver inte heller göra det för Kristi skull, inte kämpa för hans anseende, ty han var väl införstådd med att vara föraktad, att ge sitt liv till lösen för många. — Kristi bud ger frihet, men inte i meningen att följa egna infall, utan att följa efter Jesus Kris-

tus och hans förkunnelse. ”Varen alltså I fullkomliga ...” (Matt. 5:48), dvs. det finns möjlighet att vara fullkomlig. Det gäller *fullkomlighet*; inte blott att bli så pass helgad, att man kan bli odmjuk, kan avstå från allting. Ty då kan man bli frestad att känna sig som redskap. Och då går det som med huset, som blev putsat, rensat. Men så kommer det flera demoner. Och så ”blir den människans sista värre än det första” (Matt. 12:45).

Hur stod det egentligen till med det nya levernet i de församlingar till vilka Paulus skrev? ”Men köttets gärningar äro uppenbara: de äro otukt, orenhet, lösaktighet, avgudadyrkan, trolldom, ovänskap, kiv, avund, vrede, självhävdelse, tvedräkt, partiväsen, missunnsamhet, mord, dryckeslag, orgier och annat sådant, varom jag säger eder i förväg, såsom jag ock förut har sagt, att de som göra sådant, de skola icke få Guds rike till arvedel” (Gal. 5:19 ff.). Tydligt var det inte så väl beställt, när en apostel skulle behöva varna för så grova ting. Vi är ju längre komna, behöver inte ta det så allvarligt! Men ser vi närmare efter finner vi, att jämsides med sådana ting som mord, lösaktighet, så står sådant som avund, vrede, partisöndring, orenhet osv. När vi ser på detta, blir det en helt annan predikan. Den som i sin framgångsrika kristendom hävdar sig själv, på ett fint sätt förtalar sin nästa, avundas, han är ingenting mindre än en mördare, horkarl. Det gäller därför att endast och allenast hålla sig till Kristus. ”Men jag lever icke mera jag, utan Kristus lever i mig” (Gal. 2:20). ”Men de, som tillhöra Kristus, de ha korsfäst köttet med lustarna och begärelserna” (Gal. 5:24). — Inte vissa lustar och vissa begärelser, utan också de som t.o.m. anses förmånliga. Det hör inte till Kristi bud att t.ex. hålla på sin heder genom att hämnas oförrätter.

Man kan inte komma undan genom att säga: ”Tiden har förändrats, förhållandena har förändrats.” Inte genom att säga: ”Nu gäller inte Kristi bud, nu gäller att hävda sig själv.” Ty ”att så i sitt kött”, det är att följa sin egen begärelse.

Det nya livet är ett liv, som verkligen består av ett nytt livs regler, ett nytt livs kännetecken. Vi har läst i historien om dem som tycks ha gjort det omöjliga, utan att det för dem synes ha varit någon möda. ”Ty mitt ok är mildt, och min börda är lätt” (Matt. 11:30). — Du behöver ingenting av detta, som hör det kristusfientliga livet till. Du får den gåvan att allena hålla fast vid Jesus Kristus. I tacksägelsen håller vi fast vid Kristi gåva: glädjen och friden.

Kristi bud utmynnar i den frid, som inte är den frid som världen ger, utan den frid som övergår allt begrepp, ”som övergår allt förstånd” (Fil. 4:7).

Den nya tidsålder, som *icke* kommit

Ordet "ny" i Nya Testamentet möter vi i sådana sammanhang, där det är fråga om något centralt. Vi läser t.ex. om det nya förbundet, ny födelse, ny skapelse (2 Kor. 5:17), sinnets, dvs. väsendets, förnyelse (Rom. 12:2). I Uppenbarelseboken 21:5 står det: "Se, jag gör allt nytt." I samma bok kan man också läsa om ett nytt namn och ett nytt Jerusalem. Men ordet "ny" förekommer *icke* i en förbindelse, som numera råkat bli vanlig, nämligen i förbindelse med tidsålder, eon. *Nya Testamentet talar icke om "den nya tidsåldern". Med Jesu ankomst till världen eller med hans uppståndelse eller pingsten inträder icke en ny tidsålder.* Idén om att en ny tidsålder då skulle ha inträtt, vänder upp och ned på något, som är centralt i Nya Testamentet, nämligen att Kristus uppstått i *denna* tidsålder. De nu gängse föreställningarna om den nya tidsåldern utgör en blandning av element från gnosis och fariseismen. I gnostiska riktningar talades det om tidsåldrar (eoner) som verkande krafter, och fariseismen lärde, att uppståndelsen och Gudsriket icke kunde komma före denna tidsålders slut utan hörde till den kommande tidsåldern. Gentemot denna fariseismens lära framträder i Nya Testamentet tanken om att uppståndelsen har kommit i denna tidsålder genom Kristus. I Nya Testamentet finns också idén om den kommande tidsåldern, men detta är den tid, då *fulländningen* skall ske.

Den oriktiga idén om den nya tidsåldern såsom redan inbruten ger stöd åt en annan gammal villfarelse, nämligen den att en utveckling av den kristna kyrkan skulle äga rum på sådant sätt att den skulle få allt större *makt*. Denna tanke förekom hos vissa kyrkofäder och vann utbredning, då kris-

tendomen upphöjdes till statsreligion. Ett stöd för denna teori kunde man finna genom en omtolkning av liknelserna om senapskornet och surdegen i Matteus' trettonde kapitel. Denna omtolkning svarar mot vår nuvarande svenska bibelöversättning. Det står där: "Himmelriket är likt ett senapskorn" (13:31) och "Himmelriket är likt en surdeg" (13:33). Det grekiska uttryck, som översatts sålunda, går tillbaka till ett semitiskt ord, som ofta förekommer i de judiska lärarnas undervisning och helt enkelt betyder: "(Det följande är) en liknelse." Vid ett par andra liknelser i samma kapitel har man i vår kyrkobibel använt en annan översättning. När det talas om mannen, som sådde god säd i sin åker, heter det: "Med himmelriket är det, såsom när en man sådde god säd i sin åker" (13:24). Denna senare översättning har man tillämpat även i liknelserna om köpmannen, som sökte efter goda pärlor (13:45) och om noten, som kastades i havet (13:47). Det är en översättning som mycket väl kan användas, men den bör då tillämpas även i liknelserna om surdegen och senapskornet. I annat fall borde man genomgående använda uttrycket "Himmelriket är likt. . ." Himmelriket är likt en köpman, en not osv. Det skulle då framgå, att liknelsen gäller som en helhet och att det icke är ett enstaka element i liknelsen som liknas vid himmelriket. Som det nu står i vår översättning ges den vilseledande antydningen, att himmelriket självt motsvarar senapskornet eller surdegen och att himmelriket alltså även är likt ett träd, som från en ringa början växer till mäktig storhet. Detta senare får alltför lätt den uttolkningen, att kristendomen skall bli den segrande religionen, vilket strider mot vad Nya Testamentet lär. Ty där förkunnas, att trohet mot Kristus åtföljes av hat, förföljelse och martyrium. Och detta har visat sig vara sant ända till våra dagar.

Tro och fantasi

Att tro på Gud betyder i Nya Testamentet ej, att jag inte *vet* utan bara *tror* att Gud finns. Tron är ett svårdefinierbart begrepp, men man kan säga, att det är en relation till något verkligt i vilket jag lever. Det framställs ej så i Nya Testamentet som om vi skulle ha en verklighet omkring oss, om vilken vi *vet* något, såsom t.ex. kroppen och dess funktioner, men att därutänför finns något annat, t.ex. Gud, om vilken vi ingenting vet, men som vi finner det värdefullt att tro på. Det är raka motsatsen. Gud är den som kommer först — han är grunden för allt liv och är alltings skapare. ”Ty i honom leva vi och röra oss och äro till...” (Apg. 17:28). Det är alltså en verklighet. Tron på Kristus uppstår på grund av den realitet, som är han själv. Ett oundgängligt villkor för *tro* enligt Nya Testamentet är, att det man tror på är *verkligt*.

I fråga om tro och vetande kan som jämförelse nämnas Joh. 20:29: ”... saliga äro de som icke se och (dock) tro.” 2 Kor. 4:18: ”... åt oss, som icke se efter de ting, som synas, utan efter dem, som icke synas ...” Hebr. 11:1: ”Men finns tron är den en säker tillförsikt om det man hoppas, en övertygelse om ting som icke synas.”

Man kan alltså med lätthet förstå, att när den uppfattningen är vanlig, att tron tar vid, när man inte längre vet, då för man in de anförda skriftställena — ej minst Hebr. 11:1 — i sådana tankebanor. När det här talas om ”säker tillförsikt” (*hypóstasis*) är det ej fråga om att det är något, som man ej ser utan blott hoppas. Det är här ej fråga om ett område för vetandet och ett bortom, utan det är något som rör sig i tiden. Tron är ej en kraft, som kan användas för det

som ligger utanför. Här är det i stället fråga om realiteter. Det är att omfatta något av Gud utlovat. Alltså även här är tron riktad på sådant vars inträffande objektivt sett är *alldeles visst*.

Förhållandet kan jämföras med att fatta och begripa min kropps och själs funktioner. Härvidlag finns sådant, som jag vet, t.ex. att jag kan röra mina fingrar, att jag blöder, när jag råkar skära mig etc. Men det finns också sådant, som jag ej förstår, t.ex. växandets hemlighet. Vad har då denna liknelse med tron att göra? — Jo, jag hittar ej på *teorier* om växandet, skapar mig en fantasibild om växandets ursprung, om vilket jag ingenting *vet*, men som jag tror på, utan jag *lever* ju i denna realitet, som jag tror på. Växandets verklighet beror ej på, om jag har en medveten kunskap om dess orsak och förlopp, utan den är under alla omständigheter en realitet.

Tron är ett hängivande åt en *realitet*. Tron måste sålunda också omfatta ett mottagande. Det är väsentligt att det man mottager är en realitet. Ty det innebär att när man ger sig åt denna realitet, får man *del* i hela det stora sammanhang, som genom Guds Ord klingar in i själen.

Begreppet ”tro” hos Paulus

För Paulus kommer tron i hans framställning att avhandlas tillsammans med frågan om rättfärdighet. Men inte ens Romarbrevet är en avhandling om tron, så att det skulle beskriva vad tron är. Tron blir central genom talet om rättfärdighet genom tron. Det är rättfärdigheten som är utgångspunkt. Vad själva tron egentligen är, det är lika svårt att avgöra hos Paulus som hos evangelisterna. Och det är ingen motsättning mellan dessa heller.

Vad tron är kan avgränsas genom negativa och positiva bestämningar. Rättfärdighet genom tro ställs i motsats till rättfärdighet genom lagens gärningar. I Rom. 2:17 ff. skildras försöket att föra ett rättfärdigt liv. Den verkliga motsatsen till tron, *pístis*, såsom en hållning hos människan, blir *berömmelsen*, som är en tillförsikt om att man har gjort något rätt och är en riktig människa. Belysande är Rom. 3:25-27: Kristus är ställd fram såsom ett försoningsoffer, *hilastáriorion*, genom tro... Var är då *berömmelsen*? Den är utestängd genom trons lag. Häri ligger liksom ett nyckelord till Pauli förkunnelse om tron. Man berömmar sig i lagen. Men Paulus själv bekänner: ”Men från mig vare det fjärran att berömma mig, om icke i vår Herres Jesu Kristi kors ...” (Gal. 6:14).

Nu förekommer detta ”berömma sig” ofta hos Paulus. Det förkastas som ett begrepp och användes så att säga i överförd mening. För dem som hör Kristus till är berömmelsen utestängd i betydelsen stolthet, tillförsikt eller medvetande om sig själv. Men sedan kan Paulus vända på detta, så som det är egendomligt typiskt för Nya Testamentet i sin helhet, och *berömma sig av Kristi kors*. Det är klart, att

detta är vad man möjligen skulle kunna kalla ironiskt. Det är att vända upp och ned på saken. Ty om någon står inför Kristi kors och riktigt betraktar det som där har skett, så måste för honom alla tankar på egen duglighet bli till intet. Det är att se på detta kors så, att allt sådant som eljest syster sätter människor mister sin betydelse.

Men vi går tillbaka till frågan om berömmelsen i lagen. Det är frågan om att sätta tron i motsats till den hederliga, samvetsgranna människans rättfärdighet. Detta har missuppfattats mycket, liksom evangeliets skildring av fariséerna. Det är frågan om den naturliga självmedvetenheten, tryggheten hos den, som vet med sig, att han i allo försöker vara en redlig människa. Det är denna ädlaste och finaste självberömmelse, som berömmar sig av att vara en man eller kvinna av heder och som vill göra Guds vilja och som *har gjort den*. Sådan berömmelse sammanställs alltså av aposteln med och kommer i samma klass som all annan berömmelse och mänsklig ävlan, ända ner till det som är av värsta slag. Allt detta står på en sida — och på andra sidan står att ha sett Kristi kors. Människan står där naken och har sin blick på Kristus. Detta är en sida av tron, att på något sätt ha fått sitt centrum för tillvaron flyttat från det egna till detta överväldigande, som är i Kristus. ”Och jag lever icke längre jag, utan Kristus lever i mig” (Gal. 2:20). Detta är tydligen bokstavligt: Är det något liv i mig, så är det Kristus som lever.

Mot tron svarar nåd. Och detta betyder nu inte, att det som kännetecknar ett redbart liv härmed är upphävt, såsom man t.ex. har missförstått det som under vissa väckelsetider med rätta predikades om att det inte räcker med ett hederligt liv, utan att det är fråga om Andens nya liv genom tron på Kristus Jesus. Ty fastän detta är helt sant måste det ju

samtidigt på det kraftigaste erinras om, att detta nya liv inte innebär, att den troende människan har rätt att vara sämre än den redlige och att söka sin egen ära — visserligen i hemlighet. Detta är självklart för den som har sett Kristi kors. Det kristna livet betyder inte ett ohederligt liv, utan det innebär att ha överlämnat sig åt Kristus. Därför hänvisar Kristus till lagens bud, när det gäller detta nya liv (t.ex. Matt. 19:16 ff.). Och Paulus har tagit upp denna fråga i Rom. 6 och säger: Skall vi förbli i synden, för att nåden må överflöda? Bort det! (= vilken vansinnig fråga!) (Översättningen ”Bort det!” är alldeles för svag.) Skulle det nya livet vara ett liv där det bästa är alldeles upphävt? Vi har blivit döpta till Kristi död, för att också vi skall vandra ”i *livs nyhet*”, står det. Vi skall inte gå in i denna tidsålders schema (Rom. 12). — Det har kyrkan och enskilda kristna gång på gång gjort, med äreställningar, förtryck av de små och all slags oredlighet. Då undanskymmes Kristi kors för människor just genom dem som skulle varit utvalda, helgade, till att låta Kristi kors lysa för människorna.

Trons kännetecken

När ämnet är ”Trons kännetecken”, ligger det väl i öppen dag, att det inte är fråga om kännetecken på en rätt troslära eller sådant. Utan det är här fråga om begreppet eller termen ”tro”, sådan den användes i *Bibeln*. Läran (visheten, insikten) är ju mycket viktig. Det är viktigt att man tror på den. Men här är det fråga om ”tro” i Nya Testamentet, ”*pístis*”.

Ordet ”*pístis*” förekommer rikligt i Nya Testamentet. Och det är ingenting nytt för Nya Testamentet eller för Jesu undervisning. Utan liksom Jesus och apostlarna alltid går tillbaka till och hänvisar till det Gamla Testamentet, så ligger bakom Nya Testamentets ord om tron, vad som säges i Gamla Testamentet. Och nu är det så med hebreiskan, att det är ett rikt språk och har många synonymer. Där finns då flera ord för denna sak, som i svenska översättningar kommer till synes i det att man försökt att på olika sätt ge uttryck åt grundtextens rikedom genom t.ex. sådana formuleringar som förlita sig på, förtrösta på, ta sin tillflykt till, vila under den Allsmäktiges skugga. Det är alltså hela denna gammaltestamentliga språkvärld som ligger bakom, ständigt bakom, Jesu undervisning och hans apostlars.

Sedan kommer då ordet ”kännetecken”. Vad skall det innebära: ”Trons kännetecken”? Det gäller då först vad tro är och sedan vad det finns för *kännetecken* på den. Och kännetecken är ju sådant, som man kan peka på, och på grund av vilket man kan säga, att här föreligger det eller det, i detta fall kännetecken på att tron finns.

Nu är det nog viktigt, att ifrån början påpeka följande: När den frågan uppställs: Vad skall man ha för kännetec-

ken?, gäller det då tecken, varigenom man kan se på *andra*, att de har tro, så att man kan skilja mellan dem hos vilka man finner tro och dem hos vilka man inte finner tro, eller gäller det kännetecken varigenom man kan få svar på om *man själv* har tro, eller är det bådadera? Enligt hela andan i Bibeln och enligt Kristi undervisning kan det inte i första hand vara fråga om, att man skall rada upp kännetecken varigenom man kan skilja dem som tror ifrån dem som icke tror, således att själv bedöma andra. Utan det måste i så fall i första rummet gälla, att man skall ha kännetecken på att man själv är i tron.

Om vi då stannar vid det, så finner vi något egendomligt. Det gäller alltså ens egen tro och kännetecken på den. Vi finner nämligen, att det *icke finns någon definition* i systematisk, filosofisk mening att upptäcka någonstans på vad tron är. Detta låter oss ana, att *tron* hör samman med *hemligheten*, med Guds hemlighet ifrån begynnelsen, liksom det är med allt det centrala i Bibeln. Det hör tillsammans med livet självt, det andliga livet självt. Det är något, som har sin källa i Skaparen själv.

Om man nu hör, att det inte finns någon definition på vad tron är, tänker man väl omedelbart: Ja, men det finns ju ett ställe åtminstone, där det talas om vad tron är! Det är det bekanta Hebréerbrevets 11:e kapitel, som i en av våra översättningar lyder så här: "Men tron är en viss tillförsikt om det man hoppas, en övertygelse om ting, som icke synas ..." (Normaluppl.) Detta är endast skenbart en översättning, för här är det inte fråga om att tala om vad tro är för någonting. Och det har i många fall varit ödesdigert, att man uppfattat detta som en definition, som skulle vara svar på frågan: Vad är tron?

Hur skulle man kunna ange vad som är fel här och vad som föreligger? Man skulle möjligen kunna komma åt det genom att omskriva det lilla ordet "är" med "innebär" eller någonting sådant. Det är inte här fråga om att svara på frågan "Vad är tron?" Utan om man har tron, kan man här finna, vad denna tro innebär. Detta förhållande framgår klart av den grekiska grundtexten: "Men finns tro, är den en säker tillförsikt om det man hoppas, en övertygelse om ting som icke synas." Här är det alltså först och främst tron som är förbunden med det som man hoppas och med det som icke ses. Detta hör till mysteriet, till verkligheten. De som har tron vet vad den är, fastän tron icke kan definieras.

Sätter man vidare "tron" i relation till det gängse språkbruket finner man, att tron är något helt annat än detta: Jag vet inte säkert, men jag tror. "Tro" i det vanliga språket är ju ofta ett uttryck för att man inte vet något bestämt om en viss sak, men man omfattar den ändå med en tro. Sådan tro är det här icke alls fråga om. Utan *tron är här säkrare än kunskapen*, förmer än kunskapen. Den är verklig i förhållande till kunskapen. Ty jag kan veta en sak, utan att den är levande för mig. Jag kan ha kunskap om den, utan att jag tror på den, så att den har realitet för mitt liv. Tron är alltså ett verkligt vetande, ett vetande, som hänger ihop med den gudomliga verkligheten och är alltså fullkomligt viss. Ty det finns ju också kunskap, som är en död kunskap. Och så kunde det vara även på den tiden, när man lärde sig och hade kunskap i andliga ting och s. a. s. även trodde på dem i det dagliga språkbrukets mening, t.ex. detta om försoningen och frälsningen och att Kristus är Frälsaren. Detta kunde man veta i tio, tjugo eller trettio år och sedan kom kanske en dag, då detta blev föremål för *tro*. Då är det ett verkligt vetande. Då är det visst.

På samma sätt är det om vi går till ordet "hoppas". Det användes i det allmänna språkbruket så här: Ja, jag vet ju inte hur det går, men jag *hoppas*, att det blir så och så. I Nya Testamentet är det fråga om *det kristna hoppet*, det av evangeliet givna hoppet, det av Herren själv givna hoppet. Det är det, som sträcker sig från tidernas begynnelse till tidernas ände. Och det är inte något, om vilket man säger, att man icke vet det, men hoppas på det. Utan det är *nå-gonting absolut visst*. Och det är förutsättningen. Alltså: Liksom tron själv är en kunskap av den djupaste arten, som innebär att den är en levande kunskap, så innebär också hoppet, att man äger det man hoppas inneslutet i tro på det som är föremål för hoppet.

Så kommer vi till "ting som icke ses". Det gäller här en *övertygelse* om det som icke ses. Man kan jämföra med 2 Kor. 4:18 (Norm. uppl.): "... åt oss, som icke se efter de ting, som synas, utan efter dem, som icke synas; ty de ting, som synas, äro timliga (förgängliga), men de, som icke synas, äro eviga." Det som synes är sådant, som hör med i ett sammanhang, där man ser begränsat, just för ögonblicket eller tidsavsnittet, under det att det som icke synes är evigt. Att översättningen för in ordet "ting" har givit anledning till att man kan fatta utsagan på ett dubbeltydigt sätt, genom en glidning i språkbruket. Det kan leda till att man tänker: Här finns det somliga ting, somliga existerande ting, som är synliga, t.ex. ett bord, som man kan ta och känna på, och sedan finns det sådant, som inte syns, t.ex. den himmelska världen, änglar och sådant. Med andra ord: Det som man ser är visst, och det som man inte ser, det är ju ovisst. Och nu blickar vi på det som är ovisst. Meningen i detta bibelord har så blivit vänd upp och ner. Ty meningen här är inte att skilja emellan en värld, som syns och en värld, som

inte syns. Redan beträffande det som syns, t.ex. ett bord, har ju nämligen naturvetenskapen visat oss, att det mesta där är osynligt. Utan det är fråga om, att *det synliga* är sådant vi ser och lägger märke till, fäster oss vid och har vårt riktmärke vid *såsom naturliga människor* i allting, i all den verklighet, som vi lever i och som omger oss. Det är detta Paulus kallar *próskaira* ("tillfälliga", "timliga" ting), det som är förgängligt, under det att det *bakom detta finns något verkligt och oförgängligt*, själva verkligheten, djupare och djupare in. Och detta är ju något som hör till Skaparens värld, något som således är evigt.

2 Kor. 4:18 har mycket att säga om vad trons kännetecken är. Vad står det omedelbart före? I vilket sammanhang är detta ord skrivet? Det bör man alltid undersöka. Jo, här står: "Ty vår bedrövelse, som är kort och lätt, bereder åt oss på översvinneligt sätt i översvinneligt mått en evig fullvikt av herrlighet ..." (Norm. uppl.). Det är i detta sammanhang v. 18 är inställd. Och det är en utomordentligt konkret illustration till vad det här är fråga om.

De som får utstå bedrövelse, förföljelse, plågor i denna värld — som Kristus och alla apostlar talar om och det som detta brevs mottagare har fått erfara — hur ser de på dessa förföljelser? Det som är *synligt* där, det är ju denna världens makt och de förföljdas vanmakt. Där ser man utslutande det onda, det plågsamma, det förfärliga. Men den som ser djupare, ser i detta någonting, som är översvinneligt. Det som synes ske är det som hör ihop med en begränsad tid och begränsade förhållanden. Men *den som ser utöver, bakom det som sker*, om man så skulle uttrycka sig populärt, *han ser ju en helt annan verklighet, den djupare verkligheten.*

Det finns således i texten en fullkomlig parallell mellan att *denna bedrövelse som syns, är kort och lätt*, den är i själva verket — även om den varar hela detta jordeliv — någonting övergående, någonting som är begränsat såväl till tiden som rummet, *och att den bereder* åt oss på ett översvinneligt sätt och i översvinneligt mått *en evig fullvikt av herrlighet*. Och på samma sätt är allt det som syns, det är *próskarios*, det är någonting tillfälligt, under det att det andra är evigt.

Och nu förekommer denna sak på ett parallellt sätt gång efter annan. Klart kommer detta fram t.ex. i 1 Petr. 1:4 ff. Där talas (Norml. uppl.) om ”eder, som med Guds makt bevarens genom tron till den frälsning, vilken är beredd att uppenbaras i den yttersta tiden, (*en kairô eschátō*, i fulländningens tid, det som är föremål för det vissa, för vissheten, jfr Hebr. 11:1) i vilken I fån fröjda eder, efter att nu en liten tid, om så måste vara, hava lidit bedrövelse under mångahanda prövningar ...” Och det är ju fullkomligt parallellt, fastän det s. a. s. står i omkastad ordning. Paulus talar först (i 2 Kor. 4) om bedrövelsen, som varar en liten tid, därefter om den översvinneliga herrligheten. Petrus börjar med tron, genom vilken man bevaras till frälsning, som är beredd att uppenbaras i den som hoppas. Med tron kommer den fröjd — efter en liten tids förföljelser — vilken, hur svårt det än är till en tid, ändå går djupare och djupare. Men därefter vänder Petrus uppmärksamheten mot att detta sker ”under mångahanda prövningar”. Till detta kan jämföras Jak. 1:3 (Norm. uppl.): ”... vetande, att eder beprövelse i tron verkar tålmod, men tålmodet have ett fullkomligt verk, på det att I mån vara fullkomliga och hela och icke hava någon brist.” Det står således ”eder beprövelse i

tron". Det har varit sådant varmed tron har blivit prövad och beprövad.

Och *mot den bakgrunden* går man till att fråga om man har tro och då kommer detta i 2 Kor. 13 i den rätta belysningen. Ty om dessa ord läses utan bakgrunden av vad hela Skriften i övrigt säger, alltså såväl Pauli som Petri och Jakobs hela terminologi och sätt att uttrycka sig, hela den värld, vari detta är insatt, kan de tas på ett helt annat sätt och så har väl också ofta skett.

Nu står det här i 2 Kor. 13:5 (enligt Normalupplagan): "Försöken eder själva, om I ären i tron, pröven eder själva. Eller kännen I icke eder själva, att Jesus Kristus är i eder, så framt det ej så är, att I icke hållen provet?" Hade man inte haft den tidigare skisserade bakgrunden, hade man uppfattat det så här: Nu skall man ta till och pröva och se efter om man har tro antingen kallt och lugnt eller i ängslan att man inte har tron. Nu skall man undersöka och känna efter och pröva om man har tron. Då skulle det alltså behövas vissa kännetecken för att få reda på detta.

Men nu är frågan insatt i det stora sammanhanget. Ordet "pröva" heter på grekiska "*peirázein*". Och bakom det ligger, som bakom flertalet nytestamentliga ord de gammaltestamentliga, hebreiska motsvarigheterna, t.ex. "*nissá*", "*bachán*" och "*paqád*". Och i detta stora sammanhang är det fråga om de prövningar, som livet utsätter en för, prövningar genom förföljelser, genom olyckor, genom människors och världens hat. Det är det prov, som Gud i sin nåd utsätter en för. Nu heter det i 2 Kor. 13: "Pröven eder själva ..." Och då är det ju redan om man bara läser hela versen till slut klart, att det här inte är fråga om att känna efter om man har tro eller ej, utan att det gäller att *rikta blicken på*

Herren, att kasta sig på Herren. Paulus hänvisar till Jesus Kristus i den troende. Han talar också om att ”icke hålla provet”, dvs. att icke vara trogen, trofast emot Kristus. Detta pekar på den tro, som det här är fråga om.

Vad är då kännetecknen på tron? Det är således *inte något man skall sitta och leta reda på*, att pröva och rannsaka sig själv och se efter om man är i tron. Den uppmaningen förekommer inte någonstans i hela Bibeln, utom i denna enda del av 2 Kor. 13:5 — och det endast och allenast om man läser denna enda tredjedel utan dess sammanhang. Ty läser man i sammanhang blir man genast *hänvisad till Den, som skall pröva*, till det liv man har fått, som är lika mysteriöst, lika gudomligt hemlighetsfullt som livet självt, tron själv, den gudomliga verkligheten själv.

Sedan finns det en beskrivning av det vari tron visar sig. Det är dessa kraftiga ord, som vi har bevarade av Jesus i Matt. 13:31 och 17:20, vilka bör läsas tillsammans. I Matt. 13:31 säges det, att himmelriket är likt ett senapskorn, som en man tog och sådde i sin åker, och detta senapskorn är mindre än alla andra frön, (än frön i allmänhet), men när det växt upp blir det ett träd. Och i sjuttonde kapitlets tjugonde vers har vi de bekanta orden: ”För er klintros skull. Ty sannerligen säger jag eder: Om I haven tro såsom ett senapskorn, skolen I (kunna) säga till detta berg: flytta dig härifrån dit bort, och det skall flytta sig, och intet skall vara omöjligt för eder.” Där pekas det ju på, vad tron skulle kunna ha för innebörd — så skulle man kunna uppfatta detta — och här finns en probersten för den som vill pröva, undersöka, fråga efter kännetecknen på att han verkligen har tron. Då skulle resultatet bli det: Kan jag säga till ett berg eller något annat: Lyft dig upp därifrån och flyg någon annanstans. Flyg bort till Östersjön eller Atlanten och fall ned

där! Och då måste man säga sig: Det kan jag ju inte göra! Och därmed är hela prövningen slut. Jag har fått det känne- märket: En sådan tro har jag inte! Och då förstår man hur vansinnigt detta är. Ty eljest i hela Nya Testamentet är det ju fråga om att *vara en, som tar emot, som kan och får tro, så att tron är en realitet.*

Vad ligger då för en undervisning i detta sammanhang med senapskornet? Ja, man har fått höra det framställt så också: Om ni hade en tro, som vore en så liten tro som ett senapskorn i förhållande till andra, så skulle ni kunna göra det, bara en liten gnutta tro. Och det kunde kanske vara riktigt från en synpunkt sett, fastän det är en tillämpning, som inte har med meningen här att göra. Vad ligger då i denna Jesu liknelse och i Jesu andra tillämpning av den i en konkret situation för sina lärjungar? Jo, här tas exempel på *något, som är mycket litet*, nämligen ett senapskorn. Om man sedan jämför detta senapskorn med ett träd i vars grenar himmelens fåglar tar sin tillflykt, så säger man: Att detta senapskorn skulle kunna åstadkomma ett sådant träd, det är ju omöjligt! Det är litenheten, som uttryckligen betonas, att senapskornet är litet — och inte att dess tro är liten. Men det behöver ju inte sägas bara om ett senapskorn, utan om vilket litet frö som helst. Det skulle man ju ännu idag kunna konstatera, även om man aldrig har varit ute i skog och mark utan bara vistas i en stad. Varje vår kan man se t.ex. på en trottoar, att fastän denna kan vara väl byggd med stenar, singel, cement och kanske asfalt ovanpå och kan brytas upp endast med bullrande maskiner, så kan där sticka upp skott, som har trängt fram underifrån, levande växter, ofta mycket obetydliga och svaga växter. Men de har trängt igenom detta, rakt igenom, utan att det behövts en springa en gång. Och så är det ju överallt i naturen, skapelsen.

Och man skall icke säga: Det måste vara en väldig kraft, som detta senapskorn äger. Nej, det som här uttryckligen säges är att det är så litet. Det har ju ingen kraft. Men det är *inlagt* i det någonting. Och den som sysslat med modern naturvetenskap vet ju, att där bakom ligger något ännu mycket mindre, något osynligt i själva verket, som inte ens mikroskop kan analysera, nämligen molekyllkedjor. Man kan peka på t.ex. den molekyllkedja, som brukar kallas DNA, Dioxiribonucleinsyra. Det är den, som bestämmer hur en cell utvecklas. Och nu innehåller ett litet senapskorn denna DNA, som är nedlagd i det i skapelsen.

På ett helt parallellt sätt har det i mänsklighetens historia funnits sådana, som har utfört det absolut omöjliga och orimliga. Det har dessa människor gjort, inte genom att de hade stor kraft, utan genom att de bad en bön och så skedde det orimliga genom Guds kraft.

Att tro är alltså detta att helt vara utan egen kraft och endast stödd på Gud. Därför skall man inte gå och fundera på om man har tron. Ty då försvinner själva den djupa förbindelsen med Honom, at vilken man helt hänger sig. ”... ringa kraft har du, och du har (just därför) bevarat mitt Ord (det, som här är givet) och inte förnekat mitt Namn” (Upp. 3:8). ”Men vi ha denna skatt i lerkärl (vi är sådana bräckliga varelser), för att kraftens överflöd må vara Guds och icke ifrån oss” (2 Kor. 4:7).

Sedan kan man undersöka, vad som är dem givet, som har tron. Det blir något annat än att pröva och se efter kännetecken på tron. Vad är givet för dem, som tror? Jo, det är detsamma, som är givet för livet genom Skaparen, genom honom såsom Frälsare i oss, genom den Helige Ande, som bor i den troende. Det är ju t.ex. detta, som kallas Andens frukt: Guds *kärlek*, som är utgjuten i den troende och älskar

i människan. Det är *glädjen*, som är Kristi glädje, den av honom givna, den fullkomliga, den som är beständig och inte växlar emellan glädje och sorg, utan även i bedrövelsen är glädje. Och det är *friden*, om vilken Kristus själv säger: Min frid ger jag åt eder. Det är hans frid, inte en sådan, som man känner av det världen ger.

Det är något, som kännetecknar tron, att den tar emot dessa gåvor och verkligen också förtröstar på honom, som ger. Vad det gäller är ju *bara att ta emot*, att öppna för dessa gåvor. ”Varen alltid glada, bedjen oavslåtligen, tacken (Gud) i allt; ty detta är Guds vilja i Kristus Jesus till eder” (1 Tess. 5:16-18).

Förhållandet frihet — lagbundenhet i Nya Testamentet

Begreppet *frihet*, (*eleuthería*), förekommer ganska ofta i Nya Testamentet (Rom. 8:21, 1 Kor. 10:29, 2 Kor. 3:17, Gal. 2:4; 5:1, 13, Jak. 1:25; 2:12, 1 Petr. 2:16, 2 Petr. 2:19). Ordet betyder där särskilt frihet att handla, och frihet från lagens tvång. Ännu oftare finner vi adjektivet *fri*, (*eleútheros*), som betyder fri i motsats till att vara träl (Matt. 17:26, Joh. 8:33, 36, Rom. 6:20; 7:3, 1 Kor. 7:21, 22, 39; 9:1, 19; 12:13, Gal. 3:28; 4:22, 23, 26, 30, 31, Ef. 6:8, Kol. 3:11, 1 Petr. 2:16, Upp. 6:15; 13:16; 19:18). Inte så sällan förekommer verbet *frigöra*, *befria*, (*eleutherûn*) (Joh. 8:32, 36, Rom. 6:18, 22; 8:2, 21, Gal. 5:1).

I Johannesevangeliets 8:e kapitel finner vi generella uttalanden om friheten: "... sanningen skall göra eder fria" (*hå alátheia eleutherôsei hymâs*). De tilltalade opponerar sig: "Vi äro Abrahams säd och hava aldrig varit träl under någon. Huru (kan) du säga: I skolen bliva fria?" Enligt fariseismen står en friboren människa inte under någon främmande makt i sitt moraliska liv. Men Kristus säger likväl: "Om nu Sonen gör eder fria, bliven I verkligen fria." Här framställes friheten som ett kardinalbegrepp.

Både i evangelierna och i Nya Testamentet för övrigt är det tal om *en generell frihet*, en frihet i *alla* avseenden. Friheten är utan inskränkningar. En kristen står fri i alla förhållanden.

I princip gäller friheten även frihet från lagen. Budorden är inte undantagna. Lagen gör icke intrång på friheten. Detta kan givetvis leda till det missförhållandet att friheten skulle

betyda fullständig laglöshet och oordning. En sådan missuppfattning tycks ha kunnat förekomma redan under nytestamentlig tid.

När det i Rom. 8:21 talas om skapelsen som skall befrias från trälldom under förgängelsen till "Guds barns herrlighets frihet", så menas därmed inte att den skall lösas från sin lagbundna ordning. I samma kapitel vers 2 säger Paulus: "Ty livets Andes lag har i Kristus Jesus gjort mig fri ifrån syndens och dödens lag." Och det är samma frigörelse som skall omfatta hela skapelsen en gång.

Ty är friheten ett grundläggande begrepp, så är *lagbundenheten* det även. Nya Testamentet talar inte bara om en oinskränkt frihet utan också om en *oinskränkt lagbundenhet*, en som inte är på något sätt begränsad. "I ären ju kallade till frihet, bröder; (bruken) blott icke friheten så att köttet får något tillfälle ..." (Gal. 5:13). Frihet från ordningen, lagbundenheten, leder i själva verket till slaveri. Laglösheten binder. Ofriheten består i att man inte vet Guds vilja och därigenom kommer i slaveri under de onda makterna. Det är ur detta slaveri Kristus genom sin frigörelse vill ta människan. Uttrycket i Rom. 6:6, "... så att vi icke längre slava under synden", blir inte endast ett negativt avståndstagande från synden utan ett positivt uttryck för friheten.

Är nu människan friad från *ett* beroende, nämligen trälldomen under synden, råkar hon då inte i och genom Kristus i ett *annat* ofritt beroende? Skulle inte detta leda till ett nytt slaveri, slaveriet under Kristus? Märk uttrycket i Rom. 6:18: "... *haven I blivit slavar under rättfärdigheten.*" Detta blir i själva verket *ett uttryck för friheten* och ett mycket målande uttryck. Kristi frigörelse leder till en *frihet till rättfärdighet* som blir en absolut bundenhet vid rättfärdighetens lag.

Så förenas de till synes motsatta begreppen, den absoluta friheten och den absoluta, oinskränkta ordningen. Friheten når sin fulländning endast genom ordningens fulländning, och ordningen går i fullbordan först när friheten är oinskränkt. Kristus har radikalt befriat den enskildes vilja så att den har uppgått i hans egen.

Vandringen i ljuset

Ef. 5:8

”I voren ju förut mörker, men nu ären I ljus i Herren; vandren (då) såsom ljusets barn (Ef. 5:8). — Ljuset, som det här talas om, står i relation till mörkret och till natten.

I Bibeln talas mycket om mörker. — ”Ty se, *mörkret* övertäcker jorden, och töcken folken ...” (Jes. 60:2). ”Ty icke är kampen för oss mot kött och blod, utan mot furstar-na, mot makterna, mot världsherrskarna i detta *mörker*, mot ondskans andemakter i det himmelska” (Ef. 6:12). — Nat-tens tid är det, som nu råder, och nattens tid skall sträcka sig tills dagen kommer. ”Natten är framskriden, och dagen är nära” (Rom. 13:12). Vad är det då som avses, när det talas om mörkrets tid?

Rabbinerna talar om denna tidsålder som en nattens tids-ålder. Israels folk var ett förtryckt folk, ett lydfolk under romarna. Men här är inte bara en nationell aspekt. Utan Is-rael var *Guds* folk, och romarna ett hednafolk. Guds folk var förtryckt av hedningarna. Man såg fram mot en tid, då Guds folk skulle föras till seger, ära och upphøjelse. Man väntade en konung, som skulle föra Israel till seger. I Nya Testamentet är Israel Guds folk, som är en andlig storhet, ett andligt folk.

”Natten” är tiden för slaveriet under kosmiska makter, under andemakter. Det är fråga om ett slaveri under syn-dens makt, dödens makt, ett slaveri, som människan är hem-fallen åt efter syndafallet. Det är ett släktsammanhang un-der fallets signum. Människan kan inte själv lösgöra sig. Men nu har någonting skett, som betyder en radikal för-

ändring. — ”Ty hos dig är livets källa, i ditt ljus se vi ljus” (Ps. 36:10). — Ljuset i fysikalisk och andlig mening kommer från Gud. Han som själv är ljuset, har stigit ner i denna tillvaro (Joh. 1:1 ff.). — Att ljuset, det sanna ljuset, har kommit, betyder inte att mörkret skingrats. Frestelsen att falla, att somna, finns alltfört. Natten råder fortfarande, men ”ljuset lyser i mörkret, och mörkret har icke fattat det”. Det finns en möjlighet att bli ljusets barn. — ”... med glädje tackande Fadern, som har gjort oss skickliga till delaktighet i de heligas arvslott i ljuset” (Kol. 1:12). — Det finns en möjlighet att bli frälst från mörkrets välde. — ”Men I, bröder, ären icke i mörker —” (1 Tess. 5:4).

Hur går det till att övergå från mörkret till ljuset, att leva i honom, som är ljuset? Att vandra i ljuset har ett eskatologiskt perspektiv, och eskatologi har att göra med det yttersta. Ljuset, som lyser här i mörkrets värld, är ett förebud om den kommande dagen. — ”... I ären ju alla ljusets barn och dagens barn. Vi äro icke nattens eller mörkrets; låtom oss alltså icke sova såsom de andra, utan låtom oss vaka och vara nyktra” (1 Tess. 5:5, 6). — ”Och detta (så mycket mer som) vi veta tiden, att stunden redan (är inne) för eder att vakna upp ur sömnen; ty saligheten är oss nu närmare, än då vi kommo till tro. Natten är framskriden, och dagen är nära. Låtom oss därför *avlägga mörkrets gärningar och ikläda oss ljusets vapen*. Låtom oss vandra höviskt, såsom om dagen, icke i gillen och dryckeslag, icke i otukt och lösaktighet, icke i kiv och avund; utan ikläden eder Herren Jesus Kristus, och haven icke omsorg om köttet till begärelser” (Rom. 13:11-14). — Här ligger hoppet inneslutet, hoppet, som ständigt är riktat framåt, mot fulländningens dag. Vandringen i ljuset står under evangeliets förtecken. Inte lagens: ”Du skall!”, utan ett inbjudande: ”Du får!”

Vad betyder vandringen i ljuset, sett från den etiska sidan? Tolkningen av bergspredikan har alltid utgjort ett problem, radikaliteten vi här möter. ”Varen alltså I fullkomliga ...” (Matt. 5:48). — Vad är nu bergspredikans verkliga innebörd? En del menar, att det är en radikalisering, som skall sporra till en yttersta kraftansträngning. Andra menar, att människan skall se sin egen ofullkomlighet och ta emot frälsningens gåva. Men det nytestamentliga perspektivet på bergspredikan är perspektivet på vandringen i ljuset: *kallel- sen att leva den tillkommande världens liv här och nu*. Kallelsen är en gåva: Du *behöver inte längre* leva som en slav under denna världens makter. Det är ett evangelium till dem som vill lyssna och ta emot.

Men går det alldeles av sig självt att leva den nya dagens liv? Nej. Om vi ser i Nya Testamentet, ser vi att det inte är så. Uppmaningen är att *vaka*. Vad betyder det att vaka? Det betyder att inte låta sig övervinnas av nattens väsende, att inte låta sin andliga människa förkvävas. Sömnens hör natten till. Dagen närmar sig, det gäller att vakna. — ”... vetande tiden, att stunden redan (är inne) för eder att vakna upp ur sömnen; ty saligheten är oss nu närmare, än då vi kommo till tro. Natten är framskriden, och dagen är nära. Låtom oss därför avlägga mörkrets gärningar och ikläda oss ljusets vapen” (Rom. 13:11, 12).

Vaka och *vandra i ljuset* hör ihop. Att somna i nattens tid går av sig självt. Att vaka är förbundet med *kamp*, ett iklädande av ljusets vapen. Vakan, vandringen i ljuset, måste ske under *kamp*. Nyktra, iklädda trons och kärlekens vapen, vandrar vi såsom ljusets barn. Vi blir allt starkare *i Herren*. Den kamp, som här skall föras, kan inte föras i människans egen kraft. — ”... varen starka i Herren och i

hans styrkas kraft ... Tagen fördenskull på eder hela Guds vapenrustning, så att I kunnen stå emot på den onda dagen och, havande fullgjort allt, bli bestående. Stån därför omgjordade kring edra länder med sanning, och iklädda rättfärdighetens pansar ..." (Ef. 6:10, 13 f.). "Och dricken eder icke druckna av vin, varav kommer ett oskickligt leverne; utan låter eder uppfyllas av Ande ..." (Ef. 5:18). Vaka "med all uthållighet och bön ..." (Ef. 6:18). "Eder vedersakare, djävulen, går omkring såsom ett rytande lejon ... Stån honom emot, fasta i tron ..." (1 Petr. 5:8 f.). — Vi har en kamp att kämpa, som inte kan föras utan gemenskap med Kristus.

En *gåva* är det att vara införsatt i Sonens rike, men den gåvan realiseras endast i gemenskap med honom, som själv är ljuset — med blicken riktad mot ljuset.

Du har bevarat mitt Ord

Upp. 3:8

Församlingen i Filadelfia (Upp. 3:7 ff.) erhåller ett klart erkännande bland de församlingar i Upp. 2 och 3, som får bestraffningar och uppmuntran. Brevet är från Herren Kristus själv. Det är Kristi Ord det är fråga om.

I 1917 års översättning står det nu: ”Ty väl är din kraft ringa, men du har tagit vara på mitt ord och har icke förnekat mitt namn.” Men i grundtexten står det: ”... ty liten har du kraft, och du har bevarat mitt ord och har icke förnekat mitt namn” (Och i v. 10: ”Eftersom du har bevarat min uthållighets ord, skall ock jag bevara dig...”) I kyrkobilens översättning är det fel på två sätt. Grekiskans satser är koordinerade, men har på svenska återgivits på ett koncessivt sätt. ”Ty väl är din kraft ringa, men ...” Denna översättning och tolkning strider dessutom mot en av grundtankarna i hela Nya Testamentet, ja, i hela Skriften. Grundläggande är, att hela Skriften går stick i stäv mot mänsklig tanke, något som antydes t.ex. i Jes. 55: ”Ty mina tankar äro icke edra tankar, och edra vägar äro icke mina vägar, säger Herren.” Vi finner samma sak i Jesu ord till Petrus enligt Matt. 16: ”... kött och blod har icke uppenbarat (det) för dig, utan min Fader ...” Och: ”Gå bort från mig, Satan; du är mig en stötesten, ty du tänker icke på Guds (ting) utan på människors.” Men i Upp. 3:8 har översättaren tänkt och översatt på mänskligt sätt. Paulus fick ju svaret: ”Min nåd är dig nog; ty min kraft fullkomnas i svaghet.” Och i 2 Kor. 4:7 säger Paulus: ”Men vi ha denna skatt i lerkärl, för att kraftens överflöd må vara Guds ...”

Församlingen i Filadelfia får alltså beröm för tre saker: 1. Dess kraft är ringa. 2. Den har bevarat Kristi Ord. 3. Den har icke förnekat hans namn. Genom att församlingen har bevarat Ordet, så har den icke förnekat Kristi namn (honom själv). Vi kan vända på det och säga: Den vars kraft är stor, han bevarar inte Kristi Ord och kommer alltså att förneka Guds namn.

En annan översättningsfråga är att satsen: "... du har bevarat mitt Ord", har uppfattats som "du har hållit mitt Ord". Det svenska ordet "hålla" betyder "hålla ord" eller "hålla bud". Det för tanken till att lyda, efterkomma en befallning. Men att hålla någons ord betyder i gammal mening att hålla fast vid. Detta är den ursprungliga innebörden. Det grundläggande är att bevara, *hålla fast vid*. Vad ligger i "att bevara" i Bibelns språkbruk? Detta är något viktigt att beakta. Man bevarar något som för en är *kärt och dyrbart*. Man bevarar en kär skatt, som man inte vill mista för någon ersättning eller något hot. "*Att bevara som en dyrbar skatt*" är det som ligger bakom uttrycket att bevara Ordet.

Vi har som Paulus säger "denna skatt i lerkärl". Men vi har en skatt, som är översvinnligt stor. En skatt ur vilken det kommer ljus och kraft för hela världen. En dyrbar skatt för ägaren. Vad gör den till en dyrbar skatt? Jo, att man har fått den *från Herren själv*. Den är en himlaskatt. Den som har detta sinnelag, denna visshet, denna erfarenhet, denna dagligt förnyade erfarenhet, kan inte svika den. Denna skatt, dessa Ord, "äro Ande och äro liv" och ger Ande och ger liv. Den som bevarar denna skatt är inte frestad att förvanska den.

Satsen "... du har icke förnekat mitt namn" pekar på sin motsats. Om man inte bevarar Ordet, förnekar man. Strä-

van efter att förbättra Ordet, omsorg om evangeliets framgång i övertygelsen om egen insikt, kommer en att förvanska Kristi Ord. Och det kommer en att göra om det så, att det skall passa ens egna tankar. Även om det sker "för Kristi skull", så förvanskar man Ordet. "Icke var och en som säger till mig: 'Herre, Herre', skall komma in i himmelriket, utan den som gör min Faders vilja, som är i himmelen" (Matt. 7:21).

Det svenska ordet "lyda" hör samman med "ljud", "ljuda". Det betyder "lyssna", att ha öron och sinnen känsliga. Ty den som lyssnar bäst, är den som helt koncentrerar sig på vad den talande (Herren själv) säger. "Lyda" betyder inte i första rummet att ta emot något som befallning. Det är inte fråga om att kommendera, utan om att anbefalla. Redan detta att Gud *talkar* är en gåva, och att vi fått inre och yttre öron att höra med.

Vad är Ordets dyrbara skatt given till? Ur denna skatt ges bl.a. *lärdom* (2 Tim. 3:16). Man lär sig om Gud, om mänsklighetens läge, om syndafallet, om försoningen. Ordet är givet till att omfattas, till att rannsakas och forskas i. Och det är något, som aldrig kan utforskas nog. Därför kallas det ett mysterium, en hemlighet. Jesu liknelser är inte till för att man skall ha lättare att förstå, utan för att *hemligheten* skall komma fram (Matt. 13:10 ff.).

I synnerhet akademiskt bildade tappar emellertid bort detta att Kristi Ord *inte endast är en lära, utan verkligen är en skatt*. Det är en utarmning att ur Kristi Ord endast hämta tankar och lärdom. Detta att Kristi Ord inte blott är till lärdom är svårt att förklara, fastän fromma läsare i alla tider vetat det och läst Ordet för att där få den andliga *maten* och den andliga *drycken*. Skriften är inte en lärobok, som man kan lägga åt sidan när man är färdig, utan en mat, som får

tränga in i hela människan. En sida av bevarandet är att låta Kristi Ord tränga igenom hela ens varelse. Genom Ordens ständiga upprepning får man mer och mer. Kristi Ord är till lovsång, till tacksägelse, till pris för stora eller små gåvor, som Gud har givit. Kristi Ord är givet som Ande och liv (Joh. 6:63).

En bild kanske kan visa detta, att man ständigt måste leva i Skriften: Den som upplever musik slutar inte att lyssna. Den som går ut i naturen, slutar inte att se på blommor, när han känner deras namn. Skriften är Ande och är liv. I Skriften meddelar Kristus sig. Att bevara Ordet är att bekänna Kristi namn. Av sig själv kan man inte bevara Ordet eller ha en rätt bekännelse. Även bekännelsen är en gåva från Gud. Ordet är mysteriet, som aldrig kan fattas, men som ges åt människan, av Kristus själv givet.

Trohet

Matt. 10:32-39

Uppmaningen att ta sitt kors på sig är uppenbarligen avsedd att gälla hela denna tidsålder. Eftersom detta synes orimligt är det risk för att man inte tar det som det står. Men uppmaningen gäller alltfört, då det är fråga om att i verkligheten bekänna Kristus.

Det gäller då att skilja mellan vad man verkligen tror och vad man blott tror att man tror. Man kan ju ha levt sig in i en hel del — fromma talesätt, vanor och dylikt — men det gäller att se efter om man *verkligen tror*. Det kan man se på hur man reagerar i olika situationer. Den saken betonas i verserna 34-37, vilka skall ses i samband med den sanningen att Kristus har kommit för att ge frid. Till vad hänför sig då denna tillspetsning? Jo, till bekännandet. Det kan visa sig att jag i de aktuella situationerna är intresserad av Kristus och icke av andra ting. Men det kan också vara så, att när det verkligen gäller, blir det vad andra — de närmaste, omgivningen, miljön — tänker, som bestämmer mitt handlande och alls icke Kristus. Detta kan ske på ett så pass simpelt sätt att det i grunden är rena fegheten, alltså i själva verket ett förnekande.

Här säges nu att troheten mot Kristus övergår alla sådana beräkningar. Ett verkligt bärande av korset har med sig den inre friden, vilket alls inte är samma sak som frid människor emellan.

Här är det alltså inte fråga om ett övermodigt hävdande av de egna tankarna utan om trohet mot *Kristus*. De bibliska tankarna blir ofta perverterade. Så säger man t.ex.: ”Jag

skall icke svika min egen övertygelse”, och menar sig därmed ha sagt något som står i god överensstämmelse med Guds Ord. Det är i Bibeln aldrig fråga om detta, utan vad som där säges är att man inte skall svika *Kristus*.

Så kommer ordet: ”Den som finner sin själ ...” Ordet *psyché* översättes ibland med liv, ibland med själ; närmast betyder det *hela människan, sig själv*. Den som söker och finner sig själv, han förlorar sig själv, men den som förlorar sig själv för Kristi skull — här kommer det paradoxala — han finner sig själv. Att totalt tappa bort sig själv, att vara en död man, det innebär att allt som förut varit värdefullt räknas som skräp, träck — alltså som något man *avskyr*. En tydlig anknytning till detta har vi hos Paulus i orden: ”... för att jag må vinna Kristus och *bliva funnen* i honom ...” (Fil. 3:8 f.). Ytterligare må anföras: ”... edert liv är fördolt med Kristus i Gud” (Kol. 3:3).

Ensamhet och gemenskap

När ämnet är så formulerat — Ensamhet och gemenskap — så kanske det är viktigt att börja med att säga att det här för mig inte är fråga om något annat än att framlägga vad Nya Testamentet har att säga om dessa begrepp. Det är inte på något sätt fråga om egna eller andras funderingar om dessa saker. Jag skall försöka att strängt hålla fast vid detta, men naturligtvis mot bakgrunden av vad de bägge orden kan betyda i nutida tänkande och känslvärld.

Jag skulle tro, att då man hör de här två orden — ensamhet och gemenskap — så är det inte den nytestamentliga synen som kommer i tankarna, utan *hos de flesta är ensamhet någonting av vilket man plågas*, någonting som man upplever såsom ont. Denna ensamhet är ofta detsamma som frånvaron av gemenskap, och gemenskapen framstår som någonting gott.

Hurdan skall då denna gemenskap vara? Den skall väl vara gemenskap med andra människor, som är av den art att det är behagligt för en att vara tillsammans med dem eller att ha någonting gemensamt med dem eller att det eljest är på något sätt befruktande för ens liv.

De som känner det så ser oftast i ensamheten alls ingenting gott, icke något som helst värde. Då så många människor känner det så, kommer detta synsätt att uppfattas som det nära nog normala. Människor skall uppfatta ensamheten som plågsam, annars är det inte normalt. Då är det alltså inte själva detta objektiva faktum att vara ensam, vara för sig själv, som är det man kallar för ensamhet, utan detta att uppleva ensamheten som plågsam. Det kan innebära att man känner sig ensam även när man är omgiven av människor.

Det är ingen som förstår mig, jag har ingen för vilken jag kan utgjuta mig. Vi känner ju också till uttrycket ”själens obotliga ensamhet”, som alltså skulle vara någonting som rentutav är konstitutionellt för människan, åtminstone för den materiella människan.

Går vi nu till Nya Testamentet, så finner vi där någonting helt annat. När det är fråga om detta att vara allena först och främst, så är det någonting som inte nödvändigtvis rent objektivt hör ihop med att vara allena, i betydelsen vara ensam, även om det mest är fråga om det. Och denna ensamhet har ett rent positivt värde. Den som tror på Kristus, har mottagit det nya livet som här är givet, för honom, henne skall det vara normalt att känna till ensamheten. *Det andliga livet kan inte fungera utan ensamhet och gemenskap.* Det är någonting som hör tillsammans.

Vi ser ju detta hos *Jesus själv*, hur det i evangelierna betonas att han tog *lärjungarna* avsides, i ensamhet så att de skulle vara allena och få vila litet. Det talas ju också ofta om hur Jesus gick för sig själv allena till en öde trakt eller upp på ett berg. Det var någonting som ingick i hans verksamhet på jorden att dra sig tillbaka till ensamheten, och det står ju att han gjorde det för att bedja. Vi uppmanas till en sådan ensamhet, t.ex. att man går in i sin kammare och stänger igen sin dörr och beder till sin Fader i det fördolda.

Att vara i ensamhet är således någonting som Jesus själv brukar och som för honom är *ett nödvändigt moment i hans stora verk här på jorden.* Det är ju uppenbart, att det här inte är fråga om en ensamhetskänsla, en upplevelse av ensamheten som någonting plågsamt. Det är för det kristna livet normalt att man älskar att få vara ensam ibland och i stället plågsamt och förkvävande att inte få uppleva denna ensamhet.

Det är alltså här *inte fråga om en ensamhetskänsla*. Den som är ensam känner sig inte ensam. Varför? Jo, han känner sig *omsluten* av någonting. När Jesus var ensam på berget alldeles allena — och han var då förvisso ensam i denna värld, han var i eminent grad den som under sitt jordeliv inte blev förstådd, inte ens av sina närmaste — så är han där icke ensam, ty han beder till sin Fader. Det är alltså en ensamhet där man är *ensam, dock aldrig ensam*.

Men det är *icke* så att där odlas *en avskildhet från världen*, från människorna, så att man skulle kunna tänka sig att där är han och Fadern, Gud, den ende som förstår honom, och världen existerar inte längre för dem. Nej, det är ju i högsta grad så att han har hela mänskligheten med sig, ty vad är det han beder om? Hans bön rör sig om just det för vilket han är i denna värld, dit han sänts för att ge sitt eget liv, gå i döden för denna mänsklighet, som han bär på sitt hjärta. Det är mänsklighetens nöd, dess sällhet och frälsning som följer honom in i ensamheten.

Om vi nu går vidare till *gemenskap* och vad det innebär, så har vi ett ord i det grekiska Nya Testamentet, som i den svenska översättningen är återgivet med ordet ”gemenskap”, ibland felaktigt; ”*koinōnía*” heter det, och nu gäller det vad *koinōnía* innebär, den kristna *koinōnía*. Denna gemenskap som det är fråga om, ställes i motsättning till den gemenskap som kan förekomma människor emellan i vissa sammanhang, t.ex. där man talar om grupper som har någonting visst gemensamt, någonting som de är delaktiga i.

När det gäller *den gemenskap som ges i det nya livet, så är det aldrig fråga om en sådan gemenskap inom en grupp kring ett särskilt intresse*, vare sig detta intresse skall kallas gott eller ont eller neutralt, *utan det är en gemenskap som är grundad i det stora sammanhanget*. Som exempel kan

man peka på 1 Joh. brevs början, där detta kommer klart till synes (v. 3): "... det vi hava sett och hört, förkunna vi ock för eder, på det att också I mån hava gemenskap med oss; och vår gemenskap är med Fadern och med hans Son, Jesus Kristus." Likaså i v. 7: "Men om vi vandra i ljuset, såsom han är i ljuset, hava vi gemenskap med varandra, och Jesu Kristi, hans Sons, blod renar oss från all synd."

Den gemenskap det här är fråga om är en gemenskap i något stort, alltomfattande. *Den går tillbaka på den grundsyn, att Gud är Skaparen, som har skapat allting, från honom är allting utgånet, allt liv. Genom syndafallet avskar mänskligheten sig från detta* och därmed avskar den sig också från den gemenskap, som var given i skapelsen. Ty denna skapelse var given för att människorna skulle ha del i det av Gud givna livet, i livet självt, dvs. de skulle ha gemenskap med Gud. *Frälsningsverket, varigenom den fallna mänskligheten genom Jesus Kristus kallas, är ju ett återställande av denna gemenskap, en gemenskap som Herren Jesus Kristus bringat in i världen.* Utgångspunkten för den gemenskap det här talas om är alltid gemenskapen med Kristus, varigenom det också är en gemenskap med Gud. Det heter ju, att Fadern och Sonen skall komma och ta sin boning hos den som älskar Kristus.

Det är alltså inte fråga om någon gemenskap mellan mindre grupper av likasinnade, som finner denna gemenskap genom att de är av samma kynne eller har samma delintressen eller samma naturliga sympatier för varandra, utan varje mindre gemenskap är endast en del av den stora gemenskapen, *den grundläggande gemenskapen.* Det är från denna *gemenskap med Herren* som det blir gemenskap mellan alla dem som har del i honom eller har del i Anden, Andens gemenskap. Utifrån detta kan det bli gemenskap

mellan de enskilda församlingarna och mellan de enskilda delarna av församlingarna.

Att bryta sig ut ur denna gemenskap, att överge den, omtalas som någonting fördärligt. Det är nämligen detsamma som att bryta sig ut ur gemenskapen med Kristus Jesus själv. Om det vore någon som ville ha Herren Jesus Kristus för sig själv, vara ensam med honom utan att känna gemenskap med eller vilja ha någonting att göra med dessa andra som har del i honom, då avskäres omedelbart gemenskapen med Jesus Kristus själv, med delaktigheten i honom.

Vi kan förstå, att på denna grund kunde ingen ensamhetskänsla — känslan av ensamheten såsom en plåga — uppstå. Dessa två gåvor, ensamheten och gemenskapen, rymmer också en anbefallning, en uppmaning. Det Jesus Kristus ger som en gåva och en anbefallning, det blir ju något som man känner sig manad att följa, det blir en uppmaning. *Uppmaningen är att inte bryta gemenskapen*, att upprätthålla den och att samlas till bön, samlas till gudstjänst. När man kommer tillsammans, så är det den gudomliga *gåvan av lovsång* och tack och bön och sång, musik, glädje, frid, som där ges. Och det skapar den harmoni, som är en genklang av den himmelska harmonien, ty gemenskap i den gudstjänstfirande församlingen är en gemenskap icke blott med alla andra på jorden som deltar i lovsången utan också med den himmelska gudstjänsten, med de heligas gudstjänst, med änglarnas gudstjänst, som vi läser om i Nya Testamentet.

Den andra gåvan är *gåvan av ensamhet*. Ensam i bönen, ensam i vad vi kan kalla för kontemplation eller meditation. Även där har vi endast att mottaga någonting som är där tillstädes och givet, det är alltså ingenting som behöver tillkämpas genom några ansträngningar. Bönen t.ex. är ju

bara ett hängivande i barnslighet, fullkomligt tillsläppande av sig själv i tack och lov och begäran, i bön om nåd och om frid. Och friden finns där. Den omger den som kommer till ensamheten.

Det är därför vi uppmanas till denna ensamhet, likaväl som vi uppmanas till gemensamma sammankomster, till gemenskap med brödra- och syskonskaran. Man behöver inte ens fundera över vad man skall göra av ensamheten, för den är ju en gåva, där Kristus meddelar sig. Varest två eller tre är församlade i hans namn, alltså hur liten skara det än är, så är Kristus mitt ibland dem. Det är på samma sätt med dem som enligt hans ord tar emot ensamhetens gåva.

Många olika gåvor ligger i denna ensamhet. Där är den vanliga enkla *vederkvickelsen och vilan*, som är given som en gåva och som en direkt uppmaning, vilken möter i bl.a. budet om att komma ihåg vilodagen. Jesus säger också själv: Kommen I själva allena till en öde plats — och där står inte: för att bedja, utan: och vilen eder litet (Mark. 6:31). Det är klart, att när lärjungarna vilade sig, blev det för dem till bön i Jesu gemenskap, men det är inte det som betonas, utan vilan, vederkvickelsen. Och där uppenbaras det gudomliga trösteordet, där möter ordet som låter mig *finna mig själv*, och att finna mig själv, det är ju att finna *det själv för vilket Kristus t.o.m. har gått i döden och som är en klenod och en dyrbar skatt* — förunderligt nog — *för honom*.

När vi nu tänker på denna ensamhet, i vilken vi har gemenskap med Kristus och med den stora gemenskapen genom tiderna, så är där också *förbönens plats*. I den ensamma kammaren ber man ju också för andra. Redan detta med förbönen gör ensamhetskänslan i och för sig omöjlig, ty det lär väl vara så att i detta att känna sig ensam ligger ofrånkomligt en egoism, ett självbetraktande; man tänker endast

på sin egen ensamhet och sig själv, hurdan man är. Och som all egoism, så beror även detta slag på en perversitet, som man ju också kunde kalla för motsatsen till självkärlek, oförmåga att älska sig själv. ”Du skall älska din nästa såsom dig själv”, står det. Det förutsätter att man skall kunna älska sig själv.

Men *den som är på detta sätt inställd på sin egen ensamhet, han har ingen kärlek till sig själv, för han trivs ju inte med sig själv.* Med den man älskar skulle man ju trivas. Utan han hatar i grunden sig själv, och det är därför att han hatar sig själv som han inte trivs med sig själv. Man möter här, om man skall försöka översätta den nytestamentliga synen på hela den mänskliga tillvaron, i själva verket helt enkelt den brutna gemenskapen med sitt livs upphov, med Gud själv. Det är bortvändhet från honom. Och vad betyder denna bortvändhet? Den betyder att man söker motsatsen till livet, dvs. att man söker döden. Motsatsen till kärleken är ju hatet, och det som det här är fråga om är inte självbevarelse, utan det är på djupet, djupt inne, en genom syndafallet åstadkommen *inre längtan och drift hän mot självförintelsen.* Man blickar bara hän mot förintelsen. I det mörker, som i Jesu ord kallas det yttre mörkret, råder verklig ensamhet.

Detta är ett evangelium således, ett glatt, ett utomordentligt, överväldigande glatt budskap som här ges: *ur denna verkliga ensamhet kallar Frälsaren själv oss att ta emot hans gåva.* Mot denna ensamhet, som i själva verket är en förvändhet från det som här ges som en gåva, skänks den underbara ensamheten, där vi får *förnimma Guds närhet, hans nåd, den himmelska glädjen och friden, som vi bara har att ta emot.*

Då blir det normala i detta liv en ensamhet, som är fylld av gemenskap, och en gemenskap mellan sådana som har fått Guds kärlek, denna *agápä*, ingjuten i sig, så att det är Kristus som älskar i dem. *Såväl ensamhetens gåva — den stora gåvan att tacka för, att söka och bevara — som den stora gåvan av gemenskap, de finns båda att ta emot, och de är förenade i ett: gemenskapen med Herren Jesus Kristus och med Fadern.*

Paulus avslutar ett av sina brev, det andra till korintierna, med den bekanta apostoliska välsignelsen, där detta sammanfattas: ”Herrens, Jesu Kristi, nåd och Guds kärlek och den helige Andes delaktighet (eller gemenskap) vare med eder alla.”

Hänförelse

I den kristna kyrkan är den högtid, som minner om Andens utgjutande, benämnd ”pingsten”.

Det kan vara skäl att erinra om hur läget var för de män och kvinnor, som skulle komma att utgöra en kärna i den växande kristna församlingen, hur läget var för dem strax innan den minnesvärda pingstdag, som skildras i Apg. 2. Dessa människor hade under några korta år fått lyssna till och följa en Mästare vid namn Jesus, en man, som kom till världen med en ny revolutionerande lära och icke blott med en lära, utan med en vilja, för vilken denna lära var uttryck, en omskapande vilja, en kraft till räddning ur andlig nöd och mänskligt fördärv. Men hans lära och hans verk hade ådragit sig samtidens hat, och de som makten hade, hade triumferat över honom. Och deras triumf var, att döma efter alla förnuftiga beräkningar, fullständig. Mästaren hade förklarats för en förbrytare, och han hade blivit dömd till det föraktligaste och smädligaste av alla straff, korsdöden, och detta straff hade också gått i verkställighet. Hans lärjungaskara hade skinrats, det fanns icke längre någon sammanhållande kraft bland dem. De många som lyssnat till honom med intresse, ja, med hopp, att här funnes något ljust och löftesrikt, som gjorde att man kunde tänka att det goda kanske ändå var på väg att bryta sig fram i världen, dessa alla hade nu sett detta svaga hopp blekna, de hade skrämmts till tystnad, och resignerade hade de återgått till det vardagliga livet.

Det torde icke ha funnits ett tillfälle i historien, då en rörelse så fullständigt förintats och beseegrats, som då Kristus dog på korset; så måste ju varje historiskt bildad män-

niska döma än i dag, om han icke hade vetat om fortsättningen.

Men så kom de för varje mänskligt förnuft omöjliga händelserna: uppståndelsen och pingstundret. Där stod det upp, som varit slutgiltigt besegrad och förintat, stod upp i ny kraft, genom gudomlig anda, genom hans Ande, som troddes för alltid besegrad. Vår store diktare Tegnér kallar pingsten för hänryckningens tid. Och det heter i berättelsen om pingstdagen i Apg. 2, att det var tungor såsom av eld som kom över dem, som var församlade. Denna eld var en hänförelsens eld. Vad var detta för en hänförelse?

Ja, hänförelse är ett för svagt ord numera, ty liksom alla gamla starka ord, har också ordet hänförelse försvagats genom skribenters och talares missbruk av orden. Vi har helt enkelt i vårt språk numera intet ord, som motsvarar vad här föreligger. Ty den hänförelse, det här är fråga om, är intet plötsligt uppflammande känslösvall, som rycker med för tillfället, men sedan mattar av så fort svårigheterna, farorna, det dagliga mödosamma arbetet träder in. Men vad var det då?

Det var först och främst en *tro*, som kunde vara för livet. Dessa människor trodde från denna stund med en tro som icke lämnade rum för några tankar, som stred emot deras tro. De trodde emot allt förnuft. Det var en tro, som *visste* med en inre, outrotlig visshet. Det fanns ju ingenting, rätt och slätt ingenting i de yttre förhållandena, som kunde ge dem minsta grund för denna deras tro. Intet hade förändrat sig i den yttre situationen, i de yttre maktförhållandena, i samtidens yttre händelser, stämningar eller tendenser. Det var en tro, som såg framåt mot ting, som inte syns, men som de visste — med trons visshet visste — skulle komma att bli verklighet. Denna *tro* var hänryckningens eld.

Pingstens hänryckning skapade också hos dessa människor något som kallas *mod*, ett mod, som icke lät sig av något förfäras. Ärkebiskop Nathan Söderblom skrev i en lärobok för konfirmander följande ord, som väl i dag för oss måste förefalla som ett eko från längst förflutna starka och tappra tider: ”Den kristne är modig. Han går *sin väg rakt fram* utan att låta sig *lockas* eller *skrämmas*.” Men om någon läser sitt Nya Testamente skall han finna talrika bevis på, att detta var sant om de första kristna, liksom det varit sant om alla äkta kristna i alla århundraden därefter, om alla dem som verkligen haft hänryckningens eld.

Det var naturligt nog icke ett mod med stora bokstäver, med stora ord och åthävor. Detta mod gick dem i blodet som en enkel och naturlig sak. De var icke rädda för och bekymrade sig icke om vad som mötte dem i deras strid för det som de trodde och visste vara rätt och vara deras uppgift. Löjet och hånet bekymrade dem icke. Med fullkomligt jämnmod lät de sig kallas *dårar* och lät sin förkunnelse kallas för *dårskap*. Ja, detta var ett bevis för dem att de var på rätt väg. Om de icke kallades för dårar och om icke evangeliet blev bedömt som dårskap, var det tvärtom fara för, att det icke fanns den rätta kraften i det. ”Var är den vise?”, säger Paulus, ”Var är den skriftlärd? Var är denna tidsålders debattör? Har icke Gud gjort denna världens visdom till dårskap?” Jo, ”det behagade Gud att genom förkunnelsens dåraktighet frälsa dem som tro.” Ty ”det dåraktiga i världen utvalde Gud, för att han skulle låta de visa komma på skam...” (1 Kor. 1).

Och det var ett mod, som gjorde att de icke bekymrade sig därför att de blev *utstötta* ur gemenskapen såsom de första kristna blev överallt. Det var ett mod, som icke heller lät sig kuvas av yttre våld. Den förföljelse, som de fick ge-

nomgå, märktes icke ens på dem. I Pauli brev kan vi icke märka något spår av att han var nedtryckt och kuvad, och vi skulle icke ens ha vetat, vad han genomgått om vi icke hade fått det berättat av Lukas, hans följeslagare, ty i Pauli brev kommer det icke fram annat än som en parentes, man kan säga nära nog av en tillfällighet, t.ex. då han en gång råkar tala om att han ofta varit i fängelse, varit i dödsnöd många gånger, av judarna fem gånger fått gisselstraffet med trettio-nio gisselslag, tre gånger blivit piskad med spön, en gång blivit stenad, under sina resor utstått faror på floder, faror bland rövare, faror genom landsmän, faror genom främ-lingar, faror i stad, faror i ödemark, faror på havet, under hunger och törst, under svält titt och ofta, under köld och nakenhet (2 Kor. 11:23-27). Detta *mod* var hänryckningens eld.

Vidare hade denna nya kraft med sig en säregen gemen-skap och *broderskap* mellan dem som gripits av samma viss-het. Hos varandra kände de igen samma anda. De var som ett hjärta och en själ, ja, som en kropp. Och då de förnam det broderskap och den förtrolighet, som rådde dem emel-lan, såg de däri ett löfte om att detta broderskap och denna gemenskap en gång skulle omskapa ännu flera, och förnya den omvärld i vilken de levde, denna omvärld, som endast sammanhölls av hatet, men som eljes inbördes levde i av-und, strid, förräderi, falskhet, vinningslystnad och feghet. De såg att det de hade att förkunna och arbeta för också väckte upp allt äkta och ursprungligt igen, som fanns för-borgat i folken: kärlek till fädernas dygder och mod, akt-ning och vårdnad om hem och familj, heder och pliktkänsla i samhällets tjänst. Så betraktade de det som en mission att med den nya anda som rådde bland dem så småningom föra

allt flera in i ”den nya skapelsen”. Denna *broderskapets* anda var hänryckningens eld.

Men den nya kraften yttrade sig även i något annat. Ville man tro, att bekymmer, hån, löje, förföljelser, fattigdom, möda och motgångar gjorde dessa hänförda människor till allvarstygda och dystra varelser, så tog man grundligt miste. Ett drag som starkt slår igenom i dokumenten från denna tid är *glädjen*. Det var en ständig glädje man levde i. En glädje, som icke låg bara på ytan, utan strömmade ut från väsendets själva innersta hjärtpunkt. Men det var också en glädje, som icke endast låg på djupet utan just strömmade ut som från en outsinlig källa och tog sig uttryck i yttre fröjd och glättighet. Det var en okonstlad, oförställd glädje. Och med den var förbunden en *frid* i sinnet. De kristnas sammankomster var *fridens högtider* och *glädjefester*. Så säger Paulus att köttets gärningar är ovänskap, kiv, avund, vrede, tvedräkt, partiväsen, men *Andens* frukt är *kärlek* (broderskap), *glädje*, *frid*, tålmod, mildhet, godhet, trofasthet (Gal. 5). Denna anda var hänryckningens eld.

Men det är ännu en viktig sak, som kännetecknar den äkta hänförelsen, nämligen det att den är grundad i *verkligheten*, den är icke något blott subjektivt. Den äkta hänförelsen kan nämligen icke väckas av en illusion. En människa kan icke med äkta tro omfatta, med sant mod strida för, med verklig glädje leva i en illusion. När tro, mod, gemenskap och glädje finns, då kan man omvänt därav sluta till, att det man kämpar för är något i verkligheten grundat, i historiens gudomliga världsplan nedlagt, som förr eller senare måste segra, och som skall segra mot allt förnuft. Mot den äkta hänförelsen står därför aldrig såsom motståndare och förtryckare en annan verklig hänförelse. Mot den står

som motståndare endast hatet och fanatismen. Och dessa kan förvisso vara fruktansvärda motståndare i sin tid, framför allt därför, att hatet och fanatismen till sin natur är samvetslösa och hänsynslösa, saknar alla rättens och hederns grundsatser och ledstjärnor. Men de saknar det som den äkta tron och hänförelsen har, verklighetens fasta underlag. De saknar det sammanhållande bandet från en levande visshet; hatets enda sammanhållande band är hatet självt och den illusion av makt som det lever på. Men det är till slut alltsammans endast illusioner, och illusioner upplöses alla oundvikligen till slut i intet. Den äkta hänförelsen däremot, den behöver inga illusioner och den befriar sig därför undan för undan från alla illusioner. Den äkta tron på en sak, den lever med i livets och historiens egna pulsslag, som i själva verket är den gudomliga viljans tecken. Så sjönk en gång de väldiga makter samman och upplöstes i intet, som stått emot den unga, maktlösa men av sin hänförelse, sin tro, sitt mod och sin glädje burna kristna gemenskapen. Pingsten, hänförelsens eld, modet, tron och glädjen de segrar alltid. Hänförelsens eld är *segerens* visshet. Men det som segrar är icke en människa eller en människas vilja utan Guds verk: "... varen vid gott mod, jag har övervunnit världen" (Joh. 16:33).

Tionde ämnet

DET ONDA

Segern över ondskans makt

Ondskan är i Nya Testamentet personlig. Det är fråga om onda makter med hög intelligens, med beslutsamhet och effektivitet. Om Jesu verksamhet framstår som ineffektiv, kan det om ondskans makt sägas, att den är mycket effektiv. Då det gäller att göra levande för sig, vad som är Nya Testamentets lära och bakgrund, är det ej fråga om vad som är passande för tiden utan vad som är allvarligt och viktigt för Jesus och apostlarna.

Om ondskan talas det i evangelierna från början till slutet. Jesu framträdande börjar med det arbete, som djävulen utför på honom; det är frestelseberättelsens skildring av Jesu möte med *diábolos*, djävulen, som inleder. Så fortsattes också under hela Jesu verksamhet kampen mot ondskans makter. Det är egentligen dessa makter, som står bakom detta att Jesus bragtes på korset; fastän de då förverkligade sin strävan, hjälpte de dock till att förverkliga Guds vilja, den gudomliga frälsningsplanen. Men detta var ej deras avsikt. Det fanns nämligen något, som de ej kände eller rådde på: Guds egen hemlighet, Guds *mystárion*. Om de hade känt Guds hemliga visdom, så hade de icke korsfäst herrlighetens Herre (1 Kor. 2:6 ff.). Det som drev människorna var de osynliga, mot Gud fientliga makterna.

Jesus framhåller i sin undervisning, hur fienden alltid är redo att förstöra i de troendes skara, ja, hos apostlarna själva. Det finns en fiendskap mot den gudomliga nåden och mot människors mottagande av densamma. Fiendskapen yttrar sig på två sätt, vilket särskilt inträngande skildras i Uppenbarelseboken: 1) den *yttre* fiendskapen, som utifrån, genom förföljelser, hot, undertryckande söker förintta Guds verk,

2) den *inre* fiendskapen, som söker nästla sig in i själva församlingen, hos den som själv vill tro. ”Ty icke är striden för oss mot kött och blod, utan mot furstarna, mot makterna, mot världsherrskarna i detta mörker, mot ondskans andemakter i det himmelska” (Ef. 6:12). Den strid vi har är mot dessa makter, vilket är något som kraftigt inskärpes.

Liksom det gudomliga verket endast kan genomföras med Guds egen kraft, så hjälper det inte att planera ett försvar mot den mänskliga ondskan och fiendskapen, utan på motsvarande sätt har man att räkna med att denna får sin kraft och inspiration från en ond makt. I den striden är det endast *Guds kraft*, som kan hjälpa. Jesu och apostlarnas undervisning visar på den grund, som också Paulus här pekar på: bara Guds egen vapenrustning, *panoplía*, är att tillgripa. Det är i Guds *Ord* och hans *nåd*, som vapenrustningen finns; det hänvisas till evangeliets hemlighet, *mystáriorion*. På samma sätt skildrar Johannes det onda, t.ex. i 1 Joh. 5:19, där det pregnanta och märkliga ordet finns: ”... hela världen (*kósmos*) ligger (inbäddad) i den onde” (fritt översatt: ”i den ondes våld”). Och i *amidá-bönen*, Fader vår, finns detta: ”... fräls (rädda) oss från det onda”; detta är något, som Jesus själv lagt lärjungarna på hjärtat.

I evangeliet ingår också en förvissning om att *det ondas makt inte är evig*. Det är detta som hör till det kristna hoppet. Därför gäller det om den som vinner seger, dvs. den som håller ut till slutet i trohet, att han kan se framåt mot den dag, då den onda makten är helt störtad. *Den inre segern*, fulländningen, i Kristi frälsningsverk, skedde, när denna onda makt syntes stå vid själva sin seger, när den var som starkast och mäktigast, när den hade krossat Kristus och skingrat hans lärjungar; alltså: vid höjdpunkten av sina ansträngningar, sin förmåga och sin makt upplöses denna

ondskans seger i sin motsats. Så skildras också *världsplanen*: denna tidsålder skall sluta med att det onda, när det är som mäktigast, avlöses och förintas och med att den nya tidsåldern kommer. Det lägges i Nya Testamentet stor vikt vid att ge denna tro, tröst och visshet. Detta omtalas ofta under bilden av Jesu återkomst till seger. Det kan också uttryckas så: ”Dock, när Människosonen kommer, måne han skall finna tro på jorden?” (Luk. 18:8). Det är då det ser ut som om ondskan har hela makten, som den slutliga segern kommer för Kristi verk.

Människan och världen i Nya Testamentet

Utgår vi från ”förkunnelsen”, *kárygma*, i Nya Testamentet kan vi ställa frågan: Den som förkunnar det gudomliga budskapet, till vem talar han? Svaret är: Till människan. I Petri pingstpredikan i Apg. 2 ges ett exempel på hur förkunnelsen talar till människorna i deras aktuella situation. Detta göres på det sättet, att den verkliga situationen i hela dess vidd och perspektiv blir uppenbar och avhöljd. Själva detta avhöljande är i denna predikan koncentrerat i orden: ”... som *I haven korsfäst*.”

Från Apg. 3 har vi stället: ”Men *I förnekanden* den helige och rättfärdige och begärden, att en mandråpare skulle skänkas eder. Och livets Förste dräpten *I ...*”

Även i kap. 5 möter vi detta: ”Våra faders Gud har uppväckt Jesus, vilken *I haven dräpt och upphängt på trä*.”

Vad är det för en makt som har dödat Kristus? Denna makt är världen, (*kósmos*). Joh. 15:18: ”Om världen hatar eder, veten att den hatat mig förrän eder.”

Människorna, sådana de *är*, sätts i samband med ”världen” (*kósmos*), medan Kristus är Guds kärlek, genom vilken det häremot riktade hatet tillintetgöres.

I vad mån är världen och mänskligheten identiska? Här kan blott antydningar göras:

”Världen” är diaboliskt ond, eftersom den möter Guds kärlek med diaboliskt hat. Ordet ”diaboliskt” betecknar inte den förtrycktes hat mot tyrannen utan det perversa hatet mot den som älskar och vill föra till livet.

Detta ”*I haven korsfäst*”, gäller det även om mänsklig-

heten? Är även mänskligheten såsom mänsklighet i sig själv diaboliskt ond? Detta är det stora problemet.

För det första är icke ”världen” och ”mänskligheten” identiska enligt Nya Testamentet. Världen är konstitutivt ond, så *icke* människorna.

Utgår man från nutida sätt att resonera kan man säga: En varelse är på visst sätt bestämd av arvsanlag: blåögd, långsmal eller rund i ansiktet, alltså av en bestämd natur. Om man ville säga: Kristus lär, att människan i grunden är ond, till alla sina anlag och till sin natur, så vore detta enligt Nya Testamentet grundfalskt. Här kommer vi åter till frågan om skapelsen.

Människans natur, arvsanlag osv. hör till skapelsen och är fixerade, bestämda och varierande, detta senare ett viktigt adjektiv. Inte två saker är lika, icke två fingeravtryck eller två blad av samma träd.

Fördärvet, hatet, är icke något med vilket människan är skapad. Ofta tror man sig kunna komma till en sundare, friskare och gladare åsikt än den i Nya Testamentet. Då skall Nya Testamentet och Bibeln läsas så: När det står talat om den onda makten, (*diábolos*), skall man inte ta detta på allvar. Men följderna härav blir, att man förlägger det diaboliskt onda till *människan själv*, till hennes natur, till skapelsen. Men Nya Testamentet säger: Människan har kommit in i den onda viljans system, tradition, hon går mot sin förstörelse. Hon är ond icke genom skapelsen utan genom sin inriktning, genom sitt förbund med det diaboliska.

Nya Testamentet finner icke heller, att den mening är riktig, som fariséerna förnuftsmässigt företrädde: Allt som hör till det moraliska måste höra till människans fria vilja: Hon kan när som helst bestämma sig för att följa det onda eller ändra sig och följa det goda.

Detta är de båda polerna, att människan till sin natur är ond och att människan kan välja mellan det onda och det goda. Båda är ur nytestamentlig synpunkt fel.

I stället förutsättes ett sammanhang i mänskligheten: Genom Adams fall blev det tradition att följa djävulen. Adam innesluter ju i sig mänskligheten. I denna *tradition*, i detta *system*, har mänskligheten kommit in (1 Petr. 1:18). Det har blivit ungefär som för en människa, vilken lever under ett visst diaboliskt regemente. Fastän hon inte är skapad för detta, kan hon bli uppfostrad, tränad i detta system så att hon kommer att tänka, känna och handla efter det.

”Enhet” och ”splittring” i nytestamentlig belysning

I 1 Kor. 3:3 varnar Paulus för avund, kiv och söndringar inom församlingen. Samma fråga behandlas i flera andra texter (Rom. 13:13; 2 Kor. 12:20; Fil. 1:15; 1 Petr. 2:1; Jak. 3:14, 16).

Splittringen, söndringen framställs här såsom utmärkande för det köttliga väsendet. Att leva i detta kan kallas att ”vandra efter människosätt”, dvs. i enlighet med den fallna människans sätt. Det bedömande som sätts däremot är att vandra efter Kristi sinne, enligt Guds vilja. Paulus riktar sina ord till en *församling*. Vi lägger märke till, att det är självklart att även en församling som bekänner Kristi namn kan bedömas som levande i ett köttligt väsende. Det är ej säkert att det som sker i en församling är ingivet av Kristus. Därför måste Paulus skriva för att varna och blottställa. Typiska för de allvarliga varningar som kan riktas till en församling är orden till församlingen i Efesus: ”Minns därför varifrån du har fallit, och vänd om ...” (Upp. 2:5), ett ord som i sin bibliska mening alltid riktar sig till avfallna. Detta går igen i den kallelse att ”vända om”, som Gud riktar till människan på grund av sin frälsningsvilja. Representant för denna är Israel. Men även Israel får samma uppmaning: ”... vänd om ... jag skall flytta din ljusstake från dess plats, om du icke vänder om.” Detta är väsentligt. Det gäller för församlingen att ge akt på den gudomliga skatten. Splittring, söndring verkar som en surdeg. Motsatsen härtill är enhet, enighet, *olikhet*. Men det gäller att dessa ord fattas i sin gudomliga, bibliska mening. Ett vanligt mänskligt resone-

mang ser i splittring ett ont som övervinnes genom likriktning, eller genom att *en* människas vilja görs gällande. Så kommer man att bedöma som splittring just det, som är Guds verk. Genom att förväxla splittring och mångfald, genom att endast hävda *en* människas mening, *ett* sätt att tillbedja Gud, *en* sorts människa, skapar man klickvälde — despoti. Detta är att kalla mängden av toner i ett instrument, av ord i ett språk, för splittring. Det är som om maskrosen skulle klaga över liljornas och violernas dofter. Det skulle då bara få finnas *en* ton av *ett* slags instrument i en orkester, *en* stämma med *en* ton i en kör, endast *en* slags blomma, maskrosen, i trädgården. (Ty det blir naturligtvis maskrosens typ som gör anspråk på ett sådant klickvälde. — Här är ”maskros” naturligtvis endast använd som en bild. Den verkliga blomman maskros eftersträvar veterligen icke något sådant klickvälde.)

Detta är motsatsen till den gudomliga enheten. Då Jesus i den översteprästerliga förbönen ber, att alla må vara ett, är det en syftning till Skaparen, som skapat enheten i mångfalden. Det är fråga om samverkan i mångfalden. I Skriften illustreras detta t.ex. av Upp. 7:9 ”Efter detta såg jag, och se, en stor skara, som ingen kunde räkna, ur *alla* folkslag och stammar och folk och tungomål ...” Lovet kom ej från *ett* folk eller *en* stam, utan från alla. Alla fyra väderstrecken är riktade till Gud, en enhet i mångfalden. Splittringens upphävande betyder då, *att alla får sin plats i den gudomliga harmonin*. De är ej inriktade på jaget eller på gruppintressen. Det är många lemmar, men bara *en* Kristus. Den ena skall ej bestämma, utan det är just alla lemmarna i sina olika, av Gud bestämda, nådegåvor som skapar harmonin. Samverkan är att på *olika* sätt uttrycka detsamma. Om den rituellt bestämda israelitiska gudstjänsten, som av Jesus betrakta-

des som gudomligt instiftad, heter det: ”Det förekommer aldrig, att den ena gudstjänsten är lik den andra.” Även här speglas mångfalden.

Den gudomliga skapelsens mål är enhet i mångfalden, vilken uppstår, då var del är sig själv och *varje* del är med i det hela. Pauli nådegåva (*chárisma*) är något av Gud givet. Den får ej förkvävas av andra och ingen får använda den för egna intressen, egen ära. Att söka sitt eget är just syndafallet och det avskär förbindelsen med Givaren.

Det kännetecknar Guds skapelse, att den uppvisar en enhet, helhetsharmoni mellan den rika mångfalden av olikheter. Det kännetecknar däremot djävulen att eftersträva likriktning under demoniskt välde.

Såsom bedrövade och dock alltid glada

2 Kor. 6:10

Skriften har ingen rädsla för upprepningar. Uppprepningar hör till Skriftens väsen som helig Skrift. Dagligen upprepades ur Psaltaren psalmerna 145-150, de tio budorden osv. i gudstjänst och i andakt.

”Glädje” är ett ofta upprepat ord. Den som läser sina psalmer möts ständigt av ordet ”glädje” och synonymerna ”jubel”, ”fröjd” osv. Den hebreiska texten har fler synonymer än den svenska översättningen.

Jesus talar om glädje i en tid som borde varit en tid för djup sorg; det var tiden före hans gång till Getsemane och korset. I det sammanhanget kan också erinras om Paulus-ordet ”såsom bedrövade, dock alltid glada” (2 Kor. 6:10), som är en parallell till Jesu avskedstal och hans översteprästerliga förbön (Joh. 13-17) beträffande den dystra bakgrunden. Jesus bär alla människors lidanden, hela släktets lidanden från begynnelsen, och lärjungarna får höra, att de skall bli skingrade. Ändå är glädjen det genomgående temat i Jesu sista natt. Glädjen finns också mitt i det som Paulus får gå igenom: ”... i slag, i fängelser, i uppror, i mödor, i vakor, i fastor, i renhet, i kunskap, i tålmod, i godhet, i helig Ande, i oskrymtad kärlek, i sanningens ord, i Guds kraft, genom rättfärdighetens vapen till höger och till vänster, genom ära och smälek, genom ont rykte och gott rykte, såsom bedragare och dock sannfärdiga, såsom okända och dock väl kända, såsom döende, och se, vi leva, såsom tuktrade och dock icke dödade, såsom bedrövade dock alltid glada, såsom fattiga dock görande många rika, såsom intet havande och dock allting ägande” (2 Kor. 6:5-10).

Vilka människor ger uttryck för glädje i psalmerna? Är det sådana som har det alltigenom bra? Nej, det är de fattiga, de elända, de förföljda. Den glädje som psalmerna talar om finns hos dem som drabbats hårdast i livet. Hos dem som förlorat älskade barn, makar, vänner, hos dem lyser glädjen fram. De judar, som håller fast vid sin gudstjänst och läser sina psalmer, de upplever glädjen av fullaste hjärta. De som har det bra är de som inte har någon riktig möjlighet att uppfatta budskapet om glädjen. Ändå är det fråga om en glädje som kan upplevas av alla.

Det är så mycket i tillvaron och livet som kännetecknas av växlingen mellan motsatser: växlingen mellan ljus och mörker, växlingen mellan vila och arbete, växlingen mellan sömn och vaka. Hur är det med glädjen? I Nya Testamentet står det aldrig talat om växling mellan glädje och sorg, mellan frid och ångest. Där framställs glädjen som något ständigt, förblivande. Det står ju inte: ”ibland bedrövade, ibland glada”, utan: ”såsom bedrövade dock alltid glada”.

I 1 Tess. 5:17-18 står det: ”Bedjen oavlåtligt”, dvs. utan avbrott, utan uppehåll, och ”Tack Gud i alla livets förhållanden”. Nu är det ju bekant och omtalat att vår bibelöversättning har för många ord. Man breder ut sig för att innehållet skall begripas. Bibelordet har blivit något som utslutande skall fattas med förståndet. Men Skriften är ju till för hela människan, inte bara för intellektet. Detta har man tappat bort i de långrandiga utläggningarna. Det står: ”Tacken (Gud) i *allt* ...” Det är mer än under ”alla livets förhållanden”. Det hör ihop med glädjen, en glädje som vi alltså får ta emot av Gud, ty det är Guds vilja, hans behag, att vi skall tacka honom i allt. Vi har fått hans tillåtelse till detta, och det är en stor gåva i denna Guds goda vilja.

Bibelns glädje är av en helt annan art än när man är glad en dag av en viss anledning. I Bibeln är det fråga om en glädje som inte är beroende av någon speciell anledning. Där talas om den direkta glädjen från Gud, den som hör ihop med Andens nya liv: "... för att ... eder glädje skall vara fullkomlig" (Joh. 15:11), den obegränsade gåvan av Guds glädje.

Omvänt gäller alltså att om någon är betryckt och deprimerad, har han inte tagit emot denna gåva, utan han har öppnat sig för det ondas makt. Det finns ingen plats för depression, dåligt humör, oro, nervositet osv. i Andens nya liv. Något som inte kan tappas bort i det här sammanhanget är de osynliga makterna, onskans makt, som ständigt är närvarande. Människan är i de onda makternas våld. Det sägs så koncentrerat i 1 Joh. 5:19: "... hela världen ligger i det onda (den onde)." Därför har Gud, vår Frälsare, räddat oss ur mörkrets välde och insatt oss i sin kärleks Sons rike (Kol. 1:13). Där är den som tagit emot detta. Frälsaren bröt onskans diktatur, så att det inte längre är nödvändigt att lyda under den.

Glädje och frid är gudomliga makter, änglamakter. I Psaltaren 34:8 står: "Herrens ängel slår sitt läger omkring dem som frukta honom, och han befriar dem." Rent åskådligt betyder detta, att Herrens ängel har med sig en hel härskara, som han grupperar kring den troende för att skydda honom för onskans makter. Den deprimerade river hål i denna ljusmur och släpper in det onda. Hålet i muren blir större och större.

Men i Andens nya liv är bön, tack och glädje något som hör oupplösligt tillsammans. Dessa gåvor finns för den som vill ta emot dem. Friden hör samman med bönen. Det finns en makt i själva de heliga orden, som för ande, själ och

kropp i harmoni, i samstämmighet med ljusets värld. Och därmed är ju allting givet. Aposteln Paulus skriver i Fil. 4:4, 6: ”Glädjen eder i Herren alltid; åter säger jag: glädjen eder ... Gören eder intet bekymmer, utan låten i allting edra önsningar bliva kunniga inför Gud genom åkallan och bön med tacksägelse.” Och 1 Tess. 5:17-18 heter det: ”Bedjen oavlåtligen. Tacken (Gud) i allt ...

Och Guds frid, som övergår allt förstånd, skall bevara edra hjärtan och edra tankar i *Kristus Jesus* (Fil. 4:7).

Evig förtappelse

Frågan om förtappelsen kan icke utifrån Nya Testamentet besvaras isolerat. Den måste sättas in i ett större sammanhang. Men så långt som jag förstår Nya Testamentet, kan det där icke vara tal om tillintetgörelse.

Det är nödvändigt, att vi börjar med att se på Jesu och hans apostlars inställning till det, som på den tiden troddes i Israel. Jesus förkastade ingalunda allt, som judarna trodde på. Det fanns på den tiden olika riktningar inom judendomen, det fanns olika former för gudstjänst. Och det var mycket av det Jesus erkände. Och det är väl att märka, att det är Jesus såsom *Guds Son, som erkände det som gudomligt*. Omvänt råder *ett liknande förhållande, när Jesus tog avstånd från något*, t.ex. från fariséerna. Därför har det stor betydelse för oss, vad Jesus avvisar, och vad han icke avvisar. *Det som Jesus icke avvisar, kan vi räkna för en gudomlig uppenbarelse*.

Vad beträffar uppståndelsen vet vi precis, vad fariséerna trodde — att de, i motsättning till sadducéerna, trodde på en uppståndelse. Jesus avvisade sadducéernas uppfattning men icke fariséernas, och därför kan vi utgå ifrån, att deras uppfattning var riktig.

Vi känner icke till sadducéernas positiva uppfattning av vad som skedde efter döden, men vi känner till en parallell hos samaritanerna, och de menade icke, att en människa blev tillintetgjord med döden. Man förnekade uppståndelsen blott med den motiveringen, att människan redan vid jordelivets slut hade en ny existens, som i fulländningen skulle insättas i ett nytt förhållande.

Men också fariséerna menade, att det fanns en fortsatt existens efter döden, en okroppslig tillvaro före uppståndelsen.

Vad betyder då uppståndelsen för fariséerna — och för Jesus och Paulus, som har förklarat sig eniga med dem?

Det hebreiska uttrycket för uppståndelse är *techijjât ham-metím*, vilket betyder ”de dödas levandegörelse”. Denna skall ske på ”den yttersta dagen”. (Även uttrycken ”dena tidsålder” och ”den kommande tidsåldern” accepterar Jesus.) Uppståndelsen kommer därför att betyda, att de döda får den kommande världens liv.

Vad är död? Döden hänger samman med syndafallet, och djupast betyder död, att människan vänder sig bort från honom, som är livets källa, och söker sitt eget. Döden är således något, som följer och kännetecknar människan. Människans liv är riktat mot döden, är en ständig resa mot döden. När det här är tal om döden, är det icke tal om den i betydelse av icke existens. De döda betyder endast dem, som har lämnat detta jordeliv, men det kan också i djupaste mening betyda dem, som genom syndafallet har valt dödens existensform. ”Levandegörelse” måste således betyda människans återupprättelse såsom skapad till Guds avbild. Det är icke tal om en egentlig nyskapelse, utan snarare om en återupprättelse av det skapade.

När det här talas om en yttersta dag, talas det också om en dom. Den eviga döden måste vara ett tillstånd, som kan förnimmas, annars är det icke död.

Motsättningen mellan fariséerna och Jesus med sina apostlar ligger i synen på Jesu uppståndelse. Fariséerna kunde icke tänka sig en uppståndelse före den yttersta dagen. Det nya i det kristna budskapet är, att det nya livet är

kommet i och med Jesu uppståndelse och Andens utgjutande. Men i denna tidsålder är Jesus den ende, som är uppstånden. Vi måste vänta på den nya tidsåldern. Men de avsonnade har icke därför upphört att existera. Jesus sade till rövaren: ”I dag skall du vara med mig i paradiset”, alltså i ett saligt tillstånd inför Guds tron och med änglarnas lovsång. Detsamma gäller Lazarus i liknelsen om den rike och den fattige (Luk. 16). Den rike däremot befann sig i ett olyckligt tillstånd.

Vad Jesu ord i Matt. 25:46 angår, *kan* det ifrågasättas, om uttrycket ”straff” kan användas i den betydelse det *nu har* i dagligt tal.

Det grekiska ordet *kólasís* betyder icke något man har blivit ådömd, en ”dom”, utan snarare något man själv dömer sig till. Man fortsätter i den riktning (bort från Gud), som man levde i på jorden. Det är i verkligheten icke tal om straff i vår mening, utan om att icke få del i livet — det gudomliga, eviga liv, som är oss givet i Kristus. Men det är icke liktydigt med existensens upphörande.

I Joh. 5:24-29 använder Jesus faktiskt uttryck, som också fariséerna betjänade sig av. ”Livets uppståndelse” betyder icke en uppståndelse till liv, utan till ”den nya världens liv”. Och ”domens uppståndelse” betyder icke en uppståndelse för att få sin dom, utan för att leva vidare under domen, under dödens existensform.

Fulländningen betyder, att den första skapelsen och den fulländade skapelsen möter varandra.

Men det är för övrigt en villfarelse att tro, att vi skulle ha någon möjlighet att fatta Nya Testamentet i dess fulla djup, och detta gäller naturligtvis i särskilt hög grad, när det är tal om förtappelse och dom. De ord som Jesus har talat om domen och förtappelsen, får vi låta stå i all sin förskräck-

lighet. Men vi måste samtidigt mycket kraftigt understryka, att den som har sagt dessa ord, icke är en förskräcklig och hämndgirig Gud, utan han som av kärlek till den fallna människan steg ned till vår förtappade tillvaro och gick in under all syndens och dödens förskräcklighet för att vinna evigt liv och salighet åt oss.

Ljuset och mörkret

Ljuset fattar man gärna som en symbol, en bild från det dagliga livet, där solen är ljuskällan framför andra. I Ps. 84:12 kallas Herren Gud själv ”sol”, och i Ps. 36:10 läser vi: ”... i ditt ljus se vi ljus.”

Det räcker inte med att säga, att man använder den jordiska verkligheten ”ljus” som en bild; det är fråga om mycket mer än så: det gäller Skaparen som ljusets upphov. Det är då fråga om *allt* ljus. Orden ”Varde ljus” hänför sig till denna verklighet. Gud är Skaparen, den som skapat *allt*, och Kristus är den som är från begynnelsen och genom vilken *allt* har blivit till. Härom läser vi i Johannesevangeliets prolog: ”I begynnelsen var Ordet, och Ordet var hos Gud, och Ordet var Gud. Detta var i begynnelsen hos Gud. Genom det har allt blivit till, och utan det har intet blivit till, som blivit till. I det var liv, och livet var människornas ljus; och ljuset lyser i mörkret, och mörkret har icke fattat det.” Och Paulus skriver i sitt andra brev till korintierna (4:5 f.): ”Vi predika ju icke oss själva, utan Kristus Jesus (såsom) Herre, och oss (såsom) edra tjänare för Jesu skull. Ty den Gud som sade: ’Ljus skall lysa fram ur mörkret’, är den som har låtit ljus gå upp i våra hjärtan, till upplysning av Guds herrlighets kunskap i Kristi ansikte.”

Det andliga ljuset, Kristus som ljuset, är ej blott en bild utan en *realitet*, som är lika verklig som det fysiska ljuset; det är något som utgår från Herren själv. De människor som han skapat får del av ljuset. Detta ”i ditt ljus se vi ljus” — det är något som är givet genom skapelseverket. Detta är i Skriften alltid anknutet till frälsningsverket. Frälsningen

innebär, att ett ljus här tändes och det gudomliga ljuset reellt kommer. Här är det fråga om ett bokstavligt ljus, ett andligt ljus, en reell kraftkälla, varpå livet beror och som har samma relation till det andliga livet som det fysiska ljuset har till det fysiska livet. Det är fråga om en verklig kraft, som är levande.

”Mörker” är inte heller bara en bild utan något som har samma realitet som mörkret i konkret, bokstavlig mening. Det är ett tillstånd, ett förhållande, som innebär verklig frånvaro av ljus, detta att man inte vill och inte kan uppfatta ljuset. Så är det t.ex. i Johannesevangeliet, där följande Jesusord är bevarat (3:19): ”Och detta är domen, att ljuset har kommit i världen, och människorna älskade mörkret mer än ljuset; ty deras gärningar voro onda.” Detta är en inställning som gör att man föredrar mörkret. Denna förvändhet målas som en bakgrund; den är en verklighet, en realitet.

Gud är Skaparen, upphovet till allt ljus. Människan kan ej själv skapa något ljus. Ingen *upplysning* kan komma på annat sätt än genom det gudomliga ljuset. Det finns endast *en* ljuskälla; i oss kan ej finnas något annat ljus än det som ges av honom. Därför står det om upplysning i Johannesprologen, att Ordet var ”*det sanna ljuset*, som upplyser varje människa ...” (v. 9). Uttrycket ”det sanna ljuset” är liktydigt med ”*det verkliga ljuset*”. Det kan översättas med ”*det enda ljuset*”, det enda som kan ge ljus och upplysa människan. Allt fysiskt liv lever av solens ljus. Så är det också här: livet är ljuset, och ljuset är livet. Ljuset förbindes med livets uppkomst.

”Men så många som togo emot honom, dem gav han makt (bemyndigande) att bli Guds barn, dem som tro på hans namn, vilka hava blivit födda, icke av blod, ej heller

av kött's vilja, ej heller av mans vilja, utan av Gud" (Joh. 1:12 f.). Detta är ej endast en bild: Gud är Fader; det är fråga om ett verkligt *födande*. Det står uttryckligen "födda av Gud", och i Johannes' första brev (3:9) nämnes Guds "säd" i bokstavig, andlig mening. Människan såsom sådan är i denna mening född av Gud. Detta hör samman med Jesu ord om att vara född *ovanifrån* och *på nytt* (*ánōthen*), Joh. 3:3) — det är fråga om bådadera. Det nya livet är skapelset, det liv som är givet av Gud.

Jesus säger till sina lärjungar: "I ären världens ljus" (Matt. 5:14). De har ej gjort sig själva till världens ljus. Ingen kan göra sig själv till världens ljus. Det är ej endast en bild. Världens ljus kan bara vara *en enda*, Jesus Kristus (Joh. 8:12). Orden "I ären världens ljus" betyder: "Ni är bärare av den som är det enda ljuset, ni har ljuset som en gåva inom er." Lärjungarna skall besinna, inte att de skall vara ljus utan att de *är det*. De har en prägel, som de aldrig skall glömma. De som har världens ljus skall ej låta sig fångas in av mörkret eller räkna med mörkret. Hur starkt detta än är, finns det dock ett ljus inom dem.

Ljuset är av den arten, att mörkret inte har någon makt över det, även när mörkret beherrsakar allting och tenderar att förmörka allting. Mörkret kan ej inestänga ljuset. När mörkret segrar, besegras det av ljuset. Mörkrets makter koncentreras i Kristi frälsningsverk: "... och det var natt" (Joh. 13:30), fullständig natt: det var realiter natt i yttre, konkret mening men också i djupare mening, den verkliga natten. Då Jesus hängde på korset, blev det mörker över hela landet, ja, över hela mänskligheten, en koncentration av mörkret i mänsklighetens historia. I det mörkret segrade Jesus.

Segern sträcker sig från begynnelsen till änden. Änden kröner mörkrets segertåg. När det är som mörkast, är mörk-

ret slutgiltigt dömt. Det kommer nya himlar och en ny jord, där Herren är ljus. Jesu Kristi lärjungar har detta ljus inom sig och skall ej låta sig påverkas av mörkrets allt överväldigande makt.

Innehåll

Förord	7
--------------	---

Första ämnet

ALLMÄNT INLEDANDE

Fundamentalism och biblicism	13
Hur skall Skriften brukas?	19
Ord och verklighet	22
Bildning i Nya Testamentet	25
Behövs en ny bibelöversättning?	29
Om översättningsarbete	33
Guds Ord till hela människan	36

Andra ämnet

PERIKOPER

Själens törst, Ps. 42:2 f.	45
Mamons bekymmer, Matt. 6:24-34	48
Falska profeter, Matt. 7:15-20	53
Att ha seende ögon men icke se, Matt. 13:13 ff.	61
Stor är din tro, Matt. 15:21-28	64
Bröllopskläder, Matt. 22:1-14	66
Den dagen och den stunden känner ingen Matt., 24:35-44	68
Beredd för den stund som ingen vet, Matt. 25:1-13	70
Ordets makt att verka av sig självt, Mark. 4:26-29	72
Den barmhärtige samariten, Luk. 10:23-37	75
Liknelsen om den orätttrådige förvaltaren, Luk. 16:1-13	80
Ordet blev kött, Joh. 1:14	83
Ord av evigt liv, Joh. 6:63 ff.	86
Guds församling	
I. Rom. 11:16-24	88
II. Apg. 2:41	90
Hedningarna i fulltalig skara, Rom. 11:25	93
Guds Ord är en dårskap, 1 Kor. 1:27-2:9	96
Syndfri? 1 Joh. 3:1-6	98
Varken kall eller varm, Upp. 3:14-22	101

Tredje ämnet
**JESU OCH APOSTLARNAS LÄRA
 OM SKRIFTEN**

Han öppnade för oss Skrifterna	107
Bibels syn på sig själv	111
Skriftens enkla mening	115
Jesu Kristi undervisning i Skriften	118
Skriftens fullkomning	121

Fjärde ämnet
BÖNEN — GUDSTJÄNSTEN

Ha sin fröjd i Herrens ord	127
Den gudomliga ordningen	130
Psaltarens ställning i bönelivet	134
Amos 5:23 f. från nytestamentlig synpunkt	140
Bordsbönen i Nya Testamentet	143
Att tigga i Jesu Kristi namn	145
Gudstjänstens höjdpunkt	148

Femte ämnet
NATTVARDEN

Inför nattvarden	153
Påskmåltid och nattvard	158
Jesu avskeds ord	162

Sjätte ämnet
KORSET

Getsemanekampen	169
Vem är den korsfäste? Kol. 1:12-23	172
Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?	176
Kristus — offerlammet	179
Korsets dårskap	182
Rika genom hans fattigdom	184
Frälsningens mysterium	188
Människosonen och mysteriet	193

Sjunde ämnet
UPPSTÅNDELSEN

Kristi uppståndelse	215
Uppståndelsens mysterium	220
Uppväckt för vår rättfärdiggörelses skull	224

Åttonde ämnet
FÖRKUNNELSEN

Kristi vittnen och härolder	229
Den nytestamentliga förkunnelsens ”ineffektivitet”	233
Vad skall jag predika?	236
Förkunna omvändelse	242
Bekänna och kännas vid, Matt. 10:32-39	244

Nionde ämnet
DET NYA LIVET

Det nya livets gåva	249
Det nya livets mysterium	253
En död till liv, Gal. 2:19-21	257
Kristi bud	260
Den nya tidsålder, som <i>icke</i> kommit	266
Tro och fantasi	268
Begreppet ”tro” hos Paulus	270
Trons kännetecken	273
Förhållandet frihet — lagbundenhet i Nya Testamentet	284
Vandringen i ljuset, Ef. 5:8	287
Du har bevarat mitt Ord, Upp. 3:8	291
Trohet, Matt. 10:32-39	295
Ensamhet och gemenskap	297
Hämförelse	305

Tionde ämnet
DET ONDA

Segern över onskans makt	313
Människan och världen i Nya Testamentet	316
”Enhet” och ”splittring” i nytestamentlig belysning	319
Såsom bedrövade och dock alltid glada, 2 Kor. 6:10	322
Evig förtappelse	326
Ljuset och mörkret	330